

KU LEUVEN
FACULTEIT PSYCHOLOGIE EN
PEDAGOGISCHE WETENSCHAPPEN

Cellulaire afzondering: gangbare praktijk of uitzondering?

Over de rol en het gebruik van cellulaire afzondering in de heropvoedingspraktijk van de jeugdzorginstelling te Ruiselede, 1849-1965.

Masterproef aangeboden tot het
verkrijgen van de graad van Master of
Science in de pedagogische
wetenschappen

Door

Joachim Van Oost

Promotor: Prof. Dr. Sarah Van Ruyskensvelde

2022

KU LEUVEN
FACULTEIT PSYCHOLOGIE EN
PEDAGOGISCHE WETENSCHAPPEN

Cellulaire afzondering: gangbare praktijk of uitzondering?

Over de rol en het gebruik van cellulaire afzondering in de heropvoedingspraktijk van de jeugdzorginstelling te Ruiselede, 1849-1965.

Masterproef aangeboden tot het
verkrijgen van de graad van Master of
Science in de pedagogische
wetenschappen

Door

Joachim Van Oost

Promotor: Prof. Dr. Sarah Van Ruyskensvelde

2022

Samenvatting

Deze meesterproef had tot doel de evolutie van de rol en het gebruik van de cellulaire afzondering in de jeugdzorginstelling van Ruiselede tussen 1849 en 1965 in kaart te brengen. Het blijvend gebruik van de afzondering in de jeugdzorg, ondanks kritisch onderzoek uit het verleden, noopte immers tot een diepgaand historisch perspectief op de contextuele en maatschappelijke factoren die bijdragen tot de instandhouding van de cellulaire afzondering in onze huidige residentiële instellingen.

Om een dergelijk perspectief te ontwikkelen op het gebruik van de cellulaire afzondering in de jeugdzorginstelling van Ruiselede voerde ik een mixed-design studie uit. Voor de kritische discoursanalyse raadpleegde ik een breed spectrum aan verschillende archiefdocumenten waaronder de jaarverslagen van de instelling, de pedagogische conferenties, onderrichtingen van het Ministerie van Justitie en de institutionele correspondentie. Op basis daarvan kon ik een beeld vormen over de ideeën die leefden binnen de jeugdzorginstelling omtrent de cellulaire afzondering. Om het feitelijk gebruik in kaart te brengen, verzamelde ik data uit de jaarverslagstatistieken, afzonderingsdagboeken en persoonsdossiers van leerlingen. De kwantitatieve gegevens werden geanalyseerd op descriptief en correlatieel niveau. Om de evolutie van het praktisch gebruik in kaart te brengen vergeleek ik de verschillende tijdsperiodes met elkaar aan de hand van verschillende statistische testen. Vervolgens werden het discours en praktijk voor vier verschillende tijdsperiodes tegenover elkaar afgezet en geanalyseerd.

Deze meesterproef beargumenteert hoe de cellulaire afzondering gedurende de onderzoeksperiode voornamelijk ingezet werd met normaliserende en disciplinerende doeleinden en stelt daarenboven vast dat er opmerkelijk weinig grote evoluties kwamen in dat verband. Daarnaast bleek er gedurende de onderzoeksperiode een duidelijke discrepantie te zijn tussen het discours over de cellulaire afzondering en de afzonderingspraktijk zelf. Hoewel er doorheen de institutionele geschiedenis van de jeugdzorginstelling van Ruiselede ernstige bezwaren geuit werden, bleef de isolatie continu in gebruik. Ten slotte leidt deze meesterproef verklaringen voor deze discrepantie terug op verschillende interne factoren (zoals de aard van de jongeren, het open karakter van de instelling, personeelsgerelateerde factoren en de interne reglementen), alsook op externe factoren (zoals de veranderende wetgeving, de evolutie in de stand van de wetenschap en de maatschappelijke kritiek op de jeugdzorginstellingen).

Dankwoord

Hoewel de meesterproef het summum hoort te zijn van de studieloopbaan komt er steeds een gezonde dosis stress en onzekerheid aan te pas. Gelukkig zijn er heel wat mensen die met mij het pad bewandelden en mede deze meesterproef mogelijk hebben gemaakt. Zij boden me de kans intellectuele discussies te voeren, een sprong te wagen in de wereld van de archivaris of simpelweg een luisterend oor. Deze personen verdienen mijn oprechte dankbaarheid en waardering voor hun onbaatzuchtige hulp en interesse.

Ten eerste zou ik graag Professor dr. Sarah Van Ruyskensvelde bedanken voor het vele geduld die ze opbracht als promotor. Daarnaast werkten haar enthousiasme voor onderzoek en het voorliggende voorwerp doorheen het onderzoeksproces aanstekelijk. Bovendien kwam professor Van Ruyskensvelde steeds met waardevolle feedback, infosessies, kritische noten en sturing die ik kon verwerken om deze meesterproef naar een hoger niveau te tillen, alsook mijn academische vaardigheden aan te scherpen.

Ten tweede moeten ook de medewerkers van het Rijksarchief van Brugge en het Algemeen Rijksarchief in de bloemetjes gezet worden. De meest prominente medewerkers (Sven, Kevin, Marina...) stonden me steeds bij in het klaarzetten van de vele opgevraagde dossiers of bij eventuele vragen. Hun werk zorgde ervoor dat ik me zorgeloos op de dataverzameling en -analyse kon werpen.

Ten slotte verdienen ook familie en vrienden mijn oprechte dank voor de steun die ze mij doorheen de opleiding van voorzien hebben. Velen van hen offerden zich ook op om deze meesterproef na te lezen of zagen al snel enige kostbare tijd ingepalmd als ze naar de voortgang van de meesterproef vroegen. Voor het aanhoren van, naar mijn mening interessante, betogen over de historische afzonderingspraktijken ben ik hen zeer dankbaar. In het bijzonder wil ik ook mijn vriendin bedanken om zo geduldig om te gaan met mijn passie voor dit project en tijd te maken voor ontspanning. Ten slotte wil ik mijn grootvader bedanken, die tijdens deze periode overleed, om steeds een inspiratiebron te zijn voor hoe een mens in het leven kan staan.

Joachim Van Oost

5 juli 2022

Aanpak en eigen inbreng

Via het masterproefportaal werd mij het onderzoeksonderwerp ‘de evolutie van strafmaatregelen in de context van de residentiële pedagogische instellingen’ toebedeeld. Dit onderwerp was de eerste keuze uit mijn ingediende lijst. In onderling overleg werd het ruime thema verder toegespitst op de rol en het gebruik cellulaire afzondering, aangezien daar binnen de Belgische jeugdzorgcontext relatief weinig onderzoek aan besteed was op dat moment. Mijn thesispromotor informeerde me initieel door een literatuurlijst door te sturen met betrekking tot de jeugdzorginstelling van Ruiselede, het disciplinaire regime in jeugdinstanties en een aantal algemene werken over de contextuele factoren die binnen het tijdsbestek van deze studie vielen. Deze literatuur vormde het startpunt van waaruit ik mijn kennis over het onderwerp kon verdiepen en hielp een duidelijk beeld te scheppen van de verschillende conceptuele kaders, onderzoeksdesigns en andere standaarden die binnen het onderzoeksveld van toepassing waren. Vervolgens werden de twee inventarissen van het Rijksopvoedingsgesticht Ruiselede geraadpleegd om zicht te krijgen op het voor handen materiaal. Op basis van de literatuur en de inventarislijst werd vervolgens de te onderzoeken tijdsperiode afgebakend.

Tijdens het eerste masterjaar stond een inleidende sessie op de agenda onder leiding van professor Verstraete en professor Van Ruyskensvelde die mezelf en de andere studenten initieerden in het historisch onderzoek en de verwachtingen expliciteerden. Op basis van de literatuur en deze inleidende sessie werkte ik een onderzoeksvoorstel uit. De ondersteunende feedback van Professor van Ruyskensvelde bestond voornamelijk in de afstemming tussen het conceptueel kader, de onderzoeksvragen en de methodologie.

Hierna begon ik met de uitwerking van de inleiding, het conceptueel kader en de methodologie. Professor Van Ruyskensvelde stond me bij om de onderzoeksvragen voldoende scherp te krijgen en de samenhang tussen de verschillende elementen te verhogen. Vervolgens werd het theoretisch kader vormgegeven op basis van de bestaande literatuur. Dit hoofdstuk had voornamelijk als doel een contextuele achtergrond te schetsen. De feedback van mijn promotor focuste in deze fase vooral op het gebald schrijven.

Nadat een solide conceptueel, theoretisch en methodologisch kader gevormd was, begon ik aan het bronnenonderzoek. Hierbij kon ik een onderscheid maken tussen het discours uit de briefwisselingen en jaarrapporten, notities van opvoeders... en het feitelijke gebruik dat bleek uit statistieken, isolatiedagboeken en de persoonsdossiers van de jongeren. Door de specifieke aard van de data besloot ik – in overeenstemming met professor Van Ruyskensvelde-

om het kwalitatieve design van de studie te veranderen in een mixed design, waarbij zowel een discoursanalyse als een kwantitatieve (beschrijvende en vergelijkende) analyse tot een coherente historische studie werden gevormd. In deze periode ontdekte ik ook verschillende bronnen in het Algemeen Rijksarchief van Brussel die van nut konden zijn voor de periode 1849-1879. Het bronnenonderzoek werd voor elke periode geconfronteerd met literatuur uit die tijdsperiode om zicht te krijgen op de dominante gedachtelijn van de corresponderende tijden.

De elementen die tijdens het bronnenonderzoek naar boven kwamen werden in de laatste fase gelinkt aan het conceptuele en theoretische kader. Tijdens de afrondende fase hielp professor van Ruyskensvelde me de gehele tekst te stroomlijnen en wees ze op belangrijke details die de kwaliteit van mijn meesterproef naar een hoger niveau konden tillen.

Deze meesterproef onderscheidt zich op twee vlakken van de bestaande meesterproefreglementen. Ten eerste overschrijdt de lengte van dit onderzoek het maximale aantal pagina's ruimschoots. Ik heb gekozen voor een ambitieus meesterproefproject, aangezien ik carte blanche kreeg van mijn thesispromotor. Het verklarende aspect van de doelen noopte tot een langetermijnstudie om de historische evoluties in het gebruik van de afzonderingscel in kaart te brengen. Een mixed-design studie was hierbij het best aangewezen om zowel rollen als gebruiken in kaart te kunnen brengen en vergelijkingen tussen de verschillende periodes mogelijk te maken. Daarnaast dienden kwantitatieve gegevens voldoende kwalitatief ondersteund te worden om de vergelijking zinvol te maken. Dit werd gedaan door ook de maatschappelijke, wetgevende en pedagogische denkkaders te schetsen. Slechts door de integratie van deze verschillende onderdelen kreeg deze meesterproef zin en werd bijgevolg de keuze gemaakt om het aantal toegelaten pagina's te overschrijden. Daarnaast maakt deze meesterproef gebruik van het Chicago Notes System om te refereren naar de geraadpleegde bronnen en archiefmaterialen, wat eveneens bijdroeg aan het overschrijden van de paginalimiet. Het Chicago Notes System is een veelvuldig gebruikt notatiesysteem in historisch onderzoek.¹ Een uitzondering voor het niet volgen van de APA-standaard werd bekomen bij de vicedecaan Onderwijs.

¹ The University of Chicago, "Chicago-Style Citation Quick Guide," accessed July 7, 2022, https://www-chicagomanualofstyle-org.kuleuven.e-bronnen.be/tools_citationguide.html.

Inhoudsopgave

SAMENVATTING	I
DANKWOORD	II
AANPAK EN EIGEN INBRENG	III
INHOUDSOPGAVE	V
LIJST VAN AFKORTINGEN	VIII
LIJST VAN BIJLAGEN	IX
LIJST VAN FIGUREN	X
LIJST VAN TABELLEN	XI
HOOFDSTUK 1 INLEIDING	1
1.1 Onderzoeksvragen en Afbakenen van het Onderzoek	2
1.2 Stand van Zaken: Residentiële Jeugdinstellingen en Cellulaire Afzondering	6
1.3 Disciplinerings: Een Foucaultiaans Perspectief op het Regime in de Residentiële Jeugdinstellingen	10
1.4 Methodologie	15
1.5 Structuur van de Meesterproef	19
HOOFDSTUK 2 DE HISTORISCHE ONTWIKKELING VAN DE RESIDENTIËLE JEUGDZORG	20
2.1 De ontwikkeling Residentiële Jeugd zorg in West-Europa	20
2.1.1 Ontwikkelingen in het Jeugdrecht tijdens de Achttiende Eeuw	20
2.1.2 Ontwikkelingen in het Jeugdrecht tijdens de Negentiende Eeuw	23
2.1.2.1 Eerste Codificering van het Jeugdrecht	23
2.1.2.2 De Filantropie en het Réveil als Antwoord op Pauperisme en Urbanisatie	24
2.1.2.3 Opkomst van de Eerste Jeugdgevangenissen en Opvoedingstehuizen (1830-1848)	25
2.1.2.4 De Oprichting van de Hervormingsschool Ruiselede	27
2.1.2.5 Een Toenemende Aandacht voor het Kind (+/-1850 tot 1912)	29
2.1.3 Ontwikkelingen in het Jeugdrecht tijdens de Twintigste Eeuw	33
2.1.3.1 Wet op de Kinderbescherming van 1912	33
2.1.3.2 Uitwerking op het Rijksopvoedingsgesticht van Ruiselede (1912-1950)	36
2.1.3.3 Het Naoorlogse Pad naar de Wet op de Jeugdbescherming (1965)	38
2.2 Cellulaire Afzondering door de Eeuwen heen	40
2.3 Stellingname Archiefonderzoek	44

HOOFDSTUK 3 OVER AFZONDERINGSCELLEN, ISOLATIECELLEN, VEILIGHEIDSCELLEN EN

AFZONDERINGSKAMERS46

3.1	Een eerste Blik op het Gebruik van de Cellulaire Afzondering in de Jeugdzorginstelling van Ruiselede	46
3.2	Cellulaire Afzondering tussen 1849 en 1879.....	55
3.2.1	Discours: Mettray als Grote Voorbeeld? (1849-1879)	55
3.2.2	Het Vaderlijk Regime van de Hervormingsschool? Feitelijk Gebruik als Spiegel van het Disciplinair Regime (1849-1879)	61
3.2.3	Van Normaliserend naar Disciplinerend: Conclusies Cellulaire Afzondering tussen 1849 en 1879	68
3.3	Cellulaire Afzondering tussen 1880 en 1918.....	71
3.3.1	Discours: Cellulaire Afzondering en Heropvoeding? (1880-1918)	71
3.3.2	Expansie in het Feitelijk Gebruik van de Cellulaire Afzondering (1880-1918).....	77
3.3.2.1	Vier Verschillende Soorten Afzondering in Gebruik.....	77
3.3.2.2	Dag en Nacht in Afzondering ('Reguliere Afzondering').....	79
3.3.2.3	Maaltijden in Afzondering en Nachtelijke Afzonderingen	82
3.3.2.4	Zondagen in Afzondering	86
3.3.2.5	Afzondering tot Nader Order	88
3.3.2.6	Voorlopige Conclusies Feitelijke Praktijk.....	89
3.3.3	Ijzere Discipline, Frequente Afzondering: Conclusies Cellulaire Afzondering (1880-1918) ...	91
3.4	Cellulaire Afzondering tussen 1919 en 1944.....	94
3.4.1	Discours: Naar een Pedagogie van Vertrouwen en Openheid: 'Afzondering als Uitzondering' (1919-1944)	94
3.4.2	Introductie van een Zachtere Afzonderingspraktijk (1919-1944)	104
3.4.2.1	Functies van de Afzondering: Corrigeren, Disciplineren én Beschermen (?)	104
3.4.2.2	Verschillende Soorten Afzonderingen: <i>Back to Basics</i>	106
3.4.2.3	Motieven tot Afzonderen: Verschuiving naar Zware Vergrijpen	111
3.4.3	Afzonderingspraktijk benadert Discours, maar toch ook niet: Conclusies cellulaire afzondering tussen 1919 en 1944	118
3.5	Cellulaire Afzondering tussen 1945 en 1965.....	121
3.5.1	Discours: Groeiend Geloof in het 'Nieuwe Pedagogische Regime': Afzonderen als Beschermingsmaatregel? (1945-1965)	121
3.5.2	Opnieuw een Frequentere Toepassing van de Afzondering? (1945-1965).....	128
3.5.2.1	Functies van de Afzondering: Normaliseren, Disciplineren én Beschermen.....	129
3.5.2.2	Naar een Uniforme Afzondering	130
3.5.2.3	De Afzonderingspraktijk in Cijfers	131
3.5.2.4	Motieven ter Afzondering van Leerlingen: Terug naar een Sterk Disciplinair Regime?	134

3.5.3	De Blijvende Spagaat tussen Discours en Praktijk: Conclusies Cellulaire Afzondering tussen 1945-1965	140
HOOFDSTUK 4	CONCLUSIES EN DISCUSSIE:	144
	CELLULAIRE AFZONDERING ALS LAATSTE REDMIDDEL OF DAGELIJKSE PRAKTIJK?	144
4.1	Functies en Gebruik van de Cellulaire Afzondering: een Overzicht	144
4.2	Wezenlijke Verschillen tussen <i>Pedagogical Imagineries</i> en <i>Pedagogical Realities</i>	149
4.3	Interne en Externe Factoren ter Verklaring van de Afzonderingspraktijk	150
4.4	Beperkingen van het Onderzoek.....	152
4.5	Suggesties voor Toekomstig Onderzoek	153
	GERAADPLEEGDE ARCHIEFBRONNEN	155
	GERAADPLEEGDE SECUNDAIRE LITERATUUR	161
	APPENDIX A. AFZONDERINGS DAGBOEK 1906-1921	172
	APPENDIX B. AFZONDERINGSREGISTER 1925-1945.....	173
	APPENDIX C. AFZONDERINGS DAGBOEK 1947-1957	174
	APPENDIX D. AFZONDERINGS DAGBOEK 1963.....	175

Lijst van afkortingen

ARA	Algemeen Rijksarchief
CWG	Centraal Waarnemingsgesticht
DF	Degrees of Freedom (vrijheidsgraden)
KB	Koninklijk Besluit
M	Mean (gemiddelde)
NO	Nouvel Ordre/ tot Nader Order
RAB	Rijksarchief Brugge
ROG	Rijksopvoedingsgesticht
SD	Standaarddeviatie

Lijst van bijlagen

APPENDIX A. AFZONDERINGSDAGBOEK 1906-1921	172
APPENDIX B. AFZONDERINGSREGISTER 1925-1945	173
APPENDIX C. AFZONDERINGSDAGBOEK 1947-1957	174
APPENDIX D. AFZONDERINGSDAGBOEK 1963	175

Lijst van figuren

Figuur 1. Koepelgevangenis te Arnhem volgens principes van het Panopticum.	13
Figuur 2. Aantal cellulaire afzonderingen tussen 1849 en 1965 per tijdvak.	47
Figuur 3. Proportie cellulaire afzonderingen per strafmotief voor periodes 1880-1965.	53
Figuur 4. Aantal cellulaire afzonderingen van 1850 tot 1879.	62
Figuur 5. Aantal cellulaire afzonderingen tussen 1906-1916 per afzonderingssoort.	78
Figuur 6. Aantal cellulaire afzonderingen 'dag en nacht' tussen 1906 en 1916.	79
Figuur 7. Proporties per strafmotief voor afzonderingen 'dag en nacht' tussen 1906-1916. .	80
Figuur 8. Aantal maaltijden en nachten in afzondering van 1906 tot 1916.	82
Figuur 9. Proporties per strafmotief voor afzonderingen tijdens de nacht en maaltijden tussen 1906 en 1916.	83
Figuur 10. Aantal afzonderingen op zondag van 1906 tot en met 1916.	86
Figuur 11. Proporties per strafmotief voor afzonderingen op zondag van 1906 tot en met 1916.	86
Figuur 12. Aantal cellulaire afzonderingen per jaar van 1926 tot en met 1944.	108
Figuur 13. Proportie cellulaire afzonderingen per strafmotief van 1926 tot en met 1944.	109
Figuur 15. Aantal cellulaire afzonderingen van 1945 tot en met 1965.	131
Figuur 16. Proportie cellulaire afzonderingen per strafmotief van 1945 tot en met 1965.	132

Lijst van tabellen

Tabel 1. Gemiddelde duur en standaarddeviaties van verschillende strafmotieven.	53
Tabel 2. Mann Whitney U-test niet-normaal verdeelde motieven 1850-1863 ten opzichte van 1867-1879.	65
Tabel 3. Onafhankelijke T-steekproeftest normaal verdeelde motieven 1850-1863 ten opzichte van 1867-1879.	65
Tabel 4. Pearson-correlatietabel tussen het aantal afzonderingen (M=66.00, SD=25.07) en verschillende strafmotieven tussen 1850 en 1879.	67
Tabel 5. Descriptieve gegevens afzonderingstijd 'dag en nacht' per strafmotief van 1906 tot 1916.....	81
Tabel 6. Onafhankelijke T-steekproeftoetsen ter vergelijking van aantal afzonderingen naar aanleiding van wangedrag ten opzichte van andere strafmotieven (nachtelijke afzondering).84	
Tabel 7. Descriptieve gegevens afzonderingstijd 'nachtelijke afzonderingen' per strafmotief van 1906 tot 1916.....	85
Tabel 8. Descriptieve gegevens afzonderingsduur 'Afzondering op zondag' van 1906 tot en met 1916.....	87
Tabel 9. Descriptieve gegevens afzonderingstijd van 1926 tot en met 1944.....	110
Tabel 10. Descriptieve gegevens afzonderingstijd van 1945 tot en met 1965.....	133

Hoofdstuk 1 Inleiding

Het gebruik van de afzonderings- en isoleercel in jeugd- en kindzorg was de afgelopen jaren een brandend actueel thema. De toepassing van de isolatiemaatregel droeg in dit debat voornamelijk een negatieve connotatie in zich.² In 2019 verschenen talrijke getuigenissen in diverse kranten over de isoleercel en de negatieve impact die het gebruik ervan uitoefende op jongeren in de jeugdzorg en gevangenen in penitentiaire instellingen.³ Politici debatteerden dan ook in de Kamer van Volksvertegenwoordigers over het gebruik van de isoleercel, waardoor de toenmalige politieke partij SP.A de kwestie als partijpunt opnam.⁴ Deze parlementaire aandacht resulteerde in 2020 in nieuwe richtlijnen voor de preventie en toepassing van afzondering en isolatie.⁵ Getuigenissen, debatten en de nieuwe richtlijnen verwezen naar wetenschappelijke onderzoek dat onder meer de traumatiserende effecten van de eenzame opsluiting blootlegde.⁶ Zo kon de verhoogde stress van isolatie de mentale gezondheid van de jongeren beïnvloeden en in een aantal gevallen zelfs aanzetten tot meer gewelddadige acties.⁷ Ook buiten onze landsgrenzen kwam het gebruik van de eenzame opsluiting afgelopen jaren onder discussie te staan. Zo hebben Nederlandse jeugdzorginstellingen in overeenstemming met de Minister van Volksgezondheid, Hugo De Jonge, in onderling overleg afgesproken dat het aantal verblijven in isolatie vanaf 2019 tot nul moest worden herleid. Uit een inspectieverslag van ‘Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd’ bleek immers dat er in Nederland 860 afzonderingen (op een bevolking van ongeveer 1400 jongeren) voorkwamen over de verschillende instellingen in slechts enkele weken.⁸

² Margaret Charleroy and Hilary Marland, “Prisoners of Solitude: Bringing History to Bear on Prison Health Policy,” *Endeavour* 40, no. 3 (2016): 141, <https://doi.org/10.1016/j.endeavour.2016.07.001>.

³ Eline Bergmans, “Ik Weet Nog Hoe Mijn Onderbuik Brandde Toen Ik Eruit Mocht,” *De Standaard*, October 15, 2019, https://www.standaard.be/cnt/dmf20191014_04663473; Marc Klifman, “Wij Spraken Met de Zus van Ringo De Witte, de Schrik van de Brugse Cipers: ‘De Isoleercel Heeft Hem Kapotgemaakt,’” *Nieuwsblad*, August 5, 2019, https://www.nieuwsblad.be/cnt/dmf20190804_04543998.

⁴ Vooruit, “We Starten Een Nieuw Avontuur,” accessed February 21, 2022, <https://www.s-p-a.be/artikel/spa-wil-isoleercel-voor-jongeren-bannen/>.

⁵ Tine Peeters et al., “De Ontwikkeling van Een Multidisciplinaire Richtlijn Voor de Preventie En Toepassing van Afzondering En Fixatie in de Residentiële Geestelijke Gezondheidszorg,” 2020.

⁶ Mikah Owen and Jeffrey Goldhagen, “Children and Solitary Confinement : A Call to Action,” *Pediatrics* 137, no. 5 (2016): 1–3, <https://doi.org/10.1542/peds.2015-4180>; Peter Scharff Smith, “Solitary Confinement — Effects and Practices from the Nineteenth Century until Today,” *Solitary Confinement* (Oxford University Press, 2019), <https://doi.org/10.1093/oso/9780190947927.003.0002>.

⁷ Craig Haney, *Reforming Punishment : Psychological Limits to the Pains of Imprisonment . The Law and Public Policy*. (American Psychological Association, 2006), <https://doi.org/10.1037/11382-000>.

⁸ De Inspectie Gezondheidszorg, “Factsheet Terugdringen Vrijheidsbepenkende Maatregelen,” n.d.; Avrotros, “‘Kinderen in Jeugdzorg Nog Te Vaak in Isoleercel,’” *Avrotros*, August 23, 2019, <https://radar.avrotros.nl/nieuws/item/kinderen-in-jeugdzorg-nog-te-vaak-in-isoleercel/>.

De totale afschaffing van cellulaire afzondering als ‘strafmaatregel’ was slechts een van de vele posities in het debat. Meer gematigde stemmen kaartten vooral aan dat jongeren nog te snel in een isoleerruimte terecht kwamen en dat hiervoor andere opties verkend moesten worden om de kwalijke effecten van eenzame opsluiting te vermijden.⁹ Owen en Goldhagen zagen bijvoorbeeld een verband tussen hallucinaties, depressies en angstaanvallen tijdens afzonderingen en zelfmoordpogingen bij mensen met ervaringen in isolatie.¹⁰ De bovengenoemde tendensen in het politieke en medialandschap sloten nauw aan bij twee bepalingen – artikels 10.1 en 10.3 – uit het Internationaal Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke rechten. Deze artikels uit het VN-verdrag stelden enerzijds dat elke persoon in gevangenschap met menselijkheid behandeld moet worden. Anderzijds bepaalde het verdrag dat de *“behandeling van gevangenen in de eerste plaats gericht is op de heropvoeding en reclassering, waarbij jeugdige overtreders gescheiden dienen te worden van volwassenen.”*¹¹ Daarenboven schreven de Verenigde Naties voor dat het gebruik van de afzondering als uiterste maatregel moest gelden voor een zo kort mogelijke periode.¹² In tegenstelling tot andere (vaak fysieke) straffen die in de loop der tijden werden afgeschaft, bleef de cellulaire afzondering ondanks alle reservaties tot het straffenarsenaal behoren in gevangenissen en jeugdinstanties.

1.1 Onderzoeksvragen en Afbakenen van het Onderzoek

De disciplineringspraktijken in de jeugdinstanties zijn geen hedendaagse uitvinding, maar zijn geleidelijk aan gegroeid, veranderd en bijgestuurd. De debatten over de praktijken in de jeugdinstanties werden mee bepaald door de complexe historische processen die eraan ten grondslag liggen.¹³ Praktijken in de jeugdinstanties moesten bijgevolg vanuit een breder maatschappelijk, wetgevend en pedagogisch kader bekeken worden.¹⁴ Om de voorliggende debatten over de cellulaire afzondering voldoende historisch en maatschappelijk te beschrijven

⁹ Rianne Oosterom, “Patiënten: Instellingen Moeten Harder Hun Best Doen Om de Isoleercel Te Sluiten,” *Trouw.nl*, August 5, 2019, <https://www.trouw.nl/zorg/patienten-instellingen-moeten-harder-hun-best-doen-om-de-isoleercel-te-sluiten~b522363ab/?referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F>; Barbara Rijlaarsdam, “Bij Een Psychose in de Isoleercel, of Toch Maar Een Prikje?,” *NRC*, September 24, 2008, <https://www.nrc.nl/nieuws/2008/09/24/bij-een-psychose-in-de-isoleercel-of-toch-maar-een-11612378-a1026313>.

¹⁰ Owen and Goldhagen, “Children and Solitary Confinement : A Call to Action,” 2.

¹¹ *International Covenant on Civil and Political Rights*, 19 December 1966, 999 UNTS 171, Can TS 1976 No 47 (entered into force 23 March 1976) [ICCPR].

¹² United Nations Office on Drugs and Crime, United Nations Office on Drugs and Crime, “The United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners” (Vienna, 2015).

¹³ Charleroy and Marland, “Prisoners of Solitude: Bringing History to Bear on Prison Health Policy,” 141; Thomas S. Popkewitz, “Curriculum History, Schooling and the History of the Present,” *History of Education* 40, no. 1 (2011): 2, <https://doi.org/10.1080/0046760X.2010.507222>.

¹⁴ Thomas Popkewitz, Barry M. Franklin, and Miguel Pereyra, *Cultural History and Education: Critical Essays on Knowledge and Schooling*, 1st ed. (Londen: Routledge, 2001).

en verklaren, is het met andere woorden noodzakelijk om het historisch gebruik van de isoleercel in de residentiële jeugdinstellingen bloot te leggen. De gehele discussie over de afzondering kan uiteraard niet in zijn volledigheid verklaard worden door een historisch onderzoek, maar kan wel ruimte bieden voor kritische reflectie op zowel huidige als historische praktijken in jeugdinstellingen. Verschillende perspectieven, waaronder het historisch perspectief, zorgen er immers voor dat een sociale praktijk in zijn geheel beter begrepen kan worden.¹⁵ Deze idee ligt in lijn met de principes van een *history of the present*, die door onderliggende ideeën en acties zichtbaar te maken de tegenwoordige praktijken wil verklaren.¹⁶ Deze meesterproef onderzoekt daarom de rol en het gebruik van afzondering en isolatie als disciplinerend middel in de Belgische residentiële jeugdzorg tussen het midden van de negentiende en twintigste eeuw. Het plaatste de ontwikkelingen met betrekking tot de rol en het gebruik van isolatie tegen een achtergrond van maatschappelijke en pedagogische evoluties.

Om redenen van haalbaarheid richtte deze studie zich op de casestudy van het Rijksopvoedingsgesticht (ROG) van Ruiselede. Het ROG van Ruiselede is na de jeugdgevangenis in Sint-Hubert immers de oudste jeugdinstelling van België en bovendien is het institutioneel archief relatief goed bewaard gebleven.¹⁷ Het instituut was er met name op gericht de jongeren herop te voeden met oog op hun re-integratie in de maatschappij en paste binnen een internationaal streven om het vraagstuk van de jeugdcriminaliteit op te lossen.¹⁸ Hoewel zulks relevant zou zijn, werd tijdens het onderzoek de keuze gemaakt om enkel archiefbronnen op te nemen van de jongensinstelling in Ruiselede en de meisjesinstelling van Beernem links te laten liggen. De hoeveelheid data die verwerkt zou moeten worden om de twee aparte instellingen te onderzoeken zou het tijdsbestek van de meesterproef te boven gaan.

¹⁵ Marc Depaepe, "Dealing with Paradoxes of Educationalization: Beyond the Limits of 'New' Cultural History of Education?," in *Between Educationalization and Appropriation: Selected Writings on the: History of Modern Educational Systems* (Leuven: Leuven Univ. Press, 2012), 145–46.

¹⁶ Popkewitz, "Curriculum History, Schooling and the History of the Present," 2.

¹⁷ Jenneke Christiaens, "De Geboorte van de Jeugddelinquent: België, 1830-1930" (VUB, 1999), 62; Marie-Sylvie Dupont-Bouchat, "De La Prison à l'école de Bienfaisance, Origines et Transformations Des Institutions Pénitentiaires Pour Enfants En Belgique Au XIXe Siècle (1840-1914)," *Criminologie* 28, no. 2 (2005): 27, <https://doi.org/10.7202/017374ar>.

¹⁸ Mary Carpenter, "PENAL REFORMATORY SCHOOLS," in *Reformatory Schools: For the Children of the Perishing and Dangerous Classes, and for Juvenile Offenders*, 1851, 311–353, <https://doi.org/10.1017/CBO9781139854672.008>.

De tijdsafbakening, 1849-1965, was ten eerste gestoeld op de oprichtingsdatum van de jeugdzorginstelling van Ruiselede in 1849, waardoor het een evident beginpunt vormde voor deze studie.¹⁹ De keuze voor 1965 als eindpunt van deze studie was ingegeven door de invoering van een nieuwe wet op de Jeugdbescherming (die de ‘oude’ Wet op de Kinderbescherming van 1912 verving), waardoor het regime in de residentiële instellingen wijzigde.²⁰ De verklarende aard van de vooropgestelde doelen vereisten een langetermijnstudie over honderd jaar om de evoluties in het gebruik van de cellulaire afzondering als disciplinair middel in de jeugdinstellingen te kunnen begrijpen, beschrijven en verklaren in relatie tot een wijzigende maatschappelijke, legale en pedagogische context.²¹ Binnen de hier gehanteerde tijdsdemarcatie vielen immers belangrijke keerpunten in het Belgische jeugdrecht, zoals het invoeren van de Wet op de Kinderbescherming in 1912.²² De keuze om deze ‘breukpunten’ in de analyse mee op te nemen creëerde de mogelijkheid om de impact van deze maatschappelijke evoluties op het praktische beleid van de jeugdinstelling in Ruiselede bloot te leggen.²³ Het doel van de meesterproef om het gebruik van de cellulaire afzondering in een historisch perspectief te onderzoeken voor wat de casus van Ruiselede betrof, en het voorgestelde tijdsbestek, kon in een volgende onderzoeksvraag samengevat worden: *“Hoe evolueerden de rol en het gebruik van cellulaire afzondering in de residentiële jeugdzorginstelling van Ruiselede tussen 1849 en 1965?”*

Praktijken in residentiële instellingen waren echter niet zo rechtlijnig en vielen in het verleden niet altijd samen met de voorgeschreven richtlijnen.²⁴ Daarom werd besloten een eerste bijvraag te formuleren, die het vooropgestelde gebruik van de isoleercel vergeleek met het feitelijke gebruik van de isoleercel: *“Hoe verschilden het feitelijk gebruik en het discours*

¹⁹ Dupont-Bouchat, “De La Prison à l’école de Bienfaisance, Origines et Transformations Des Institutions Pénitentiaires Pour Enfants En Belgique Au XIXe Siècle (1840-1914),” 35.

²⁰ Laura Nys, “Het Hart van Gabriel B.: Jongeren En Hun Gevoelens in Belgische Heropvoedingsinstellingen Voor Jeugddelinquenten, 1890-1965” (Universiteit Gent, 2019), 19, <https://biblio.ugent.be/publication/8643200>.

²¹ Christiaens, “De Geboorte van de Jeugddelinquent: België, 1830-1930,” 7.

²² Christiaens, 12; Jenneke Christiaens, “Youth Delinquency Redefined: The Practice of Scientific Observation and Diagnosis Within the Framework of Belgian Child Protection, 1913–1960,” in *Youth and Justice in Western States, 1815-1950: From Punishment to Welfare*, ed. Jean Trépanier and Xavier Rousseaux (Charm: Springer International Publishing AG, 2018), 260–83.

²³ Popkewitz, Franklin, and Pereyra, *Cultural History and Education: Critical Essays on Knowledge and Schooling*, 32.

²⁴ Veerle Massin, “Filles et Justice: L’ambivalence de La Prise En Charge Institutionnelle Des « cas-Problèmes » (Belgique, 1922-1965),” *Bulletin Canadien d’histoire de La Médecine* 32, no. 1 (2015): 13–33, <https://doi.org/10.3138/cbmh.32.1.13>; Sarah Van Ruyskensvelde and Pieter Verstraete, “Tough Love? Self-Government, Voluntary Obedience and Emotional Management of the Body in Belgian Residential Youth Care: 1910s–1930s,” in *Education and the Body in Europe (1900-1950)*, ed. Simonetta Polenghi, András Németh, and Tomáš Kasper (Berlin: Peter Lang, 2021), 237–55.

over de cellulaire afzondering in de jeugdzorginstelling van Ruiselede tussen 1849 en 1965 en hoe evolueerden deze?” Deze praktijken in jeugdinstanties konden steeds vanuit contextuele en maatschappelijke factoren verklaard worden.²⁵ Bijgevolg werd een tweede bijvraag opgesteld met oog op het verklaren van gelijkenissen en verschillen tussen het feitelijk gebruik en het discours: “Welke maatschappelijke en contextuele ontwikkelingen kunnen de gelijkenissen en verschillen tussen feitelijk gebruik en het discours over de cellulaire afzondering tussen 1849 en 1965 in de jeugdzorginstelling van Ruiselede verklaren?” Ten derde was het de bedoeling om zicht te krijgen op de evoluties in het gebruik van de afzondering en welke factoren bijdroegen aan de verklaring ervan. Dit werd samengevat in een derde bijvraag: “Welke maatschappelijke en contextuele ontwikkelingen kunnen de evoluties in de rol en het gebruik van de cellulaire afzondering tussen 1849 en 1965 in het ROG Ruiselede verklaren?” De tweede en derde bijvraag hadden bijgevolg als doel het contextuele aspect te rijmen met de evoluties in de rol en de dynamiek tussen feitelijk gebruik en de voorgeschreven praktijk van de cellulaire afzondering in Ruiselede.

Deze meesterproef richt zich specifiek op het voorgeschreven en feitelijk gebruik van ‘isolatie’ in de jeugdzorginstelling van Ruiselede. Internationaal werden isolatie, eenzame opsluiting en cellulaire afzondering echter als synoniemen gebruikt, met als gevolg dat er geen uniforme definitie voor cellulaire afzondering te onderscheiden viel.²⁶ De Verenigde Naties beschreven eenzame opsluiting in het Istanbul Statement vooral in termen van het reguliere gevangenisstelsel als ‘de fysieke isolatie van personen die gedurende 22 tot 24 uur per dag opgesloten zitten in hun cel’.²⁷ Amnesty International bepaalde dat eenzame opsluiting bestond uit ‘gevangenen die gedurende 22 tot 24 uur per dag in een cel opgesloten zitten waarbij ze minimaal contact met andere mensen onderhouden, inclusief bewakers en gevangenispersoneel’.²⁸ Eliaerts plaatste daar een socialer perspectief tegenover en benadrukte dat gevangenen door hun opsluiting uitgesloten werden van gezamenlijke activiteiten: “Solitary confinement can be described as being locked up for a length of time without participating in community activities. There are three kinds of activities in the prison: labour, education and

²⁵ Popkewitz, “Curriculum History, Schooling and the History of the Present,” 2.

²⁶ Sharon Shalev, “A Sourcebook on Solitary Confinement” (Londen, 2008), 2, <https://www.solitaryconfinement.org/sourcebook>.

²⁷ Juan E Mendez, “Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment,” 2011, 8–9, <https://digitallibrary.un.org/record/710177>; UN Special Rapporteur on Torture, “The Istanbul Statement on the Use and Effects of Solitary Confinement” (Istanbul, 2007), 63, <https://www.solitaryconfinement.org/istanbul>.

²⁸ Amnesty International, “SOLITARY CONFINEMENT IN THE USA” (Londen, 2013), 1, https://www.amnesty.be/IMG/pdf/201311_sc_usa.pdf.

recreation.”²⁹ Recent maakte de Belgische residentiële jeugdzorg echter wel een onderscheid tussen afzondering en isolatie. Afzondering werd gezien als een pedagogische maatregel die zowel in de residentiële jeugdzorg als het buitengewoon onderwijs ook benoemd werd als een time-out. Isolatie stond te boek als een uitiem medisch of therapeutisch middel dat enkel ingeroepen kon worden indien de veiligheid van de jongere of diens omgeving in gedrang kwam.³⁰

Buiten de beschrijving van cellulaire afzondering en isolatie in de Belgische jeugdbijstand, bleek het merendeel van de definiëringen toegespitst op de gevangeniswereld. Bovendien kon de opdeling tussen isolatie en afzondering die de huidige jeugdbijstand maakte als een eigentijdse creatie beschouwd worden die niet zomaar op het verleden kon worden geprojecteerd. Bijgevolg dekten bovenstaande definiëringen de opzet van de meesterproef niet. Om die reden werd de cellulaire afzondering binnen het bestek van deze meesterproef als volgt gedefinieerd: *“Een pedagogische maatregel waarbij jongeren in een residentiële jeugdinstelling gedurende een periode opgesloten werden, minimaal contact onderhielden met andere mensen en waarbij ze geen deel konden nemen aan activiteiten binnen de residentiële jeugdinstelling.”*

1.2 Stand van Zaken: Residentiële Jeugdinstellingen en Cellulaire Afzondering

De meesterproef onderzoekt de historische evolutie van het gebruik van de cellulaire afzondering binnen de context van de jeugdzorginstelling te Ruiselede. Een korte stand van zaken over het onderzoek naar de context van de jeugdinstellingen en de cellulaire afzondering vormde dan ook een goed uitgangspunt om de academische relevantie van deze studie te duiden.

Een eerste deel van de literatuur behandelde de wortels van de bekendere residentiële jeugdinstellingen in België en in het buitenland zoals het ROG van Ruiselede, Mettray, het Rauhe Haus.....³¹ In het geval van het Rijksopvoedingsgesticht Ruiselede zijn bijvoorbeeld

²⁹ Ann Claes, *“Cellulaire Afzondering: Studie van de Isoleringspraxis in Belgische Gevangenis”* (Katholieke Universiteit Leuven, 1986), 1.

³⁰ Bijzondere Jeugdbijstand, *“Verantwoordingen Praktijk van Afzondering En Isolatie in de Gemeenschapsinstellingen Voor Bijzondere Jeugdbijstand,”* 2009, 2, <https://docplayer.nl/3244709-Verantwoording-en-praktijk-van-afzondering-en-isolatie-in-de-gemeenschapsinstellingen-voor-bijzondere-jeugdbijstand.html>; Gezin Vlaams Departement Welzijn, Volksgezondheid, *“Recht Op Een Menswaardige Behandeling”* (n.d.), 6–8.

³¹ Jeroen J. H. Dekker, *Straffen, Redden En Opvoeden: Het Ontstaan En de Ontwikkeling van de Residentiële Heropvoeding in West-Europa, 1814-1914, Met Bijzondere Aandacht Voor Nederlandsch Mettray* (Assen: Van Gorcum, 1985); Geertje Dimmendaal, *Heropvoeding En Behandeling: Meisjes in Huize de Ranitz, Groningen*

meerdere dissertaties gewijd aan de historiek van de instelling³² en zijn er verschillende (zeer ‘legitimerende’) ‘jubileumboeken’ verschenen.³³ Een tweede reeks studies benaderde de jeugdinstellingen vanuit een politiek, juridisch of sociaaleconomisch perspectief.³⁴ Voor België bespraken Margo de Koster en Jenneke Christiaens bijvoorbeeld jeugddelinquentie door de eeuwen heen in relatie tot de opkomst van het begrip jeugddelinquent in de 19^e eeuw.³⁵ Daarbij wees Veerle Massin op de discrepantie in de residentiële jeugdinstellingen tussen de voorgeschreven praktijk en de werkelijke praktijk³⁶, wat Van Ruyskensvelde en Verstraete benoemden als het verschil tussen de *pedagogical realities* en een *pedagogical imagineries*.³⁷

Naar het gebruik van cellulaire afzondering in residentiële jeugdinstellingen is al wat internationaal onderzoek gevoerd, al vormde het zwaartepunt van de studie. Recenter onderzoek focuste zich bovendien voornamelijk op de rol van de afzondering in meisjesinstellingen. Hoewel dit buiten het bestek van deze meesterproef lag, kon dit een blik werpen op de gebruiken en rollen van de isolatie. In Huize de Ranitz, een residentiële jeugdinstelling voor meisjes in Groningen, bijvoorbeeld, werd de isolatieruimte voornamelijk gebruikt als zwaarste straf na een poging tot vluchten of na voorvallen met gillen en fysiek geweld.³⁸ Hierna dienden de meisjes ‘af te koelen’ in de isoleerruimte voor maximaal een week om, aldus de instelling, de veiligheid van de leefgroep te garanderen. Hoewel andere zware straffen zoals het onthouden van voedsel afgeschaft werden na verloop van tijd, bleef de

1941-1967 (Assen: Koninklijke van Gorcum B.V., 1998); Stephen A. Toth, *Mettray: A History of France's Most Venerated Carceral Institution* (Ithaca, NY: Cornell University Press, 2019).

³² Wilfried Coppens, “Geschiedenis van de Hervormingsschool Te Ruiselede van 1848 Tot 1866” (KU Leuven, 1980); Liselot Desmet, “Oordeel Niet, Maar Schenk Vertrouwen: Onderzoek Naar de Implementatie van de Wet Op de Kinderbescherming van 15 Mei 1912 in Het ROG Te Ruiselede, 1920 - 1950” (KU Leuven, 2004); Paul Vandaele, “De Geschiedenis van de Hervormingsschool Te Ruiselede van 1866 Tot 1911” (KU Leuven, 1983).

³³ Rudi De Brabandere, Michael Delange, and Ignace Gryspeerdt, *Wreck Geen Quaedt, Maer Dwing Tot Goed: Het Sint-Pietersveld, Kruispunt van Historische En Maatschappelijke Ontwikkelingen in Vlaanderen*, ed. Paul Vandepitte (Tielt: De Roede van Tielt, 1999).

³⁴ Margot De Koster and David Niget, “Scientific Expertise in Child Protection Policies and Juvenile Justice Practices in Twentieth-Century Belgium,” in *Scientists' Expertise as Performance: Between State and Society, 1860–1960*, ed. Joris Vandendriessche, Evert Peeters, and Kaat Wils, 1e ed. (London: Routledge, 2015), 161–72, <https://doi.org/10.4324/9781315653822>; Christiaens, “De Geboorte van de Jeugddelinquent: België, 1830-1930.”

³⁵ Margot De Koster, “Jongeren En Criminaliteit: Een Lange Geschiedenis van de Middeleeuwen Tot Heden,” *Tijdschrift Voor Criminologie* 52, no. 3 (2010): 308–17; Christiaens, “De Geboorte van de Jeugddelinquent: België, 1830-1930.”

³⁶ Massin, “Filles et Justice: L’ambivalence de La Prise En Charge Institutionnelle Des « cas-Problèmes » (Belgique, 1922-1965),” 28–30.

³⁷ Van Ruyskensvelde and Verstraete, “Tough Love? Self-Government, Voluntary Obedience and Emotional Management of the Body in Belgian Residential Youth Care: 1910s–1930s,” 240; Nys, “Het Hart van Gabriel B.: Jongeren En Hun Gevoelens in Belgische Heropvoedingsinstellingen Voor Jeugddelinquenten, 1890-1965,” 205.

³⁸ Dimmendaal, *Heropvoeding En Behandeling: Meisjes in Huize de Ranitz, Groningen 1941-1967*, 148–49.

isoleercel als strafmiddel tot het straffenarsenaal behoren.³⁹ Ook in een Finse hervormingsschool voor meisjes fungeerde de isolatiecel als strafmaatregel in de meest extreme omstandigheden (bv. bij een vluchtpoging), zo wees het onderzoek uit. Hierbij waren meisjes voor maximaal veertien dagen afgesloten van hun medege-detineerden gedurende werktijd, etenstijd en vrije tijd. Indien de meisjes zich nog steeds slecht gedroegen, werden ze opgesloten in hun cel en werden de maaltijden gereduceerd.⁴⁰ In de Franse penitentiare kolonie van Mettray vervulden de isoleercellen eerder een afschrikwekkende rol. Door de ellendige staat van de verduisterde cellen oefende het gebruik ervan bij de jongeren zo'n angst uit, dat het - volgens hem - een grote invloed had op hun gedrag. Volgens Demetz, de oprichter van de kolonie, dwong de isoleercel de jongeren bovendien te reflecteren op hun gedrag in een zoektocht naar een opheffing van het lijden.⁴¹ Hieruit bleek dat de strafmaatregel en ordemaatregel twee functies van de cellulaire afzondering vormden, waarbij vooral in Mettray de moraliserende kracht werd benadrukt.

De studies naar de rol en het gebruik van isolatie in de Belgische residentiële jeugdinstellingen bleek echter een stuk beperkter. De doctoraatsstudie van Laura Nys schetste hoe het gebruik van de isolatiecel in het ROG Brugge doorheen de tijd veranderde van een strafmaatregel in een beschermingsmaatregel voor de groep en het individu.⁴²

Een meer verzamelend werk van Smith benoemde twaalf verschillende rollen die de afzondering doorheen de geschiedenis invulde in een resem verschillende instellingen. Een eerste functie van de afzondering lag in het hervormen van de gedetineerde, waarbij vooral in de negentiende eeuw het geloof in deze praktijk het sterkst was. Daarnaast onderscheidde Smith het gebruik van de afzondering als legitiem middel om de orde binnen een gevangenis of instelling te bewaren of als middel om overtredingen tegen het interne reglement te bestraffen. Een laatste relevante functie bestond in het beschermen van de gedetineerde in het geval van zelfmutilatie of als de gedetineerde een bedreiging voor de groep vormde.⁴³

³⁹ Dimmendaal, 148–49.

⁴⁰ Kaisa Vehkalahti, *Constructing Reformatory Identity: Girls' Reform School Education in Finland, 1893-1923* (Oxford: Lang, 2009), 114.

⁴¹ Toth, *Mettray: A History of France's Most Venerated Carceral Institution*, 62–63.

⁴² Nys, "Het Hart van Gabriel B.: Jongeren En Hun Gevoelens in Belgische Heropvoedingsinstellingen Voor Jeugd-delinquenten, 1890-1965," 299–302.

⁴³ Smith, "Solitary Confinement — Effects and Practices from the Nineteenth Century until Today," 27–29.

Een andere taak van cellulaire afzondering in jeugdinstellingen had eerder betrekking op de opnameprocedure van de jeugdinstellingen. Zo toonde een Bultmans doctoraatstudie naar de toelatingsprocedures van Nederlandse meisjes in hervormingsscholen, dat de isoleerruimte in verschillende residentiële jeugdinstellingen voor 1950 diende als observatieruimte voor nieuwe patiënten.⁴⁴ De pedagogen uit die tijd geloofden dat het innerlijke kwaad bestreden kon worden via isolatie, reflectie en berouw. Gedurende deze isolatie, variërend van een paar dagen tot een maand, onderging de patiënt verschillende psychologische testen en kon de jongere zodoende geanalyseerd worden. Na 1950 veranderde vooral de toon en omgang met de jongeren, hoewel de praktijken in wezen hetzelfde bleven. Zo heette de isoleerruimte voortaan ‘het opnamekamertje’. Er was ook een vermelding van het gebruik van de isoleercel als strafmaatregel: toen een meisje die de residentie toetrad, weigerde de testen te ondergaan, werd ze ter disciplinerende in de isoleercel geplaatst.⁴⁵ Ook in Huize de Ranitz maakte de isoleerruimte deel uit van de toetredingsprocedure.⁴⁶

Een laatste reeks studies richtte zich vooral op de effecten en gevolgen van cellulaire afzondering en de mate waarin het gebruikt werd in gevangenissen. De dissertatie van de Nederlandse Lutgarde Schutyser benoemde het gebruik van de isolatiecel in het Huis van Bewaring te Maastricht, als tweeledig. Daar werden de afzonderingscellen gebruikt als ordemaatregel (bijvoorbeeld bij vluchtgevaar) of als disciplinaire strafmaatregel (bv. agressief gedrag, vernielen cel...). Isolatie als disciplinerende straf kwam daar historisch gezien het vaakst voor.⁴⁷ In dezelfde lijn toonde een -ietwat oudere- dissertatie aan dat 58.70 procent van de afzonderingen in de Belgische gevangenissen in de jaren 1980 als gevolg van een disciplinerende maatregel opgelegd werd. Eenzame opsluiting kwam voor door gebruik van de eigen cel met uitsluiting van activiteiten, strafcel en een naakte cel (isolatiecel).⁴⁸

Ondanks de veelheid aan onderzoek naar de rol van cellulaire afzondering in jeugdinstellingen in Europa, kon er geconcludeerd worden dat er slechts weinig specifiek onderzoek gewijd was aan de rol van cellulaire afzondering binnen de Belgische context. Het

⁴⁴ Saskia Bultman, “Constructing a Female Delinquent Self: Assessing Pupils in the Dutch State Reform School for Girls, 1905-1975” (Radboud Universiteit, 2016), 59.

⁴⁵ Bultman, 118.

⁴⁶ Dimmendaal, *Heropvoeding En Behandeling: Meisjes in Huize de Ranitz, Groningen 1941-1967*, 148-49.

⁴⁷ Lutgarde Schutyser, “Cellulaire Afzondering En Isoleercel in Het Huis van Bewaring Te Maastricht” (KU Leuven, 1983), 37-47.

⁴⁸ Claes, “Cellulaire Afzondering: Studie van de Isoleringpraxis in Belgische Gevangenissen,” 16.

doctoraatsonderzoek van Laura Nys⁴⁹ buiten beschouwing gelaten, was er bovendien weinig aandacht voor de evolutie in het gebruik van de afzonderingscel en focuste huidig onderzoek vooral op de rol van de eenzame opsluiting binnen een kleiner tijdsbestek. Bovendien lag de nadruk in het recente onderzoek vooral op de meisjesinstellingen. Deze meesterproef kwam aan deze hiaten in de literatuur tegemoet door de bovengenoemde facetten op te nemen in de onderzoeksvraag. Daarnaast waren op het moment van schrijven vooral beschrijvende studies uitgevoerd naar het ontstaan en de groei van Ruiselede als opvoedingstehuis. Deze studies ontbeerden de nodige diepte om complexe debatten, bijvoorbeeld over het gebruik van de cellulaire afzondering, voldoende te kunnen situeren. De meesterproef verdiepte bijgevolg ook de literatuur over het ROG van Ruiselede door het gebruik van de cellulaire afzondering over een periode van 1849 tot 1965 in kaart te brengen en op die manier de onderliggende (historische) theorieën en acties van huidige praktijken aan het licht te brengen.⁵⁰

1.3 Disciplinerings: Een Foucaultiaans Perspectief op het Regime in de Residentiële Jeugdinstellingen

De bovenstaande literatuur over de jeugdinstellingen hanteerde vaak een Foucaultiaanse visie op disciplineren en civiliseren als conceptueel kader.⁵¹ Foucault plaatste het ontstaan van de residentiële instellingen, die zich de heropvoeding van het kind in gevaar/gevaarlijke kind tot doel stelden, binnen de ontwikkeling van de disciplinerende macht.⁵² Het doctoraatschrift van Laura Nys⁵³ en Jeroen Dekkers' boek over het ontstaan van de residentiële instellingen waren gestoeld op het normaliserings- en disciplineringsbegrip à la Foucault.⁵⁴ In haar proefschrift toonde Saskia Bultman vanuit een Foucaultiaans perspectief aan dat observatoren in de afname van verschillende testen en observaties een zekere macht

⁴⁹ Nys, "Het Hart van Gabriel B.: Jongeren En Hun Gevoelens in Belgische Heropvoedingsinstellingen Voor Jeugdgedelinquenten, 1890-1965."

⁵⁰ Popkewitz, "Curriculum History, Schooling and the History of the Present," 2.

⁵¹ De Koster and Niget, "Scientific Expertise in Child Protection Policies and Juvenile Justice Practices in Twentieth-Century Belgium," 161–72; Sarah Van Ruyskensvelde and Laura Nys, "Folded Files, Unfolding Narratives: Psycho- Pedagogical Observation in the Belgian Juvenile Reformatories, 1912-1945," *History of Education* 49, no. 3 (2020): 398–420, <https://doi.org/10.1080/0046760X.2020.1739757>.

⁵² Dekker, *Straffen, Redden En Opvoeden: Het Ontstaan En de Ontwikkeling van de Residentiële Heropvoeding in West-Europa, 1814-1914, Met Bijzondere Aandacht Voor Nederlandsch Mettray*, 5.

⁵³ Nys, "Het Hart van Gabriel B.: Jongeren En Hun Gevoelens in Belgische Heropvoedingsinstellingen Voor Jeugdgedelinquenten, 1890-1965," 17.

⁵⁴ Dekker, *Straffen, Redden En Opvoeden: Het Ontstaan En de Ontwikkeling van de Residentiële Heropvoeding in West-Europa, 1814-1914, Met Bijzondere Aandacht Voor Nederlandsch Mettray*, 7.

afdwongen over de gedetineerden. In die zin moesten de dossiers bekeken worden als instrumenten die een machtsrelatie installeerden tussen de experts en jongeren.⁵⁵⁵⁶

Met disciplineren doelde Foucault op de “*methoden die de verrichtingen van het lichaam aan een minutieuze controle onderwerpen, en die een constante beheersing waarborgen van zijn krachten door ze gehoorzaam en bruikbaar te maken.*”⁵⁷ Het ultieme doel van de disciplineren lag in de creatie van gehoorzame en onderdanige burgers die een meerwaarde vormden voor de samenleving.⁵⁸ Jeugdopvoedingsgestichten zoals die van Mettray en Ruiselede werden vanuit dit perspectief ingericht om het gedrag van de landlopers en jeugdcriminelen te corrigeren en zodoende deze jongeren opnieuw nuttige schakels te maken in de samenleving.⁵⁹ Het abnormale diende normaal gemaakt te worden.⁶⁰ De disciplinaire macht was op subtiele wijze verdeeld over verschillende instellingen en personen, een microfysica van de macht⁶¹, en maakte gebruik van drie verfijnde technieken: constante supervisie, de normaliserende sanctie en de culminatie van beide technieken in het examen.⁶² In tegenstelling tot de middelen van de soevereine macht waren deze technieken dus subtiel en vaak onzichtbaar.⁶³ Nieuw was ook dat deze nieuwe technieken van continue observatie en sanctionering greep trachten te krijgen op de mechanica van het lichaam om tot gedilde lijven te komen.⁶⁴

⁵⁵ Bultman, “Constructing a Female Delinquent Self: Assessing Pupils in the Dutch State Reform School for Girls, 1905-1975,” 128–31; Franca Iacovetta and Wendy Mitchinson, “Introduction: Social History and Case Files Research,” in *On the Case: Explorations in Social History* (Toronto: University of Toronto Press, 1998), 3–21.

⁵⁶ Toch kon ook een opkomende tendens in huidig onderzoek onderscheiden worden, waarbij kritische vraagtekens werden geplaatst bij dit schijnbaar gangbare Foucaultiaanse perspectief. Nys en Van Ruyskensvelde argumenteerden bijvoorbeeld hoe het observatierapport in het observatorium van Mol jongeren tot object maakte en classificeerde en verklaarden hoe dit de klassieke Foucaultiaanse lezing van de machtsdynamiek in jeugdinstituten compliceerde. Van Ruyskensvelde and Nys, “Folded Files, Unfolding Narratives: Psycho-Pedagogical Observation in the Belgian Juvenile Reformatories, 1912-1945,” 417.

⁵⁷ Foucault, *Discipline, Toezicht En Straf: De Geboorte van de Gevangenis*, 191.

⁵⁸ Foucault, 191.

⁵⁹ Mary Carpenter, “PENAL REFORMATORY SCHOOLS,” in *Reformatory Schools: For the Children of the Perishing and Dangerous Classes, and for Juvenile Offenders, 1851*, 311–353, <https://doi.org/10.1017/CBO9781139854672.008>.

⁶⁰ Marc Depaepe, “Geen Ambacht Zonder Werktuigen: Reflecties over De Conceptuele Omgang Met Het Pedagogische Verleden,” in *Paradoxen Van Pedagogisering. Handboek Pedagogische Historiografie*, ed. Marc Depaepe, Frank Simon, and Angelo Van Gorp (Leuven: Acco, 2005), 511.

⁶¹ Depaepe, 45; Foucault, *Discipline, Toezicht En Straf: De Geboorte van de Gevangenis*, 193-96.

⁶² Samuel Talcott, “The Education of Philosophy: From Canguilhem and The Teaching of Philosophy to Foucault’s Discipline and Punish,” *Philosophy Today (Celina)* 61, no. 3 (2017): 503–21, <https://doi.org/10.5840/philtoday2017918168>.

⁶³ Foucault, *Discipline, Toezicht En Straf: De Geboorte van de Gevangenis*, 191.

⁶⁴ Foucault, 190-191.

De disciplinerende macht vereiste in eerste instantie een constante, hiërarchische observatie en creëerde op die manier gewillige lichamen.⁶⁵ Om orde en discipline te handhaven werden jeugdinstellingen, zoals het ROG Ruiselede, op afgelegen plaatsen ingericht.⁶⁶ De fysieke omgeving moest de vlucht uit de instelling en sociale interactie met de buitenwereld onmogelijk maken en tegelijkertijd constante supervisie in stand houden.⁶⁷ Een verdere parcellering van de ruimte maakte bovendien dat elke jongere een eigen plaats kreeg op elk moment van de dag, wat constante supervisie mogelijk maakte.⁶⁸ Naast een parcellering van ruimte, brachten uurroosters ook vaste regelmaat in tijd en gaven ze de jongeren bovendien duidelijk omliggende taken. Bij deze (vaak) lichamelijke taken was steeds een opzichter aanwezig die de storende elementen verwijderde en toezicht hield op het behalen van de kwaliteitsnormen.⁶⁹ De disciplinerende macht plaatste de jongeren in de aparte situatie waarbij de meest kwetsbaren het meest zichtbaar waren en de machtigen (opvoeders en directie) binnen het instituut voor hen onzichtbaar, wat een duidelijke breuk inhield met de soevereine macht uit eerdere periodes.⁷⁰ Ook de architecturale keuzes maakten constante observatie mogelijk. Foucault verwees naar het Panopticum van Bentham als het prototype van een efficiënte gevangenis: *“Het principe is bekend: een ringvormig gebouw; in het midden een toren met grote ramen, die uitkijken op de binnenzijde van de ring; het gebouw is verdeeld in cellen die de volle breedte van het gebouw beslaan... En of nu krankzinnigen, zieken, veroordeelden, arbeiders of scholieren in de cellen zijn opgesloten, met één bewaker in de centrale toren kan worden volstaan. Iedere kooi is een klein theater waarin de acteur alleen is, volmaakt geïndividualiseerd en permanent zichtbaar.”*⁷¹

In het Panopticum werd de gedetineerde zich bewust dat hij (mogelijks) onder constante supervisie stond. De architectuur werd met andere woorden als middel ingezet om gevangen tot kennisobject te maken. De gedetineerde, onderworpen aan supervisie en documentatie, internaliseerde als gevolg de dwang van de macht. Dit leidde volgens Foucault tot een gedragsverandering.⁷² Enerzijds was er sprake van direct toezicht, of de perceptie ervan,

⁶⁵ Foucault, 238.

⁶⁶ Sophie de Valk et al., “Repression in Residential Youth Care: A Scoping Review,” *Adolescent Research Review* 1, no. 3 (2016): 195–216, <https://doi.org/10.1007/s40894-016-0029-9>.

⁶⁷ De Valk, S., Kuiper, C., Van der Helm, G., Maas, A., & Stams. (2016). Repression in Residential Youth Care: A Scoping Review. *Adolescent Research Review*, 1(3), 195-216.

⁶⁸ Foucault, *Discipline, Toezicht En Straf: De Geboorte van de Gevangenis*, 196-97.

⁶⁹ Foucault, 209.

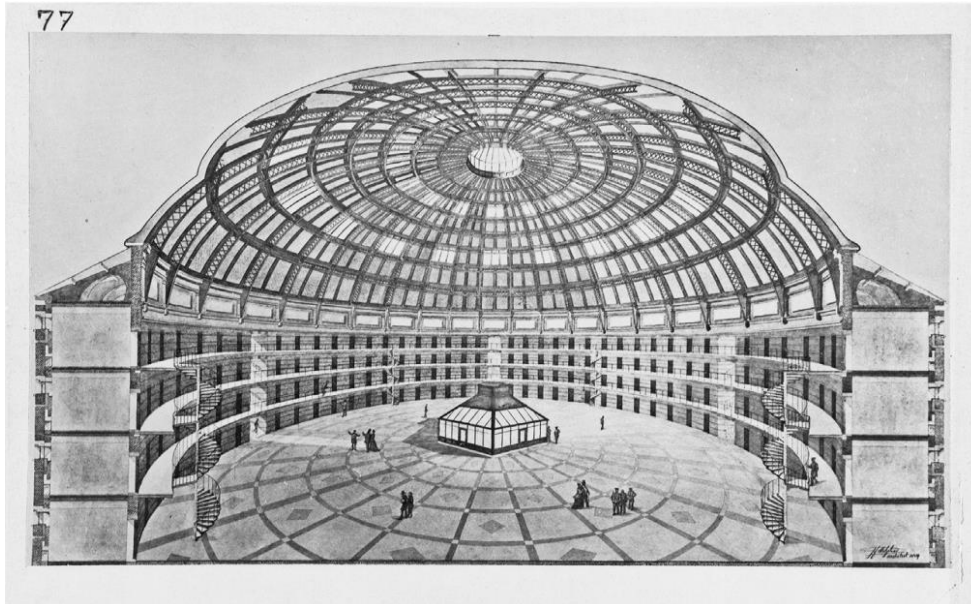
⁷⁰ Robert S Leib, “Spaces of the Self: Foucault and Goffman on the Micro-Physics of Discipline,” *Philosophy Today (Celina)* 61, no. 1 (2017): 196, <https://doi.org/10.5840/philtoday2017321153>.

⁷¹ Foucault, *Discipline, Toezicht En Straf: De Geboorte van de Gevangenis*, 277.

⁷² Foucault, 277.

anderzijds steunde de disciplinaire macht op een constante registratie.⁷³ Deze continue observatie en registratie objectiveerden de jongeren.

Figuur 1. Koepelgevangenis te Arnhem volgens principes van het Panopticum.⁷⁴

Goffman beschreef het documenteren binnen de organisaties als ‘programmeren’, aangezien de subjecten zich lieten omvormen en coderen tot objecten die vervolgens via de routines binnen de instelling omgevormd konden worden.⁷⁵ Constante registratie plaatste de jongeren bovendien in een netwerk van documentatie: verschillende opzichters beschreven, capteerden en analyseerden hen (mogelijks) op constante basis en maakte hen onderling vergelijkbaar.⁷⁶ De gedetineerden werden in dit systeem een kennisobject, mede mogelijk gemaakt door de architectuur.⁷⁷ Documenteren groeide zo uit tot een methode van controle in een steeds groeiende honger naar kennis.⁷⁸ De architecturale ruimte zelf was niet de bron van de disciplinerende macht, hoewel het wel een noodzakelijke materiële voorwaarde vormde.⁷⁹ De vele tussenschakels in het hiërarchisch systeem creëerden als het ware een netwerk, een

⁷³ Foucault, *Discipline, Toezicht En Straf: De Geboorte van de Gevangenis*, 262-65; Leib, “Spaces of the Self: Foucault and Goffman on the Micro-Physics of Discipline,” 196.

⁷⁴ Elena Martinez-millana and Andrés Cánovas Alcaraz, “The Panopticon Prison as a ‘Social Condenser’: The Study of the Project for De Koepel Prison by Rem Koolhaas/OMA (1979–1988),” *Frontiers of Architectural Research* 11, no. 1 (2022): 33, <https://doi.org/10.1016/j.foar.2021.08.004>.

⁷⁵ Leib, “Spaces of the Self: Foucault and Goffman on the Micro-Physics of Discipline, 204.”

⁷⁶ Bultman, “Constructing a Female Delinquent Self: Assessing Pupils in the Dutch State Reform School for Girls, 1905-1975,” 13.

⁷⁷ Bultman, 13.

⁷⁸ Foucault, *Discipline, Toezicht En Straf: De Geboorte van de Gevangenis*, 281; Leib, “Spaces of the Self: Foucault and Goffman on the Micro-Physics of Discipline,” 196.

⁷⁹ Leib, “Spaces of the Self: Foucault and Goffman on the Micro-Physics of Discipline,” 193.

disciplinerend apparaat, dat via de observatie en documentatie alles kon observeren en registreren en zodoende een zelfdwang opleggen aan de gedetineerden.⁸⁰

De tweede techniek van de disciplinerende macht benoemde Foucault als de normaliserende sanctie. Te midden van elk disciplinerend systeem opereerde een klein strafmechanisme, waarbij een straf begrepen werd als: “*Alles wat gebruikt kan worden om de kinderen de fout die ze hebben begaan te laten voelen, alles wat hen vernedert of beschaamt: een zekere kilheid, een zekere onverschilligheid, een verhoor, een vernedering of de ontzetting uit een functie.*”⁸¹ Gedrag dat ook maar licht afweek van de norm moest bestraft worden. Sancties moesten in eerste instantie dus correctief zijn en afwijkingen beperken.⁸² Disciplinerende straffen bekrachtigden de overtreden wet of regel, waardoor de voorkeur voor sanctioneren in de dressuur kwam te liggen.⁸³ Zowel lichaam als geest vormden dus het doelwit van de observatie en disciplinerende maatregelen.⁸⁴ Lichamen werden niet alleen via bestraffing gedresseerd, maar ook onderverdeeld in goede en slechte gedetineerden via de uitgebreide documentatie die eraan gekoppeld werd.⁸⁵ Er werden cijfers toegekend aan de gedetineerden en er ontstond een systeem waarbij ze gunsten konden inruilen voor het vermijden van sancties.⁸⁶ Hoewel de uitwassen van de disciplinerende macht op het eerste gezicht vooral negatief bleken, merkte Foucault op dat er ook persoonsbevorderende aspecten gekoppeld waren aan het disciplinerende proces.⁸⁷ De constante institutionele dwang zorgde ervoor dat de gedetineerde de maatschappelijke normen via zelfdwang internaliseerde. Zodoende creëerde de disciplinaire macht het individu dat opnieuw in de maatschappij geïntegreerd kon worden.⁸⁸

Het historisch gebruik van cellulaire afzondering wordt binnen deze meesterproef, in lijn met bovenstaande literatuur, onderzocht vanuit het Foucaultiaanse perspectief op disciplinerend.⁸⁹ Dit had in eerste instantie een impact op de literatuurstudie, waarin de focus

⁸⁰ Foucault, *Discipline, Toezicht En Straf: De Geboorte van de Gevangenis*, 244.

⁸¹ Foucault, 248.

⁸² Foucault, 250.

⁸³ Foucault, 250-51.

⁸⁴ Petrus Cornelis Spierenburg, “Punishment, Power, and History: Foucault and Elias,” *Social Science History* 28, no. 4 (2004): 607–36.

⁸⁵ Talcott, “The Education of Philosophy: From Canguilhem and The Teaching of Philosophy to Foucault’s Discipline and Punish,” 503–21.

⁸⁶ Foucault, *Discipline, Toezicht En Straf: De Geboorte van de Gevangenis*, 252-53.

⁸⁷ Depaepe, “Geen Ambacht Zonder Werktuigen: Reflecties over De Conceptuele Omgang Met Het Pedagogische Verleden,” 46.

⁸⁸ Depaepe, 46.

⁸⁹ Foucault, *Discipline, Toezicht En Straf: De Geboorte van de Gevangenis*.

kwam te liggen op de heropvoeding van jongeren in de jeugdzorginstellingen. Met de onderzoeksvragen wordt ook de stelling van Foucault, dat de sancties in (jeugd)instellingen voornamelijk een normaliserende en disciplinerende functie invulden, getoetst aan de heropvoedingspraktijk in Ruiselede. Ten slotte zorgt het Foucaultiaanse denkkader ervoor dat de analyses in deze meesterproef geïntegreerd konden worden in de bestaande literatuur en er coherente conclusies konden worden uitgewerkt. Het normalisering- en disciplineringsstreven, zoals door Foucault geschetst, fungeerde met andere woorden als denkkader om het gebruik en de rol van de cellulaire afzondering in het ROG van Ruiselede in deze meesterproef te onderzoeken.

1.4 Methodologie

Om dit meesterproefonderzoek naar de rol en het gebruik van de cellulaire afzondering (vanuit het Foucaultiaanse perspectief) in het Rijksopvoedingsgesticht van Ruiselede tot een goed einde te brengen, werden gedurende het volledige onderzoeksproces bewuste keuzes gemaakt betreffende het studiedesign en ethische kwesties.⁹⁰

In de eerste fase van deze meesterproef werd een literatuurstudie uitgevoerd op basis van secundaire literatuur om zowel de onderzoeksvragen als context inhoudelijk te verdiepen. De bronnenverzameling voor deze literatuurstudie verliep initieel via de online databanken LIMO, ERIC en Google Scholar aan de hand van de termen ‘isolatie jeugdinstanties’, de Engelse variant *solitary confinement* en *New Cultural History of Education*. Daarnaast werden toonaangevende auteurs zoals Foucault met betrekking tot macht en Jenneke Christiaens over de evolutie van de Belgische jeugddelinquentie geraadpleegd. Artikelen werden initieel geselecteerd op basis van de relevantie na het lezen van het abstract en de *keywords*, waarna een eventuele verwerking gebeurde na het doornemen van de volledige tekst. Aanvullend werd de bibliotheek van de Katholieke Universiteit Leuven geraadpleegd voor eerdere meesterproeven naar het ROG Ruiselede, boeken over het ontstaan van de jeugdinstanties en ten slotte voor methodologische werken. Om de literatuur vervolgens systematisch uit te breiden werd aan *backward searching* gedaan via de referentielijsten van deze werken en artikelen.⁹¹ Uit de samenvattende fiches van deze artikelen, boeken en meesterproeven vloeide

⁹⁰ John W. Creswell, *Qualitative Inquiry & Research Design: Choosing among Five Approaches*, 2nd. (Thousand Oaks: Sage Publications, 2007), 44–47; Lyn Richards and Janice M. Morse, *Readme First for a User's Guide to Qualitative Methods* (Londen: Sage, 2007), 94; Anne Ryen, “Research Ethics and Qualitative Research,” in *Doing Qualitative Research A Practical Handbook Fourth Edition*, ed. David Silverman, 4e ed. (Londen: Sage, 2013), 31–46.

⁹¹ Mark Petticrew and Helen Roberts, *Systematic Reviews in the Social Sciences: A Practical Guide*, Repr. (Malden: Blackwell, 2007), 121.

vervolgens het theoretisch kader. Dit kader werd tijdens de uitwerking van de analyse verder verfijnd.

Om uiteindelijk zicht te krijgen op de evolutie van de rol en het gebruik van cellulaire afzondering in Ruiselede werd geopteerd voor een mixed design: de historische documentanalyse op basis van historisch bronnenmateriaal uit het Algemeen Rijksarchief en Rijksarchief te Brugge diende ter uitwerking van het discours en werd aangevuld met de kwantitatieve analyse over het gebruik van de cellulaire afzondering. De meesterproef zette bijgevolg sterk in op het gebruik van data- en methodologische triangulatie.⁹² Hiervoor beriep het onderzoek zich ten eerste op omzendbrieven, rapporten en verslagen om zicht te krijgen op het dominante discours met betrekking tot de cellulaire afzondering. Een kritische discoursanalyse was hier aangewezen, daar het discours zelf “*een centrale rol speelt in de totstandkoming en instandhouding van sociale posities en relaties*”.⁹³ De kritische discoursanalyse neemt niet enkel de sociale praktijk zelf in overweging, maar ook de implicaties op verschillende machtsprocessen en relaties. Aangezien deze meesterproef ook tot doel heeft het narratief omtrent en het gebruik van de afzonderingscel binnen de context van het ROG Ruiselede te verklaren, kon de kritische discoursanalyse aangewend worden om de onderliggende ideeën en waarden bloot te leggen.⁹⁴ De archiefbronnen werden verder aangevuld met en gekaderd aan de hand van literatuur uit en over het desbetreffende tijdperk.

De kwantitatieve gegevens werden gefilterd uit de jaarrapporten en de dagboeken voor de afzonderingskamers. Primaire bronnen, zoals jaarverslagen en persoonsdossiers, hadden echter als nadeel dat ze vaak de enige overblijvende restanten waren van een bepaalde historische praktijk.⁹⁵ Hierdoor was het zaak om aandachtig om te gaan met de voorgeschreven ideeën (*pedagogical imagineries*) van een instelling, die af te leiden waren uit het discours van de primaire bronnen zoals jaarverslagen en vergaderingen, en de feitelijke praktijk

⁹² Dimitri Mortelmans, *Handboek Kwalitatieve Onderzoeksmethoden*, 4de Ed. (Leuven: Acco, 2013), 481–83; Michael Quinn Patton, “Enhancing the Quality and Credibility of Qualitative Analysis,” *Health Services Research* 34, no. 5 (1999): 1189–1208; Sarah J Tracy, “Qualitative Quality: Eight ‘Big-Tent’ Criteria for Excellent Qualitative Research,” *Qualitative Inquiry* 16, no. 10 (2010): 837–51, <https://doi.org/10.1177/1077800410383121>.

⁹³ Melissa Freeman, *Modes of Thinking for Qualitative Data Analysis* (San Francisco, CA: Left Coast Press, 2016), 48.

⁹⁴ James Paul Gee, “Discourse Analysis: What Makes It Critical?,” in *Critical Discourse Analysis in Education*, ed. Rebecca Rogers (New York, London: Routledge, 2011), 28.

⁹⁵ Heidi A Mckee and James E Porter, “The Ethics of Archival Research,” *College Composition and Communication* 64, no. 1 (2012): 60.

(*pedagogical realities*) die afgeleid kon worden uit de strafregisters en persoonsdossiers.⁹⁶ Op basis van de kwantitatieve data werden beschrijvende statistiek, correlatieve onderzoek en vergelijkingen tussen de verschillende periodes opgezet. Voor deze laatste categorie werden verschillende onafhankelijke t-steekproeftoetsen en Mann Whitney U-toetsen uitgevoerd om de evolutie tussen verschillende periodes en verschillen binnen de periodes te schetsen.⁹⁷

Vervolgens werden persoonsdossiers van jongeren uit het ROG van Ruiselede van 1906 tot 1960 geraadpleegd om het kwantitatieve aspect meer diepgang te geven. Dergelijke dossiers werden opgesteld door de administratie van de jeugdinstelling en hadden tot doel de jongeren te categoriseren en beoordelen met oog op hun hervorming.⁹⁸ Qua inhoud waren deze dossiers variërend: ze bevatten aantekeningen, egodocumenten, observaties, verslagen...⁹⁹ In de inventaris werden, op basis van duidelijk omliggende criteria¹⁰⁰, relevante persoonsdossiers geselecteerd (*purposive sampling*¹⁰¹) die binnen het tijdsbestek van de meesterproef vielen. Op ethisch vlak werd de archivaris expliciete schriftelijke toestemming gevraagd om het bronnenmateriaal te gebruiken voor analyses binnen het bestek van deze meesterproef. Om de postume waardigheid van de betrokkenen te bewaren, werd de keuze gemaakt om de identiteit van de jongeren (en nabestaanden) te beschermen door enkel de initialen te gebruiken.¹⁰² De keuze om de gegevens te anonimiseren kon wel ten koste gaan van contextuele kennis en het narratief.¹⁰³

De verschillende (kwalitatieve) bronnenmaterialen werden gecodeerd door middel van codes die voortvloeiden uit de onderzoeksvragen, het conceptueel kader van Foucault en de secundaire literatuur uit hoofdstuk twee. Hoewel er dus met een voorgemaakte codestructuur

⁹⁶ Van Ruyskensvelde and Verstraete, "Tough Love? Self-Government, Voluntary Obedience and Emotional Management of the Body in Belgian Residential Youth Care: 1910s–1930s," 240; Nys, "Het Hart van Gabriel B.: Jongeren En Hun Gevoelens in Belgische Heropvoedingsinstellingen Voor Jeugdgedelinquenten, 1890-1965," 205.

⁹⁷ George P. McCabe and David S. Moore, *Statistiek in de Praktijk: Theorieboek*, 5th ed. (Amsterdam: Boom, 2016), 334–51; Tim Vanhoomissen, *Inductieve Statistiek Voor de Gedragwetenschappen: Toegepaste Hypothesetoetsing Met SPSS*, ed. Guido Valkeneers, 3rd ed. (Leuven: Acco, 2014), 90–116.

⁹⁸ Iacovetta and Mitchinson, "Introduction: Social History and Case Files Research," 3.

⁹⁹ Nys, "Het Hart van Gabriel B.: Jongeren En Hun Gevoelens in Belgische Heropvoedingsinstellingen Voor Jeugdgedelinquenten, 1890-1965," 24.

¹⁰⁰ Jennifer Mason, *Qualitative Researching*, 2nd ed. (London: Sage, 2002), 113.

¹⁰¹ Creswell, *Qualitative Inquiry & Research Design: Choosing among Five Approaches*, 155; Mortelmans, *Handboek Kwalitatieve Onderzoeksmethoden*, 153.

¹⁰² Laura Nys, "Historici, Privacy En Ethiek : Het Anonimiseren van Privacygevoelige Informatie in Historisch Onderzoek," *TIJD-SCHRIFT : HEEMKUNDE EN LOKAAL-ERFGOEDPRAKTIJK IN VLAANDEREN* 8, no. 3 (2018): 98–114; Ryan, "Research Ethics and Qualitative Research," 33.

¹⁰³ Niamh Moore, "The Politics and Ethics of Naming: Questioning Anonymisation in (Archival) Research," *International Journal of Social Research Methodology* 15, no. 4 (2012): 331–40, <https://doi.org/10.1080/13645579.2012.688330>.

werd gewerkt, konden er nog steeds nieuwe codes toegevoegd worden tijdens het coderingsproces.¹⁰⁴ Deze codes werden vervolgens geordend in thema's zoals 'discours overheid', 'discours Ruiselede' en 'feitelijk gebruik'.¹⁰⁵ Sociale praktijken konden echter niet louter vanuit een streven naar normalisering en disciplineren begrepen worden. Praktijken in residentiële jeugdinstanties waren immers het gevolg van een continue onderhandeling tussen politieke, economische en sociaal-culturele factoren.¹⁰⁶ De analyses kregen met andere woorden pas betekenis door de context waarin keuzes gemaakt werden, voldoende te duiden.¹⁰⁷ De contextualisering had dus als doel de onderliggende theorieën en acties te duiden die aan de basis lagen van de praktijken van cellulaire afzondering van 1848 tot 1965¹⁰⁸, alsook de verschillen tussen de *pedagogical realities* en *pedagogical imagineries* te verklaren. Met betrekking tot de context werden pedagogische ontwikkelingen, politieke en wetgevende omwentelingen en de specifieke ruimtelijke context van het ROG in overweging genomen. Bijgevolg werd er ook een thema context toegevoegd tijdens de codering. Tijdens de analyse van elke periode werden de data ook steeds horizontaal geanalyseerd over de tijdvakken heen. Door de data in een continuüm te plaatsen, werden ze betekenisvoller dan ze als aparte gevallen te bekijken en konden bovendien patronen gevonden worden.¹⁰⁹ Deze horizontale analyse was noodzakelijk om zicht te krijgen op de evolutie in de verschillende rollen en het gebruik van de cellulaire afzondering. Ten slotte poogde deze meesterproef in de analyse ook rekening te houden met het bronnenmateriaal als studieobject op zich, aangezien veranderingen in de vorm, opzet en methode van aantekeningen maken ook blijk konden geven van een veranderende praktijk en wetenschap (zie Stoler).¹¹⁰

¹⁰⁴ Creswell, *Qualitative Inquiry & Research Design: Choosing among Five Approaches*, 185.

¹⁰⁵ Creswell, 186.

¹⁰⁶ De Koster and Niget, "Scientific Expertise in Child Protection Policies and Juvenile Justice Practices in Twentieth-Century Belgium," 161–72; Lutz Raphael, "Die Verwissenschaftlichung Des Sozialen Als Methodische Und Konzeptionelle Herausforderung Für Eine Sozialgeschichte Des 20. Jahrhunderts," *Geschichte Und Gesellschaft* 22 (1996): 165–93.

¹⁰⁷ Antonio Fco. Canales, "The Cultural History of Education: Between the Siren Song of Philosophy and the Discrete Charm of the Philosophy of the Social Sciences," in *Folds of Past, Present and Future: Reconfiguring Contemporary Histories of Education*, ed. Sarah Van Ruyskensvelde et al. (Berlin, Boston: De Gruyter Oldenbourg, 2021), 48.

¹⁰⁸ Popkewitz, "Curriculum History, Schooling and the History of the Present," 2.

¹⁰⁹ John Tosh and Séan Lang, *The Pursuit of History: Aims, Methods and New Directions in the Study of Modern History*, 4th ed. (Harlow: Pearson, 2006), 11.

¹¹⁰ Laura Ann Stoler, "Colonial Archives and the Arts of Governance," *Archival Science* 2, no. 1 (2002): 87–109, <https://doi.org/10.1007/BF02435632>.

1.5 Structuur van de Meesterproef

Zoals meermaals aangehaald kon het bronnenmateriaal niet losgekoppeld worden van de context waarin het opgesteld werd. Bijgevolg gaat het tweede hoofdstuk dieper in op het ontstaan van de jeugddelinquentie en de jeugdinstellingen in België, de pedagogische en maatschappelijke ontwikkelingen die van invloed waren op het gebruik van de cellulaire afzondering in het ROG Ruislede. Het tweede hoofdstuk bevat daarnaast ook een duiding van de specifieke context van het ROG Ruislede. Hoofdstuk drie gaat vervolgens dieper in op de analyses van de bronnen over het gebruik van isolatie in jeugdinstellingen van 1849 tot 1965. Op basis van een historische documentanalyse op basis van archiefstukken van het ROG Ruislede zoals jaarverslagen, briefwisselingen en persoonsdossiers van de ‘kolonisten’ construeerde de meesterproef een narratief over het gebruik van de cellulaire afzondering van 1849 tot 1965. In de conclusies worden vervolgens de belangrijkste onderzoeksresultaten besproken en verklaard in relatie tot de historische context. Ten slotte werden enkele limieten van dit onderzoek en suggesties voor vervolgonderzoek besproken.

Hoofdstuk 2 De Historische Ontwikkeling van de Residentiële Jeugdzorg

Het voorliggende hoofdstuk wil de complexe, historische context van het ontstaan van de residentiële jeugdzorg toelichten. De opkomst van de residentiële jeugdzorg was onlosmakelijk verbonden met de opkomst van de term ‘jeugddelinquent’. Hoewel recenter onderzoek een té lineaire benadering van de geschiedenis bekritiseerde¹¹¹, werd geopteerd om een globaal overzicht te schetsen van de belangrijkste juridische, pedagogische en maatschappelijke evoluties die geleid hebben tot de oprichting van de residentiële jeugdinstituten en de rol die ze opnamen. Hiervoor nam de studie specifiek de rol en de ontwikkeling van het Rijksopvoedingsgesticht van Ruiselede onder de loep. Ten slotte zoomde het meesterproefonderzoek in het theoretisch luik in op de evolutie van verschillende visies op cellulaire afzondering. Het toelichten van de specifieke ruimtelijke context en de historisch-maatschappelijke context waarin het ROG van Ruiselede ingebed zat, zorgde er met andere woorden voor dat we zicht kregen op de onderliggende theorieën en acties die hebben bijgedragen aan de praktijken van cellulaire afzondering in jeugdinstituten.¹¹² Daarbij was het belangrijk om verbanden aan te halen tussen verschillende gebeurtenissen in de tijd, aangezien ze zo meer betekenis kregen dan door ze louter op zichzelf te bekijken.¹¹³

2.1 De ontwikkeling Residentiële Jeugdzorg in West-Europa

2.1.1 *Ontwikkelingen in het Jeugdrecht tijdens de Achttiende Eeuw*

De traditionele visie, in lijn met de publicaties van Foucault, luidde dat publieke terechtstellingen en lijfstraffen de voornaamste manier van straffen vormden in het Ancien Régime, waarbij weinig onderscheid werd gemaakt op grond van leeftijd.¹¹⁴ Deze vorm van bestraffing diende enerzijds vooral een preventieve functie: publieke foltering en executies golden als afschrikwekkende voorbeelden die delinquent gedrag moesten voorkomen.¹¹⁵ Tegen 1850 werd de levenslange opsluiting, of de celstraf in het algemeen, echter het voornaamste strafmiddel in het strafrecht.¹¹⁶ Toch was de overgang van de publieke terechtstellingen naar

¹¹¹ Lynn Fendler, “New Cultural Histories,” in *Handbook of Historical Studies in Education*, ed. Tanya Fitzgerald (Singapore: Springer, 2020), 95, https://doi.org/https://doi.org/10.1007/978-981-10-2362-0_5; Spierenburg, “Punishment, Power, and History: Foucault and Elias,” 609.

¹¹² Popkewitz, “Curriculum History, Schooling and the History of the Present,” 2.

¹¹³ Tosh and Lang, *The Pursuit of History: Aims, Methods and New Directions in the Study of Modern History*, 11.

¹¹⁴ Christiaens, “De Geboorte van de Jeugddelinquent: België, 1830-1930,” 117; De Koster, “Jongeren En Criminaliteit: Een Lange Geschiedenis van de Middeleeuwen Tot Heden,” 312; Spierenburg, “Punishment, Power, and History: Foucault and Elias,” 611.

¹¹⁵ Christiaens, “De Geboorte van de Jeugddelinquent: België, 1830-1930,” 125–30.

¹¹⁶ Christiaens, 117.

een meer carceraal systeem niet zo abrupt als door Foucault en anderen geschetst.¹¹⁷ Al in 1650 ontstond de beweging die Foucault bestempelde als ‘de grote opsluiting’, waarbij bijvoorbeeld bedelaars massaal opgesloten werden in de *dépôts de mendicité* (bedelaarstehuizen).¹¹⁸ Ook met betrekking tot jeugdrecht waren er in de zeventiende eeuw al indicaties te vinden van een bewustzijn dat kinderen op een andere manier behandeld moesten worden dan volwassenen. In de zeventiende eeuw, en op orders van Lodewijk XIII, bijvoorbeeld, ontstond een stichting ter disciplineren van minderjarige delinquenten. Hoewel dit initiatief een kort leven beschoren was¹¹⁹, zagen rond die tijd heel wat kleinere initiatieven het licht, zoals die van Nicolas Barré in Amiens, om jeugdwerkloosheid en jeugdcriminaliteit aan te pakken.¹²⁰

Hoewel Foucaults lezing van de geschiedenis dus enigszins genuanceerd moest worden, is de Verlichting echter wel van bijzondere betekenis geweest voor wat de ontwikkeling van het jeugdrecht betrof. Tijdens de achttiende eeuw werd de bestraffing van criminaliteit immers druk bediscussieerd. De Verlichting bracht een aantal nieuwe concepten op de voorgrond die pas tijdens en na de Franse Revolutie hun weg zouden vinden in het gecodificeerde recht.¹²¹ De Verlichtingsdenkers koppelden in de eerste plaats het caritatieve element los van de armoedebestrijding. Montesquieu wees bijvoorbeeld in *Esprit des lois* op de plicht van de staat om een burger te onderhouden als onderdeel van de bestrijding van armoede.¹²² Deze idee benadrukte de rol van de staat en zou tijdens de Sociaal Verweerd doctrine tot uiting komen.¹²³ Daarnaast onderstreepte Rousseau in zijn bekende werk *Emile ou de l'éducation* de opvoedbaarheid en nood aan de bescherming van het kind.¹²⁴ Een laatste belangrijke stem vormde die van Cesare Beccaria, die stelde dat misdaad niet aangeduid kon worden indien daar geen wet voor bestond (het legaliteitsbeginsel).¹²⁵ Daarbij moest de opgelegde straf in proportie zijn met het misdrijf. Volgens Beccaria was een gepaste straf

¹¹⁷ Spierenburg, “Punishment, Power, and History: Foucault and Elias,” 611.

¹¹⁸ Romain Vanlandschoot, *Sluit Ze Op ... Jongeren in de Criminaliteit 1400 Tot Nu* (Leuven: Davidsfonds, 2008), 83.

¹¹⁹ Vanlandschoot, 79.

¹²⁰ Vanlandschoot, 85.

¹²¹ Marc Depaepe, *De School Als Grondslag van de Moderne Maatschappij* (Ieper: Stedelijke Musea, 1999), 10; Vanlandschoot, *Sluit Ze Op ... Jongeren in de Criminaliteit 1400 Tot Nu*, 118–21.

¹²² Vanlandschoot, *Sluit Ze Op ... Jongeren in de Criminaliteit 1400 Tot Nu*, 118–21.

¹²³ Depaepe, *De School Als Grondslag van de Moderne Maatschappij*, 9; Vanlandschoot, *Sluit Ze Op ... Jongeren in de Criminaliteit 1400 Tot Nu*, 118–21.

¹²⁴ Hans Van Crombrugge, “Jean-Jacques Rousseau (1712-1778). Het Onmogelijke Huwelijk van Gezin En Opvoeding,” in *Paradoxen Van Pedagogisering. Handboek Pedagogische Historiografie*, ed. Marc Depaepe, Frank Simon, and Angelo Van Gorp (Leuven: Acco, 2005), 213–38.

¹²⁵ Vanlandschoot, *Sluit Ze Op ... Jongeren in de Criminaliteit 1400 Tot Nu*, 118–21; Dirk Verhofstadt, “De Negen Strafrechtelijke Principes van Cesare Beccaria,” *Nullum Crimen* 9, no. 6 (2014): 2.

efficiënt: het realiseerde een zo groot mogelijk effect met zo weinig mogelijk wreedheid (proportionaliteits- en subsidiariteitsprincipe). Dit betekende dat publieke geselingen en de strafrechtelijke executies niet langer efficiënt werden geacht en in onbruik raakten.¹²⁶ In het Verlichtingsdenken lag dus deels de kiem voor het regime dat in de residentiële jeugdinstellingen tijdens de 19^e eeuw tot uiting kwam.

In veel Europese landen rees bovendien de nood om de uitwassen van de snel industrialiserende samenleving, met name het pauperisme en de urbanisatie, te bestrijden.¹²⁷ Zowel in de steden als gevolg van uitbuiting, als op het platteland omwille van geregelde mislukte oogsten was de armoede vaak groot. Dit werkte de landloperij en kleine criminaliteit in de hand, waar ook veel kinderen en jongeren in verzeild geraakten.¹²⁸ Jeugdige delinquenten moesten toen geen speciale behandeling verwachten indien ze gearresteerd werden: straatboefjes en vagebonden werden samen met andere criminelen in de gevangenis opgesloten. In Engeland daarentegen kwamen veel jongere landlopers en criminelen in de manufacturen terecht met als doel hen productief te laten zijn voor de economie.¹²⁹ Ook in Nederland werden in het begin van de negentiende eeuw nog dergelijke voorstellen geopperd.¹³⁰ Toch toonden andere initiatieven en pleidooien ook het geloof in de opvoedbaarheid van het kind zoals Rousseau stelde.¹³¹ In deze geest experimenteerden Pestalozzi en Campe met de heropvoeding van bedelende kinderen in Zwitserland en Duitsland.¹³² In eigen land pleitte Goswin de Fierlant, politicus in de Oostenrijkse Nederlanden, voor het afschaffen van lijfstraffen en de verbanning ten gunste van opsluiting in speciale correctiehuizen voor jongeren.¹³³ Ook zag een nieuw correctiehuis in Gent (1772) het licht, waar een duidelijke scheiding aanwezig was tussen verschillende soorten gevangenen op grond van geslacht, leeftijd en misdrijf. Deze scheiding van gevangenen was volgens de luitenant-generaal van de Parijse Gevangenis, Le Noir, belangrijk om de criminele contaminatie door

¹²⁶ Verhofstadt, "De Negen Strafrechtelijke Principes van Cesare Beccaria," 4.

¹²⁷ David Garland, "The Birth of the Welfare Sanction," *British Journal of Law and Society* 8, no. 1 (1981): 32–33, <https://doi.org/10.2307/1409833>.

¹²⁸ Dekker, *Straffen, Redden En Opvoeden: Het Ontstaan En de Ontwikkeling van de Residentiële Heropvoeding in West-Europa, 1814-1914, Met Bijzondere Aandacht Voor Nederlandsch Mettray*, 13.

¹²⁹ Vanlandschoot, *Sluit Ze Op ...: Jongeren in de Criminaliteit 1400 Tot Nu*, 135.

¹³⁰ Christianus Godefridus Theodorus Maria Leonards, "De Ontdekking van Het Onschuldige Criminele Kind: Bestrafing En Opvoeding van Criminele Kinderen in Jeugdgevangenis En Opvoedingsgesticht, 1833-1986" (Erasmusuniversiteit Rotterdam, 1995), 38.

¹³¹ Vanlandschoot, *Sluit Ze Op ...: Jongeren in de Criminaliteit 1400 Tot Nu*, 118.

¹³² Vanlandschoot, 132.

¹³³ Vanlandschoot, 129.

oudere gevangenen tegen te gaan.¹³⁴ Hoewel de stem van de heropvoeding en morele verbetering dus luider begon te klinken, bleef de codificering in het recht vooralsnog achterwege en bleek het moeilijk een scheiding van kinderen en volwassenen in de gevangnissen te realiseren en aan te houden.¹³⁵

2.1.2 Ontwikkelingen in het Jeugdrecht tijdens de Negentiende Eeuw

2.1.2.1 Eerste Codificering van het Jeugdrecht

Na de Franse Revolutie kwam de codificering van de Verlichtingsidealen tot uiting in de *Code Civil* van 1804 en de *Code Napoléon* uit 1810. De idee dat de mens verbeterbaar was via een gevangenisstraf zat vervat in deze wettelijke regelingen.¹³⁶ Deze *Codes* waren met betrekking tot de jeugddelinquentie een doorbraak, aangezien voor het eerst het statuut van de jeugddelinquent in het recht werd vastgelegd: de bovengrens voor minderjarigheid kreeg de concrete leeftijd van zestien jaar, terwijl de ondergrens van volledige onverantwoordelijkheid (leeftijd van zeven jaar) werd geschrapt.¹³⁷ De *Codes* zagen bovendien de intrede van het ‘oordeel des ondersheids’ voor jongeren onder de zestien jaar.¹³⁸ Hierbij ging de rechter na in welke mate een jongere de illegaliteit en immoraliteit van zijn daden kon inschatten.¹³⁹ Kinderen die schuldig bevonden werden, kwamen in de gevangenis terecht. Onschuldig bevonden kinderen, zij die dus geen besef van de criminele aard van hun acties hadden, konden naar huis of ter hervorming naar een correctiehuis (*maison de correction*) gestuurd worden.¹⁴⁰ In de praktijk belandden deze jongeren echter vaak wél in de gevangenis.¹⁴¹ Als gevolg van de Franse overheersing na de Franse Revolutie en onder Napoléon, werd de Code Napoléon ook op Belgisch grondgebied ten uitvoer gebracht.¹⁴²

¹³⁴ Vanlandschoot, 118.

¹³⁵ Dekker, *Straffen, Redden En Opvoeden: Het Ontstaan En de Ontwikkeling van de Residentiële Heropvoeding in West-Europa, 1814-1914, Met Bijzondere Aandacht Voor Nederlandsch Mettray*, 18.

¹³⁶ Christiaens, “De Geboorte van de Jeugddelinquent: België, 1830-1930,” 122.

¹³⁷ Christiaens, 46–55; Vanlandschoot, *Sluit Ze Op ...: Jongeren in de Criminaliteit 1400 Tot Nu*, 140–42.

¹³⁸ Leonards, “De Ontdekking van Het Onschuldige Criminele Kind: Bestrafing En Opvoeding van Criminele Kinderen in Jeugdgevangenis En Opvoedingsgesticht, 1833-1986,” 34.

¹³⁹ Christiaens, “De Geboorte van de Jeugddelinquent: België, 1830-1930,” 53.

¹⁴⁰ Vanlandschoot, *Sluit Ze Op ...: Jongeren in de Criminaliteit 1400 Tot Nu*, 140–42; Christiaens, “De Geboorte van de Jeugddelinquent: België, 1830-1930,” 51.

¹⁴¹ Dekker, *Straffen, Redden En Opvoeden: Het Ontstaan En de Ontwikkeling van de Residentiële Heropvoeding in West-Europa, 1814-1914, Met Bijzondere Aandacht Voor Nederlandsch Mettray*, 18.

¹⁴² Christiaens, “De Geboorte van de Jeugddelinquent: België, 1830-1930,” 47.

2.1.2.2 De Filantropie en het Réveil als Antwoord op Pauperisme en Urbanisatie

De processen van urbanisatie en industrialisering die ingezet werden tijdens de achttiende eeuw zetten zich in West-Europa in de negentiende eeuw onverminderd door.¹⁴³ De bedelarij en landloperij op het platteland bleven in de eerste helft van de negentiende eeuw frequent voorkomen, vooral als gevolg van talrijke misoogsten in de jaren 1830 en 1840.¹⁴⁴ Ook de bloeiende steden bleken broeihaarden van jeugdcriminaliteit en ziekte.¹⁴⁵ De burgerlijke elite vreesde als gevolg van de economische laagconjunctuur voor een ineenstorting van de sociale orde, zoals was gebleken tijdens de revoluties van 1789, 1830 en 1848.¹⁴⁶ Om dit te voorkomen ijverde de sociaal-politieke elite voor sociaal-politieke hervormingen.¹⁴⁷ De angst voor de verdere morele verloedering van de gevaarlijke arbeidersklasse, *les classes dangereuses*, en de mogelijke sociale gevolgen voor de maatschappelijke orde woekerde.¹⁴⁸ Tal van filantropen beriepen zich onder andere op de steeds talrijker wordende sociale enquêtes en studies naar jeugdcriminaliteit, mede mogelijk gemaakt door de ontwikkeling van de statistiek, om zowel het probleem als mogelijke oorzaken en gevolgen ervan in kaart te brengen.¹⁴⁹ Zo wees de latere inspecteur-generaal van het Gevangeniswezen Edouard Ducpétiaux in 1827 op het verband tussen criminaliteit en armoede en stelde meteen vast de moralisatie van deze jongeren het belangrijkste aspect van een heropvoeding bleef.¹⁵⁰ Filantropen wezen ook op de risico's van de criminele contaminatie en ijverden voor de scheiding van jongeren en volwassenen in de penitentiaire instellingen.¹⁵¹ Karel Velle beargumenteerde binnen de context van de gezondheidszorg hoe statistiek niet enkel gebruikt werd om een beleid uit te tekenen, maar ook hoe het wetenschappelijke aura van de statistiek legitimatie gaf aan datzelfde beleid.¹⁵²

¹⁴³ Dekker, *Straffen, Redden En Opvoeden: Het Ontstaan En de Ontwikkeling van de Residentiële Heropvoeding in West-Europa, 1814-1914, Met Bijzondere Aandacht Voor Nederlandsch Mettray*, 26.

¹⁴⁴ Dekker, 26.

¹⁴⁵ De Koster, "Jongeren En Criminaliteit: Een Lange Geschiedenis van de Middeleeuwen Tot Heden," 312; Dekker, *Straffen, Redden En Opvoeden: Het Ontstaan En de Ontwikkeling van de Residentiële Heropvoeding in West-Europa, 1814-1914, Met Bijzondere Aandacht Voor Nederlandsch Mettray*, 27.

¹⁴⁶ Dekker, *Straffen, Redden En Opvoeden: Het Ontstaan En de Ontwikkeling van de Residentiële Heropvoeding in West-Europa, 1814-1914, Met Bijzondere Aandacht Voor Nederlandsch Mettray*, 20–21.

¹⁴⁷ Christiaens, "De Geboorte van de Jeugddelinquent: België, 1830-1930," 30.

¹⁴⁸ De Koster, "Jongeren En Criminaliteit: Een Lange Geschiedenis van de Middeleeuwen Tot Heden," 312.

¹⁴⁹ Christiaens, "De Geboorte van de Jeugddelinquent: België, 1830-1930," 30–33.

¹⁵⁰ Christiaens, 37.

¹⁵¹ Christiaens, 39-40,55.

¹⁵² Karel Velle, "Statistiek En Sociale Politiek: De Medische Statistiek En Het Gezondheidsbeleid in België in de 19de Eeuw," *Revue Belge d'histoire Contemporaine. Belgisch Tijdschrift Voor Nieuwste Geschiedenis* 16, no. 1 (1985): 220.

Ook vanuit een christelijke opwekkingsbeweging, het Réveil, kwam de aandacht op het moraliseren van de arbeidersklasse te liggen. Vanaf de jaren 1830 zou het Réveil, vanuit de aangevoelde nood aan de persoonlijke redding, allerlei sociale werken (bestrijden van armoede, heropvoeding jongeren...) inspireren zodoende andere mensen van een zondig bestaan te redden.¹⁵³ Met het Réveil kreeg de burgerlijke elite een middel in handen om hun sociale positie en acties te rechtvaardigen.¹⁵⁴ Zowel vanuit filantropie van de bourgeoisie als het religieuze Réveil, kwam de noodzaak om de jongeren uit de lagere sociale klassen te moraliseren nadrukkelijker op de voorgrond.

2.1.2.3 Opkomst van de Eerste Jeugdgevangenissen en Opvoedingstehuizen (1830-1848)

Zowel filantropen als religieuzen bekritiseerden steeds vaker de loutere bestraffing van jongeren via opsluiting in de gevangenissen.¹⁵⁵ Edouard Ducpétiaux verwees (in lijn met Le Noir) naar de moreel corrumperende effecten van de gevangenissen: de penitentiaire centra waren plaatsen waar criminele volwassenen jongeren infecteerden.¹⁵⁶ Daarom was het essentieel dat er niet alleen een classificering en categorisering van de gedetineerden kwam op basis van leeftijd en sekse, maar ook op grond van de aard van de straf om de jongeren vervolgens in verschillende gevangenissen onder te brengen.¹⁵⁷ ‘De oplossing’ met betrekking tot de jeugddelinquentie werd met andere woorden gezocht in de oprichting van speciale jeugdgevangenissen, die de jongere onttrokken aan de slechte invloed van de volwassenen en aanleiding gaven tot een duidelijke categorisering van delinquenten.¹⁵⁸ Deze specifieke instellingen moesten bovendien voorkomen dat rechters jeugddelinquenten vrijspraken louter omwille van een angst voor de criminele contaminatie in reguliere gevangenissen.¹⁵⁹ In België werd daartoe een eerste stap genomen door de oprichting van een aparte vleugel voor jongeren in de bestaande gevangenis van St. Bernard, in 1832.¹⁶⁰ In 1844 werd de eerste jeugdgevangenis van België opgericht in St-Hubert.¹⁶¹ Verlost van de criminele besmetting

¹⁵³ Dekker, *Straffen, Redden En Opvoeden: Het Ontstaan En de Ontwikkeling van de Residentiële Heropvoeding in West-Europa, 1814-1914, Met Bijzondere Aandacht Voor Nederlandsch Mettray*, 15.

¹⁵⁴ Dekker, 15.

¹⁵⁵ Christiaens, “De Geboorte van de Jeugddelinquent: België, 1830-1930,” 56.

¹⁵⁶ Christiaens, 57.

¹⁵⁷ Christiaens, 57.

¹⁵⁸ Dupont-Bouchat, “De La Prison à l’école de Bienfaisance, Origines et Transformations Des Institutions Pénitentiaires Pour Enfants En Belgique Au XIXe Siècle (1840-1914),” 23.

¹⁵⁹ Christiaens, “De Geboorte van de Jeugddelinquent: België, 1830-1930,” 59; Dupont-Bouchat, “De La Prison à l’école de Bienfaisance, Origines et Transformations Des Institutions Pénitentiaires Pour Enfants En Belgique Au XIXe Siècle (1840-1914),” 35.

¹⁶⁰ Christiaens, “De Geboorte van de Jeugddelinquent: België, 1830-1930,” 144.

¹⁶¹ Christiaens, 62; Dupont-Bouchat, “De La Prison à l’école de Bienfaisance, Origines et Transformations Des Institutions Pénitentiaires Pour Enfants En Belgique Au XIXe Siècle (1840-1914),” 27.

van volwassen gedetineerden zou de jeugdgevangenis zijn moraliserende werk kunnen doen: de eenzame opsluiting moest tot inkeer leiden.¹⁶² De ontwikkelingen in België liepen vrijwel parallel met de oprichting van andere jeugdgevangenis in het buitenland, zoals *La petite Roquette* in Parijs (1836) en de Parkhurstgevangenis in Engeland (1838).¹⁶³

Naast de opkomst van de jeugdgevangenis, zowel in België als in de rest van Europa, deed zich een tweede evolutie voor. Een grote groep niet-veroordeelde jongeren, die volgens de rechter dus zonder oordeel des ondersheids hadden gehandeld, kwam ofwel in de gevangenis terecht bij de schuldige jongeren of werd naar huis gestuurd. Slechts enkelen kwamen effectief in een correctiehuis terecht.¹⁶⁴ In Duitsland was er de oprichting van het *Rauhe Haus* in 1833, waar de nadruk op heropvoeding van deze jongeren kwam te liggen binnen een familialere sfeer.¹⁶⁵ Ver verwijderd van het gevangenisregime vormde het gezin de pedagogische eenheid in het *Rauhe Haus*.¹⁶⁶ Geïnspireerd door het *Rauhe Haus* nam Auguste Demetz in Frankrijk initiatief om de landbouwkolonie van Mettray op te richten.¹⁶⁷ Het doel was de jongeren een opvoeding te geven in een landbouwcontext, aangezien die de beste kans gaf op eerlijke kostwinning. Bovendien geloofde Demetz dat isolatie in de natuur en de moraliteit van het rurale gebied een positief effect kon hebben op de jongere.¹⁶⁸ Beide initiatieven predikten een warmere omgang met de jongere dan het toch vrij punitieve karakter in de (jeugd)gevangenis.¹⁶⁹ Toch plaatste Foucault hier sterke vraagtekens bij en schetste hij de landbouwkolonie van Mettray als het ultieme cellulaire strafregime: via het panoptische toezicht trachtten de surveillantente controle uit te voeren, aldus de Franse filosoof. De aanwezigheid van gitzwarte en donkere cellen dienden vervolgens als de ultieme correctiemaatregel bij afwijkingen van de gedragsnorm.¹⁷⁰ De oprichting van Mettray zou

¹⁶² Christiaens, "De Geboorte van de Jeugddelinquent: België, 1830-1930," 56.

¹⁶³ Dekker, *Straffen, Redden En Opvoeden: Het Ontstaan En de Ontwikkeling van de Residentiële Heropvoeding in West-Europa, 1814-1914, Met Bijzondere Aandacht Voor Nederlandsch Mettray*, 39; Vanlandschoot, *Sluit Ze Op ...: Jongeren in de Criminaliteit 1400 Tot Nu*, 167.

¹⁶⁴ Christiaens, "De Geboorte van de Jeugddelinquent: België, 1830-1930," 61.

¹⁶⁵ Vanlandschoot, *Sluit Ze Op ...: Jongeren in de Criminaliteit 1400 Tot Nu*, 168.

¹⁶⁶ Dekker, *Straffen, Redden En Opvoeden: Het Ontstaan En de Ontwikkeling van de Residentiële Heropvoeding in West-Europa, 1814-1914, Met Bijzondere Aandacht Voor Nederlandsch Mettray*, 44-45.

¹⁶⁷ Vanlandschoot, *Sluit Ze Op ...: Jongeren in de Criminaliteit 1400 Tot Nu*, 168.

¹⁶⁸ Dekker, *Straffen, Redden En Opvoeden: Het Ontstaan En de Ontwikkeling van de Residentiële Heropvoeding in West-Europa, 1814-1914, Met Bijzondere Aandacht Voor Nederlandsch Mettray*, 34-35.

¹⁶⁹ Vanlandschoot, *Sluit Ze Op ...: Jongeren in de Criminaliteit 1400 Tot Nu*, 168.

¹⁷⁰ Dekker, *Straffen, Redden En Opvoeden: Het Ontstaan En de Ontwikkeling van de Residentiële Heropvoeding in West-Europa, 1814-1914, Met Bijzondere Aandacht Voor Nederlandsch Mettray*, 51.

onder andere weerklank vinden in België (oprichting van hervormingsschool Ruisselede in 1849) en Nederland (Nederlandsch Mettray vanaf 1851).¹⁷¹

De opkomst van jeugdgevangenen en landbouwkolonies schetste de dualiteit tussen straffen en opvoeden die het politiek-maatschappelijk debat de daaropvolgende periode zou kleuren en gedurende de negentiende eeuw de rode draad bleef.¹⁷² Ondanks de gemeenschappelijke doelen, namelijk de moralisering en verbetering van het jonge individu, trachtten de jeugdgevangenen en landbouwkolonies deze doelen op verschillende manieren te bereiken.¹⁷³ Aan de ene kant van het spectrum waren er de jeugdgevangenen met een streng carceraal systeem, waar de jongeren die handelden met oordeel des ondersheids terechtwamen. Dit werd in de gevangenis van St-Hubert bijvoorbeeld gekoppeld aan een sterk religieus onderricht, arbeid en onderwijs met een actieve moralisering als doel.¹⁷⁴ Aan de andere kant ontstonden de landbouwkolonies met een familialer karakter, gericht op de heropvoeding van de jongeren.¹⁷⁵ Toch heerste ook in deze landbouwkolonies vaak een heel disciplinair en militair regime.¹⁷⁶

2.1.2.4 De Oprichting van de Hervormingsschool Ruisselede

In België vormde de oprichting van de jeugdgevangenis in Sint-Hubert ‘de oplossing’ voor jongeren die gehandeld hadden met oordeel des ondersheids. De situatie in de nieuwe jeugdgevangenis van St-Hubert was echter niet rooskleurig: de jeugdgevangenis kampte al snel met overbevolking en een onderscheid tussen verschillende categorieën gevangenen (bedelaars, vagebonden en jonge gauwdieven) werd niet aangehouden.¹⁷⁷ De situatie ten gevolge van de crisisjaren op het einde van de jaren 1840 was onhoudbaar: het aantal bedelaars en landlopers steeg exponentieel en leidde tot overbevolking, zowel in de gevangenen als

¹⁷¹ Dekker, 49–52.

¹⁷² Christiaens, “De Geboorte van de Jeugdgedelinquent: België, 1830-1930,” 117; Dupont-Bouchat, “De La Prison à l’école de Bienfaisance, Origines et Transformations Des Institutions Pénitentiaires Pour Enfants En Belgique Au XIXe Siècle (1840-1914),” 28.

¹⁷³ Christiaens, “De Geboorte van de Jeugdgedelinquent: België, 1830-1930,” 130.

¹⁷⁴ Christiaens, 151.

¹⁷⁵ Christiaens, 156.

¹⁷⁶ Dekker, *Straffen, Redden En Opvoeden: Het Ontstaan En de Ontwikkeling van de Residentiële Heropvoeding in West-Europa, 1814-1914, Met Bijzondere Aandacht Voor Nederlandsch Mettray*, 48.

¹⁷⁷ Dupont-Bouchat, “De La Prison à l’école de Bienfaisance, Origines et Transformations Des Institutions Pénitentiaires Pour Enfants En Belgique Au XIXe Siècle (1840-1914),” 34–35; De Brabandere, Delange, and Gryspeerdt, *Wreck Geen Quaedt, Maer Dwing Tot Goed: Het Sint-Pietersveld, Kruispunt van Historische En Maatschappelijke Ontwikkelingen in Vlaanderen*, 75.

bedelaarskolonies.¹⁷⁸ De burgerlijke elite, waaronder Ducpétiaux, vreesde bovendien voor een sociale revolutie door een verenigd proletariaat.¹⁷⁹ Het politieke antwoord op de sociaaleconomische problemen van de jaren 1840¹⁸⁰, het Koninklijk Besluit van 8 maart 1848, voorzag in de creatie van twee zogenaamde hervormingsscholen (één voor jongens en één voor meisjes) in Ruselede voor jonge behoeftigen, misdadigers en vagebonden.¹⁸¹ Ruselede moest de overbevolking van St-Hubert verlichten en de heropvoeding efficiënter doen verlopen via een betere categorisering van de jeugddelinquenten (bedelaars en landlopers in Ruselede, diefjes in Saint-Hubert) en de criminele besmetting tussen deze twee groepen vermijden.¹⁸² De nieuwe hervormingsschool werd ingeplant op het West-Vlaamse platteland, waar de jongeren, afgesneden van de samenleving en voor een langere tijdsperiode, samen een besloten en formeel beheerd leven leidden.¹⁸³ Het doel van de hervormingsschool van Ruselede was meervoudig. Ten eerste wilde Ducpétiaux de bedelarij een halt toeroepen door bedelaars op basis van de arbeid in hun eigen levensonderhoud te leren voorzien. Ten tweede was de opzet van de hervormingsschool nuttige en bekwame burgers te vormen.¹⁸⁴ De *colons* in Ruselede waren jonger dan 18 jaar en waren veroordeeld voor bedelarij of landloperij, vrijgesprokenen die heropvoeding vereisten en jongens die zich vrijwillig aanboden.¹⁸⁵ Voor de moralisering en verbetering van de *colons* werd in eerste instantie een onderwijsprogramma opgezet. Zowel

¹⁷⁸ Christiaens, "De Geboorte van de Jeugddelinquent: België, 1830-1930," 62; Dupont-Bouchat, "De La Prison à l'école de Bienfaisance, Origines et Transformations Des Institutions Pénitentiaires Pour Enfants En Belgique Au XIXe Siècle (1840-1914)," 34.

¹⁷⁹ Dupont-Bouchat, "De La Prison à l'école de Bienfaisance, Origines et Transformations Des Institutions Pénitentiaires Pour Enfants En Belgique Au XIXe Siècle (1840-1914)," 25.

¹⁸⁰ De Brabandere, Delange, and Gryspeerdt, *Wreck Geen Quaedt, Maer Dwing Tot Goed: Het Sint-Pietersveld, Kruispunt van Historische En Maatschappelijke Ontwikkelingen in Vlaanderen*, 75; Dupont-Bouchat, "De La Prison à l'école de Bienfaisance, Origines et Transformations Des Institutions Pénitentiaires Pour Enfants En Belgique Au XIXe Siècle (1840-1914)," 35.

¹⁸¹ De Brabandere, Delange, and Gryspeerdt, *Wreck Geen Quaedt, Maer Dwing Tot Goed: Het Sint-Pietersveld, Kruispunt van Historische En Maatschappelijke Ontwikkelingen in Vlaanderen*, 74; Dupont-Bouchat, "De La Prison à l'école de Bienfaisance, Origines et Transformations Des Institutions Pénitentiaires Pour Enfants En Belgique Au XIXe Siècle (1840-1914)," 35; Marie-Sylvie Dupont-Bouchat, Jenneke Christiaens, and Charlotte Vanneste, "Jeugd En Justitie (I). Modellen, Praktijken En Hervormingen van Het Jeugdrechtstelsel (1830-2014)," in *Tweehonderd Jaar Justitie. Historische Encyclopedie van de Belgische Justitie / Deux Siècles de Justice. Encyclopédie Historique de La Justice Belge*, ed. Margot De Koster, Dirk Heirbaut, and Xavier Rousseaux (Brugge: Die Keure, 2015), 245.

¹⁸² Christiaens, "De Geboorte van de Jeugddelinquent: België, 1830-1930," 159; Dupont-Bouchat, "De La Prison à l'école de Bienfaisance, Origines et Transformations Des Institutions Pénitentiaires Pour Enfants En Belgique Au XIXe Siècle (1840-1914)," 28.

¹⁸³ Erving Goffman, *Asylums: Essays on the Social Situation of Mental Patients and Other Inmates*, Repr. (Londen: Penguin books, 1987), 9.

¹⁸⁴ Coppens, "Geschiedenis van de Hervormingsschool Te Ruselede van 1848 Tot 1866," 142; Alois Mortier, *Gedenkboek Bij Het Honderdjarig Bestaan van Het Rijksopvoedingsgesticht Te Ruselede* (Brussel: Drukkerij ICKK, 1949), 3.

¹⁸⁵ Christiaens, "De Geboorte van de Jeugddelinquent: België, 1830-1930," 162-63.

elementair basisonderwijs als beroepsonderwijs waren verplicht. Initieel beperkte de hervormingsschool zich tot de landbouw, later konden de kolonisten ook bepaalde ambachten of nijverheden aanleren. Het ultieme doel was om de kolonisten de waarde van (agrarische) arbeid bij te brengen en hen zodoende in staat te stellen om in hun eigen onderhoud te voorzien, zoals de Franse jurist Le Chalotais in de achttiende eeuw al opperde.¹⁸⁶ Ook het godsdienstonderwijs was belangrijk voor het bepalen van de morele verbetering van de kolonisten.¹⁸⁷ Met betrekking tot het pedagogisch karakter stond er in de wet van 1848 echter weinig specifiek vermeld.¹⁸⁸ Hoewel de voorkeur, in navolging van buitenlandse initiatieven, naar een instelling met familiaal karakter ging, verzandde de aanpak al snel in een sterk disciplinerende instelling.¹⁸⁹ Bovendien bleken de kolonisten niet altijd even bereid tot werken, waardoor de surveillanten en meesters hen vaak moesten “stimuleren”.¹⁹⁰ Het regime in de hervormingsschool ging uit van strikte regels, continue observatie en een gedetailleerd dagschema die de *colons* weinig rust schonk. Deze facetten aangevuld met het marcheren onder toezien oog van ex-militairen (surveillanten) en de indeling in secties deden de instelling militair aanvoelen.¹⁹¹ De directie en Ducpétiaux geloofden niet alleen in de moraliserende functie van bestraffen, maar ook in de preventieve. Hierdoor namen straffen een belangrijke positie in binnen de Hervormingsschool.¹⁹²

2.1.2.5 Een Toenemende Aandacht voor het Kind (+/-1850 tot 1912)

In de tweede helft van de negentiende eeuw kwam het klassieke strafrecht, nog steeds gebaseerd op de Franse *Code Pénal*, steeds meer onder druk te staan door de opkomst van de doctrine van het Sociaal Verweer.¹⁹³ De opkomst van de criminologie en psychologie maakten de jeugdcriminaliteit bovendien tot een maatschappelijk fenomeen, met een groeiende interesse in de kenmerken (met name de heropvoedbaarheid¹⁹⁴) van het kind.¹⁹⁵ Dit resulteerde in een

¹⁸⁶ Vanlandschoot, *Sluit Ze Op ...: Jongeren in de Criminaliteit 1400 Tot Nu*, 118–21.

¹⁸⁷ Desmet, “Oordeel Niet, Maar Schenk Vertrouwen: Onderzoek Naar de Implementatie van de Wet Op de Kinderbescherming van 15 Mei 1912 in Het ROG Te Ruiselede, 1920 - 1950,” 6.

¹⁸⁸ Coppens, “Geschiedenis van de Hervormingsschool Te Ruiselede van 1848 Tot 1866,” 36.

¹⁸⁹ Coppens, 147–50; De Brabandere, Delange, and Gryspeerdt, *Wreck Geen Quaedt, Maer Dwing Tot Goed: Het Sint-Pietersveld, Kruispunt van Historische En Maatschappelijke Ontwikkelingen in Vlaanderen*.

¹⁹⁰ De Brabandere, Delange, and Gryspeerdt, *Wreck Geen Quaedt, Maer Dwing Tot Goed: Het Sint-Pietersveld, Kruispunt van Historische En Maatschappelijke Ontwikkelingen in Vlaanderen*, 78–82.

¹⁹¹ Coppens, “Geschiedenis van de Hervormingsschool Te Ruiselede van 1848 Tot 1866,” 116.

¹⁹² Christiaens, “De Geboorte van de Jeugddelinquent: België, 1830-1930,” 143.

¹⁹³ Dupont-Bouchat, “De La Prison à l'école de Bienfaisance, Origines et Transformations Des Institutions Pénitentiaires Pour Enfants En Belgique Au XIXe Siècle (1840-1914),” 24.

¹⁹⁴ Christiaens, “De Geboorte van de Jeugddelinquent: België, 1830-1930,” 178.

¹⁹⁵ Vanlandschoot, *Sluit Ze Op ...: Jongeren in de Criminaliteit 1400 Tot Nu*, 198.

belangrijke verschuiving van bestraffing naar heropvoeding van het kind.¹⁹⁶ Ten eerste won het idee van factoren die buiten de wil van het individu bijdroegen tot diens criminele neigingen aan kracht. Zo beschreef Hirscher dat er van nature goede en slechte kinderen waren, maar er ook veel kinderen in de criminaliteit terecht kwamen nadat ze ‘door het leefmilieu geïnfecteerd waren’.¹⁹⁷ In Engeland benadrukte toonaangevende hervormer Mary Carpenter dat elk kind als dusdanig behandeld diende te worden en dat vooral de nalatigheid van de ouders de oorzaak was voor de degeneratie van de jongeren.¹⁹⁸ Het oordeel des onderscheids kwam op die manier ook enigszins onder druk te staan: misdaden werden steeds meer beschouwd als een gevolg van factoren die buiten de vrije wil van de jeugd delinquent stonden, zoals fysiologisch-biologische factoren.¹⁹⁹ Lombroso verbond bijvoorbeeld de fysieke eigenschappen van een jongere met psychische eigenschappen.²⁰⁰ Ook de rol van sociale factoren als opvoeding en leefmilieu kwamen steeds vaker op de voorgrond.²⁰¹ Carpenter en anderen pleitten dan ook voor de heropvoeding van de verwaarloosde kinderen, die buiten hun wil deel uitmaakten van de *classes dangereuses*.²⁰² De angst van de bourgeoisie voor de gevaarlijke arbeidersklasse bleef dus aanwezig. Hoewel de criminaliteit ten gevolge van laagconjunctuur in de tweede helft van de 19^e eeuw afnam, steeg de urbanisatiegraad (en bijbehorende kleine criminaliteit) en de angst voor de verenigde kracht van de arbeidersmassa.²⁰³

Deze twee tendensen zorgden ervoor dat het jeugd beleid weg evolueerde van Beccaria’s principe van strafproportionaliteit, ten gunste van langere corrigerende maatregelen voor jongeren om voldoende tijd te laten voor moralisering en heropvoeding.²⁰⁴ Bovendien was het niet opportuun te wachten tot de jongeren in ernstige criminaliteit verzeilden, zo werd gedacht, maar hen eerder op een preventieve manier te moraliseren bij de eerste tekenen van kleine criminaliteit, of indien men van mening was dat het kind werd grootgebracht in een verderfelijk

¹⁹⁶ Christiaens, “De Geboorte van de Jeugd delinquent: België, 1830-1930,” 175.

¹⁹⁷ Dekker, *Straffen, Redden En Opvoeden: Het Ontstaan En de Ontwikkeling van de Residentiële Heropvoeding in West-Europa, 1814-1914, Met Bijzondere Aandacht Voor Nederlandsch Mettray*, 59.

¹⁹⁸ Vanlandschoot, *Sluit Ze Op ...: Jongeren in de Criminaliteit 1400 Tot Nu*, 182.

¹⁹⁹ Henk de Smaele et al., *De Zieke Natie: Over de Medicalisering van de Samenleving 1860-1914* (Groningen: Historische Uitgeverij, 2002), 333–45; Veerle Massin, “‘Measuring Delinquency’: The Observation, Scientific Assessment and Testing of Delinquent Girls in 20th-Century Belgium,” *Revue Belge d’histoire Contemporaine. Belgisch Tijdschrift Voor Nieuwste Geschiedenis* 46, no. 1 (2016): 107.

²⁰⁰ Dimmendaal, *Heropvoeding En Behandeling: Meisjes in Huize de Ranitz, Groningen 1941-1967*, 27.

²⁰¹ Jean Trépanier and Xavier Rousseaux, *Youth and Justice in Western States, 1815-1950: From Punishment to Welfare* (Charm: Springer International Publishing AG, 2018), 254.

²⁰² Vanlandschoot, *Sluit Ze Op ...: Jongeren in de Criminaliteit 1400 Tot Nu*, 181–82.

²⁰³ Dekker, *Straffen, Redden En Opvoeden: Het Ontstaan En de Ontwikkeling van de Residentiële Heropvoeding in West-Europa, 1814-1914, Met Bijzondere Aandacht Voor Nederlandsch Mettray*, 69; Garland, “The Birth of the Welfare Sanction,” 35.

²⁰⁴ Trépanier and Rousseaux, *Youth Justice West. States, 1815-1950 From Punishm. to Welf.*, 100.

milieu.²⁰⁵ Voor de samenleving was het dus vooral van belang om de potentiële criminaliteit in te dammen en deze jongeren te genezen.²⁰⁶ Op die manier verschoof de klemtoon van de reeds gepleegde feiten in de richting van de potentiële misdaad en van het schuldige kind naar het kind in gevaar.²⁰⁷ Het kind in gevaar diende gemoraliseerd en verbeterd te worden om te vermijden dat het zou uitgroeien tot een gevaarlijk kind voor de samenleving.²⁰⁸ Volgens de leer van het Sociaal Verweer lag de voornaamste taak van het rechtsorgaan dus niet langer in de bestraffing van de jeugddelinquent, maar in de bescherming van de samenleving.²⁰⁹ Of zoals Foucault het zou stellen: de abnormale kinderen normaliseren via isolering in de jeugdgevangenis en de hervormingsscholen.²¹⁰ Hieruit bleek dat de moralisering van deze *classes dangereuses* gestoeld bleef op enerzijds een zorg voor de verwaarloosde kinderen, zoals bijvoorbeeld Carpenter voorschreef, en anderzijds de angst voor de misdadige kinderen die de sociale orde konden verstoren.²¹¹ De nieuwe ideeën van het Sociaal Verweer zouden zich ook in de Belgische wetgeving nestelen. Ten eerste werd in de jeugdgevangenis van St-Hubert na 1875 een sterke nadruk gelegd op de professionele opleiding die de jongeren zou dienen na hun opsluiting.²¹² In 1881 werd in Gent een speciale afdeling opgericht voor jongeren die de overheid als *incorrigible* beschouwde.²¹³ Deze nieuwe jeugdgevangenis in Gent was slechts het symptoom van een nieuw pedagogisch criterium ter classificatie van de jongeren: in plaats van een louter penale categorisering op basis van het oordeel des ondersheids, werd ook in de

²⁰⁵ Trépanier and Rousseaux, 21.

²⁰⁶ Van Ruyskensvelde and Nys, "Folded Files, Unfolding Narratives: Psycho- Pedagogical Observation in the Belgian Juvenile Reformatories, 1912-1945," 404.

²⁰⁷ Trépanier and Rousseaux, *Youth Justice West. States, 1815-1950 From Punishm. to Welf.*, 255; Van Ruyskensvelde and Nys, "Folded Files, Unfolding Narratives: Psycho- Pedagogical Observation in the Belgian Juvenile Reformatories, 1912-1945," 404; Vanlandschoot, *Sluit Ze Op ...: Jongeren in de Criminaliteit 1400 Tot Nu*, 190.

²⁰⁸ Vanlandschoot, *Sluit Ze Op ...: Jongeren in de Criminaliteit 1400 Tot Nu*, 193-94; Van Ruyskensvelde and Nys, "Folded Files, Unfolding Narratives: Psycho- Pedagogical Observation in the Belgian Juvenile Reformatories, 1912-1945," 404.

²⁰⁹ S. Christiaensen, "Adolphe Prins," in *Gestalten Uit Het Verleden: 32 Voorgangers in de Strafrechtswetenschap, de Strafrechtspleging En de Criminologie*, ed. Cyrille Fijnaut (Deurne: Kluwer, 1993), 112; Vanlandschoot, *Sluit Ze Op ...: Jongeren in de Criminaliteit 1400 Tot Nu*, 192.

²¹⁰ Foucault, *Discipline, Toezicht En Straf: De Geboorte van de Gevangenis*, 250; Garland, "The Birth of the Welfare Sanction," 29.

²¹¹ Garland, "The Birth of the Welfare Sanction," 35; Vanlandschoot, *Sluit Ze Op ...: Jongeren in de Criminaliteit 1400 Tot Nu*, 181.

²¹² Vanlandschoot, *Sluit Ze Op ...: Jongeren in de Criminaliteit 1400 Tot Nu*, 190.

²¹³ Dupont-Bouchat, "De La Prison à l'école de Bienfaisance, Origines et Transformations Des Institutions Pénitentiaires Pour Enfants En Belgique Au XIXe Siècle (1840-1914)," 29; Vanlandschoot, *Sluit Ze Op ...: Jongeren in de Criminaliteit 1400 Tot Nu*, 191.

onschuldige categorie een onderscheid gemaakt tussen opvoedbare en onverbeterlijke jongeren.²¹⁴

De invloed van het Sociaal Verweer resulteerde vervolgens in het KB van 1890, waarbij zowel de hervormingsscholen (zoals Ruiselede) als de jeugdgevangenissen (St.-Hubert, Gent, Namen) omgedoopt werden tot Staatsweldadigheidsscholen.²¹⁵ Deze naamsverandering was een uiting van de verschuivende klemtoon van straffen naar heropvoeden.²¹⁶ In 1891 werd de bestaande wetgeving met betrekking tot bedelarij en landloperij hervormd: er volgde een repressievere aanpak op beide misdrijven, aangezien de jongeren ter beschikking van de regering werden gesteld tot de meerderjarigheid, wat leidde tot opname in de Staatsweldadigheidsscholen. Het wetsartikel maakte het bovendien mogelijk dat elke jongere, onafhankelijk van het oordeel des onderscheids, ter beschikking van de regering gesteld kon worden. Dit vormde een belangrijke doorbraak: ook schuldige jongeren werden na de bestraffing tot heropvoeding gedwongen.²¹⁷ Een meer preventieve aanpak kon echter niet gelijkgesteld worden aan een kindvriendelijke aanpak. De wet van 1891 kon zelfs als repressiever gezien worden dan voorgaande wetten²¹⁸, waardoor veel rechters aarzelden om jongeren voor kleine misgrepen ter beschikking te stellen van de overheid.²¹⁹

Het repressieve karakter vond ook zijn ingang in de pedagogische praktijk. Hoewel het hervormingsaspect benadrukt werd, namen de disciplinerende en bestraffende in de residentiële jeugdinstituten noemenswaardig toe.²²⁰ In Ruiselede steeg het aantal overplaatsingen naar de jeugdgevangenis en ook de transfers naar de handelsvloot als beloning voor goed gedrag halveerden.²²¹ Om de heropvoeding van de jongeren te stimuleren werd echter wel een beloningssysteem op basis van punten geïntroduceerd en werd de verplichte stilte tijdens de

²¹⁴ Christiaens, "De Geboorte van de Jeugddelinquent: België, 1830-1930," 178; Vanlandschoot, *Sluit Ze Op ... Jongeren in de Criminaliteit 1400 Tot Nu*, 196.

²¹⁵ De Brabandere, Delange, and Gryspeerd, *Wreck Geen Quaedt, Maer Dwing Tot Goed: Het Sint-Pietersveld, Kruispunt van Historische En Maatschappelijke Ontwikkelingen in Vlaanderen*, 89; Christiaens, "De Geboorte van de Jeugddelinquent: België, 1830-1930," 179.

²¹⁶ Christiaens, "De Geboorte van de Jeugddelinquent: België, 1830-1930," 180;264.

²¹⁷ Christiaens, 180–81.

²¹⁸ De Brabandere, Delange, and Gryspeerd, *Wreck Geen Quaedt, Maer Dwing Tot Goed: Het Sint-Pietersveld, Kruispunt van Historische En Maatschappelijke Ontwikkelingen in Vlaanderen*, 89; Vanlandschoot, *Sluit Ze Op ... Jongeren in de Criminaliteit 1400 Tot Nu*, 197.

²¹⁹ De Brabandere, Delange, and Gryspeerd, *Wreck Geen Quaedt, Maer Dwing Tot Goed: Het Sint-Pietersveld, Kruispunt van Historische En Maatschappelijke Ontwikkelingen in Vlaanderen*, 90–91; Vanlandschoot, *Sluit Ze Op ... Jongeren in de Criminaliteit 1400 Tot Nu*, 192.

²²⁰ Desmet, "Oordeel Niet, Maar Schenk Vertrouwen: Onderzoek Naar de Implementatie van de Wet Op de Kinderbescherming van 15 Mei 1912 in Het ROG Te Ruiselede, 1920 - 1950," 10–15.

²²¹ De Brabandere, Delange, and Gryspeerd, *Wreck Geen Quaedt, Maer Dwing Tot Goed: Het Sint-Pietersveld, Kruispunt van Historische En Maatschappelijke Ontwikkelingen in Vlaanderen*, 86.

arbeid opgegeven. Daarnaast bood de hervormingsschool voortaan ook ambachten en nijverheden aan als volwaardig initiatief voor de landbouw.²²² De verschillende wetgevende en pedagogische evoluties in de tweede helft van de negentiende eeuw ten spijt, veranderde in de hervormingsscholen relatief gezien dus weinig.

2.1.3 Ontwikkelingen in het Jeugdrecht tijdens de Twintigste Eeuw

2.1.3.1 Wet op de Kinderbescherming van 1912

Op het Europese toneel kwam het jeugdrecht in de vroege twintigste eeuw in een stroomversnelling terecht. De vele wetten ter bescherming van de jongere symboliseerden de veranderende percepties inzake de oorzaken van en oplossingen voor de jeugdcriminaliteit.²²³ Ook de Belgische Wet op de Kinderbescherming van 1912 was een kind van zijn tijd en hechtte een grotere waarde aan preventie dan haar voorgangers. De principes van het Sociaal Verweer maakten staatsinterventie noodzakelijk om de (potentieel) gevaarlijke jongeren uit de maatschappij te verwijderen en herop te voeden.²²⁴ Het uitgangspunt van de Wet op de Kinderbescherming (1912) was nog steeds dat de jeugdcriminaliteit, indien niet tijdig ingedamd, zou leiden tot volwassen criminelen.²²⁵ Of hoe het normaliseren de instandhouding van de sociale orde moest bewerkstelligen.²²⁶ Daartoe onderscheidde de wet drie groepen: de kinderen in gevaar, de stoute kinderen en de minderjarige daders.²²⁷ De wet voorzag de optie voor de overheid om in te grijpen indien ouders ‘faalden’ in hun opvoedende verantwoordelijkheden, wat in de literatuur aangeduid wordt als de *parens patriae*-doctrine: het recht (en de plicht) van de staat om in te grijpen in het belang van een individu.²²⁸ De overheid kon zodoende kinderen in gevaar beschermen tegen de vermeende verderfelijke invloed van ‘slechte’ ouders.²²⁹ De plaatsing van de jongeren in de Staatsweldadigheidsscholen

²²² De Brabandere, Delange, and Gryspeerdt, 87–88.

²²³ Christiaens, “De Geboorte van de Jeugddelinquent: België, 1830-1930,” 265.

²²⁴ Hans-Jörg Albrecht, “Youth Justice in Germany,” *Crime and Justice* 31 (2004): 453; De Brabandere, Delange, and Gryspeerdt, *Wreck Geen Quaedt, Maer Dwing Tot Goed: Het Sint-Pietersveld, Kruispunt van Historische En Maatschappelijke Ontwikkelingen in Vlaanderen*, 88.

²²⁵ Christiaens, “De Geboorte van de Jeugddelinquent: België, 1830-1930,” 302; De Koster, “Jongeren En Criminaliteit: Een Lange Geschiedenis van de Middeleeuwen Tot Heden,” 315.

²²⁶ Garland, “The Birth of the Welfare Sanction,” 29; Nys, “Het Hart van Gabriel B.: Jongeren En Hun Gevoelens in Belgische Heropvoedingsinstellingen Voor Jeugddelinquenten, 1890-1965,” 45.

²²⁷ Christiaens, “De Geboorte van de Jeugddelinquent: België, 1830-1930,” 306.

²²⁸ Michael J. Higdon, “Parens Patriae and the Disinherited Child,” *Washington Law Review* 95, no. 2 (2020): 642–43, <https://doi.org/10.2139/ssrn.3413747>.

²²⁹ Christiaens, “De Geboorte van de Jeugddelinquent: België, 1830-1930,” 303; Higdon, “Parens Patriae and the Disinherited Child,” 645.

gold in dat opzicht niet als een straf, maar als een preventieve maatregel.²³⁰ De wet van 1912 brak dus finaal met de vaderlijke macht, zoals omschreven in de *Code Pénal* van 1810, en plaatste deze macht in de handen van de kinderrechter.²³¹ Via de wet kon de kinderrechter nu ook de ouders tegemoetkomen die de plaatsing van hun kind aanvroegen als gevolg van wangedrag.²³²

Uit de wet van 1912 werd duidelijk dat het penale classificatiesysteem volgens Ducpétiaux en het oordeel des ondersheids als bepalende factor naar de achtergrond werden verwezen.²³³ Alle veroordeelde jongeren hadden nu nood aan heropvoeding, zo werd gedacht; iets wat voorheen voorbehouden was voor de landlopers en bedelaars. De wet van 1912 bevatte ook een bevestiging van de sociaal corrumperende effecten van het milieu; het sociale leefmilieu werd als de bepalende factor aangewezen in de vorming van jeugddelinquenten. Zodoende was het niet meer op zijn plaats de jongeren te straffen, maar wel maatregelen te nemen ter heropvoeding en bewaring.²³⁴ De jongeren begingen niet langer misdaden, maar feiten die als strafbaar bestempeld konden worden. De maatregelen varieerden van berispingen tot ter beschikking stellen van de regering. Een speciaal opgerichte kinderrechtbank moest voortaan de juiste strafmaat bepalen voor elk individueel kind.²³⁵ De kinderrechters kregen hierbij tot taak zoveel informatie als mogelijk in te winnen voor het bepalen van de gepaste maatregelen. Deze maatregelen werden voortaan bepaald op basis van de kenmerken van het kind, niet langer op basis van het oordeel des ondersheids, de gepleegde feiten of leeftijd.²³⁶ In nasleep van de wet van 1912 werd het Centraal Waarnemingsgesticht in Mol opgericht

²³⁰ Christiaens, "De Geboorte van de Jeugddelinquent: België, 1830-1930," 303; Van Ruyskensvelde and Nys, "Folded Files, Unfolding Narratives: Psycho- Pedagogical Observation in the Belgian Juvenile Reformatories, 1912-1945," 404.

²³¹ Christiaens, "De Geboorte van de Jeugddelinquent: België, 1830-1930," 304; Dekker, *Straffen, Redden En Opvoeden: Het Ontstaan En de Ontwikkeling van de Residentiële Heropvoeding in West-Europa, 1814-1914, Met Bijzondere Aandacht Voor Nederlandsch Mettray*, 71; Vanlandschoot, *Sluit Ze Op ...: Jongeren in de Criminaliteit 1400 Tot Nu*, 205.

²³² Christiaens, "De Geboorte van de Jeugddelinquent: België, 1830-1930," 304.

²³³ Van Ruyskensvelde and Nys, "Folded Files, Unfolding Narratives: Psycho- Pedagogical Observation in the Belgian Juvenile Reformatories, 1912-1945," 404.

²³⁴ Christiaens, "De Geboorte van de Jeugddelinquent: België, 1830-1930," 306; Van Ruyskensvelde and Nys, "Folded Files, Unfolding Narratives: Psycho- Pedagogical Observation in the Belgian Juvenile Reformatories, 1912-1945," 399.

²³⁵ Christiaens, "De Geboorte van de Jeugddelinquent: België, 1830-1930," 308; Van Ruyskensvelde and Nys, "Folded Files, Unfolding Narratives: Psycho- Pedagogical Observation in the Belgian Juvenile Reformatories, 1912-1945," 399.

²³⁶ Christiaens, "De Geboorte van de Jeugddelinquent: België, 1830-1930," 313; Trépanier and Rousseau, *Youth Justice West. States, 1815-1950 From Punishm. to Welf.*, 255.

(1913) om de kinderrechtbank te staan in het classificeren en doorgronden van de jongeren.²³⁷ Het observatieproces in dit pedagogisch en psychologisch laboratorium maakte voortaan deel uit van zowel de beslissingsprocedures in de kinderrechtbank als de heropvoedingspraktijk.²³⁸ Lombroso en vooral de inspecteur-generaal van het gevangeniswezen Adolphe Prins stelden dat de classificatie van jeugddelinquenten via observatie kon verlopen.²³⁹ Foucault wees bij deze observaties op de disciplinerende macht die uitging van het examineren van de jongeren.²⁴⁰ De jongere in gevaar werd gedurende twee maanden opgenomen in Mol alvorens hij naar een Staatsweldadigheidsschool werd verwezen.²⁴¹ De oprichting toonde zowel een sterke medicalisering als psychologisering van de pedagogische praktijk²⁴²: via observatie ondergingen de jeugddelinquenten verschillende psycho-pedagogische onderzoeken, waarna de jongeren geclassificeerd konden worden volgens medisch-psychologische categorieën en concepten, waarop een passende behandeling geformuleerd werd.²⁴³ In de oprichting van het CWG van Mol kon de invloed van de Belgische reformpedagoog Ovide Decroly herkend worden: hij richtte zich op de ontwikkeling van het abnormale kind met oog op de integratie in een steeds veranderende samenleving.²⁴⁴ Zijn pedagogiek rustte op een klinische observatie om zodoende een individuele behandeling te kunnen voorschrijven.²⁴⁵ Net zoals Rousseau in

²³⁷ Trépanier and Rousseaux, *Youth Justice West. States, 1815-1950 From Punishm. to Welf.*, 263; Vanlandschoot, *Sluit Ze Op ...: Jongeren in de Criminaliteit 1400 Tot Nu*, 206; Van Ruyskensvelde and Nys, "Folded Files, Unfolding Narratives: Psycho- Pedagogical Observation in the Belgian Juvenile Reformatories, 1912-1945," 399.

²³⁸ Christiaens, "De Geboorte van de Jeugddelinquent: België, 1830-1930," 315; Trépanier and Rousseaux, *Youth Justice West. States, 1815-1950 From Punishm. to Welf.*, 256.

²³⁹ Massin, "'Measuring Delinquency': The Observation, Scientific Assessment and Testing of Delinquent Girls in 20th-Century Belgium," 108; Adolphe Prins, *Criminalité et Répression. Essai de Science Pénale, Par Adolphe Prins...* (Brussel: C. Muquardt, 1886), 161-63.

²⁴⁰ Bultman, "Constructing a Female Delinquent Self: Assessing Pupils in the Dutch State Reform School for Girls, 1905-1975," 13.

²⁴¹ Massin, "'Measuring Delinquency': The Observation, Scientific Assessment and Testing of Delinquent Girls in 20th-Century Belgium," 106; Van Ruyskensvelde and Nys, "Folded Files, Unfolding Narratives: Psycho- Pedagogical Observation in the Belgian Juvenile Reformatories, 1912-1945," 399.

²⁴² Marc Depaep, "De Markt van Het Kind: Over de Medicalisering van Opvoeding En Onderwijs," in *De Zieke Natie: Over de Medicalisering van de Samenleving 1860-1914*, ed. Liesbet Nys (Groningen: Historische Uitgeverij, 2002), 261.

²⁴³ Christiaens, "De Geboorte van de Jeugddelinquent: België, 1830-1930," 316; Van Ruyskensvelde and Nys, "Folded Files, Unfolding Narratives: Psycho- Pedagogical Observation in the Belgian Juvenile Reformatories, 1912-1945," 399.

²⁴⁴ Ralf Koerrenz, Annika Blichmann, and Sebastian Engelmann, *Alternative Schooling and New Education : European Concepts and Theories*, ed. Helen Lees and Michael Reiss, *Palgrave Studies in Alternative Education* (Cham, Switzerland: Palgrave Macmillan, 2018), 49.

²⁴⁵ Massin, "'Measuring Delinquency': The Observation, Scientific Assessment and Testing of Delinquent Girls in 20th-Century Belgium," 110.

de 18e eeuw geloofden de reformpedagogen dat elk kind recht had op een eigen kindertijd om zich te kunnen ontwikkelen.²⁴⁶

Het contrast met de uitvoering van de *Code Pénal* was groot. De jeugdige crimineel van 1830 was moreel gecorrumpeerd en diende in eerste instantie gestraft te worden.²⁴⁷ Na decennia getouwtrek tussen de aanhangers van een meer repressieve oplossing (straffen) en de voorstanders van de heropvoeding en preventie, culmineerde de overwinning van die laatste groep in de Wet op de Kinderbescherming van 1912.²⁴⁸ Het kind moest niet langer gestraft, maar wel beschermd worden.²⁴⁹ In 1889 was de kinderarbeid al aan banden gelegd²⁵⁰, de schoolplicht voor kinderen tot 14 jaar zou er in 1914 komen.²⁵¹

2.1.3.2 Uitwerking op het Rijksopvoedingsgesticht van Ruiselede (1912-1950)

Ondanks de vele hervormingen bleef ook na de Wet op de Bedelarij van 1891 en de Wet op de Kinderbescherming van 1912 het probleem van de bedelarij en landloperij aan de orde.²⁵² Door de hervorming naar Staatsweldadigheidsscholen beschouwde de overheid Ruiselede louter als een onderkomen voor bedelaars en landlopers jonger dan vijftien jaar en veroordeelde kinderen onder de leeftijd van elf jaar. Dit leidde tot de jaren '20 geregeld tot overbevolking in de instelling.²⁵³ Aangezien de meeste leerlingen uit de verstedelijkte gebieden kwamen, lag de klemtoon voortaan eerder op de ambachten en nijverheden.²⁵⁴ De instelling veranderde drastisch in aanloop naar en na de Wet op de Kinderbescherming en het Koninklijk Besluit van 1921. Het KB hervormde ten eerste de Staatsweldadigheidsschool naar het

²⁴⁶ Vanlandschoot, *Sluit Ze Op ... Jongeren in de Criminaliteit 1400 Tot Nu*, 118–21.

²⁴⁷ Christiaens, “De Geboorte van de Jeugddelinquent: België, 1830-1930,” 337; Van Ruyskensvelde and Nys, “Folded Files, Unfolding Narratives: Psycho- Pedagogical Observation in the Belgian Juvenile Reformatories, 1912-1945,” 404.

²⁴⁸ Dupont-Bouchat, “De La Prison à l'école de Bienfaisance, Origines et Transformations Des Institutions Pénitentiaires Pour Enfants En Belgique Au XIXe Siècle (1840-1914),” 30; Van Ruyskensvelde and Nys, “Folded Files, Unfolding Narratives: Psycho- Pedagogical Observation in the Belgian Juvenile Reformatories, 1912-1945,” 404.

²⁴⁹ Van Ruyskensvelde and Nys, “Folded Files, Unfolding Narratives: Psycho- Pedagogical Observation in the Belgian Juvenile Reformatories, 1912-1945,” 404.

²⁵⁰ Dupont-Bouchat, “De La Prison à l'école de Bienfaisance, Origines et Transformations Des Institutions Pénitentiaires Pour Enfants En Belgique Au XIXe Siècle (1840-1914),” 26; Vanlandschoot, *Sluit Ze Op ... Jongeren in de Criminaliteit 1400 Tot Nu*, 196.

²⁵¹ Vanlandschoot, *Sluit Ze Op ... Jongeren in de Criminaliteit 1400 Tot Nu*, 211.

²⁵² Vanlandschoot, 205.

²⁵³ De Brabandere, Delange, and Gryspeerd, *Wreck Geen Quaedt, Maer Dwing Tot Goed: Het Sint-Pietersveld, Kruispunt van Historische En Maatschappelijke Ontwikkelingen in Vlaanderen*, 93.

²⁵⁴ De Brabandere, Delange, and Gryspeerd, *Wreck Geen Quaedt, Maer Dwing Tot Goed: Het Sint-Pietersveld, Kruispunt van Historische En Maatschappelijke Ontwikkelingen in Vlaanderen*; Vandaele, “De Geschiedenis van de Hervormingsschool Te Ruiselede van 1866 Tot 1911.”

Rijkheropvoedingsgesticht van Ruiselede.²⁵⁵ De jongere die in de instellingen terecht kwam, was hier omwille van omstandigheden buiten zijn wil beland. Bijgevolg verdiende de jongere medelijden en voortaan vormde preventie en heropvoeding met oog op de re-integratie het voornaamste doel.²⁵⁶ Het disciplinerende karakter moest daartoe plaats ruimen voor een familiere omgang, met een gezinsgerichte opvoeder.²⁵⁷ Deze verandering werd in eerste instantie benadrukt door de intrede van burgerlijke kledij in plaats van strakke uniformen.²⁵⁸ Binnen de familiere omgang vormde vertrouwen het fundament in de omgang met de jongeren, niet langer de hiërarchie en discipline. De boodschap van reformpedagogen als Decroly en eerdere pedagogen als Pestalozzi en Wichern weerklonken luid in deze tijdsperiode.²⁵⁹ Ook voor wat de infrastructuur betrof, trachtte het Rijksopvoedingsgesticht te breken met de militaire structuur: de introductie van het paviljoenmodel met eigen ruimtes voor elke leefgroep moest dit nieuwe familiere karakter ondersteunen.²⁶⁰ Eerder al kwam er in 1907 een einde aan de voorkeur voor ex-onderofficieren (militairen) als surveillanten. Deze militairen hadden immers weinig kaas gegeten van opvoeding en kozen nog steeds voor fysiek geweld en tuchtstraffen.²⁶¹ Het vertrouwen dat uitging van de opvoeders moest de boventoon voeren op de discipline.²⁶² Bovendien diende het observatiecentrum van Mol voortaan als opleidingscentrum voor alle opvoeders, wat al onder het inspecteur-generaalschap van

²⁵⁵ De Brabandere, Delange, and Gryspeerdt, *Wreck Geen Quaedt, Maer Dwing Tot Goed: Het Sint-Pietersveld, Kruispunt van Historische En Maatschappelijke Ontwikkelingen in Vlaanderen*, 95.

²⁵⁶ De Brabandere, Delange, and Gryspeerdt, 95–96; Dupont-Bouchat, “De La Prison à l’école de Bienfaisance, Origines et Transformations Des Institutions Pénitentiaires Pour Enfants En Belgique Au XIXe Siècle (1840-1914),” 46; Nys, “Het Hart van Gabriel B.: Jongeren En Hun Gevoelens in Belgische Heropvoedingsinstellingen Voor Jeugdgedelinquenten, 1890-1965,” 212.

²⁵⁷ De Brabandere, Delange, and Gryspeerdt, *Wreck Geen Quaedt, Maer Dwing Tot Goed: Het Sint-Pietersveld, Kruispunt van Historische En Maatschappelijke Ontwikkelingen in Vlaanderen*, 95–96; Vanlandschoot, *Sluit Ze Op ...: Jongeren in de Criminaliteit 1400 Tot Nu*, 214, 219.

²⁵⁸ De Brabandere, Delange, and Gryspeerdt, *Wreck Geen Quaedt, Maer Dwing Tot Goed: Het Sint-Pietersveld, Kruispunt van Historische En Maatschappelijke Ontwikkelingen in Vlaanderen*, 95–96.

²⁵⁹ De Brabandere, Delange, and Gryspeerdt, 95.

²⁶⁰ Nys, “Het Hart van Gabriel B.: Jongeren En Hun Gevoelens in Belgische Heropvoedingsinstellingen Voor Jeugdgedelinquenten, 1890-1965,” 2010–2212; Vanlandschoot, *Sluit Ze Op ...: Jongeren in de Criminaliteit 1400 Tot Nu*, 220.

²⁶¹ De Brabandere, Delange, and Gryspeerdt, *Wreck Geen Quaedt, Maer Dwing Tot Goed: Het Sint-Pietersveld, Kruispunt van Historische En Maatschappelijke Ontwikkelingen in Vlaanderen*, 94; Van Ruyskensvelde and Verstraete, “Tough Love? Self-Government, Voluntary Obedience and Emotional Management of the Body in Belgian Residential Youth Care: 1910s–1930s,” 238.

²⁶² Van Ruyskensvelde and Verstraete, “Tough Love? Self-Government, Voluntary Obedience and Emotional Management of the Body in Belgian Residential Youth Care: 1910s–1930s,” 238; Vanlandschoot, *Sluit Ze Op ...: Jongeren in de Criminaliteit 1400 Tot Nu*, 214.

Ducpétiaux een pijnpunt was.²⁶³ Daarbovenop veranderde doelgroep van de instelling naar jonge kinderen (jonger dan elf jaar), die nog uiterst kneedbaar werden geacht.²⁶⁴

Honderd jaar na de oprichting van de eerste kolonies als *Mettray* en het *Rauhe Haus* werd werk gemaakt van de oorspronkelijke opvattingen van Demetz en Wichern en men begon het pedagogisch regime in de instellingen los te rukken van het disciplinaire karakter. De expliciete disciplinerende met straffen en beloningen evolueerde nu meer naar een voor de jongeren onzichtbare disciplinerende, namelijk de affectieve discipline.²⁶⁵ Inspelen op de emoties van het kind (schaamte, liefde...) kreeg de bovenhand op de disciplinaire maatregelen van voorheen.²⁶⁶ Een echte omwenteling was dit echter nog niet: nog steeds heerste een autoritair regime in het Rijksopvoedingsgesticht, met sancties en stabiele reglementering.²⁶⁷ De voornaamste motivator was nog steeds het indammen van de jeugddelinquentie, niet de liefde voor het kind.²⁶⁸ In feite kon het nieuwe regime in de Rijksopvoedingsgestichten beschouwd worden als een verdere uitwerking van de disciplinerende, namelijk de metafysica van de macht. Via deze subtiele disciplinerende werden de jongeren in gevaar genormaliseerd met oog op re-integratie in de maatschappij.²⁶⁹

2.1.3.3 Het Naoorlogse Pad naar de Wet op de Jeugdbescherming (1965)

In de nasleep van Wereldoorlog II probeerden de Rijksopvoedingsgestichten meer aandacht te hebben voor de gevoelens van de jongeren: de jongeren mochten bijvoorbeeld deelnemen aan recreatieve gelegenheden. Er werd zelfs een voetbalteam met jongens van de instelling opgericht. Ook de opvoeders moesten zich meer empathisch opstellen tegenover de jongeren en het kind werd steeds meer benaderd als een sociaal element binnen een grotere groep.²⁷⁰ Dit kaderde binnen het verlaten van de doctrine van het Sociaal Verweer in de richting

²⁶³ Nys, "Het Hart van Gabriel B.: Jongeren En Hun Gevoelens in Belgische Heropvoedingsinstellingen Voor Jeugddelinquenten, 1890-1965," 209; Trépanier and Rousseaux, *Youth Justice West. States, 1815-1950 From Punishm. to Welf.*, 263.

²⁶⁴ Desmet, "Oordeel Niet, Maar Schenk Vertrouwen: Onderzoek Naar de Implementatie van de Wet Op de Kinderbescherming van 15 Mei 1912 in Het ROG Te Ruislede, 1920 - 1950," 95.

²⁶⁵ Nys, "Het Hart van Gabriel B.: Jongeren En Hun Gevoelens in Belgische Heropvoedingsinstellingen Voor Jeugddelinquenten, 1890-1965," 212.

²⁶⁶ Van Ruyskensvelde and Verstraete, "Tough Love? Self-Government, Voluntary Obedience and Emotional Management of the Body in Belgian Residential Youth Care: 1910s-1930s," 237-39.

²⁶⁷ Nys, "Het Hart van Gabriel B.: Jongeren En Hun Gevoelens in Belgische Heropvoedingsinstellingen Voor Jeugddelinquenten, 1890-1965," 210-12; Van Ruyskensvelde and Verstraete, "Tough Love? Self-Government, Voluntary Obedience and Emotional Management of the Body in Belgian Residential Youth Care: 1910s-1930s," 239.

²⁶⁸ De Koster, "Jongeren En Criminaliteit: Een Lange Geschiedenis van de Middeleeuwen Tot Heden," 315.

²⁶⁹ Leib, "Spaces of the Self: Foucault and Goffman on the Micro-Physics of Discipline," 190.

²⁷⁰ Nys, "Het Hart van Gabriel B.: Jongeren En Hun Gevoelens in Belgische Heropvoedingsinstellingen Voor Jeugddelinquenten, 1890-1965," 228-29.

van een meer ‘humane aanpak’: re-integratie en resocialisatie kwamen centraal te staan.²⁷¹ De repressie moest definitief plaats ruimen voor het opvoedkundige aspect en de heropvoeding.²⁷² Deze concepten pasten daarnaast binnen de ruimere context van de opgestelde Verklaring van de Rechten van de Mens in 1959.²⁷³ Belonen ging nog zwaarder doorwegen dan straffen.²⁷⁴ Daarnaast waren er verschillende tekenen aan de wand dat het toenmalige jeugdrecht aan herziening toe was: Het Rijksopvoedingsgesticht van Saint-Hubert werd in 1954 gesloten naar aanleiding van rapporten over de slechte behandeling van de jongeren.²⁷⁵ Over het ROG van Brugge circuleerden rapporten over het gebruik van een donkere isoleercel die als strafplaats fungeerde. De instelling van Mol werd dan weer beticht van een gebrek aan beroepsopleiding, een essentieel onderdeel van de hervorming.²⁷⁶ Op de koop toe steeg het aantal veroordelingen tijdens de jaren ’50 en ’60 sterk.²⁷⁷

De correctionele opvoeding kwam als gevolg van deze negatieve publiciteit en stijgende veroordelingen onder druk te staan. Op 8 mei 1965 werd de nieuwe Wet op de Jeugdbescherming aangenomen als antwoord op de verschuivingen in de pedagogische benadering en problemen met de Wet van de Kinderbescherming uit 1912.²⁷⁸ Ten eerste werd de jeugdrechter bevoegd over jongeren tot 18 jaar, waar dat voorheen zestien jaar was.²⁷⁹ De sociale bescherming van jongeren werd gevrijwaard via de oprichting van de jeugdbeschermingscomités. Het ging hier om comités, buiten het gerecht om, die konden ingrijpen bij ernstige familiale situaties of delinquent gedrag.²⁸⁰ Ouders konden bovendien via deze instanties aangeven of begeleiding nodig was binnen het gezin, zonder daarbij aan te kloppen bij de jeugdrechtbank.²⁸¹ Dit werd aangevuld met een rechterlijke bescherming, waarbij de jeugdrechter (niet langer de kinderrechter) bij gevaar voor het kind een uitspraak

²⁷¹ Margot De Koster, Dirk Heirbaut, and Xavier Rousseaux, *Tweehonderd Jaar Justitie. Historische Encyclopedie van de Belgische Justitie / Deux Siècles de Justice. Encyclopédie Historique de La Justice Belge* (Alphen aan Den Rijn: Wolters Kluwer, 2001).

²⁷² Vanlandschoot, *Sluit Ze Op ...: Jongeren in de Criminaliteit 1400 Tot Nu*, 231.

²⁷³ Vanlandschoot, 231.

²⁷⁴ Nys, “Het Hart van Gabriel B.: Jongeren En Hun Gevoelens in Belgische Heropvoedingsinstellingen Voor Jeugd-delinquenten, 1890-1965,” 233.

²⁷⁵ Vanlandschoot, *Sluit Ze Op ...: Jongeren in de Criminaliteit 1400 Tot Nu*, 228.

²⁷⁶ Vanlandschoot, 229.

²⁷⁷ Vanlandschoot, 230.

²⁷⁸ Vanlandschoot, 291.

²⁷⁹ Bert Desmet, *Jeugdbeschermingsrecht in Kort Bestek* (Antwerpen: Intersentia, 2005), 7; De Koster, Heirbaut, and Rousseaux, *Tweehonderd Jaar Justitie. Hist. Encycl. van Belgische Justitie / Deux Siècles Justice. Encycl. Hist. La Justice Belge*, 256.

²⁸⁰ De Koster and Niget, “Scientific Expertise in Child Protection Policies and Juvenile Justice Practices in Twentieth-Century Belgium,” 264–65.

²⁸¹ Desmet, *Jeugdbeschermingsrecht in Kort Bestek*, 8.

kon doen over ontzegging van de ouderlijke macht, afnemen van de kinderbijslag of verplichte begeleiding door een instantie.²⁸² Zoals in de inleiding gesteld begrenste deze nieuwe wet het eindpunt van deze studie, aangezien het ingrijpende gevolgen zou hebben op de praktijken in de jeugdinstellingen.

2.2 Cellulaire Afzondering door de Eeuwen heen

De eenzame opsluiting vormde eeuwenlang een belangrijk strafmiddel in het penitentiair systeem, ondanks technologische evoluties en de verschuiving van straffen naar heropvoeden in de negentiende en twintigste eeuw.²⁸³ Het debat over de eenzame opsluiting kan als een onderdeel van de veel ruimere discussie over straffen en heropvoeden beschouwd worden.

In het Italië van de zeventiende eeuw trachtte Franci via de oprichting van het ‘Ospizio’ de jeugddelinquentie in Firenze aan te pakken. Binnen deze correctieplaats voorzag hij individuele opsluiting (via acht individuele cellen voor jongens) en combineerde dit met een pedagogiek van mededogen en een vriendelijke omgang. Naast het praktische voorbeeld van Franci vinden we in die tijdsperiode ook kritiek op de mogelijke eenzame opsluiting. Mabillon (1632-1707) schreef in zijn reflectie op de religieuze gevangenis in de abdijen van Sint-Benedictus dat hij niet geloofde in de ‘heilzame gevolgen’ van de eenzame opsluiting omdat die volgens hem niet zomaar tot morele inkeer zou leiden. Daardoor verwachtte hij weinig positieve gevolgen van de eenzame opsluiting van mede-benedictijnen.²⁸⁴ Ook in de achttiende eeuw circuleerden verschillende visies over het gebruik van de cellulaire afzondering. Met name in Engeland waren voorstanders te vinden van een cellulair regime op basis van afzondering. Als voorloper van de eerste industriële revolutie was de angst voor de problematiek van de jeugdcriminaliteit er groot. John Howard (1777) pleitte in zijn *State of prisons in England and Wales* voor een cellulair systeem, waarbij de lijfstraffen sterk teruggedrongen moesten worden. Hij stelde een nachtelijke isolatie van de jongeren en de scheiding volgens geslacht en leeftijd in de plaats voor. Hij geloofde daarbij dat de strikte isolatie en de stilte een positieve impact hadden op de morele bekering van de gedetineerden.²⁸⁵

²⁸² Desmet, 8.

²⁸³ Ashley T. Rubin and Keramet Reiter, “Continuity in the Face of Penal Innovation: Revisiting the History of American Solitary Confinement,” *Law and Social Inquiry* 43, no. 4 (2018): 1606, <https://doi.org/10.1111/lisi.12330>.

²⁸⁴ Vanlandschoot, *Sluit Ze Op ...: Jongeren in de Criminaliteit 1400 Tot Nu*, 103–5.

²⁸⁵ Dekker, *Straffen, Redden En Opvoeden: Het Ontstaan En de Ontwikkeling van de Residentiële Heropvoeding in West-Europa, 1814-1914, Met Bijzondere Aandacht Voor Nederlandsch Mettray*, 16; Vanlandschoot, *Sluit Ze Op ...: Jongeren in de Criminaliteit 1400 Tot Nu*, 137.

De stem van Howard zou bij aanvang van de negentiende eeuw veel bijklank vinden en onder meer de eerste Belgische inspecteur-generaal van het gevangeniswezen, Edouard Ducpétiaux, inspireren. Als tweede voorstander trok Hanway ten strijde tegen de opsluitingsmethodes van die tijd (onder meer gezamenlijke opsluiting van jongeren en volwassenen). Hij bepleitte een soort van eenzame opsluiting, voortdurend onderbroken door werktijden in groepsverband. De visie van Hanway kende sterke gelijkenissen met de vroege regimes in de landbouwkolonies, waaronder de hervormingsschool van Ruiselede, in de negentiende eeuw.²⁸⁶ Ook de bouw van de octogonale gevangenis in Gent (1772) met nachtelijke isolatiecellen kon als een uitloper van het geloof in de heilzaamheid van de cellulaire afzondering gezien worden.²⁸⁷ Het op de Gentse gevangenis geïnspireerde Panopticum van Bentham beschouwde Foucault als de ultieme gevangenis.²⁸⁸ De meer gangbare visie op de cellulaire afzondering vond in een aantal Romantisch gezinde pedagogen tegenkanting. Pestalozzi bijvoorbeeld ijverde voor een humane behandeling van gevangenen en stelde dat een morele inkeer enkel het gevolg kon zijn van liefde en mededogen, niet van repressie.²⁸⁹ Daartoe moest de gevangene voldoende buitenlucht zien en vrije tijd krijgen. Bovendien lag de nadruk meer op belonen dan straffen.²⁹⁰

De Europese gevangenisregimes in de eerste helft van de negentiende eeuw kenmerkten zich door de eenzame opsluiting.²⁹¹ Charles Lucas werkte in 1831 enkele ideeën uit voor een efficiëntere gevangenis waar een eenzame opsluiting ook 's nachts werd doorgetrokken.²⁹² *La Petite Roquette* was echter tegen 1836 naar een volledige afzondering geëvolueerd.²⁹³ De afzondering moest moraliserend werken voor de gevangene, zoals onder meer Ducpétiaux stelde.²⁹⁴ De stilte zou de gedetineerden in staat stellen verbinding te maken met zichzelf en het spirituele en hierdoor leiden tot hervorming.²⁹⁵ Waar het in eerste instantie ging om de

²⁸⁶ Vanlandschoot, *Sluit Ze Op ...: Jongeren in de Criminaliteit 1400 Tot Nu*, 117.

²⁸⁷ Vanlandschoot, 131.

²⁸⁸ Charleroy and Marland, "Prisoners of Solitude: Bringing History to Bear on Prison Health Policy," 142; Foucault, *Discipline, Toezicht En Straf: De Geboorte van de Gevangenis*, 276–77.

²⁸⁹ Fredalene B. Bowers and Thom Gehring, "Johann Heinrich Pestalozzi: 18th Century Swiss Educator and Correctional Reformer," *Journal of Correctional Education* 55, no. 4 (2004): 311, <http://www.jstor.org/stable/10.2307/23292096>.

²⁹⁰ Käte Silber, *Pestalozzi: The Man and His Work* (London: Routledge and Kegan Paul, 1960), 51.

²⁹¹ Charleroy and Marland, "Prisoners of Solitude: Bringing History to Bear on Prison Health Policy," 141–42.

²⁹² Dekker, *Straffen, Redden En Opvoeden: Het Ontstaan En de Ontwikkeling van de Residentiële Heropvoeding in West-Europa, 1814-1914, Met Bijzondere Aandacht Voor Nederlandsch Mettray*, 32; Vanlandschoot, *Sluit Ze Op ...: Jongeren in de Criminaliteit 1400 Tot Nu*, 163.

²⁹³ Dekker, *Straffen, Redden En Opvoeden: Het Ontstaan En de Ontwikkeling van de Residentiële Heropvoeding in West-Europa, 1814-1914, Met Bijzondere Aandacht Voor Nederlandsch Mettray*, 39–40; Vanlandschoot, *Sluit Ze Op ...: Jongeren in de Criminaliteit 1400 Tot Nu*, 167.

²⁹⁴ Christiaens, "De Geboorte van de Jeugddelinquent: België, 1830-1930," 143.

²⁹⁵ Charleroy and Marland, "Prisoners of Solitude: Bringing History to Bear on Prison Health Policy," 142.

cellulaire afzondering van de gevaarlijkste elementen, werd dit al spoedig doorgetrokken naar alle gevangenen. Op het vasteland van Europa gaf het merendeel van de landen de voorkeur aan het Pennsylvania-model: een opsluitingsmodel waarbij elke gevangene werkte en leefde in zijn eigen cel.²⁹⁶ Cellulaire afzondering in een specifieke isoleercel, vaak een verduisterde cel, fungeerde als straf voor overtredingen van het gevangenisreglement.²⁹⁷ Ook Sint-Hubert, de eerste jeugdgevangenis van België, werd ingericht volgens de ideeën van de cellulaire afzondering.²⁹⁸ Toch verschenen in de Verenigde Staten van 1830 al rapporten over voorkomende hallucinaties en dementie ten gevolge van de afzonderingen, evenals een verhoogd aantal zelfmoorden.²⁹⁹ In de gevangenis van Millbank (Engeland) werden gevangenen die krankzinnig werden samen geplaatst om te kunnen converseren en kwamen er limieten op de duur van cellulaire afzondering.³⁰⁰ Deze rapporteringen wezen erop dat mentale gezondheid steeds vaker gelinkt werd aan het gebruik van de cellulaire afzondering, zowel qua reguliere gevangenisstelsel als qua strafmaatregel. De bekende auteur Charles Dickens uitte zich als een grote tegenstander van de afzondering: *'I hold this slow and daily tampering with the mysteries of the brain to be immeasurably worse than any torture of the body.'*³⁰¹

Ook penitentiaire hervormers raakten steeds minder overtuigd van de heilzame werking van de isolatie. Zij benoemden het gebruik van de cellulaire afzondering als een pedagogische dwaling: het diende voornamelijk als een disciplinerend, eerder dan pedagogisch middel.³⁰² Bovendien kostte deze methode van opsluiting handenvol geld.³⁰³ Een initiatief dat in het oog sprong omwille van de zachtaardigere pedagogiek was het *Rauhe Haus*, waarbij jongeren zelfs uitstappen konden maken naar de nabijgelegen stad Hamburg.³⁰⁴ Ook de nieuwe landbouwkolonies zoals Mettray, Nederlandsch Mettray en Ruiselede zouden een familialere aanpak voorstaan.³⁰⁵ Met betrekking tot deze periode konden we concluderen dat de cellulaire

²⁹⁶ Peter Scharff Smith, "The Effects of Solitary Confinement on Prison Inmates: A Brief History and Review of the Literature," *Crime and Justice* 34, no. 1 (2006): 456–57, <https://doi.org/10.1086/500626>.

²⁹⁷ Rubin and Reiter, "Continuity in the Face of Penal Innovation: Revisiting the History of American Solitary Confinement," 1616.

²⁹⁸ Vanlandschoot, *Sluit Ze Op ...: Jongeren in de Criminaliteit 1400 Tot Nu*, 169.

²⁹⁹ Smith, "The Effects of Solitary Confinement on Prison Inmates: A Brief History and Review of the Literature," 458.

³⁰⁰ Smith, 458.

³⁰¹ Charles Dickens, *American Notes for General Circulation: Vol 1* (London: Chapman and Hall, 1842), 239.

³⁰² Dekker, *Straffen, Redden En Opvoeden: Het Ontstaan En de Ontwikkeling van de Residentiële Heropvoeding in West-Europa, 1814-1914, Met Bijzondere Aandacht Voor Nederlandsch Mettray*, 40–41.

³⁰³ Rubin and Reiter, "Continuity in the Face of Penal Innovation: Revisiting the History of American Solitary Confinement," 1615.

³⁰⁴ Vanlandschoot, *Sluit Ze Op ...: Jongeren in de Criminaliteit 1400 Tot Nu*, 161–62.

³⁰⁵ Dekker, *Straffen, Redden En Opvoeden: Het Ontstaan En de Ontwikkeling van de Residentiële Heropvoeding in West-Europa, 1814-1914, Met Bijzondere Aandacht Voor Nederlandsch Mettray*, 49.

afzondering twee rollen invulde: enerzijds de reguliere afzondering en de handhaving van stilte om de orde in de gevangenis of instelling te bewaren, anderzijds fungeerden de donkere isolatiecellen als ultiem strafmiddel binnen de gevangenis.³⁰⁶

Pas vanaf de jaren 1860 veranderde de visie op het gebruik van de afzondering in gevangenissen. Door talrijke rapporteringen over en bezoeken aan de gevangenissen, werden hervormers en wetenschappers sceptisch over de mogelijke moralisering via isolatie.³⁰⁷ Er verschenen steeds meer rapporten in verschillende landen over gevangenen die gek (en dus niet hervormd) werden ten gevolge van de cellulaire afzondering.³⁰⁸ Deze consequenties pasten niet in het kraam van het Sociaal Verweer, dat de hervorming van (voornamelijk) jongeren op de eerste plaats zette.³⁰⁹ Het gebruik van het Pennsylvaniasysteem werd bijgevolg teruggeschroefd, maar bleef in West-Europa in gebruik tot in de twintigste eeuw.³¹⁰ Het Auburn-systeem genoot steeds vaker de voorkeur: de gevangenen konden overdag samenwerken in stilte en werden daarna 's nachts geïsoleerd.³¹¹ Het gebruik van de donkere cellen als 'gevangenis in de gevangenis' kwam steeds vaker voor aangezien isolatie als moraliserend middel niet bleek te functioneren.³¹² Hierdoor nam de isolatiecel dus steeds vaker de functie aan van strafmiddel voor wangedrag binnen de gevangenis of instelling. Een laatste belangrijk element was de opsplitsing tussen wat isolatie en cellulaire afzondering wordt genoemd in de huidige Belgische residentiële context. Afzondering werd beschouwd als een pedagogische maatregel die zowel in de residentiële jeugdzorg als het buitengewoon onderwijs vaak benoemd werd als een time-out om tot rust te komen.³¹³ Isolatie stond te boek als een ultiem medisch of therapeutisch middel dat enkel ingeroepen kon worden indien de veiligheid van de jongere of diens omgeving in gedrang kwam.³¹⁴

³⁰⁶ Rubin and Reiter, "Continuity in the Face of Penal Innovation: Revisiting the History of American Solitary Confinement," 1616.

³⁰⁷ Smith, "The Effects of Solitary Confinement on Prison Inmates: A Brief History and Review of the Literature," 465.

³⁰⁸ Smith, 466.

³⁰⁹ Garland, "The Birth of the Welfare Sanction," 35; Vanlandschoot, *Sluit Ze Op ...: Jongeren in de Criminaliteit 1400 Tot Nu*, 181.

³¹⁰ Charleroy and Marland, "Prisoners of Solitude: Bringing History to Bear on Prison Health Policy," 143.

³¹¹ Rubin and Reiter, "Continuity in the Face of Penal Innovation: Revisiting the History of American Solitary Confinement," 1619.

³¹² Charleroy and Marland, "Prisoners of Solitude: Bringing History to Bear on Prison Health Policy," 144.

³¹³ Vlaams Departement Welzijn, Volksgezondheid, Recht op een menswaardige behandeling, 7.

³¹⁴ Bijzondere Jeugdbijstand, "Verantwoordingen Praktijk van Afzondering En Isolatie in de Gemeenschapsinstellingen Voor Bijzondere Jeugdbijstand"; Vlaams Departement Welzijn, Volksgezondheid, Recht op een menswaardige behandeling.

2.3 Stellingname Archiefonderzoek

Op basis van het literatuuronderzoek naar de context van Ruiselede en de opkomst van de jeugddelinquentie, alsook de *state of the art* met betrekking tot het onderzoek naar cellulaire opsluiting, konden een aantal verwachtingen geformuleerd worden.

Met betrekking tot de hoofdvraag (rol en gebruik van de cellulaire afzondering) lijkt het erop dat de cellulaire afzondering, in navolging van andere opvoedingstehuizen en landbouwkolonies, voornamelijk ingezet werd als middel ter observatie van de jongeren, middel tot ordehandhaving of strafmiddel. In meerdere residentiële instellingen werd de isolatiecel gebruikt om jongeren te observeren en zodoende een rapport op te maken (wat Foucault als het examen zou omschrijven).³¹⁵ Een tweede gebruik die we op basis van de literatuur verwachtten, was dat van de isolatiecel als strafmaatregel. Zo werden de zwaarste vergrijpen in verschillende jeugdinstanties bestraft met een termijn in de isoleercel of duistere cel.³¹⁶ Aangezien Ruiselede gestoeld was op dezelfde principes als andere landbouwkolonies in zijn tijd, kunnen dezelfde gebruiken van de afzonderingscel verwacht worden. Door de grote nadruk op de overbevolking in de instelling, kon in tijden van over- of onderbevolking mogelijk een grote impact verwacht worden op zowel de dagelijkse ordehandhaving als het aantal isolaties dat ‘uitgedeeld’ werd. Toch lag de isoleringspraktijk niet zo rechtlijnig als vaak werd gesteld. Hoewel er een verband was tussen de cellulaire afzondering in de jeugdinstanties en de doelen die het moest dienen, vaak opgelegd door een overheid³¹⁷, moet de rol van de instelling zelf benadrukt worden. Overheidsdoelen en internationale tendensen werden in de praktijk vaak tenietgedaan door de specifieke doelen van de instelling.³¹⁸ Vaak lagen die doelen in de handhaving van de dagdagelijkse werking. Daardoor kon de cellulaire afzondering in gebruik blijven, hoewel ze ‘achterhaald’ of door de

³¹⁵ Bultman, “Constructing a Female Delinquent Self: Assessing Pupils in the Dutch State Reform School for Girls, 1905-1975,” 54–69; Dimmendaal, *Heropvoeding En Behandeling: Meisjes in Huize de Ranitz, Groningen 1941-1967*, 148–49; Trépanier and Rousseaux, *Youth Justice West. States, 1815-1950 From Punishm. to Welf.*, 263; Van Ruyskensvelde and Nys, “Folded Files, Unfolding Narratives: Psycho- Pedagogical Observation in the Belgian Juvenile Reformatories, 1912-1945,” 399; Vanlandschoot, *Sluit Ze Op ... Jongeren in de Criminaliteit 1400 Tot Nu*, 206.

³¹⁶ Charleroy and Marland, “Prisoners of Solitude: Bringing History to Bear on Prison Health Policy,” 144; Dimmendaal, *Heropvoeding En Behandeling: Meisjes in Huize de Ranitz, Groningen 1941-1967*; Nys, “Het Hart van Gabriel B.: Jongeren En Hun Gevoelens in Belgische Heropvoedingsinstellingen Voor Jeugddelinquenten, 1890-1965”; Rubin and Reiter, “Continuity in the Face of Penal Innovation: Revisiting the History of American Solitary Confinement,” 1616; Toth, *Mettray: A History of France’s Most Venerated Carceral Institution*, 62–63; Vehkalahti, *Constructing Reformatory Identity: Girls’ Reform School Education in Finland, 1893-1923*, 114.

³¹⁷ Rubin and Reiter, “Continuity in the Face of Penal Innovation: Revisiting the History of American Solitary Confinement,” 1609.

³¹⁸ Rubin and Reiter, 1626.

politiek afgeschreven was, omdat deze straf productief was voor de interne werking.³¹⁹ Dit maakt de eerste bijvraag binnen de context van Ruiselede net zo waardevol: het discours en het voorgeschreven moet getoetst worden aan de eigenlijke dagelijkse werking van het Rijksopvoedingsgesticht. De tweede en derde bijvraag peilden naar de contextuele factoren die het gebruik van de cellulaire afzondering beïnvloedden en die het mogelijke verschil in feitelijk gebruik en voorgeschreven gebruik kunnen verklaren. Op basis van de geschetste evolutie van straffen naar heropvoeden, de opkomst van de doctrine van het Sociaal Verweer en de verschillende wetten van de Kinderbescherming kan een gestage afname van het gebruik van cellulaire afzondering worden verwacht. De klemtoon verschoof immers van de jeugddelinquent straffen naar de jongere heropvoeding geven.³²⁰ De cellulaire afzondering, vooral als strafmiddel voor de zwaarste vergrijpen, werd ingezet binnen de landbouwkolonies als Mettray of Huize de Ranitz.³²¹ Indien een strenger, disciplinair karakter plaats moest ruimen voor een familiair regime, zouden er in principe minder kolonisten afgezonderd moeten worden. Andere literatuur stelde dan weer een toename in het gebruik van de duistere cellen door de afbouw van het gebruik van reguliere afzondering.³²² Deze bijvragen kunnen dus de invloed van beide stromingen op de afzonderingspraktijken in Ruiselede ontleden.

³¹⁹ Rubin and Reiter, 1610.

³²⁰ Christiaens, "De Geboorte van de Jeugddelinquent: België, 1830-1930," 180;264.

³²¹ Dimmendaal, *Heropvoeding En Behandeling: Meisjes in Huize de Ranitz, Groningen 1941-1967*; Toth, *Mettray: A History of France's Most Venerated Carceral Institution*, 62–63; De Brabandere, Delange, and Gryspeerdt, *Wreack Geen Quaedt, Maer Dwing Tot Goed: Het Sint-Pietersveld, Kruispunt van Historische En Maatschappelijke Ontwikkelingen in Vlaanderen*, 97.

³²² Charleroy and Marland, "Prisoners of Solitude: Bringing History to Bear on Prison Health Policy," 144.

Hoofdstuk 3 Over Afzonderingscellen, Isolatiecellen, Veiligheidscellen en Afzonderingskamers

Uit de literatuurstudie en *state of the art* bleek dat de cellulaire afzondering verschillende rollen vervulde in de residentiële jeugdinstituten. Cellulaire afzondering moest leiden tot moralisatie, dienen als strafmaatregel of observatie mogelijk maken met oog op de classificering van de jongere. Dit hoofdstuk wil de rol en het gebruik van de cellulaire afzondering binnen de specifieke context van het ROG Ruiselede onderzoeken. In navolging van eerder onderzoek wordt hierbij het verschil aangeduid tussen de *pedagogical realities* en *pedagogical imagineries*, waarbij de analyse dus concreet nagaat hoe het feitelijke gebruik van cellulaire afzondering verschilde met de opvattingen (discours) binnen het ROG van Ruiselede. Ten slotte wordt de pedagogische praktijk afgezet tegenover de ruimere politieke, juridische en pedagogische evoluties van die tijd.

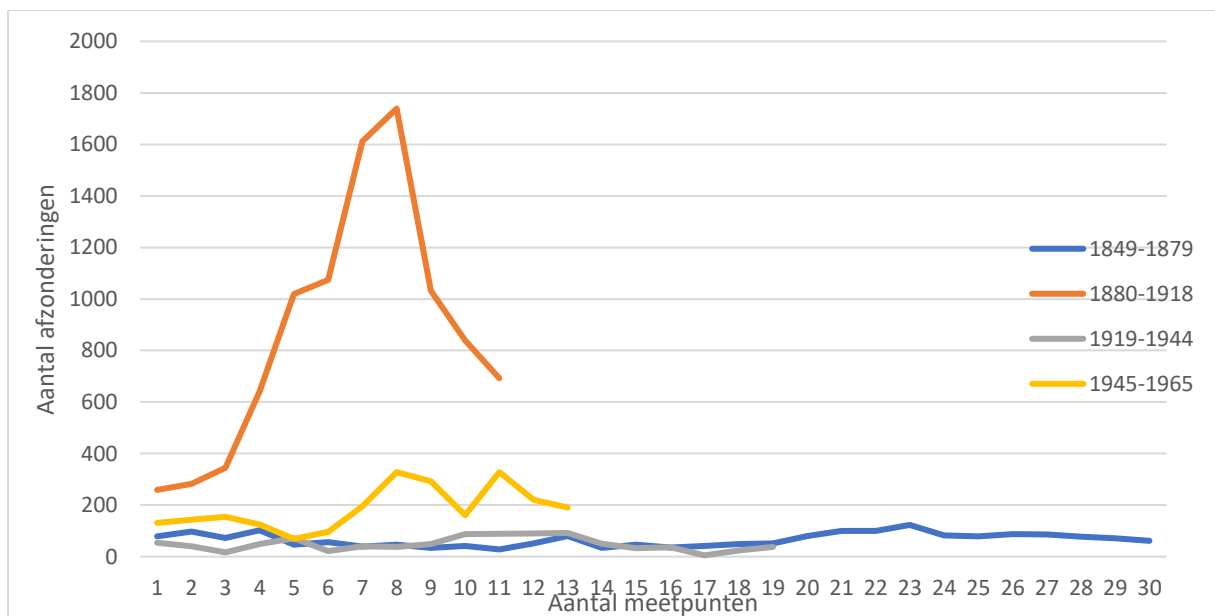
3.1 Een eerste Blik op het Gebruik van de Cellulaire Afzondering in de Jeugdzorginstelling van Ruiselede

De te onderzoeken tijdsperiode werd in vier verschillende delen opgesplitst: 1849-1879, 1880-1918, 1919-1944 en 1945-1965. Deze periodes werden gekozen op basis van significante tijdsdemarcaties uit de literatuurstudie. De eerste periode eindigde met de opkomst van het Sociaal Verweer op het einde van de negentiende eeuw. Voor de tweede periode werd het eindpunt 1918 gekozen, daar het tot na de oorlog zou duren alvorens de ideeën van de Wet op de Kinderbescherming van 1912 geïmplementeerd zouden worden. Daarna kozen we het einde van de Tweede Wereldoorlog als laatste scheiding met het oog op de introductie van de Wet op de Jeugdbescherming van 1965.

Tijdens een eerste analyse werd onder meer stilgestaan bij verschillen in aantal afzonderingen voor de vier verschillende onderzoeksperiodes (1849-1879, 1880-1918, 1919-1944 en 1945-1965) en verschillen in de duur van de afzondering per strafmotief. Om een overzicht te bieden werd een beroep gedaan op de jaarverslagen van 1850 tot 1879 uit het Algemeen Rijksarchief van Brussel en de isolatiedagboeken en het strafregister uit het Rijksarchief van Brugge. Een meer kwalitatieve lezing op basis van de persoonsdossiers van de jongeren uit Ruiselede (Rijksarchief Brugge) en het strafregister duidde bovendien welke overtredingen onder welk motief vielen. Na deze inleidende beschouwing werd per tijdvak ingezoomd op de specifieke context en de kwalitatieve en kwantitatieve data voor handen.

Op basis van figuur 2 bleek dat het aantal afzonderingen gedurende de periode 1880-1918 het hoogst lag. Afgaand op het lijndiagram leek het aantal afzonderingen tussen 1945 en 1965 hoger te liggen dan tussen 1849-1879 en 1919-1944. Deze laatste twee tijdperken lagen relatief op dezelfde lijn. Om deze vier datasets te vergelijken werd een variantieanalyse uitgevoerd. Hieruit bleek dat er significante verschillen waren tussen de verschillende tijdperken: $F(3,72)=53.02$, $p<.001$ op het 95%-betrouwbaarheidsniveau. De Welsch T-toets, die corrigeert voor ongelijke variantie en steekproefgroottes³²³, toonde aan dat het aantal afzonderingen in de periode 1880-1920 ($M=862.36$, $SD=496.20$) significant hoger lag dan in de overige periodes.³²⁴ De sterkste effectgrootte werd gevonden voor de periodes 1880-1918 en 1919-1944 ($r=.86$). De periodes 1850-1879 ($M=66$, $SD=25.07$) en 1919-1944 ($M=51.42$, $SD=26.49$) leken op figuur 2 qua aantal afzonderingen vrij gelijkaardig en verschilden op basis van de onafhankelijke T-steekproeftoets niet significant: $t(47)=1.94$, $p=.06$ op het 95%-betrouwbaarheidsniveau. Deze eerste analyse toonde aan dat de jongeren het frequentst naar de isolatiecel verwezen werden tussen 1880 en 1918 en dat er significante verschillen waren tussen alle periodes.

Figuur 2. Aantal cellulaire afzonderingen tussen 1849 en 1965 per tijdvak.

³²³ Vanhoomissen, *Inductieve Statistiek Voor de Gedragwetenschappen: Toegepaste Hypothesetoetsing Met SPSS*, 95–96.

³²⁴ Het aantal afzonderingen tussen 1880 en 1920 ($M=866.91$, $SD=149.96$) lag significant hoger dan tussen 1850-1879 ($M=66$, $SD=4.58$), $t(10.02)=-5.34$, $p<.001$; 1920-1945 ($M=48.68$, $SD=26.18$), $t(10.03)=5.45$, $p<.001$ en tussen 1945-1965 ($M=187.00$, $SD=80.77$), $t(10.41)=4.49$, $p<.001$. Alle T-toetsen werden gemeten op het 95%-betrouwbaarheidsniveau.

Naast een eerste indicatie van de verschillende tijdsperiodes werd ook onderzocht of er een verband was tussen de schommelingen in het aantal leerlingen en het aantal afzonderingen. In enkele gevallen was er ofwel geen beschikbare data met betrekking tot de bevolkingsevolutie voorhanden, of was het aantal afzonderingen niet beschikbaar. Tussen 1880 en 1906 was er helemaal geen data voor handen. Van de 75 datapunten waar zowel een populatiecijfer als aantal afzonderingen beschikbaar was, werd de correlatie onderzocht met behulp van 67 datapunten. Populatiecijfers werden uit de jaarverslagen gehaald. Het aantal afzonderingen werd eveneens uit jaarverslagen en isolatiedagboeken afgeleid. De Pearson-correlatietoets werd toegepast om de relatie tussen de bevolkingscijfers en het aantal afzonderingen te onderzoeken. De toets toonde echter geen significant verband tussen het aantal afzonderingen en de populatie van de instelling in Ruiselede ($r(65)=-.15$, $p=.22$). Dit betekende dat er een positief verband was tussen de bevolkingscijfers en het aantal afzonderingen: indien het aantal jongeren in de instelling dus toenam, was er een zwakke toenemende tendens in het aantal afzonderingen. Deze relatie werd echter niet statistisch significant bevonden. Bovendien moest rekening gehouden worden met vier sterke uitschieters tussen 1912 en 1915 die de sterkte van de relatie konden beïnvloeden. Indien deze uitschieters weggelaten werden, was er een zwak negatief verband: $r(61)=-.34$, $p=.01$. Dit betekende dat een variabele (bv. het aantal afzonderingen) toenam naarmate het aantal leerlingen in de instelling afnam. De veranderingen in het aantal afzonderingen konden dus niet zonder meer toegeschreven worden aan veranderingen in het aantal jongeren. Nochtans werd in eerdere literatuur verwezen naar de overbevolking van de instellingen om het disciplinaire (straf)regime te rechtvaardigen.³²⁵

De surveillant paste de cellulaire afzondering voor verschillende vergrijpen toe. Op basis van de beschrijvingen, opgenomen in jaarverslagen en de dagboeken van de cellulaire afzondering, werd een aantal categorieën (strafmotieven) geformuleerd. Om een beter beeld te krijgen van welke overtredingen onder de verschillende motieven vielen, wordt een beknopte kwalitatieve lezing gegeven van elke categorie op basis van persoonsdossiers uit de periode 1906 tot 1918.

Wangedrag vormde de eerste categorie van overtredingen. Uiteenlopende vormen van slecht gedrag of kleine overtredingen tegenover het reglement vormden deze categorie. In januari 1906 werden bijvoorbeeld twee leerlingen voor 21 dagen in afzondering geplaatst

³²⁵ De Brabandere, Delange, and Gryspeerd, *Wreck Geen Quaedt, Maer Dwing Tot Goed: Het Sint-Pietersveld, Kruispunt van Historische En Maatschappelijke Ontwikkelingen in Vlaanderen*, 9.

omdat ze in de kasten sliepen.³²⁶ Een flink aantal leerlingen werd ook veroordeeld voor roken of tabaksbezit: een andere leerling werd tot vijftien dagen afzondering veroordeeld nadat hij op de slaapkamer gerookt had op 16 maart 1918.³²⁷ De meeste overtredingen binnen deze categorie werden echter omschreven als ‘inconduite’ in ateliers, de les of de slaapzaal. Zo spendeerde een jongere één nacht (23 juli 1914) in de cel voor wangedrag op de speelplaats.³²⁸ Verder bleek uit de persoonsdossiers dat de afzondering voor wangedrag niet altijd meteen werd toegepast. Tot wangedrag werden immers bijvoorbeeld ook leerlingen gerekend die winden lieten in de klas.³²⁹

De tweede categorie werd gevormd door het **opstandig gedrag** van de leerlingen. Deze categorie onderscheidde zich van de eerste door het koppige, onwillige aspect die met de daden van de jongeren gepaard ging. In de praktijk handelde het vooral om het tegenspreken van surveillanten, opgelegde straffen weigeren, opstandig zijn... In oktober 1915 bracht een leerling één dag in afzondering door wegens ‘slechte wil’; zowel L.G.³³⁰ als D.G. spraken de surveillanten tegen en moesten hiervoor één nacht in afzondering doorbrengen.³³¹

Vervolgens werden leerlingen ook naar de strafcel verwezen omwille van **werkgerelateerde feiten**. Hierbij waren meerdere incidenten te vinden waarbij leerlingen weigerden te werken in de ateliers, als lui afgeschilderd werden of verweten werden nalatig te zijn in de werkateliers. Voor het niet willen werken werd een jongere één zondag in juli 1912 opgenomen in de isolatiecel; een andere leerling weigerde te werken in december 1919 en spendeerde daarvoor vijf dagen in afzondering, waarna hij gepardonneerd werd. In juli 1917 bracht nog een andere minderjarige vijf dagen in afzondering door nadat hij rondliep in de tuin in plaats van te werken.³³²

Een volgende categorie die in het register te onderscheiden was, was **gewelddadig gedrag**, of gedrag waarbij leerlingen onderling **vochten**. Daarnaast waren er ook meerdere beschrijvingen in het register over leerlingen die gewelddadig waren ten overstaan van

³²⁶ RAB, M34, 126, ‘Rol van de afzonderingscel’, 1906-1921.

³²⁷ RAB, M25, 771, N° 5950, ‘Persoonsdossiers van de minderjarige jongens uit het Rijksopvoedingsgesticht te Ruiselede-Wingene’, dossier J.C.

³²⁸ RAB, M25, 772, N° 5135, ‘Persoonsdossiers van de minderjarige jongens uit het Rijksopvoedingsgesticht te Ruiselede-Wingene’, dossier L.G.

³²⁹ RAB, M34, 126, ‘Rol van de afzonderingscel’, 1906-1921.

³³⁰ RAB, M25, 772, N° 5135, ‘Persoonsdossiers van de minderjarige jongens uit het Rijksopvoedingsgesticht te Ruiselede-Wingene’, dossier L.G.

³³¹ RAB, M34, 126, ‘Rol van de afzonderingscel’, 1906-1921.

³³² RAB, M25, 772, N°5791, ‘Persoonsdossiers van de minderjarige jongens uit het Rijksopvoedingsgesticht te Ruiselede-Wingene’, dossier L.T.

surveillanten. Een leerling werd op 25 juni 1910 tot vier dagen afzondering veroordeeld wegens het verwonden van een medeleerling.³³³ Een andere jongen kreeg op zijn beurt een dag afzondering in juni 1916 voor vechten met een medeleerling.³³⁴

Daarnaast kwam het voor dat leerlingen hun eigen kledij (jassen, hemden, broeken, schoenen...) vernielden, werkmateriaal vernielden, of de infrastructuur van de school aantastten (ramen breken, deuren forceren). Al deze vergrijpen werden gecategoriseerd onder de noemer **vandalisme**. Voor het scheuren van een hemd kreeg een jongere tien dagen afzondering op water en droog brood in april 1906; een andere jongere vernielde in augustus 1917 een poort van het cellenkwartier en moest hierdoor twaalf dagen in afzondering doorbrengen³³⁵; een derde jongen beschadigde zijn muts en kreeg hiervoor vijftien dagen afzondering.³³⁶ Het kwam ook eenmaal voor dat een leerling voor dertig dagen in afzondering terechtkwam voor het vernielen van een stoel.³³⁷

Ook vergrijpen met betrekking tot **diefstal** of pogingen tot diefstal, leidden tot het gebruik van de cellulaire afzondering. Een leerling moest zeven dagen in afzondering doorbrengen nadat hij brood uit de keuken stal.³³⁸ Hoewel het in de meeste gevallen om diefstal van voedsel ging, waren er ook leerlingen die voor andere soorten diefstallen in de isoleercel terechtkwamen. Dezelfde leerling stal een jas van zijn medeleerling op 21 maart 1916 en kreeg hiervoor twintig dagen afzondering³³⁹; een andere jongere stal op zijn beurt leder uit het atelier en moest dit bekopen met 8 dagen in afzondering in januari 1916; één dag in afzondering was de straf voor het stelen van een plant in juni 1916 werd een derde jongere opgelegd; stelen van tabak leverde in een andere casus in oktober 1907 dertien dagen afzondering op.

Leerlingen vergrepen zich ook aan **onzedige feiten**, zoals masturberen of het opzoeken van kleinere of grotere kinderen in de instelling. Ook de beschrijvingen onder de noemer ‘immorele daden’ kwamen onder deze categorie te staan. Zo werden twee leerlingen op 28

³³³ RAB, M34, 126, ‘Rol van de afzonderingscel’, 1906-1921.

³³⁴ RAB, M25, 770, N° 5754, ‘Persoonsdossiers van de minderjarige jongens uit het Rijksopvoedingsgesticht te Ruiselede-Wingene’, dossier F.J.

³³⁵ RAB, M34, 126, ‘Rol van de afzonderingscel’, 1906-1921.

³³⁶ RAB, M25, 775, N° 5093, ‘Persoonsdossiers van de minderjarige jongens uit het Rijksopvoedingsgesticht te Ruiselede-Wingene’, dossier B.J.F.

³³⁷ RAB, M25, 771, N° 5479, ‘Persoonsdossiers van de minderjarige jongens uit het Rijksopvoedingsgesticht te Ruiselede-Wingene’, dossier J.R.G.

³³⁸ RAB, M25, 770, N° 5413, ‘Persoonsdossiers van de minderjarige jongens uit het Rijksopvoedingsgesticht te Ruiselede-Wingene’, dossier F.J.A.

³³⁹ RAB, M25, 770, N° 5413, ‘Persoonsdossiers van de minderjarige jongens uit het Rijksopvoedingsgesticht te Ruiselede-Wingene’, dossier F.J.A.

januari 1911 voor vijftien dagen afgezonderd omdat ze met twee in één bed aangetroffen werden; een andere leerling spendeerde op 26 februari 1909 acht dagen in afzondering voor het plegen van ‘immorele daden’; nog een andere jongere bracht op zijn beurt vier zondagen gedurende april 1907 in afzondering door omdat hij een ‘te intieme omgang’ kende met de grotere jongens; voor masturberen werd in oktober 1907 achttien dagen in de isoleercel toegekend.³⁴⁰

Een volgende categorie werd gevormd door de poging tot ontvluchten, complotteren tot ontvluchten of een effectieve vluchtpoging zelf. Deze misgrijpen werden onder de noemer **ontvluchtingen** geplaatst. Nadat de jongeren terug op de instelling kwamen, werden ze in de afzonderingscel geplaatst. Zo werden op 19 juni 1910 vijf leerlingen opgesloten voor een poging tot ontvluchten en het dragen van burgerlijke kledij in juni 1910. Een complot tot ontvluchting leidde voor een leerling in oktober 1907 tot 28 dagen afzondering; C. kreeg voor hetzelfde vergrijp in juni 1916 vijftien dagen afzondering³⁴¹; een vlucht met inbraak leverde in januari 1906 vijftien dagen isolatie op; voor ontvluchting kreeg V. 46 dagen afzondering in oktober 1915.³⁴² Ook het meehelpen aan een ontvluchting werd streng bestraft: L.L. bracht vijftien dagen in afzondering door vanaf 6 mei 1913.³⁴³

Leerlingen kwamen ook in de isoleercel terecht ten gevolge van een overplaatsing naar de jeugdgevangenis in Gent, Ieper, Brugge of Mol. Zo werd een leerling op 6 juli 1918 opgesloten tot zijn overplaatsing naar de jeugdgevangenis van Mol³⁴⁴; en spendeerde een andere jongere zes dagen in afzondering omdat hij in quarantaine geplaatst werd in juni 1906. Ook leerlingen die opnieuw werden geïntegreerd kwamen in de isolatiecel terecht.³⁴⁵ Deze motieven werden benoemd tot ‘**transfer**’.

Ten slotte waren er nog verschillende inschrijvingen in het dagboek waarbij het onduidelijk of niet gespecificeerd was om welke redenen de jongeren in de afzonderingscel terechtkwamen. Deze voorvallen werden gegroepeerd in de categorie ‘**onduidelijk**’. Deze categorie werd tijdens de verdere analyse weggelaten aangezien het geen motief was tot

³⁴⁰ RAB, M34, 126, ‘Rol van de afzonderingscel’, 1906-1921.

³⁴¹ RAB, M25, 757, N°5826, ‘Persoonsdossiers van de minderjarige jongens uit het Rijksopvoedingsgesticht te Ruiselede-Wingene’, dossier C.A.

³⁴² RAB, M34, 126, ‘Rol van de afzonderingscel’, 1906-1921.

³⁴³ RAB, M25, 772, N° 5212, ‘Persoonsdossiers van de minderjarige jongens uit het Rijksopvoedingsgesticht te Ruiselede-Wingene’, dossier L.L.

³⁴⁴ RAB, M25, 772, N° 5791, ‘Persoonsdossiers van de minderjarige jongens uit het Rijksopvoedingsgesticht te Ruiselede-Wingene’, dossier L.T.

³⁴⁵ RAB, M34, 126, ‘Rol van de afzonderingscel’, 1906-1921.

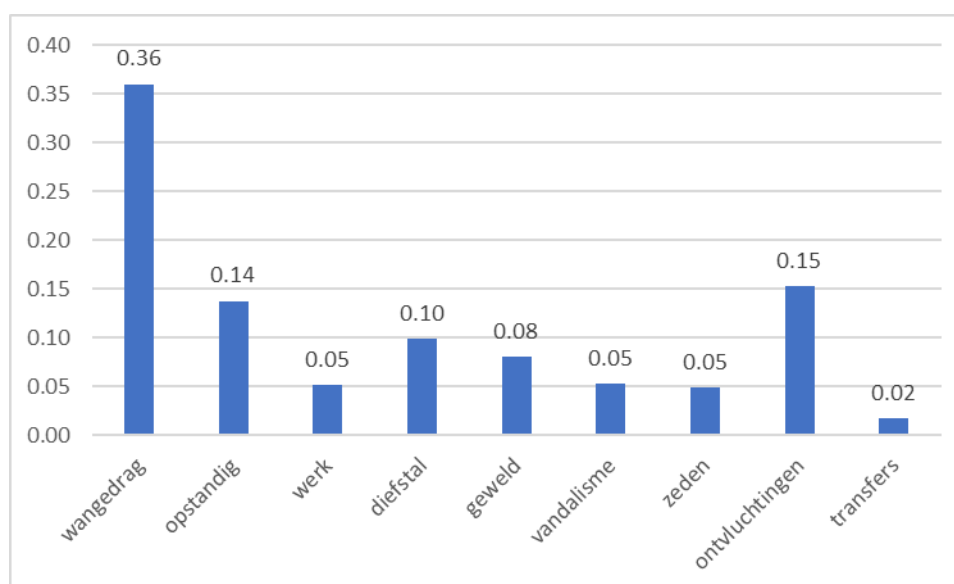
straffen, maar een onduidelijkheid qua notatie of ontbreken van een motivatie in het register inhoud.

In totaal werden voor de onderzochte dagboeken en jaarverslagen over de bovengenoemde categorieën heen 15720 afzonderingen uitgesproken.³⁴⁶ Voor de periode 1850-1879 waren geen concrete isolatiedagboeken of duurtijden van afzonderingen bekend. Hierdoor kon deze data niet opgenomen worden om de lengte van de afzonderingen met elkaar te vergelijken. Daarnaast kwam het in 2640 inschrijvingen (17%) van het totale aantal afzonderingen voor dat er geen duurtijd gespecificeerd of genoteerd werd, geen reden werd opgegeven of dat deze notatie onduidelijk was. De duur werd steeds uitgedrukt in aantal dagen (24 uur). Voor de periode 1906-1916 werden de nachtelijke afzonderingen en afzonderingen op zondag telkens omgerekend. Zo werd een nacht in afzondering bijvoorbeeld een halve dag in afzondering om de vergelijking met reguliere afzonderingen mogelijk te maken.

In deze verzamelde data werd in eerste instantie gezocht naar verschillen tussen de diverse categorieën. Voor de periodes 1880-1918, 1918-1944 en 1945-1965 werden op basis van de onderzochte data het meeste afzonderingen uitgedeeld voor wangedrag van leerlingen (35.96 %). Het motief ontvluchtingen vormde de op een na grootste categorie (15.31 %), gevolgd door opstandig gedrag (13.77 %) en diefstal (9.86 %). Proportioneel gezien werden de minste isolaties toegediend naar aanleiding van transfers (1.75 %), zedenfeiten (4.84 %) en werkgerelateerde feiten (5.19 %). Ten slotte was 8.04 procent van het totale aantal afzonderingen het gevolg van gewelddadige acties naar leerlingen of personeel. 5.25 procent van het aantal isolaties werden uitgedeeld na gevallen van vandalisme (figuur 3).

³⁴⁶ Dit is in geen geval het totale aantal afzonderingen gedurende de onderzoeksperiode. Per tijdvak werd toegelicht op basis van welke data uitspraken gedaan werden.

Figuur 3. Proportie cellulaire afzonderingen per strafmotief voor periodes 1880-1965.

Met betrekking tot de gemiddelde duur (in aantal dagen) van de afzondering per strafmotief bleken leerlingen uit het ROG van Ruiselede³⁴⁷ het langst opgesloten te worden voor ontsnappingen of ontsnappingspogingen ($M=6.94$, $SD=10.37$) en zedenfeiten ($M=6.94$, $SD=10.37$). Dit betekende dat een leerling in het ROG van Ruiselede gemiddeld 6.94 dagen in afzondering doorbracht voor deze twee vergrijpen. Leerlingen werden het minst lang opgesloten voor wangedrag ($M=1.60$, $SD=4.40$), gewelddadige feiten ($M=1.60$, $SD=4.59$) en opstandig gedrag ($M=1.88$, $SD=2.64$). Op basis van deze descriptieve gegevens kon een hypothese opgesteld worden dat de strafmotieven van ontvluchting en zedenfeiten zwaarder bestraft werden dan de overige categorieën.

Tabel 1. Gemiddelde duur en standaarddeviaties van verschillende strafmotieven.

	M	SD
wangedrag	1.60	4.40
opstandig	1.85	2.62
werk	2.12	5.25
diefstal	2.86	4.97
geweld	1.60	4.59
vandalisme	3.13	6.53
zeden	6.94	10.37
ontsnapping	6.94	10.31
transfer	4.98	5.64

³⁴⁷ Het ROG van Ruiselede veranderde doorheen haar bestaan verschillende keren qua benaming. In de vergelijkende analyse werd geopteerd om ROG als benaming te gebruiken om de leesbaarheid en begrip te verhogen. In feite vergeleken we de cijfers op basis van de Landbouwschool Ruiselede, Staatweldadigheidsschool Ruiselede en het Rijksopvoedingsgesticht Ruiselede.

Om dit te testen werd een meerwegsanova uitgevoerd om het verschil in gemiddelden te analyseren tussen de verschillende motieven. Hierbij werd gecorrigeerd voor ongelijke variantie via de Dunnett T3-toets.³⁴⁸ Uit deze statistische toets bleek dat er significante verschillen waren tussen de verschillende motieven: $F(8,13071)=185.64$, $p < .001$ op het 95%-betrouwbaarheidsniveau. Vervolgens werden onafhankelijke t-steekproeftoetsen toegepast om zicht te krijgen op de effectgroottes. Hierbij moest gecorrigeerd worden via de Bonferroni-methode om een vals-positieve significantie te vermijden. Het gecorrigeerde, eenzijdig positieve significantieniveau was $\alpha=.002$.³⁴⁹ De verdiepende Welsch T-toetsen, die corrigeerden voor een ongelijke variantie, wezen uit dat de categorieën ontsnapping en onzedig gedrag significant groter waren dan de overige strafmotieven, met uitzondering van ‘transfer’. Het motief ‘ontsnapping’ was niet significant groter dan zedenovertredingen ($p=1$). De sterkste effectgroottes werden gevonden tussen de motieven ontvluchtingen en zedenfeiten ten opzichte van wangedrag ($r=.45$) en ontvluchtingen en zedenfeiten in vergelijking met het motief opstandig gedrag ($r=.43$). Hieruit konden we concluderen dat zedenovertredingen en (pogingen tot) ontsnappingen binnen de onderzoeksperiode significant zwaarder werden bestraft met de afzonderingscel dan de overige motieven. Dit kan verklaard worden door het feit dat een ontvluchting de jongere opnieuw vatbaar maakte voor de negatieve invloeden van gevaarlijke sociale klassen of opnieuw in zijn verwaarlozende gezin terecht kwam.³⁵⁰ Bovendien besteedde de instelling grote aandacht aan de morele en religieuze vorming waardoor wellicht zwaar getild werd aan onzedig gedrag. De zedelijke regeneratie werd vanaf de Wet op de Kinderbescherming uit 1912 immers zelfs als einddoel beschouwd.³⁵¹ Dit kan verklaren waarom de afzonderingstijden voor beide overtredingen het langst duurden. Daarenboven was het opmerkelijk dat twee van de meest frequente overtredingen (wangedrag en opstandig gedrag) gemiddeld genomen minder lange afzonderingen opleverden. Gezien deze verschillen tussen de verschillende motieven, werd voor het verdere verloop van de meesterproef een onderscheid gemaakt tussen lichtere vergrijpen en zware vergrijpen. Met zware vergrijpen werd aldus verwezen naar ontvluchtingen en zedenfeiten. De overige categorieën werden op basis van de bovenstaande analyses bij de lichtere vergrijpen ingedeeld.

³⁴⁸ McCabe and Moore, *Statistiek in de Praktijk: Theorieboek*, 509.

³⁴⁹ Het feitelijke, eenzijdig positieve significantieniveau was $\alpha=.002083$ door in totaal 12 testen uit te voeren.

³⁵⁰ Mortier, *Gedenkboek Bij Het Honderdjarig Bestaan van Het Rijksopvoedingsgesticht Te Ruiselede*, 30.

³⁵¹ Mortier, 16.

Op basis van deze eerste analyse konden al significante verschillen waargenomen worden in het aantal afzonderingen per tijdvak. Dit betekende dat er wellicht andere beleidskeuzes, een veranderende context, nieuwe pedagogische inzichten of kenmerken in de populatie en een andere feitelijke praktijk was. Bovendien bleek er geen verband te zijn tussen de bevolkingscijfers van Ruiselede en het aantal afzonderingen. Dit trok het gangbare argument van de overbevolking als oorzaak voor het sterk disciplinaire beleid in twijfel.³⁵² In het verdere verloop van deze meesterproef werd per tijdvak ingezoomd op de specifieke context en de kwalitatieve en kwantitatieve bronnen die het discours en de feitelijke praktijk blootlegden. In totaal komen vier tijdsvakken aan bod: 1849-1879, 1880-1918, 1919-1944, 1945-1965.

3.2 Cellulaire Afzondering tussen 1849 en 1879

3.2.1 *Discours: Mettray als Grote Voorbeeld? (1849-1879)*

Alvorens het disciplinaire regime van de hervormingsschool in Ruiselede tussen 1849 en 1879 te bespreken, werd stilgestaan bij de verschillende motieven ter oprichting van de instelling. Het disciplinaire regime en het gebruik van de cellulaire afzondering in de hervormingsschool moesten immers een veruitwendiging zijn van de te bereiken doelen. De toenmalige Secretaris-Generaal van de Gevangenen, Edouard Ducpétiaux, was een groot voorstander van het classificeren en scheiden van gevangenen en waarschuwde bijgevolg voor de gevaren van criminele contaminatie.³⁵³ Een eerste belangrijke stap daartoe was de inrichting van een jeugdgevangenis in St.-Hubert (1844) om veroordeelde jongeren te onttrekken aan de negatieve invloed van veroordeelde volwassenen. Ducpétiaux beschouwde de volwassen delinquent als onverbeterbaar. De idee was om de jonge misdadigers via cellulaire afzondering te moraliseren.³⁵⁴

Met de wet van 3 april 1848 ter oprichting van de hervormingsscholen bestendigde de Kamer het idee dat verschillende categorieën gevangenen een verschillende aanpak behoeften.³⁵⁵ Bedelaars en landlopers dienden niet in het cellulaire regime van St.-Hubert

³⁵² De Brabandere, Delange, and Gryspeerdt, *Wreck Geen Quaedt, Maer Dwing Tot Goed: Het Sint-Pietersveld, Kruispunt van Historische En Maatschappelijke Ontwikkelingen in Vlaanderen*, 93; Mortier, *Gedenkboek Bij Het Honderdjarig Bestaan van Het Rijksopvoedingsgesticht Te Ruiselede*, 66.

³⁵³ Édouard Ducpétiaux, *Mémoire Sur l'organisation Des Écoles de Réforme Soumis à M. Le Ministre de La Justice* (Brussel: Iprimerie de Th. Lesigne, 1848), 17; Edouard Ducpétiaux, *Des Conditions d'application Du Système de l'emprisonnement Séparé Ou Cellulaire* (Brussel: M. Hayez, 1857), 58.

³⁵⁴ Jenneke Christiaens, "De Geboorte van de Jeugddelinquent : België, 1830-1930" (VUB, 1999), 56; Édouard Ducpétiaux, *La Question de La Peine de Mort Envisagée Dans Son Actualité* (Brussel: Comptoir Universel d'imprimerie et de Libraire, Victor Devaux et Companie, 1865), 21; Kamer van Volksvertegenwoordigers, 'Réforme Des Dépôts de Mendicité; Rapport Fait Au Nom de La Section Centrale, Par M. Kervyn', 6 mei 1847, III.

³⁵⁵ Ducpétiaux, *Mémoire Sur l'organisation Des Écoles de Réforme Soumis à M. Le Ministre de La Justice*, 17.

ondergebracht te worden, dan wel in een ‘vaderlijke’ instelling ter verbetering van de fysieke en mentale staat van de jonge bedelaars en behoeftigen.³⁵⁶ De harde fysieke arbeid op het platteland, een strikte discipline en een doorgedreven religieuze vorming moest van hen robuuste en nuttige schakels maken in de samenleving.³⁵⁷ Daartoe werd op 22 maart 1852 het eerste reglement gepubliceerd waarin onder meer de disciplinaire straffen en beloningen werden voorgesteld.³⁵⁸ Uit het gehele reglement kwam tot uiting dat twee pijlers de hervorming van de jongeren mogelijk maakten:³⁵⁹ De arbeid op de akkers vormde het fysieke aspect van de hervorming; het religieuze of zedelijke onderricht fungeerde als de tweede pilaar waarop de moralisering van de leerlingen gestoeld was. De idee leefde dat zelfs het meest verwaarloosde kind via een onderdompeling in een religieuze sfeer genormaliseerd kon worden.³⁶⁰ Het regime van de hervormingsschool was bijgevolg ‘niet gestoeld op dwang en repressie’, maar moest via de overreding orde, gehoorzaamheid en ijver brengen.³⁶¹ Desondanks vertoonde het disciplinaire regime sterke gelijkenissen met het notoir strenge regime in Mettray³⁶², waar in aanloop naar de oprichting van de hervormingsschool verschillende excursies en studies naar uitgingen.³⁶³ Het regime in Ruiselede werd zowel door Belgische als buitenlandse bezoekers (bv. Henry Barnard) als militair omschreven.³⁶⁴ De toegestane straffen onder artikel 129 van het reglement waren: afzondering tijdens de pauze; ontneming van het instrument en verwijdering uit de schoolband; gedwongen marcheren met of zonder handboeien; verwijdering uit bepaalde vertrouwensposities; verlies van de rang van hoofd of adjunct-hoofd van een afdeling; schrapping van de erelijst en de cellulaire afzondering.³⁶⁵ Van een overplaatsing naar een jeugdgevangenis zoals St.-Hubert, wat in Mettray de zwaarste sanctie

³⁵⁶ Kamer van Volksvertegenwoordigers, 'Réforme Des Dépôts de Mendicité - Exposé Des Motifs', 17 november 1846, 4.

³⁵⁷ Kamer van Volksvertegenwoordigers, 'Réforme Des Dépôts de Mendicité - Exposé Des Motifs', 17 november 1846, 4..

³⁵⁸ Recueil des Circulaires, Instructions et autres Actes Emanés du Ministère de la Justice, volume 1852-1854, 'École agricole de réforme des garçons à Ruysselede. Règlement', 41-65.

³⁵⁹ Recueil des Circulaires, Instructions et autres Actes Emanés du Ministère de la Justice, volume 1852-1854, 53.

³⁶⁰ ARA, T022, 'Sixième Rapport Sur La Situation Des Écoles Agricoles de Réforme Pendant l'année 1854', 31 mei 1855, 23; ARA, T022, 'Deuxième Rapport Sur La Situation Des Écoles Agricoles de Réforme Pendant l'année 1850', 17 februari 1850, 10.

³⁶¹ Ducpetiaux, *Mémoire Sur l'organisation Des Écoles de Réforme Soumis à M. Le Ministre de La Justice*, 47.

³⁶² Ducpetiaux, 49-50.

³⁶³ Kamer van Volksvertegenwoordigers, 'Réforme Des Dépôts de Mendicité; Rapport Fait Au Nom de La Section Centrale, Par M. Kervyn', 3.

³⁶⁴ Henry Barnard L.L.D., *Reformatory Education. Papers on Preventive, Correctional and Reformatory Institutions and Agencies in Different Countries* (Hartford: F.C. Brownell, 1857), 269; *Moniteur belge: journal officiel* 1851 7/12, 'Colonie agricole de Ruysselede', 1630-1632.

³⁶⁵ Recueil des Circulaires, Instructions et autres Actes Emanés du Ministère de la Justice, volume 1852-1854, 'École agricole de réforme des garçons à Ruysselede. Règlement', 62.

vormde, kon in België geen sprake zijn gelet op het gehanteerde principe van de scheiding van de soorten gevangenen. Wel stelde Ducpétiaux de oprichting van een apart strafkwartier in de hervormingsschool voor, opdat de eventuele onverbeterlijken zouden kunnen bezinnen over hun fouten en tekortkomingen.³⁶⁶

Volgens het reglement van de hervormingsscholen gold de cellulaire afzondering dus in de eerste plaats als een **ultieme strafmaatregel** dienen. In de initiële wetgeving van 1852 werd echter weinig extra informatie vermeld over het gebruik van de afzondering: de context, noch de eventuele vergrijpen die konden leiden tot afzondering, noch de maximale duur van de afzondering of andere procedures stonden geconcretiseerd.³⁶⁷ Ducpétiaux vermeldde enkel dat de straffen zich doorgaans beperkten tot maximaal twee à drie dagen. Wel stond vast dat de sanctie ingezet kon worden als andere strafmaatregelen geen effect hadden gehad, waarna de jongere slechts voor een ‘beperkte tijd’ geplaatst kon worden.³⁶⁸ Ook kon de straf ingezet worden in combinatie met het plaatsen van de jongere op water en droog brood.³⁶⁹ Alle straffen, dus ook de afzondering, werden opgelegd door de directeur en vervolgens tijdens de vergaderingen tussen de *kolonisten* en het personeel afgekondigd. Straffen werden dus niet meteen na het plegen van de overtreding toegekend.³⁷⁰ Elke straf diende ook ingeschreven te zijn in een register en er moest bovendien een melding van gemaakt worden in het persoonlijke dossier van de leerling.³⁷¹

Over hoe deze cellen eruitzagen, was relatief weinig informatie beschikbaar voor wat deze vroege historische periode betrof. Toch zijn er een aantal bronnen die een beeld schetsen van de materiële condities waarin de jongeren in deze cellen verbleven. In de hervormingsschool waren vijftien cellen voorzien om jongeren op te sluiten: zeven op de benedenverdieping en acht op de eerste verdieping.³⁷² Net zoals in Mettray dienden de jongens niet de gehele dag in de cel te blijven. Zowel in de ochtend als in de namiddag konden ze één

³⁶⁶ Ducpétiaux, *Mémoire Sur l'organisation Des Écoles de Réforme Soumis à M. Le Ministre de La Justice*, 50.

³⁶⁷ Recueil des Circulaires, Instructions et autres Actes Emanés du Ministère de la Justice, volume 1852-1854, ‘École agricole de réforme des garçons à Ruysselede. Règlement’, 62.

³⁶⁸ Édouard Ducpétiaux, *Exposé de La Situation Des Écoles de Réforme de Ruysselede, de Wynghene et de Beernem; 1849-1858* (Brussel: M. Hayez, 1861), 62.

³⁶⁹ ARA, T022, 156, ‘Douzième Rapport Sur leur Situation’, 9 mei 1882, 79.

³⁷⁰ Recueil des Circulaires, Instructions et autres Actes Emanés du Ministère de la Justice, volume 1852-1854, ‘École agricole de réforme des garçons à Ruysselede. Règlement’, 62.

³⁷¹ Recueil des Circulaires, Instructions et autres Actes Emanés du Ministère de la Justice, volume 1852-1854, 62; ARA, T022, 156, ‘Deuxième Rapport Sur La Situation Des Écoles Agricoles de Réforme Pendant l’année 1850’, 17 februari 1850, 20.

³⁷² Ducpétiaux, *Exposé de La Situation Des Écoles de Réforme de Ruysselede, de Wynghene et de Beernem; 1849-1858*, 5; Moniteur belge: journal officiel 1851 7/12, ‘Colonie agricole de Ruysselede’, 1631.

uur wandelen. Tijdens hun verblijf in de cel kregen ze ook eenvoudig werk.³⁷³ Meerdere van de door mij geconsulteerde bronnen verwezen naar de overeenstemming tussen de cellen in Ruiselede met die van Mettray in Frankrijk en gelijkenissen met het cellensysteem in Engeland. Er kan dus aangenomen worden dat de inrichting van de cellen in de hervormingsschool gelijkaardig was met die in de reguliere gevangenissen:

*“A l'un des angles se trouve la chapelle , d'un style à la fois simple et élégant , à laquelle se relie, comme à la colonie de Mettray , un quartier cellulaire composé de sept cellules au rez-de-chaussée et de huit cellules à l'étage , destinées , dans certains cas exceptionnels et graves , à l'isolement et à la punition des colons. “*³⁷⁴

*“Fifteen cells were pointed out to us adjoining the chapel, and within hearing of the services, resembling in their arrangements those of our model prisons. “*³⁷⁵

De grootste klemtoon in het reglement, de jaarrapporten en rondbrieven lag evenwel niet op de cellulaire afzondering, maar wel op de boekhouding en de moraliserende kant van de heropvoedingspraktijk. Tijdens de bezoeken en de jaarrapporten werd grote aandacht besteed aan de financiële toestand van de pas opgerichte hervormingsschool. Ook vanuit de Kamer van Volksvertegenwoordigers kwam kritiek op de mate waarin de hervormingsschool van Ruiselede zelfbedruipend was.³⁷⁶ Dit was een potentiële verklaring waarom de hervormingsschool in de beginjaren zo'n sterk onderscheid maakte tussen het cellulaire regime van St.-Hubert en het 'open' regime van Ruiselede. Het regime voor de onverbeterlijken van Sint-Hubert kenmerkte zich immers door de strikte afzondering, terwijl de landlopers en bedelaars een heropvoeding verdienden in een meer vaderlijke sfeer.³⁷⁷ Dit leidde tot beschrijvingen in jaarrapporten waarbij de nadruk kwam te liggen op het niet gebruiken van afzonderingen als straf, zoals het eerste citaat uit het jaarverslag van 1850 duidelijk maakte. In een in het Belgisch Staatsblad gepubliceerd bezoek benadrukte de directeur van de instelling, Guillaume Poll, dat er een klimaat heerste waarin niet gestraft werd:

³⁷³ Coppens, “Geschiedenis van de Hervormingsschool Te Ruiselede van 1848 Tot 1866,” 165.

³⁷⁴ Ducpétiaux, *Exposé de La Situation Des Écoles de Réforme de Ruysselede, de Wynghene et de Beernem; 1849-1858*, 5.

³⁷⁵ Henry Barnard L.L.D., *Reformatory Education. Papers on Preventive, Correctional and Reformatory Institutions and Agencies in Different Countries*, 290.

³⁷⁶ Maatschappij van Weldadigheid, *Jaarboekje Der Maatschappij van Weldadigheid Voor 1873* (Amsterdam: D.B. Centen, 1872), 69.

³⁷⁷ ARA, T022, ‘Deuxième Rapport Sur La Situation Des Écoles Agricoles de Réforme Pendant l’année 1850’, 17 februari 1850, 10

*“Le plus souvent il a suffi de faire l’application de la réprimande en séance publique : dans d’autres cas, on a eu recours au peloton de punition, quelques avec les menottes, rarement avec la mise au pain et à l’eau. Il n’a pas été fait usage jusqu’ici de la cellule.”*³⁷⁸

*“Quand je demandais à M. le directeur de la colonie comment, en si peu de temps, il avait pu obtenir de pareils résultat : « Ma foi, me disait-il, par un procédé simple. Nous ne punissons jamais ces enfants, nous cherchons à leur donner du cœur, à leur inculquer des sentiments d’honneur et de dignité. A l’aide de ce stimulant, nous parvenons à corriger même les plus vicieux.”*³⁷⁹

Daarbij werd al snel verwezen naar de talrijke successen en het lage percentage recidivisten onder de ex-colons.³⁸⁰ Op die manier werd een verband gesuggereerd tussen het open regime, het ontbreken van de cellulaire afzondering en de ‘zichtbare’ verbetering van de colons. In die zin werd het ontbreken van een afzonderingsregime een legitimerend argument voor de instandhouding van de instelling. In het verlengde daarvan getuigde het inspectiecomité reeds in het jaarrapport van 1851 over de geringe moraliserende effecten van de cellulaire afzondering en zagen ze vooral heil in een tweede functie van de afzondering, namelijk het afschrikkende effect ervan:

*“La cellule, au point de vue de l’éducation, ne moralise pas. Aussi a-t-on soin de ne s’en servir qu’avec le plus grand ménagement, le plus souvent à titre d’intimidation et lorsque la série des autres punitions et inutilement épuisée.”*³⁸¹

De eerste directeur van de hervormingsschool van Ruiselede, Guillaume Pol, was eenzelfde mening toegedaan. Poll was tegen het gebruik van de afzondering gekant, zowel als strafmaatregel als maatregel tegen ‘luie kinderen’ en vond dat deze niets meer deed dan het kind op zijn eigen kwaadaardige gedachten te laten broeden.³⁸² Deze idee stak sterk af tegen de dan heersende praktijken van cellulaire afzondering, zowel in de jeugdgevangenissen als in andere landbouwkolonies. De oprichter van Mettray, Auguste Demetz, had eerder nog beargumenteerd dat de kolonisten de fysieke afranseling verkozen boven de eenzaamheid,

³⁷⁸ ARA, T022, 156, ‘Deuxième Rapport Sur La Situation Des Écoles Agricoles de Réforme Pendant l’année 1850’, 17 februari 1850, 21.

³⁷⁹ Moniteur belge: journal officiel 1850 7/12, ‘Colonie agricole de Ruysselede’, 2674-2675.

³⁸⁰ ARA, T022, 156, ‘Douzième Rapport Sur leur Situation’, 9 mei 1882, 79.

³⁸¹ ARA, T022, 156, ‘Troisième Rapport Sur La Situation Des Écoles Agricoles de Réforme Pendant l’année 1851-1852’, 31 maart 1852, 23.

³⁸² Henry Barnard L.L.D., *Reformatory Education. Papers on Preventive, Correctional and Reformatory Institutions and Agencies in Different Countries*, 278–79.

maar dat ze er wel de verbeterende kwaliteiten van inzagen. De cel had immers het vermogen om de meest wilde jongeren te temmen.³⁸³ Bovendien geloofde Demetz in het afschrikwekkende effect dat de afzonderingscel op de jongeren uitoefende. Ducpétiaux kwam tot een gelijkaardig inzicht en hield een sterk geloof in de moraliserende werking van de eenzaamheid, die het individu op zichzelf terugwierp:

*“Tout en reconnaissant cette vérité d'observation ,je demanderai à mon tour si ce moyen de conversion exclut tous les autres , et si le silence de la cellule , la réflexion qu'elle amène, les visites , les instructions et les consolations du prêtre vraiment pénétré de l'esprit et de la grandeur de sa mission , ne sont pas plus propres à éveiller le véritable repentir et à ramener le coupable à Dieu , que ce retour précipité, déterminé plus souvent par la terreur du supplice imminent que par le regret sincère de la faute commise. Sous ce rapport aussi l'expérience me donne raison.”*³⁸⁴

Met betrekking tot het discours kon besloten worden dat de wet van 1848 een duidelijk onderscheid voorzag tussen de dwangmatige werking van de cellulaire afzondering voor jonge veroordeelden in de jeugdgevangenis van St.-Hubert en het vaderlijke, zachtere regime in de hervormingsschool van Ruiselede.³⁸⁵ De cellulaire afzondering mocht daarbij geen mechanisme zijn om de orde in de instelling te creëren zoals dat in St.-Hubert wel het geval was; wel moesten de kolonisten genieten van een vrijer regime, gefundeerd op landbouwarbeid en godsdienstondericht.³⁸⁶

Desondanks werden de colons aan een militaire discipline onderworpen en werd de mogelijkheid van de afzondering toch voorzien. In het discours werd de afzondering in eerste instantie uitgespeeld als de ultieme strafmaatregel in het geval de overige straffen hun doel tot hervorming of moralisering misten. Ten tweede diende de cellulaire afzondering als afschrikmiddel om jongeren te behoeden voor slecht gedrag. Toch plaatsten de directeur van de instelling, het inspectiecomité en zelfs Ducpétiaux aan het einde van zijn carrière vraagtekens bij de pedagogische meerwaarde van de cellulaire afzondering binnen de hervormingsschool:

³⁸³ Ducpétiaux, *Mémoire Sur l'organisation Des Écoles de Réforme Soumis à M. Le Ministre de La Justice*, 50.

³⁸⁴ Ducpétiaux, *La Question de La Peine de Mort Envisagée Dans Son Actualité*, 21.

³⁸⁵ ARA, T022, 156, 'Deuxième Rapport Sur La Situation Des Écoles Agricoles de Réforme Pendant l'année 1850', 17 februari 1850, 10.

³⁸⁶ Édouard Ducpétiaux, *Colonies Agricoles, Écoles Rurales et Écoles de Réforme* (Brussel: Imprimerie de Th. Lesigne, 1851), III, 55.

*“Quels sont les moyens dont dispose la direction pour prévenir les inconvénients du mélange et du contact de ces éléments hétérogènes, et pour réfréner les jeunes gens qu'en désespoir de cause, on confie à ses soins ? Une quinzaine de cellules qui ne peuvent servir qu'à infliger des punitions de courte durée. Le recours à cet expédient est évidemment insuffisant, et il importe de lui attribuer au moins un droit équivalent à celui que la loi confère au père ou au tuteur, c'est - à - dire le droit de faire renfermer temporairement les colons récalcitrants ou dangereux dans une prison cellulaire.”*³⁸⁷

In het discours werd de cellulaire afzondering voor jonge misdadigers en onverbeterlijken als terecht beschouwd, terwijl men in de hervormingsscholen weigerachtiger stond om de afzondering te gebruiken voor jongeren die in 'problematische opvoedingssituaties' verzeild waren geraakt. Al in de periode van 1849 tot 1879 kwam deze tweespalt in het discours over de cellulaire afzondering dus naar boven. Ook in het buitenland trokken critici overigens de pedagogische zin van de sanctie in twijfel.³⁸⁸

3.2.2 Het Vaderlijk Regime van de Hervormingsschool? Feitelijk Gebruik als Spiegel van het Disciplinair Regime (1849-1879)

In het discours van de instelling werd steevast gesproken over het vaderlijk en open regime van de Hervormingsschool. Toch bleef de cellulaire afzondering, ook in een instelling met 'vaderlijke' insteek, tot het straffenarsenaal behoren. Om te onderzoeken of de cellulaire afzondering inderdaad als een uitzonderlijke maatregel fungeerde, werden de jaarrapporten van de instelling geraadpleegd. In de jaren 1849 tot 1879 werd in de jaarrapporten van het inspectiecomité trouw gerapporteerd over het aantal uitgedeelde straffen, waaronder de cellulaire afzonderingen, en de motieven die daaraan ten grondslag lagen. In de jaarrapporten was er echter schijnbaar weinig nood aan het duiden van de context waarin deze straffen werden uitgesproken. In de rapportering draaide het vooral om de statistische evolutie, die dan als spiegel moest dienen van de toestand van het disciplinair regime. Op basis van die informatie kaartten het inspectiecomité en Ducpétiaux respectievelijk in 1855 en 1861 aan dat het regime in Ruiselede merkbaar verstregde:

“On remarque avec satisfaction que les punitions, et par conséquent les infractions, ont suivi une marche décroissante dans l'un et l'autre établissement. En outre, les actes punis diminuent

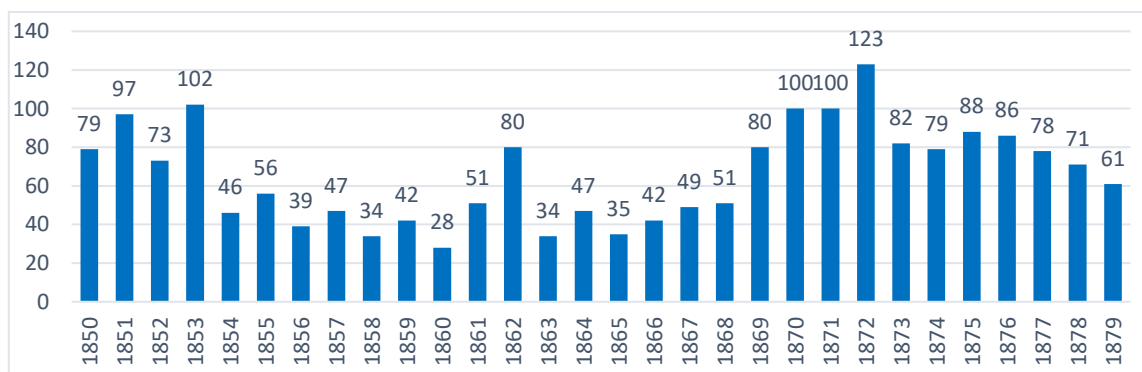
³⁸⁷ Ducpétiaux, *Exposé de La Situation Des Écoles de Réforme de Ruysselede, de Wynghene et de Beernem; 1849-1858*, 62.

³⁸⁸ Charles Dickens, *American Notes for General Circulation: Vol 1*, 239.

de gravité, et cependant la discipline est devenue de plus en plus rigoureuse, et les moindres fautes qui dénotent un vice ou une mauvaise habitude sont recherchées et réprimées avec une juste sévérité.”³⁸⁹

De uitspraken van Ducpétiaux en het inspectiecomité droegen in zich dus drie conclusies: ten eerste daalde het aantal strenge straffen naarmate de tijd vorderde. Ten tweede werden strengere straffen steeds vaker uitgesproken voor lichtere overtredingen. Dit betekende dat het aantal lichte vergrijpen in verhouding zou moeten toenemen met verloop van tijd. Ten slotte gingen beide bronnen uit van een verband tussen de aard van de vergrijpen en het gebruik van de zware straffen (zoals de afzondering). Ook eerder onderzoek naar de strafcijfers kwam tot eenzelfde conclusie op basis van descriptieve statistiek voor de data tussen 1850-1866 en na de nieuwe wet op de landloperij en bedelarij in 1866-1879.³⁹⁰ Deze wet zou repressiever optreden tegenover jongeren die ouder dan veertien jaar waren en de opnametijd verkorten.³⁹¹

Figuur 4. Aantal cellulaire afzonderingen van 1850 tot 1879.

Op basis van het cijfermateriaal uit de jaarrapporten tussen 1850 en 1879 werd het volgende histogram uitgewerkt met betrekking tot het aantal afzonderingen (figuur 4).³⁹² Na een initieel hoog aantal afzonderingen nam het gebruik af na 1853 tot 1867, met slechts één uitschieter in 1862. Daarna nam het gebruik van de cellulaire afzondering gestaag toe. 1872 kende het hoogste aantal afzonderingen: dit waren er namelijk 123. Proportioneel gezien maakte de cellulaire afzondering gedurende deze periode gemiddeld 41 procent van alle sancties uit, waarbij het gebruik van de afzondering in 1872 (63.40%) en 1853 (63.75%) hoge toppen scheerde.³⁹³ Een uitspraak doen over het repressiever worden van het regime op basis

³⁸⁹ Ducpétiaux, Exposé, p.68

³⁹⁰ Vandaele, “De Geschiedenis van de Hervormingsschool Te Ruiselede van 1866 Tot 1911,” 50.

³⁹¹ De Brabandere, Delange, and Gryspeerd, *Wreck Geen Quaedt, Maer Dwing Tot Goed: Het Sint-Pietersveld, Kruispunt van Historische En Maatschappelijke Ontwikkelingen in Vlaanderen*, 86.

³⁹² ARA, T022, 156, ‘Douzième Rapport Sur leur Situation’, 9 mei 1882, 113.

³⁹³ ARA, T022, 156, ‘Douzième Rapport Sur leur Situation’, 113.

van de descriptieve gegevens bood echter te weinig inzicht in de ontwikkelingen. Er was een diepgaandere statistische analyse nodig om te bepalen of kleinere sancties daadwerkelijk zwaarder bestraft werden, bijvoorbeeld via de cellulaire afzondering en de uitspraak of het regime strenger werd, kon worden bevestigd dan niet weerlegd.

Op basis van eerder onderzoek en de stelling van Ducpétiaux werd een alternatieve hypothese opgesteld dat het aantal afzonderingen tussen 1867 en 1879 significant lager zou zijn dan tijdens 1850-1862 bij een betrouwbaarheidsinterval van 95%, aan de hand van een T-steekproeftoets. Een onafhankelijke T-steekproeftoets gaat uit van verschillende populaties en normaal verdeelde data.³⁹⁴ De lacune van 4 jaar maakte het mogelijk om met onafhankelijke steekproeven te werken, daar leerlingen doorgaans twee jaar in de instelling verbleven.³⁹⁵ Bijgevolg kon er dus weinig overlap tussen de steekproefpopulaties optreden. Uit de Shapiro-Wilic-test bleek dat de beide datasets normaal verdeeld waren ($p=.27$ voor 1850-1863 en $p=.77$ voor 1867-1879, $\alpha=.05$).³⁹⁶ Op basis van deze normaliteit kon gewerkt worden met een T-steekproeftest voor onafhankelijke steekproeven om een significant onderscheid te onderzoeken tussen de twee periodes.³⁹⁷ Daarna werd gecontroleerd of het aantal afzonderingen correleerde met de stijgingen en dalingen in de populatie van de hervormingsschool. De Pearson-correlatietest wees uit dat veranderingen in de populatie van de Hervormingsschool van Ruiselede geen samenhang vertoonde met wijzigingen in het aantal jongeren dat in de instelling verbleef: ($r(28)=-.29$, $p=.12$, $\alpha=.05$). Op die manier konden we uitsluiten dat er een verband was tussen de evoluties in het aantal jongeren dat in de instelling verbleef en het aantal afzonderingen.³⁹⁸

Uit de T-test bleek dat het aantal afzonderingen van 1850 tot 1862 ($M=57.71$, $SD=24.17$) en het aantal afzonderingen van 1867 tot 1879 ($M=80.62$, $SD=20.41$) significant van elkaar verschilden, $t(28)=2.65$, $p=.01$. De effectgrootte, $r=.45$, was middelmatig. Daardoor kon de alternatieve hypothese verworpen worden en besloten worden dat er een statistisch significante toename was in het aantal cellulaire afzondering gedurende de periode 1867-1879. Hoewel de cellulaire afzondering tussen 1853 en 1861 dus inderdaad afnam, ging dit niet op voor de volgende periode. Wanneer de volledige periode in acht genomen werd, kon dus niet

³⁹⁴ McCabe and Moore, *Statistiek in de Praktijk: Theorieboek*, 346–47.

³⁹⁵ Ducpétiaux, *Exposé de La Situation Des Écoles de Réforme de Ruiselede, de Wynghene et de Beernem; 1849-1858*, 13; Vandaele, "De Geschiedenis van de Hervormingsschool Te Ruiselede van 1866 Tot 1911," 73.

³⁹⁶ Vanhoomissen, *Inductieve Statistiek Voor de Gedragwetenschappen: Toegepaste Hypothesetoetsing Met SPSS*, 281–83.

³⁹⁷ Vanhoomissen, 90–91.

³⁹⁸ Vanhoomissen, 206.

gesproken worden van een tendens waarbij het gebruik van de zwaardere sancties afnam met verloop van tijd zoals Ducpétiaux en het comité in hun rapporten stelden.

De tweede conclusie die Ducpétiaux en het inspectiecomité trokken, was dat kleinere misdaden strenger bestraft werden.³⁹⁹ In statische termen omgezet, werd een alternatieve hypothese geformuleerd dat het aantal kleinere vergrijpen tussen 1867 en 1879 significant hoger lag dan tijdens 1850 tot 1862. Onder de kleinere vergrijpen vielen (in de lijn van de analyse over de gehele onderzoeksperiode; cf. 3.1 Een eerste Blik op het Gebruik van de Cellulaire Afzondering in de Jeugdzorginstelling van Ruiselede): wangedrag, opstandig gedrag, gewelddadig gedrag, vandalisme, diefstal, transfers en werkgerelateerde feiten. Gelet op het belang van de religieuze vorming binnen de instelling werden de overtredingen met betrekking tot onzedige feiten (bijvoorbeeld masturberen), net als (pogingen tot) ontvluchting onder zware vergrijpen geplaatst. Dit viel samen met de constatacie dat deze vergrijpen over de volledige onderzoeksperiode zwaarder bestraft werden. Opnieuw werd in eerste instantie getoetst of de data normaal verdeeld waren. Voor niet-normaal verdeelde data werden de significante verschillen getoetst via de Mann-Whitney U-test⁴⁰⁰, normaal verdeelde data werden wederom getoetst via de onafhankelijke T-steekproeftoets.⁴⁰¹ Tabellen 1 en 2 verwijzen naar de resultaten van deze toetsen. Aangezien we geen specifieke hypothesen opstelden en de data wilden exploreren, maakten we geen gebruik van de Bonferroni-correctie.⁴⁰²

³⁹⁹ ARA, T022, 156, 'Septième Rapport Sur La Situation Des Écoles Agricoles de Réforme Pendant l'année 1855', 2 april 1856, 31; Ducpétiaux, *Exposé de La Situation Des Écoles de Réforme de Ruysselede, de Wynghene et de Beernem; 1849-1858*, 68.

⁴⁰⁰ Alphons De Vocht, *Basishandboek SPSS 24* (Utrecht: Bijleveld Press, 2016), 233–34; Vanhoomissen, *Inductieve Statistiek Voor de Gedragwetenschappen: Toegepaste Hypothesetoetsing Met SPSS*, 281–83.

⁴⁰¹ Vanhoomissen, *Inductieve Statistiek Voor de Gedragwetenschappen: Toegepaste Hypothesetoetsing Met SPSS*, 90–91.

⁴⁰² Richard A. Armstrong, "When to Use the Bonferroni Correction.," *Ophthalmic & Physioligal Optics* 34 (2014): 502–8, <https://doi.org/10.1111/opo.12131>.

Tabel 2. Mann Whitney U-test niet-normaal verdeelde motieven 1850-1863 ten opzichte van 1867-1879.

	Periode	Mann-Whitney U	Z-waarde	p-waarde
luiheid en nalatigheid	1850-1863	43.50	-2.32	.02*
	1867-1879			
taalgebruik	1850-1863	46.00	-2.24	.03*
	1867-1879			
onrust	1850-1863	55.50	-1.76	.08
	1867-1879			
weigeren werk	1850-1863	37.00	-2.65	.01**
	1867-1879			
zedes	1850-1863	88.00	-.15	.88
	1867-1879			
masturberen	1850-1863	77.00	-.68	.50
	1867-1879			
ontvluchting	1850-1863	33.00	-2.93	.01**
	1867-1879			

*Significant voor $\alpha=.05$

** Significant voor $\alpha=.01$

Tabel 3. Onafhankelijke T-steekproeftest normaal verdeelde motieven 1850-1863 ten opzichte van 1867-1879.

	Periode	M	SD	t-waarde	p-waarde
wangedrag	1850-1863	26.57	15.03	-1.63	.12
	1867-1879	34.69	10.56		
ongedisciplineerd	1850-1863	33.36	16.32	-3.25	.01**
	1867-1879	54.54	17.43		
ruzie en fysieke daden	1850-1863	14.00	9.41	-4.09	<.001**
	1867-1879	31.77	12.80		
ontvluchtingspoging	1850-1863	5.36	2.87	.19	.85
	1867-1879	5.15	2.82		

** Significant voor $\alpha=.01$

Uit de Mann-Whitney U-testen en T-testen (tabel 2 en 3), bleek dat het aantal afzonderingen van de categorie luiheid en nalatigheid in de periode 1867-1879 significant afnam, $U(N_{1850-1863}=14, N_{1867-1879}=13)=43.50$, $z=-2.32$, $p=.02$ met een middelmatige effectgrootte ($r=-.45$); evenals de categorieën taalgebruik $U(N_{1850-1863}=14, N_{1867-1879}=13)=46.00$, $z=-2.24$, $p=.03$ met een middelmatige effectgrootte ($r=-.43$) en werk weigeren $U(N_{1850-1863}=14, N_{1867-1879}=13)=37.00$, $z=-2.65$, $p=.01$ met een behoorlijke effectgrootte ($r=-.51$). Daarnaast bleek dat de categorie ontvluchtingen, $U(N_{1850-1863}=14, N_{1867-1879}=13)=33.00$, $z=-2.93$, $p=.01$ significant steeg in vergelijking met 1850-1863. De effectgrootte bleek ook hier behoorlijk groot: $r=-.56$. Hetzelfde gold voor fysiek geweld en ruzies, $t(24)=-4.09$, $p<.001$ met

een grote effectgrootte ($r=-.79$) en ongedisciplineerd gedrag, $t(24)=-3.25$, $p=.01$, met effectgrootte $r=-.63$. Voor de overige categorieën werden geen significante resultaten gevonden.

Op basis van deze statistische analyse kunnen we afleiden dat de toelichting van het inspectiecomité en Ducpétiaux weinig genuanceerd was. Slechts twee lichtere vergrijpen (ongedisciplineerdheid en fysiek geweld) namen significant toe, terwijl categorieën als 'luiheid', 'taalgebruik' en 'werk weigeren' tussen 1867 en 1879 afnamen. Bovendien nam één categorie van zware vergrijpen, het aantal ontvluchtingen, significant toe. Toch was het zo dat de sterkste effectgroottes gevonden werden voor twee 'lichtere vergrijpen' die toenamen, namelijk het motief fysiek geweld en ruzies en het strafmotief ongedisciplineerd gedrag. In procentuele termen daalde het aandeel van de zware overtredingen van 27.52 procent in 1850-1863 tot 22.86 procent tussen 1867 en 1879. Op basis van de data werd het verschil tussen beide groepen aan de hand van de Mann Whitney U-test niet significant bevonden op het 95%-betrouwbaarheidsniveau: $U(N_{1850-1863}=14, N_{1867-1879}=13)=90.00$, $z=-.05$, $p=.96$.⁴⁰³ Bijgevolg kon de hypothese niet zonder meer aanvaard worden. Dit betekende dat het disciplinair regime in de hervormingsschool niet noodzakelijk strenger werd omdat kleinere misdrijven strenger bestraft werden, aangezien er zowel een afname bleek in verschillende lichtere categorieën (luiheid, taalgebruik, werk weigeren) als een sterke toename in het aantal ontvluchtingen. Bovendien bleek dat het verschil tussen het aandeel zware vergrijpen tussen de twee periodes niet significant was. Dit betekende ook dat het aandeel lichtere vergrijpen niet significant toenam.

De laatste vraag die onderzocht werd, betrof het mogelijk verband tussen de motieven tot straffen en het aantal cellulaire afzonderingen. Door middel van een Pearson-correlatietoets kon gecontroleerd worden welke motieven een verband hadden met de veranderingen in het aantal cellulaire afzonderingen voor de periode van 1850-1879.⁴⁰⁴ We opteerden hier voor correlaties in plaats van causaliteit, omdat er weinig zicht was op de invloed van mogelijke storende factoren zoals recidivisme, de specifieke context, verschillen tussen ter beschikking gestelde jongeren en vrijwillig aangeboden jongeren en dies meer.⁴⁰⁵ Dit maakt uitspraken over

⁴⁰³ ARA, T022, 156, 'Douzième Rapport Sur leur Situation', 9 mei 1882, 113.

⁴⁰⁴ De Vocht, *Basishandboek SPSS 24*, 182.

⁴⁰⁵ McCabe and Moore, *Statistiek in de Praktijk: Theorieboek*, 111-16.

causaliteit onmogelijk.⁴⁰⁶ De onderstaande correlaties werden getoetst op een betrouwbaarheidsniveau van 95%.

Tabel 4. Pearson-correlatietabel tussen het aantal afzonderingen (M=66.00, SD=25.07) en verschillende strafmotieven tussen 1850 en 1879.

	M	SD	r(28) met aantal afzonderingen
ruzie en fysieke agressie	21.50	13.90	.68**
luiheid en nalatigheid	8.27	9.35	.20
wangedrag	31.60	13.47	.30
ongedisciplineerdheid	44.97	19.21	.51**
weigeren werk	5.53	6.74	-.10
taalgebruik	3.03	4.00	-.22
onrust	5.60	5.46	-.17
zeden	3.67	4.06	.53**
masturbatie	29.13	12.43	-.10
ontvluchtingspoging	5.33	2.71	.09
ontvluchting	2.03	2.19	.55**

** Correlatie is significant op het .01-niveau (tweezijdig)

Na de Pearson-correlatietoets konden we vier middelmatig positieve correlaties onderscheiden (tabel 4). Het sterkste positieve verband bestond tussen het aantal afzonderingen en de het strafmotief ruzies en fysieke agressie ($r(28)=.68$, $p<.001$). Een tweede positief verband bestond tussen het aantal ontvluchtingen en het aantal cellulaire afzonderingen ($r(28)=.55$, $p=.002$). Dit betekende dat de jaren waarin het aantal ontvluchtingen hoger lag, ook het aantal afzonderingen hoger was. Het ontvluchten van de instelling werd als een zware overtreding van de regels beschouwd en leidde bijgevolg vaak tot een afzondering.⁴⁰⁷ Een ontvluchting betekende immers dat een leerling opnieuw vatbaar was voor gevaarlijke invloeden die de heropvoeding van de jongere in gevaar kon brengen.⁴⁰⁸ Een derde verband was te vinden tussen het aantal opgetekende zedenfeiten en het aantal cellulaire afzonderingen ($r(28)=.53$, $p=.002$), wat verband hield met de sterk religieuze insteek van de hervormingsschool: de moraliteit van een leerling werd onder meer ingeschat op basis van zijn religieuze vorming. Ten slotte was er nog een positief verband tussen straffen opgelegd om redenen van discipline en het aantal cellulaire afzonderingen ($r(28)=.51$, $p=.004$). Dit betekende dat het aantal cellulaire afzonderingen gedurende de periode 1850-1879 toenam naarmate het aantal ontvluchtingen, ongedisciplineerde voorvallen, conflicten tussen colons en het aantal zedenfeiten toenamen. Hieruit bleek dat er niet noodzakelijk een samenhang was

⁴⁰⁶ McCabe and Moore, 107;111.

⁴⁰⁷ Coppens, "Geschiedenis van de Hervormingsschool Te Ruiselede van 1848 Tot 1866," 165.

⁴⁰⁸ Mortier, *Gedenboek Bij Het Honderdjarig Bestaan van Het Rijksopvoedingsgesticht Te Ruiselede*, 30.

tussen de lichtere vergrijpen en het aantal afzonderingen, aangezien zowel het aantal ontvluchtingen en zedenfeiten een middelmatig verband toonden.

3.2.3 *Van Normaliserend naar Disciplinerend: Conclusies Cellulaire Afzondering tussen 1849 en 1879*

Een eerste conclusie met betrekking tot deze historische periode was dat er bijzonder weinig kwalitatieve bronnen te vinden waren die een inkijk boden in de specifieke aard van de misdrijven; hoe de jongeren de strafcel ervoeren; specifieke reglementen in de hervormingsschool van Ruiselede, enzovoort. Een mogelijke oorzaak was de frequent voorkomende vernieling van archiefmateriaal in en voor deze periode.⁴⁰⁹ Daarnaast werd een groot deel van het instituut vernield door het oorlogsgeweld tijdens de Eerste Wereldoorlog waardoor ook daardoor veel archiefstukken verloren zijn gegaan.⁴¹⁰ Dit maakte dat de analyse voornamelijk op gepubliceerde bronnen en statistieken gebaseerd was.

Een tweede vaststelling was dat nog voor de invoering van de wet ter oprichting van de hervormingsschool van Ruiselede in 1848, werd besloten dat het disciplinaire regime pas later in een reglement zou worden vastgelegd.⁴¹¹ Voor het regime in de hervormingsschool werd initieel sterk gesteund op het voorbeeld van Mettray. Dit kon mogelijk verklaren waarom het aantal cellulaire afzonderingen gedurende de eerste jaren van de hervormingsschool in Ruiselede relatief hoog lag, aangezien er immers geen leidraad was voor het toepassen van straffen en het geloof in de ‘goede’ werking van Mettray ook zeer hoog bleek. Ten derde werd in reeds bestaande literatuur het argument van de overbevolking van Ruiselede ingeroepen voor het verhoogde aantal sancties doorheen de tijd.⁴¹² Er was echter geen direct verband tussen de bevolkingscijfers en het aantal afzonderingen voor deze periode. Toch kon de overbevolking wel een impact hebben op een ander niveau: de strafcel werd wellicht ook als middel gebruikt om een voorbeeld te stellen, waardoor het niet enkel een strafmiddel was, maar evenzeer als ‘afschrikmiddel’ voor toekomstige vergrijpen werd gebruikt. In deze twee functies van de

⁴⁰⁹ *Receuil des Circulaires, Instructions et autres Actes Emanés du Ministère de la Justice*, volume 1924-1925, ‘Opzending ter vernieling’, 425.

⁴¹⁰ RAB, M34, 29, ‘Jaarverslag 1933’, 31 december 1933, 5; RAB, M34, 44, ‘Briefwisseling nr.3091’, datum onbekend.

⁴¹¹ *Receuil des Circulaires, Instructions et autres Actes Emanés du Ministère de la Justice*, volume 1847-1849, ‘Le moniteur de ce jour publie un arrêté royal...’, 22.

⁴¹² De Brabandere, Delange, and Gryspeerd, *Wreck Geen Quaedt, Maer Dwing Tot Goed: Het Sint-Pietersveld, Kruispunt van Historische En Maatschappelijke Ontwikkelingen in Vlaanderen*, 93; Mortier, *Gedenkboek Bij Het Honderdjarig Bestaan van Het Rijksopvoedingsgesticht Te Ruiselede*, 9.

afzonderingscel komen dus vooral de normaliserende en disciplinerende functies van sanctioneren naar voor.⁴¹³

In het discours (bijvoorbeeld van de interne reglementen, wetgeving, jaarverslagen en getuigenissen in de rapporten van buitenlandse bezoekers) kwam de cellulaire afzondering tussen 1849 en 1879 nochtans in hoofdzaak aan bod als uiterste strafmaatregel die enkel toegepast kon worden als alle andere straffen waren uitgeput. Hiertoe kon dan ook enkel de directeur van de hervormingsschool beslissen. Het was opmerkelijk dat het latere samenvattende rapport (gepubliceerd in 1880) het getal van 79 afzonderingen voor het jaar 1850 werd optekende⁴¹⁴, terwijl het eigenlijke jaarrapport van 1850 nog vermeldde dat er ‘tot nu toe nog geen gebruik was gemaakt van de cellulaire afzondering’.⁴¹⁵ Mogelijk trachtte het inspectiecomité hier de oprichting van de hervormingsschool te rechtvaardigen door het tegenover het penitentiair regime van St.-Hubert te plaatsen, waar de cellulaire afzondering een intrinsiek deel uitmaakte van de ordehandhaving.⁴¹⁶ Deze opmerkelijke conclusie wijst erop dat de statistieken dus niet louter dienden om de sociale problemen van de negentiende eeuw in kaart te brengen⁴¹⁷, maar ze evenzeer een politiek middel waren dat – omwille van hun wetenschappelijk en dus ‘objectief’ geacht karakter – ter legitimatie van beleidskeuzes werd gebruikt; een conclusie die zeer gelijklopend is met die van Karel Velle's onderzoek over het gezondheidsbeleid en de statistiek in de negentiende eeuw.⁴¹⁸

Een tweede functie vonden we in het afschrikkende effect dat de cel op de jongeren moet hebben gehad. Hoewel in het discours vooral de heilzame werking van de landbouwarbeid en de godsdienstbelijdenis naar voren kwam, kon de disciplinerende werking van de strafcel niet genegeerd worden. Het disciplinaire regime, het godsdienstonderwijs en de landbouwarbeid vormden dociele jongeren, zo meende het inspectiecomité aan te kunnen tonen middels cijfers van het lage recidivisme na het verlaten van de instelling. Hoewel het geloof van bestuurder Guillaume Poll, het inspectiecomité en later ook Ducpétiaux in de pedagogische werking van de afzonderingscel reeds taande in de jaren 1850, bleef de maatregel frequent in gebruik en verhoogde het gebruik zelfs significant na 1867. Deze situatie wijst op een

⁴¹³ Foucault, *Discipline, Toezicht En Straf: De Geboorte van de Gevangenis*, 248–50.

⁴¹⁴ ARA, T022, 156, ‘Douzième Rapport Sur leur Situation’, 9 mei 1882, 113.

⁴¹⁵ ARA, T022, 156, ‘Deuxième Rapport Sur La Situation Des Écoles Agricoles de Réforme Pendant l’année 1850’, 17 februari 1850, 21.

⁴¹⁶ Christiaens, “De Geboorte van de Jeugd-delinquent: België, 1830-1930,” 62.

⁴¹⁷ Christiaens, 37.

⁴¹⁸ Velle, “Statistiek En Sociale Politiek: De Medische Statistiek En Het Gezondheidsbeleid in België in de 19de Eeuw,” 220.

belangrijke paradox tussen discours en praktijk: hoewel het geloof in de afzondering stelselmatig afnam, nam het feitelijke gebruik van de afzonderingscel in Ruiselede als strafmiddel significant toe. Dit kon geenszins toegeschreven worden aan het strenger bestraffen van lichtere vergrijpen, aangezien er geen significant verschil werd gevonden tussen het aantal kleine overtredingen tussen 1850-1863 en 1867-1879. Deze conclusies moeten begrepen worden tegen het licht van een dalend geloof dat de cellulaire afzondering een moraliserend effect had op jongeren en gevangenen. Verschillende experimenten in de Verenigde Staten gedurende de eerste helft van de negentiende eeuw hadden op dat moment immers al aangetoond dat de afzondering zelfs na enkele dagen eigenlijk ‘perverterende effecten’ had.⁴¹⁹ Deze gerapporteerde effecten hadden voornamelijk betrekking op ‘verschillende cases van gek geworden gevangenen’ en een hogere sterftegraad onder de gevangenen.⁴²⁰

Met betrekking tot de rol van de cellulaire afzondering van 1850 tot 1879 konden we concluderen dat in het discours de afzonderingscel werd voorgesteld als een middel tot het bewaren van de orde in de instelling en een strafmiddel waar initieel ook een moraliserende functie aan werd toegekend. Maar uit verschillende rapporten bleek ook dat de cel dienst deed om jongeren af te schrikken en slecht gedrag te ontmoedigen. De strafcel werd met andere woorden voornamelijk ingezet als maatregel wanneer de jongeren afweken van de gestelde gedragsnormen. Op die manier werden jongeren genormaliseerd met oog op hun re-integratie in de samenleving.⁴²¹ Voor deze periode was het, door een gebrek aan kwalitatieve bronnen uit de instelling zelf, echter moeilijk om de relatie tussen het officiële discours en het feitelijke gebruik van de isoleercel te onderzoeken.

⁴¹⁹ Smith, “The Effects of Solitary Confinement on Prison Inmates: A Brief History and Review of the Literature,” 458,498.

⁴²⁰ Smith, 459–61.

⁴²¹ Leib, “Spaces of the Self: Foucault and Goffman on the Micro-Physics of Discipline,” 190.

3.3 Cellulaire Afzondering tussen 1880 en 1918

3.3.1 *Discours: Cellulaire Afzondering en Heropvoeding? (1880-1918)*

Op basis van een studie van de jaarrapporten, toenmalige publicaties en buitenlandse rapporten blijkt dat tussen 1850 en 1879 de cellulaire afzondering werd voorgesteld als een strafmiddel dat slechts in uitzonderlijke gevallen van kracht kon zijn, indien de andere straffen weinig uithaalden.⁴²² Toch was een groeiende bezorgdheid van de overheid over het gebruik van de cellulaire afzondering merkbaar, zowel in de jeugdgevangenis als in de hervormingsscholen. Een omzendbrief uit 1885, bijvoorbeeld, klaagde aan dat jongeren die de zondag doorbrachten in de cel niet in staat waren de religieuze viering bij te wonen. Er moest bijgevolg vermeden worden deze straf op zondagen uit te spreken, om ervoor te zorgen dat de *colons* deel konden nemen aan de religieuze vorming: wat nogmaals het belang van de religieuze vorming in het pedagogisch project van deze instelling benadrukt.⁴²³ Bovendien stelde de nieuwe inspecteur-generaal van het gevangeniswezen, Domis de Semerpont, dat de afzondering *de facto* de standaardmaatregel geworden was bij overtredingen in enkele penitentiare hervormingscentra. De Semerpont benadrukte dan ook dat de afzondering een uiterste maatregel was die vooral bij jongeren schadelijke gevolgen kon hebben.⁴²⁴ Hoewel deze laatste omzendbrief eigenlijk aan de jeugdgevangenis was gericht, werd deze ook in het archief van de instelling te Ruiselede teruggevonden.⁴²⁵

De opkomende doctrine van het Sociaal Verweer stond nochtans niet noodzakelijk weigerachtig ten overstaan van de afzondering. Volgens de inspecteur-generaal van de gevangenis, Adolphe Prins, lag de isolatie immers niet aan de basis van de lichamelijke en intellectuele verzwakking van het sociale wezen.⁴²⁶ Statistici konden, ondanks de veronderstelde moralisering via de afzondering, echter geen vermindering in de criminele cijfers vaststellen.⁴²⁷ In het verlengde daarvan stelde Prins dan ook dat van de cellulaire

⁴²² Recueil des Circulaires, Instructions et autres Actes Emanés du Ministère de la Justice, volume 1852-1854, 'École agricole de réforme des garçons à Ruysselede. Règlement', 41-65.

⁴²³ Recueil des Circulaires, Instructions et autres Actes Emanés du Ministère de la Justice, volume 1885, 'Jeunes détenus mis au cachot', 100.

⁴²⁴ Recueil des Circulaires, Instructions et autres Actes Emanés du Ministère de la Justice, volume 1887, 'Peines disciplinaires', 53.

⁴²⁵ RAB, M25, 37, "Ingekomen brieven van het Ministerie van Justitie. 1879-1899".

⁴²⁶ Adolphe Prins, *Criminalité et Répression. Essai de Science Pénale*, ed. Merzrach and Falk (Brussel: Librairie Européenne C. Muquardt, 1886), 127-28.

⁴²⁷ Adolphe Prins, *Essai Sur La Criminalité d'après La Science Moderne*, ed. Merzbach and Falk (Brussel: Librairie Européenne C. Muquardt, 1880), 13.

afzondering geen moralisering moest verwacht worden, en wees als dusdanig op het onderscheid tussen het disciplinerende en moraliserende karakter van de afzondering:

*“La cellule ne donne que le pastiche de la vie morale ; elle exclut la lutte; elle réduit le bien et le mal à des quantités absolument négligeables , à l'observation ou à l'inobservation du règlement. Le bien, c'est la soumission , la ponctualité , le calme, la politesse envers les gardiens. Le mal, c'est l'indiscipline, la paresse , la dégradation du mobilier, les tentatives de communication.”*⁴²⁸

Met de opkomst van de doctrine van het Sociaal Verweer kondigde zich wel een belangrijke verandering aan in de benadering van het kind: zowel jongeren veroordeeld voor landloperij en bedelarij die in Ruiselede terechtkwamen als jongeren die omwille van criminaliteit te Sint-Hubert of Gent verbleven, waren de resultaten van de verwerpelijke invloed van hun sociale omgeving.⁴²⁹ In deze visie moesten alle jongeren aan eenzelfde regime onderworpen worden, en dat was er één van genezing. De classificatie van jongeren, zoals bleek uit de reorganisatie van 1890, zou voortaan niet moeten gebeuren op basis van de aard van de misdaad. De morele toestand van de jongeren moest de doorslaggevende factor worden:⁴³⁰ *“Le classement rationnel est celui qui se règle d'après l'état moral des enfants, non d'après la circonstance fortuite qui les a fait passer par la filière du Code pénal ou par la filière de la loi de 1866.”*⁴³¹

Deze idee werd vastgelegd in de hervormingen van 1890 onder leiding van Jules Lejeune, waarbij de moreel verbeterlijken in de Staatsweldadigheidsscholen terechtkwamen, terwijl de onverbeterlijken naar de jeugdgevangenis overgeplaatst werden.⁴³² Tegelijk werd vastgelegd dat in Ruiselede slechts de jongeren die op het ogenblik van de feiten (veroordeling volgens artikel 72 en 76) jonger waren dan elf jaar opgenomen mochten worden. Bovendien veranderde de naam Landbouwschool in de Staatsweldadigheidsschool.⁴³³ Toch kwam pas op

⁴²⁸ Prins, *Criminalité et Répression. Essai de Science Pénale*, 128–29.

⁴²⁹ Recueil des Circulaires, Instructions et autres Actes Emanés du Ministère de la Justice, volume 1890, 'Organisation', 685-87.

⁴³⁰ Comité du congrès, *Congrès International Pour l'étude Des Questions Relatives Au Patronage Des Condamnés, Des Enfants Moralement Abandonnés, Des Vagabonds et Des Aliénés*. (Antwerpen: Imprimerie & lithographie J. Brouwers & fils, 1894), 21.

⁴³¹ Recueil des Circulaires, Instructions et autres Actes Emanés du Ministère de la Justice, volume 1890, 'Organisation', 685-87.

⁴³² Recueil des Circulaires, Instructions et autres Actes Emanés du Ministère de la Justice, volume 1890, 'Organisation', 685-87; Recueil des Circulaires, Instructions et autres Actes Emanés du Ministère de la Justice, volume 1894, 'Envoi des sujets incorrigibles et des immoraux', 518.

⁴³³ Recueil des Circulaires, Instructions et autres Actes Emanés du Ministère de la Justice, volume 1895-1896, 'Elèves récalcitrants', 162.

9 januari 1906 een nieuw reglement voor de Staatsweldadigheidsscholen, hoewel al in 1891 gesleuteld werd aan de samenstelling van de populatie. Voor 1906 prees Prins het regime in de Landbouwschool als zachter dan het penitentiaire regime in de jeugdgevangenissen. Het stelde volgens hem een verbetering van de jongere in staat, die bijvoorbeeld niet mogelijk was via de afzondering:

*“Un triage méticuleux, le régime paternel et doux de Ruysselede, le groupement familial, le travail agricole, tout cela peut régénérer l'enfant, à condition que le système ait une certaine durée et que le jour où l'on rend l'enfant à la liberté, l'on s'occupe encore de lui.”*⁴³⁴

Het artikel 207 van het nieuwe reglement (1906) voorzag grotendeels dezelfde straffen als het reglement van 1852: openbare of private berisping; ontzeggen van recreatie; ontzeggen van bezoek en correspondentie met de familie; ontslag uit het muziekkorps; afnemen van salaris; op water en droog brood plaatsen van dag op dag of achtereenvolgens; verplichte mars; cellulaire afzondering met of zonder plaatsing op water en droog brood gedurende maximaal vijftien dagen; opsturen naar een jeugdgevangenis.⁴³⁵ In tegenstelling tot het voorgaande reglement werd nu wel een maximale duurtijd in afzondering vastgelegd (i.e. vijftien dagen), en werden enkele bijkomende maatregelen omschreven. Ten eerste moesten de zwaardere straffen (het op water en droog brood stellen, de verplichte mars en de afzondering) in het moreel verslag van de leerling ingeschreven worden. Elke leerling in afzondering diende dagelijks bezocht te worden door de aalmoezenier, de directeur, de dokter en de oppersurveillant. Bovendien werd de materiële conditie vastgelegd dat leerlingen er moesten slapen op ‘een houten bed, met of zonder matras, tenzij de bestuurder daar anders over besliste’. Ten slotte was het enkel voor de directeur mogelijk een leerling naar de afzonderingscel te verwijzen, tenzij een leerling betrapt werd op een ernstige overtreding. In dat geval mocht de surveillant de leerling voorlopig afzonderen en vervolgens zijn superieur op de hoogte brengen.

436

Een rapport over de disciplinaire praktijk in de Staatsweldadigheidsschool⁴³⁷ naar aanleiding van een brief van het ministerie van Justitie op 17 mei 1912⁴³⁸ gaf ons een inzicht in

⁴³⁴ Prins, *Criminalité et Répression. Essai de Science Pénale*, 70.

⁴³⁵ Recueil des Circulaires, Instructions et autres Actes Emanés du Ministère de la Justice, volume 1905-1906, ‘Règlement général’, 282.

⁴³⁶ Recueil des Circulaires, Instructions et autres Actes Emanés du Ministère de la Justice, volume 1905-1906, ‘Règlement général’, 283.

⁴³⁷ RAB, M25, 588, ‘Rapport betreffende het systeem van (her)opvoeding. 1912’, 26 juni 1912.

⁴³⁸ RAB, M25, 588, ‘Brief van Ministerie van Justitie aan Staatsweldadigheidsschool van Ruiselede’, 17 mei 1912.

de manier waarop de bestuurder het regime in Ruiselede percipieerde. De morele opvoeding van de leerling was gestoeld op de religieuze vorming en het klassieke en professioneel georiënteerde onderwijs. Hierbij nam de religieuze (morele) opvoeding een substantieel belangrijkere positie in.⁴³⁹ Het disciplinaire regime moest hier aldus een ondersteunende rol spelen. In dat regime maakte de directeur een onderscheid tussen positieve en negatieve sancties. Onder positieve sancties werden zowel materiële als verbale stimuli begrepen. Om de orde en de discipline te bewaren was het echter nodig om ook straffen uit te delen. Sancties mochten echter slechts een uiterst middel vormen; de directeur koppelde een overdaad aan straffen aan een gebrekkige pedagogische bekwaamheid of gebrekkige begeleiding van de surveillant ten aanzien van het kind. Volgens de directeur mochten straffen dan ook enkel opgelegd worden met de verbetering van het kind op het oog.⁴⁴⁰

In het rapport waren meerdere vormen van afzondering te onderscheiden die voor verschillende doeleinden ingezet werden: ten eerste konden jongeren tijdens recreatiemomenten afgezonderd worden of opgesloten worden in de afzonderingscel (met of zonder plaatsing op water en droog brood) als **correctie- of strafmaatregel**. Daarnaast noemde het rapport ook het gebruik van de afzonderingscel gedurende maaltijden, speeltijden of om er de nacht te spenderen als een meer **disciplinaire maatregel**. Vervolgens kon het ook voorkomen dat een jongere voorlopig in afzondering werd geplaatst bij ernstige overtredingen, waarna het voorval 's anderendaags besproken werd. De afzondering moest steeds bijgehouden worden in een register en in het moreel verslag van de leerling.⁴⁴¹ Het was absoluut verboden voor leraren en meesters om de jongeren aan de deur te plaatsen. In geval van slecht gedrag diende de oppersurveillant verwittigd te worden die dan de nodige maatregelen nam.⁴⁴² Hoewel het rapport de bemoedigende en positieve aanpak als belangrijk beschouwde, betekende dit niet dat de discipline kon verslappen:

“Cela ne veut pas dire que la discipline peut être relâchée, loin de là ! Mieux vaut aucune discipline qu’une discipline relâchée ; mais rien n’est plus funeste pour des enfants et des jeunes gens que la discipline autocratique et automatique qui crée des habitudes et la routine

⁴³⁹ RAB, M25, 588, ‘Rapport betreffende het systeem van (her)opvoeding. 1912’, 26 juni 1912, 1.

⁴⁴⁰ RAB, M25, 588, ‘Rapport betreffende het systeem van (her)opvoeding. 1912’, 26 juni 1912, 6.

⁴⁴¹ RAB, M25, 588, ‘Rapport betreffende het systeem van (her)opvoeding. 1912’, 26 juni 1912, 7-9.

⁴⁴² RAB, M25, 588, ‘Rapport betreffende het systeem van (her)opvoeding. 1912’, 26 juni 1912, 9.

démoralisantes, le déformations, au lieu de la formation, des caractères qui sont les résultantes fatales de ces longs mois de soumission apparentent malheureusement hypocrite.”⁴⁴³

Als culminatie van de doctrine van het Sociaal Verweer zou in 1912 de Wet op de Kinderbescherming aangenomen worden. Met het uitbreken van Wereldoorlog I zou deze echter niet meteen in de praktijk worden geïmplementeerd. Om die reden werd ervoor geopteerd om de wet en de impact ervan in de bespreking van de hierop volgende historische periode op te nemen.

Verschillende omzendbrieven uit de jaren 1880 toonden dus aan dat het plaatsen van de jongere in de afzonderingscel, in verschillende penitentiare instellingen, schering en inslag was geworden. De overheid waarschuwde nochtans meermaals voor de nefaste gevolgen en pleitte voor een terughoudendheid in de plaatsing van jongeren in de afzonderingscel. Wat werd gerapporteerd over en het frequent gebruik van de eenzame opsluiting staat echter in schril contrast met de groeiende inzichten over de beperkte moraliserende ‘meerwaarde’ die het bood. De afzondering had daarentegen wel een disciplinaire uitwerking op de gevangenen, zo werd in die tijd gedacht, die ervoor zorgde dat jongeren de reglementen zouden interioriseren en het gewenste gedrag zouden stellen. Dit was in de ogen van Prins en Lejeune echter onvoldoende om te kunnen spreken van een morele verbetering.

Daarnaast bleek dat er na 1880 gebroken werd met de legitimering en de idealisering van de hervormingsscholen. De hoge criminaliteitscijfers toonden volgens Prins, bijvoorbeeld, aan dat hervormingen in de penitentiare instellingen noodzakelijk waren. Onder invloed van nieuwe criminologische inzichten kwam het Ministerie van Justitie tot een strikte scheiding tussen zij die de overheid als verbeterbaar en onverbeterbaar beschouwde.⁴⁴⁴ De hervormingen van 1890 voorzagen voornamelijk in een gelijke behandeling voor alle jongeren die als verbeterbaar beschouwd werden, aangezien deze als slachtoffers van hun sociale omgeving werden beschouwd. Het concept van het gevaarlijke kind evolueerde naar het idee van het kind in gevaar.⁴⁴⁵ Het repressieve regime moest aldus wijken voor een vaderlijk regime met het oog op de morele heropvoeding van het kind in gevaar.⁴⁴⁶ Op die manier verschoof ook het

⁴⁴³ RAB, M25, 588, ‘Rapport betreffende het systeem van (her)opvoeding. 1912’, 26 juni 1912, 10.

⁴⁴⁴ Dupont-Bouchat, “De La Prison à l’école de Bienfaisance, Origines et Transformations Des Institutions Pénitentiaires Pour Enfants En Belgique Au XIXe Siècle (1840-1914),” 29.

⁴⁴⁵ Eckhardt Fuchs, “From Punishment to Education: The International Debate on Juvenile Penal Reform before World War I,” *Prospects* 45, no. 1 (2015): 118, <https://doi.org/10.1007/s11125-015-9342-5>.

⁴⁴⁶ Stef Christiaensen, *Tussen Klassieke En Moderne Criminele Politiek: Leven En Beleid van Jules Lejeune* (Leuven: Universitaire Pers, 2004), 411–13.

zwaartepunt van de jongeren straffen naar preventie via opvoeding.⁴⁴⁷ In dit discours was te lezen dat de verbeterbare jongeren aan het afzonderingsregime van de jeugdgevangenis moesten worden onttrokken, daar de cellulaire afzondering vooral negatieve effecten had op deze doelgroep. Dit stond in sterk contrast met het regime dat de zogeheten ‘onverbeterlijken’ in de gevangenis moesten ondergaan en dat op verschillende vlakken zelfs repressiever werd.⁴⁴⁸ Op die manier bleef de criminele statistiek dus een blijvend middel tot legitimering en verandering van beleidskeuzes (net zoals in de voorgaande periode).⁴⁴⁹

In vergelijking met het reglement van de hervormingsscholen uit 1852 veranderde het nieuwe reglement van 1906 opvallend weinig. Toch valt wel op te merken dat de voorwaarden voor het gebruik van de cellulaire afzondering, zoals het dagelijks bezoek van de directeur, arts en aalmoezenier; de materiële conditie dat er een bed beschikbaar moest zijn en dat de afzondering in principe niet langer dan vijftien dagen kon duren, scherper werden omschreven. De invoering van deze beperkingen zijn een indicatie van de groeiende aandacht voor de potentiële neveneffecten van de cellulaire afzondering op jongeren. In het rapport over de morele opvoeding in de Staatsweldadigheidsschool van Ruiselede liet de directeur optekenen dat het plaatsen van de jongere in afzondering als straf- en correctiemaatregel diende, terwijl het opsluiten voor maaltijden en overnachting eerder een disciplinaire invulling kreeg. Hieruit blijkt dus dat de langere afzonderingen vooral bij zware overtredingen konden worden ingezet, terwijl de afzondering tijdens maaltijden en nachten eerder diende om de orde te bewaren in de instelling. Toch werd niet duidelijk op welke manier de instelling een onderscheid maakte tussen deze twee functies. Volgens Foucault werkt een strafmaatregel immers zowel disciplinerend als normaliserend.⁴⁵⁰ Ten slotte kon de afzondering ook dienen als voorlopige maatregel alvorens duidelijk geschept kon worden.

Toch lag de nadruk in het discours niet op bestraffen, maar op de morele vorming die uitging van het religieuze onderricht en het vakonderwijs. Daarbij werd in het rapport de meerwaarde van de positieve bemoediging veelvuldig benadrukt en de bestraffing als minder belangrijk afgeschilderd. Gezien de weinige veranderingen in het onderwijs en het straf- en beloningsreglement was het dus de vraag of het regime ook daadwerkelijker zachtaardiger was

⁴⁴⁷ Fuchs, “From Punishment to Education: The International Debate on Juvenile Penal Reform before World War I,” 115.

⁴⁴⁸ Dupont-Bouchat, “De La Prison à l’école de Bienfaisance, Origines et Transformations Des Institutions Pénitentiaires Pour Enfants En Belgique Au XIXe Siècle (1840-1914),” 26.

⁴⁴⁹ Velle, “Statistiek En Sociale Politiek: De Medische Statistiek En Het Gezondheidsbeleid in België in de 19de Eeuw.”

⁴⁵⁰ Foucault, *Discipline, Toezicht En Straf: De Geboorte van de Gevangenis*, 248–50.

dan tijdens de voorgaande periode. Werd, gezien de beperkte effectiviteit van de afzondering zoals bleek uit de criminele statistieken, deze sanctie of ordemaatregel effectief minder toegepast?

3.3.2 *Expansie in het Feitelijk Gebruik van de Cellulaire Afzondering (1880-1918)*

Om het feitelijke gebruik van de cellulaire afzondering in kaart te brengen, werd een beroep gedaan op het strafregister van 1906-1921⁴⁵¹ en op de persoonsdossiers van de jongeren tussen 1906 tot 1918. In dit strafregister werden, zoals bepaald in het reglement, alle jongeren in afzondering en het strafpeloton ingeschreven. Daarnaast bevatte het register steeds het nummer, de divisie, naam en voornaam, motieven tot straffen en begin en einde van de straf. De data waren volledig voor de jaartallen 1906-1916. 1917, 1918 en 1919 waren onvolledig of niet beschikbaar door de evacuatie van de jongeren naar Mol.⁴⁵² Er was geen kwantitatieve data beschikbaar van voor 1906. De kwantitatieve gegevens werden aangevuld met gegevens van kwalitatieve aard uit de persoonsdossiers van de leerlingen uit deze periode. In het strafregister, noch in de persoonlijke dossiers werd veel context gegeven bij de redenen tot afzondering: de uitleg beperkte zich steeds tot een summiere beschrijving van de overtreding, zoals wangedrag, ontvluchting of ongehoorzaamheid.

3.3.2.1 Vier Verschillende Soorten Afzondering in Gebruik

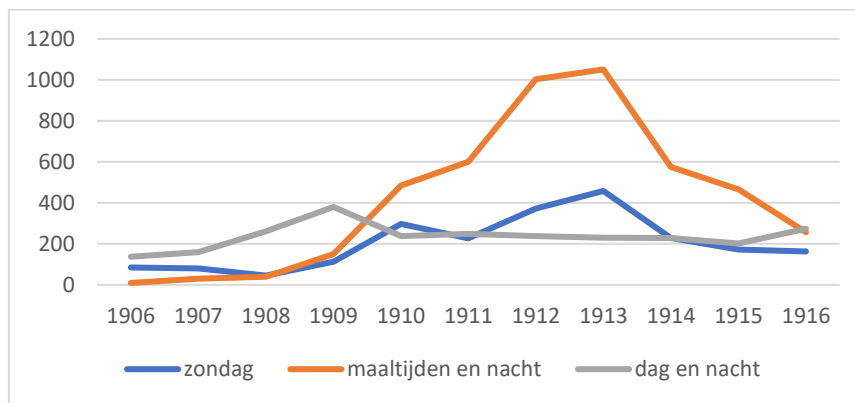
Uit het isolatiedagboek werden vier verschillende categorieën afgeleid: de afzondering gedurende dag en nacht, de afzondering tijdens de maaltijden en de nacht, de afzondering op zondag en de afzondering 'N.O.'.⁴⁵³ Waar de eerste drie categorieën voor zich spreken, vormde de categorie N.O. een buitenbeentje. In 1906-1908 werden sommige leerlingen nog veroordeeld tot de afzonderingscel 'à nouveau ordre du directeur'. Dit betekende dat er geen einddatum werd vastgelegd voor de afzondering, maar de leerling zolang in de cel bleef tot de directeur het tegendeel besliste. Deze categorie werd niet in de vergelijkende analyse meegenomen, maar werd verderop wel kort toegelicht.

⁴⁵¹ RAB, M34, 126, 'Rol van de afzonderingscel', 1906-1921.

⁴⁵² RAB, M34, 126, 'Rol van de afzonderingscel', 1906-1921.

⁴⁵³ RAB, M34, 126, 'Rol van de afzonderingscel', 1906-1921.

Figuur 5. Aantal cellulaire afzonderingen tussen 1906-1916 per afzonderingssoort.

De cellulaire afzondering gedurende dag en nacht was tot en met 1909 de meest voorkomende vorm van afzondering (figuur 5). Vanaf 1910 steeg het gebruik van de cellulaire afzondering voor maaltijden en overnachting exponentieel en bleef ze tot 1916 de meest gebruikte vorm van afzondering. Ook de isolatie op zondagen steeg in 1910 boven de ‘reguliere’ afzondering uit, maar nam opnieuw af vanaf 1914. In totaal werden in de periode 1906 tot en met 1916 9538 afzonderingen uitgesproken. De periode 1850-1879 telde 1980 afzonderingen. Via een onafhankelijke T-steekproeftoets, uitgaande van ongelijke variantie, bleek dat deze data significant van elkaar verschilden: $t(10.019) = -5.34$, $p < .001$ ($\alpha = .05$). De effectgrootte ($r = -.86$) toonde aan dat het om een sterke toename ging ten aanzien van de vorige periode.

Het grootste aandeel van het totale aantal afzonderingen in deze historische tijdsperiode werd gevormd door de afzondering ‘overnachting en maaltijd’ (48.91 %), gevolgd door afzondering gedurende dag en nacht (27.18 %) en afzonderingen op zondag (23.46 %). ‘Tot nader order’ maakte logischerwijze een te verwaarlozen deel uit van het aantal afzonderingen, daar de praktijk na 1908 niet meer als dusdanig ingeschreven werd. De meeste leerlingen kwamen omwille van wangedrag in de afzondering terecht (42.14 procent). Ook opstandig gedrag (11.73 procent) en diefstal (11.93 procent) namen een behoorlijk aandeel in. De zware vergrijpen, zoals ontsnappingen (7.28 procent) en onzedige handelingen (4.50 procent) hadden proportioneel een kleiner aandeel.⁴⁵⁴ Daarbij was het belangrijk te stellen dat het in de analyse steeds draaide om afzonderingen die effectief uitgevoerd werden. De persoonsdossiers van leerlingen spraken ook over het voorwaardelijk uitdelen van de cellulaire afzondering. Leerling E.L. kreeg bijvoorbeeld twee dagen cellulaire afzondering voorwaardelijk opgelegd omwille

⁴⁵⁴ RAB, M34, 126, ‘Rol van de afzonderingscel’, 1906-1921.

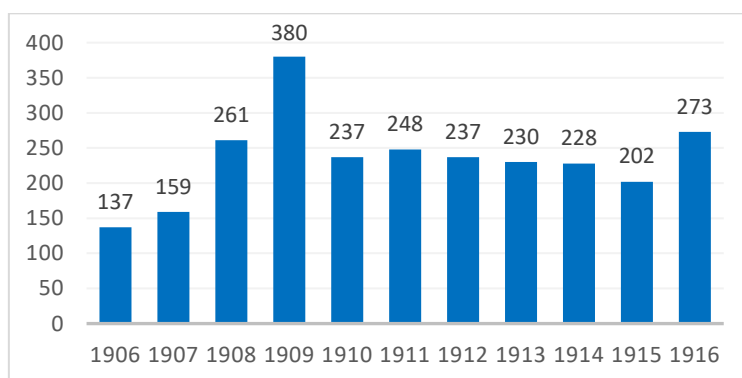
van immorele daden.⁴⁵⁵ Dezelfde leerling kreeg nogmaals twee dagen voorwaardelijke afzondering voor zijn slecht gedrag tijdens de catechese.⁴⁵⁶

Het lijndiagram suggereerde verder een mogelijke samenhang was tussen de (lichte) daling in het aantal afzonderingen gedurende dag en nacht en de stijging in de overige vormen van afzondering. Deze vaststelling werd vervolgens getoetst via de Pearson correlatietoets op een 95%-betrouwbaarheidsniveau.⁴⁵⁷ Er werd echter geen significant verband gevonden tussen reguliere afzondering en de afzondering voor maaltijden/nachten ($r(9)=.05$, $p=.86$) en afzondering op zondag ($r(9)=.03$, $p=.93$). Wel bleek er een heel sterk verband tussen de afzondering tijdens de maaltijden en nacht en de afzonderingen op zondag: $r(9)=.96$, $p<.001$. Dit zou kunnen wijzen op een gelijkaardig gebruik van beide vormen van afzondering. Mogelijke oorzaken voor dit verband vereisten een diepgaandere analyse van de data.

3.3.2.2 Dag en Nacht in Afzondering ('Reguliere Afzondering')

In het aantal reguliere afzonderingen was een stijgende trend op te merken tot het jaartal 1909, waarna het aantal afzonderingen gedurende dag en nacht afnam en zich stabiliseerde tussen 202 en 273. Het hoogste aantal afzonderingen (figuur 6) werd in 1909 opgetekend (380), het laagste aantal in 1906 (137). Het totale aantal reguliere afzonderingen in deze periode was 2592, 36 afzonderingen daarvan waren onduidelijk wat betreft het motief. Gemiddeld genomen vormden het wangedrag (23.67 %), ontvluchtingen (18.20 %) en diefstal (15.41 %) de grootste oorzaken tot het opsluiten in de cel. Transfers (3.40 %), werkgerelateerde feiten (5.30 %) en geweld (6.31 %) vormden procentueel de kleinste motieven (figuur 7).

Figuur 6. Aantal cellulaire afzonderingen 'dag en nacht' tussen 1906 en 1916.

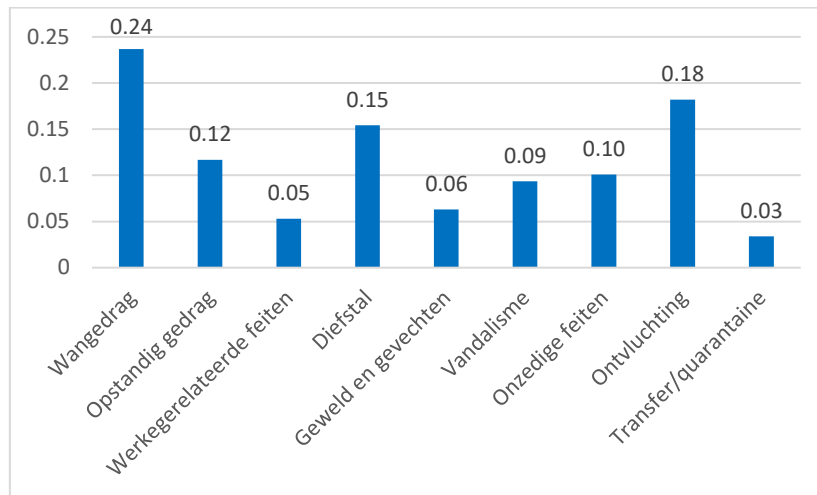

⁴⁵⁵ RAB, M25, 770, N°5424, 'Persoonsdossiers van de minderjarige jongens uit het Rijksopvoedingsgesticht te Ruiselede-Wingene', dossier E.L.

⁴⁵⁶ RAB, M25, 770, N° 5424, 'Persoonsdossiers van de minderjarige jongens uit het Rijksopvoedingsgesticht te Ruiselede-Wingene', dossier E.L.

⁴⁵⁷ McCabe and Moore, *Statistiek in de Praktijk: Theorieboek*, 78–79.

Figuur 7. Proporties per strafmotief voor afzonderingen ‘dag en nacht’ tussen 1906-1916.

Voor een vergelijking tussen het aantal afzonderingen van elk strafmotief per jaar met een normale verdeling was een variantieanalyse aangewezen.⁴⁵⁸ Uit de ANOVA-toets bleek dat er significante verschillen waren tussen het aantal afzonderingen per jaar tussen 1906 en 1916 voor de verschillende motieven: $F(8,90)=9.88$, $p<.001$ op het 95%-betrouwbaarheidsniveau. De Post Hoc-vergelijking, de Dunnett T3, corrigeerde voor ongelijke varianties en wees uit dat het strafmotief wangedrag ($M=53.18$, $SD=21.47$) significant vaker voorkwam dan de categorieën werkgerelateerde feiten ($M=11.91$, $SD=9.44$), gewelddadig gedrag ($M=14.18$, $SD=7.65$), vandalisme ($M=21.00$, $SD=12.17$), zedenfeiten ($M=22.64$, $SD=11.51$) en transfers ($M=7.64$, $SD=7.89$). Bovendien werden de motieven ontvluchtingen ($M=40.91$, $SD=24.08$) en diefstal ($M=34.64$, $SD=19.70$) significant vaker als reden voor afzondering opgetekend dan transfers ($M=7.64$, $SD=7.89$), werkgerelateerde feiten ($M=11.91$, $SD=9.44$) en gewelddadig gedrag ($M=14.18$, $SD=7.65$). Deze resultaten gaven met andere woorden aan dat het aantal afzonderingen in een jaar tussen 1906 en 1916, uitgesproken voor wangedrag, significant hoger lag dan alle categorieën met uitzondering van diefstal en ontvluchtingen.

Ten slotte werd met betrekking tot het aantal afzonderingen onderzocht welk strafmotief het sterkst verband hield met wijzigingen in het aantal afzonderingen per jaar op basis van de Pearson correlatietoets. Daarvoor werd de data eerst gecontroleerd op sterk afwijkende punten, daar die een sterke impact konden hebben op de correlatiecoëfficiënt.⁴⁵⁹ De sterkste verbanden werden gevonden tussen het aantal afzonderingen en wangedrag ($r(9)=.73$, $p=.01$), opstandig gedrag ($r(9)=.80$, $p=.003$), Werkgerelateerde feiten ($r(9)=.71$, $p=.02$), geweld ($r(9)=.84$,

⁴⁵⁸ Vanhooymissen, *Inductieve Statistiek Voor de Gedragwetenschappen: Toegepaste Hypothesetoetsing Met SPSS*, 179.

⁴⁵⁹ De Vocht, *Basishandboek SPSS 24*, 183.

$p=.001$) en vandalisme ($r(9)=.62$, $p=.04$) op het 95%-betrouwbaarheidsniveau. De sterkste relatie werd met andere woorden gevonden tussen het gewelddadig gedrag van leerlingen en het aantal afzonderingen. Ook opstandig gedrag en wangedrag vertoonden een sterke lineaire samenhang met het aantal afzonderingen per jaar.

Naast het aantal afzonderingen vermeldde het isolatiedagboek ook steeds de lengte van elke afzondering. Daarvoor werd bij elke categorie de gemiddelde afzonderingstijd voor de reguliere cellulaire afzondering als strafmaatregel berekend (zie tabel 5). Hieruit bleek dat opstandig gedrag gemiddeld het minst aantal dagen in afzondering opleverde ($M=4.55$, $SD=10.93$) en met name onzedige feiten ($M=10.89$, $SD=7.37$) en ontsnappingen ($M = 15.59$, $SD=13.54$) hoog scoorden wat het aantal dagen afzondering betreft. Gemiddeld genomen spendeerde een jongere onder deze vorm van afzondering 8.08 dagen in de cel ($SD=9.81$) op 2545 gevallen⁴⁶⁰.

Tabel 5. Descriptieve gegevens afzonderingstijd 'dag en nacht' per strafmotief van 1906 tot 1916.

	M	SD	n
wangedrag	5.66	8.01	578
opstandig	4.55	4.66	287
werk	5.92	10.93	131
diefstal	6.61	7.48	379
geweld	5.14	7.50	155
vandalisme	7.19	9.90	230
zedes	10.89	7.37	247
ontsnapping	15.59	13.54	436
transfer	7.77	7.19	102

De Shapiro Wilik-toets toonde aan dat alle strafmotieven niet-normaal verdeelde waren.⁴⁶¹ Toch kon de onafhankelijke T-toets toegepast worden als beide steekproeven minimaal 30 cases bevatten. Door de grote steekproefgroottes kon bijgevolg de onafhankelijke T-test gebruikt worden.⁴⁶² Op basis van tabel 5 werd de hypothese geformuleerd dat de strafmotieven zeden en ontsnappingen zwaarder bestraft werden dan de overige categorieën. Het oorspronkelijke betrouwbaarheidsniveau ($\alpha=.05$) werd via de Bonferroni-methode

⁴⁶⁰ Het werkelijke aantal reguliere afzonderingen lag op 2592. Door het verwijderen van onduidelijke data kwam het aantal op 2545 afzonderingen te liggen.

⁴⁶¹ Vanhoomissen, *Inductieve Statistiek Voor de Gedragwetenschappen: Toegepaste Hypothesetoetsing Met SPSS*, 104.

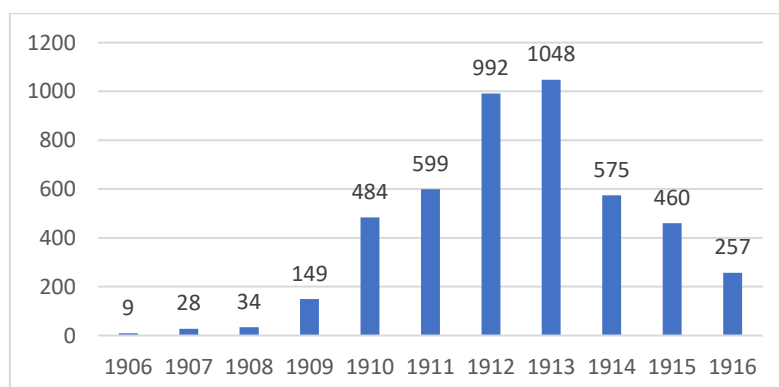
⁴⁶² De Vocht, *Basishandboek SPSS 24*, 165; Vanhoomissen, *Inductieve Statistiek Voor de Gedragwetenschappen: Toegepaste Hypothesetoetsing Met SPSS*, 91.

gecorrigeerd om een Type 1-error te voorkomen, aangezien we de specifieke hypothese wilden toetsen dat onzedige feiten en ontvluchtelingen een significant langere duur kenden dan de overige categorieën.⁴⁶³ Hiervoor deelden we het oorspronkelijke significantieniveau van .05 door het aantal T-toetsen. Het totaal aantal uitgevoerde T-toetsen lag op 13, waardoor het significantieniveau op $\alpha=.004$ kwam te liggen. De belangrijkste conclusie op basis van de verschillende T-toetsen was dat ontsnappingen ($M=15.59$, $SD=13.54$) en zedenfeiten ($M=10.89$, $SD=7.37$) significant langere bestraffingsduur kenden dan alle overige categorieën (allen $p<.001$, $\alpha=.004$), alsook dat de categorie ‘ontsnappingen’ significant meer tijd in de afzonderingscel opleverde dan zedenfeiten ($p<.001$, $\alpha=.004$). Dit betekende dat, voor wat betreft de reguliere afzonderingen, de onderzochte data aangaven dat leerlingen gedurende langere tijd afgezonderd werden in de periode 1906-1916 voor zedenfeiten en (pogingen tot) ontvluchtelingen in vergelijking met de overige strafmotieven.

3.3.2.3 Maaltijden in Afzondering en Nachtelijke Afzonderingen

Naast de reguliere afzondering gedurende dag en nacht bestond een tweede gebruik van de cellulaire afzondering uit het isoleren van jongeren tijdens de maaltijden of 's nachts. Initieel werden de nachtelijke afzondering en afzondering gedurende de maaltijden relatief weinig gebruikt in deze tijdsperiode. Na 1909 steeg het aantal afzonderingen tijdens maaltijden en nachten echter exponentieel tot een piek in 1913 (1051 afzonderingen), waarna de afzonderingen weer gestaag daalden (figuur 8). In vergelijking met de afzonderingen gedurende dag en nacht merkten we met andere woorden dus een meer symmetrische verdeling (figuur 6).

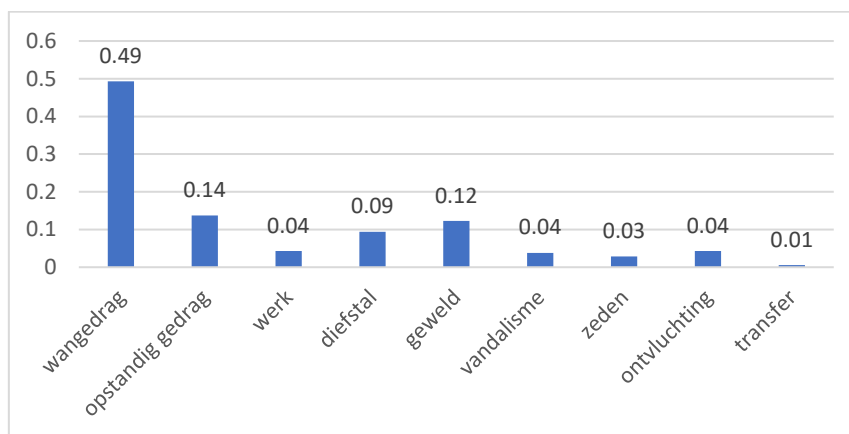
Figuur 8. Aantal maaltijden en nachten in afzondering van 1906 tot 1916.

⁴⁶³ Richard A. Armstrong, “When to Use the Bonferroni Correction,” *Ophthalmic & Physiological Optics* 34 (2014): 502–8, <https://doi.org/10.1111/opo.12131>.

In totaal werden 4635 nachtelijke en/of maaltijden in afzondering opgenomen in de analyse.⁴⁶⁴ Waar deze vorm van afzondering initieel een gering gebruik kende, steeg het aantal afzonderingen gedurende de nacht en maaltijden exponentieel vanaf 1909. De piek in het gebruik van deze isolatievorm kwam in 1913 met 1048 afzonderingen. Daarna nam het aantal opnieuw gestaag af. Proportioneel gezien vormde het wangedrag (49.34 %) van de leerlingen met voorsprong de grootste reden om jongeren gedurende maaltijden en nachten af te zonderen. Opstandig gedrag van leerlingen vormde het op een na grootste motief (13.71 %), gevolgd door gewelddadig gedrag (12.26 %). Transfers (.59 %), zedenfeiten (2.89 %) en vandalisme (3.82 %) vormden proportioneel de kleinste motieven ter opsluiting van jongeren (figuur 9).

Figuur 9. Proporties per strafmotief voor afzonderingen tijdens de nacht en maaltijden tussen 1906 en 1916.

De Shapiro Wilik-toets toonde aan dat alle motieven normaal verdeeld waren.⁴⁶⁵ Hierdoor kon bij het vergelijken van het aantal nachtelijke afzonderingen per jaar de onafhankelijke T-steekproeftoets gebruikt worden. In het geval de varianties van de strafmotieven sterk van elkaar verschilden (waarbij de nulhypothese van de Levene's Test for Equality verworpen werd), werd de Welsh T-test toegepast.⁴⁶⁶ Deze variant maakte het vervolgens mogelijk om ook strafmotieven met uiteenlopende varianties met elkaar te vergelijken.⁴⁶⁷ Aangezien de proportie van het motief wangedrag met nadruk het grootste motief vormde, werd de alternatieve hypothese geformuleerd dat deze categorie significant vaker voorkwam dan de overige strafmotieven. Bijgevolg dienden we het oorspronkelijke betrouwbaarheidsniveau

⁴⁶⁴ In totaal waren er 4671 afzonderingen, maar tien afzonderingen waren onduidelijk qua duurtijd, voor 26 afzonderingen was de reden onduidelijk. Hierdoor kregen we een aantal van 4635 afzonderingen gedurende nacht en/of maaltijden.

⁴⁶⁵ Vanhoomissen, *Inductieve Statistiek Voor de Gedragwetenschappen: Toegepaste Hypothesetoetsing Met SPSS*, 104.

⁴⁶⁶ Vanhoomissen, 95–96.

⁴⁶⁷ Vanhoomissen, 101–2.

($\alpha=.05$) via de Bonferroni-methode te corrigeren om een Type 1-error te voorkomen, aangezien we een specifieke hypothese wilden testen.⁴⁶⁸ Om de hypothese te testen, voerden we acht toetsen uit. Hierdoor kwam het eenzijdig (positief) significantieniveau op $\alpha=.003$ te liggen.⁴⁶⁹ Uit de T-toetsen bleek wangedrag echter niet significant vaker voor te komen per jaar dan de overige strafmotieven (tabel 6).

Tabel 6. Onafhankelijke T-steekproeftoetsen ter vergelijking van aantal afzonderingen naar aanleiding van wangedrag ten opzichte van andere strafmotieven (nachtelijke afzondering).

Strafmotieven	n	M	SD	df	t	p (eenzijdig)
wangedrag	11	206.73	200.53	10.16	3.11	.01
werk	11	17.91	17.80			
wangedrag	11	206.73	200.53	11.22	2.40	.02
opstandig	11	57.45	49.67			
wangedrag	11	206.73	200.53	10.50	2.73	.01
diefstal	11	39.36	31.84			
wangedrag	11	206.73	200.53	11.21	2.50	.02
geweld	11	51.36	49.34			
wangedrag	11	206.73	200.53	10.09	3.15	.01
vandalisme	11	16.00	13.23			
wangedrag	11	206.73	200.53	10.06	3.22	.01
zeden	11	12.09	10.69			
wangedrag	11	206.73	200.53	10.11	3.11	.01
ontvluchting	11	18.00	15.03			
wangedrag	11	206.73	200.53	10.00	3.38	.01
transfer	11	2.45	2.62			

*Significant op $\alpha=.003$

Net zoals bij de reguliere afzondering was er ook interessante data voor handen wat betref de duur van de afzonderingen gedurende maaltijden en nachten. De duurtijd werd hier uitgedrukt in termen van het aantal nachten of maaltijden in afzondering. Wat gemiddelde duur (uitgedrukt in aantal nachten) per categorie betref, leverden de categorieën ‘zedeneiten’ (M=12.72, SD=10.69) en ‘ontsnappingsen’ (M=12.68, SD=15.03) opnieuw de langste bestraffingsduur op. De overige strafmotieven schommelden gemiddeld genomen tussen de één en tweeënhalve nacht of maaltijd in afzondering (tabel 7).

⁴⁶⁸ Richard A. Armstrong, “When to Use the Bonferroni Correction,” *Ophthalmic & Physiological Optics* 34 (2014): 502–8, <https://doi.org/10.1111/opo.12131>.

⁴⁶⁹ Eenzijdig positieve significantieniveau was $\alpha=.003125$.

Tabel 7. Descriptieve gegevens afzonderingstijd ‘nachtelijke afzonderingen’ per strafmotief van 1906 tot 1916.

	M	SD	n
wangedrag	1.77	8.52	2274
opstandig	1.45	2.75	632
werk	1.36	1.21	197
diefstal	2.08	3.78	433
geweld	1.23	1.26	565
vandalisme	2.43	4.11	176
zeden	12.81	37.22	133
ontsnapping	12.74	40.20	198
transfer	6.78	7.89	27

De niet-normaal verdeelde data konden door de steekproefgroottes toch via die onafhankelijke T-steekproeftoets geanalyseerd worden.⁴⁷⁰ In het geval de varianties van de strafmotieven sterk van elkaar verschilden, werd de Welsh T-test gebruikt.⁴⁷¹ Door het geringe aantal werd de categorie transfer niet meegenomen in de analyse qua duur van nachtelijke afzonderingen. Aangezien de gemiddelde duur voor de motieven zedenfeiten (M=12.81, SD=37.22) en ontvluchtingen (M=12.74, SD=40.20) het hoogst was, werd verwacht dat deze twee categorieën significant zwaarder bestraft werden dan de overige strafmotieven. Daarom werd het betrouwbaarheidsniveau door het aantal toetsen (13) gecorrigeerd om een nieuw significantieniveau van $\alpha=.002$ ⁴⁷² te bekomen.⁴⁷³ De onafhankelijke T-steekproeftoetsen toonden aan dat beide categorieën significant langere afzonderingstijden met zich meebrachten dan de overige categorieën. ‘Zedenfeiten’ en ‘ontvluchtingen’ verschilden daarentegen niet significant van elkaar: $t(297.50)=.02, p=.49$. Voor de nachtelijke afzonderingen en maaltijden in afzondering verbleven jongeren omwille van zedenfeiten en ontvluchtingen gemiddeld meer tijd in afzondering in vergelijking met de overige misdrijven.

⁴⁷⁰ Vanhoomissen, *Inductieve Statistiek Voor de Gedragwetenschappen: Toegepaste Hypothesetoetsing Met SPSS*, 104.

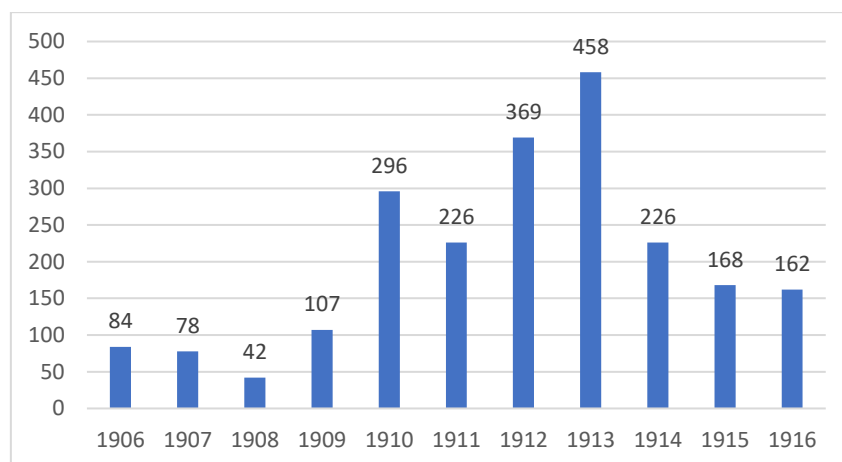
⁴⁷¹ Vanhoomissen, 101–2.

⁴⁷² De exacte eenzijdige $\alpha=.001923077$.

⁴⁷³ Richard A. Armstrong, “When to Use the Bonferroni Correction,” *Ophthalmic & Physiological Optics* 34 (2014): 502–8, <https://doi.org/10.1111/opo.12131>.

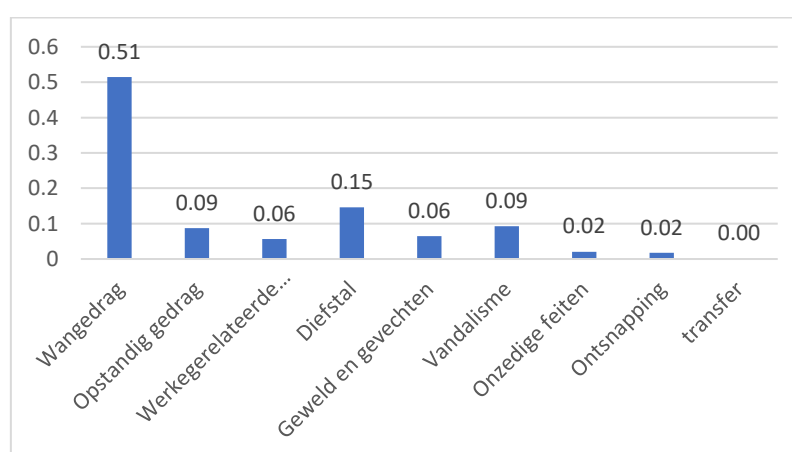
3.3.2.4 Zondagen in Afzondering

Figuur 10. Aantal afzonderingen op zondag van 1906 tot en met 1916.

Tijdens de periode van 1906-1916 werden 2216 afzonderingen op zondag uitgesproken in het Rijksopvoedingsgesticht.⁴⁷⁴ Op basis van het staafdiagram (figuur 10) kon een piek vastgesteld worden in 1913 (458 aantal afzonderingen op zondag) en het minste aantal werd in 1908 opgelegd (45 afzonderingen op zondag). Na 1913 nam het aantal afzonderingen op zondag opnieuw af. De categorie ‘wangedrag’ nam de grootste proportie afzonderingen in (51.44 %). Na wangedrag vormde diefstal de op een na grootste proportie met 14.58 procent. Ontsnappingsen (1.71 %), onzedige feiten (2.08 %) en transfers (.05 %) leverden proportioneel gezien minder vaak een zondagse afzondering op (figuur 11).

Figuur 11. Proporties per strafmotief voor afzonderingen op zondag van 1906 tot en met 1916.

⁴⁷⁴ In totaal waren er 2237 afzonderingen, 21 afzonderingen waren qua motief onduidelijk. Hierdoor kregen we een aantal van 2216 afzonderingen op zondag.

De Shapiro Wilik-toets toonde aan dat wangedrag, opstandig gedrag, diefstal, geweld en vandalisme normaal verdeeld waren.⁴⁷⁵ Om de onderstaande hypothese te testen werd bijgevolg de onafhankelijke T-steekproeftoets gebruikt voor deze normaal verdeelde data. Voor een vergelijking met een niet-normaal verdeelde categorie werd de Mann Whitney U-toets toegepast.⁴⁷⁶ Op basis van figuur 11 was de verwachting dat het strafmotief wangedrag significant vaker voorkwam dan de overige motieven. Het oorspronkelijke betrouwbaarheidsniveau ($\alpha = .05$) werd bijgevolg met de Bonferroni-methode gecorrigeerd om een Type 1-error te voorkomen aangezien de bovenstaande hypothese werd getoetst.⁴⁷⁷ In totaal werden zeven testen uitgevoerd waardoor het significantieniveau op $\alpha = .003$ ⁴⁷⁸ kwam te liggen. De belangrijkste conclusie op basis van de verschillende T-toetsen en de non-parametrische variant was dat, per jaar, wangedrag enkel significant vaker voorkwam dan ontsnappingen, zedenfeiten en werkgerelateerde overtredingen. Gezien het significante overwicht van de lichtere overtredingen ten opzichte van zwaarder bestrafte motieven als zedenfeiten en ontsnappingen, werd de afzondering op zondag voornamelijk toegepast voor deze lichtere vergrijpen.

Tabel 8. Descriptieve gegevens afzonderingsduur 'Afzondering op zondag' van 1906 tot en met 1916.

	M	SD	n
wangedrag	1.15	.68	951
opstandig	1.15	.66	170
werk	1.18	.61	119
diefstal	1.49	2.22	301
geweld	1.16	.62	132
vandalisme	1.01	.07	195
zeden	2.19	2.41	47
ontsnapping	1.82	1.52	38
transfer	1.00	.00	1

Om de gemiddelde duur van de afzonderingen op zondag te vergelijken werd de onafhankelijke T-steekproeftoets gebruikt. Deze statistische toets was toepasbaar aangezien

⁴⁷⁵ Vanhoomissen, *Inductieve Statistiek Voor de Gedragwetenschappen: Toegepaste Hypothesetoetsing Met SPSS*, 104.

⁴⁷⁶ De Vocht, *Basishandboek SPSS 24*, 165; Vanhoomissen, *Inductieve Statistiek Voor de Gedragwetenschappen: Toegepaste Hypothesetoetsing Met SPSS*, 91.

⁴⁷⁷ Richard A. Armstrong, "When to Use the Bonferroni Correction," *Ophthalmic & Physioligal Optics* 34 (2014): 502–8, <https://doi.org/10.1111/opo.12131>.

⁴⁷⁸ De exacte waarde van $\alpha = .007143$. Voor een eenzijdig positieve hypothese is $\alpha = .003571$.

elk motief een steekproefgrootte had die het minimale aantal van dertig overschreed in geval van niet-normaal verdeelde data.⁴⁷⁹ In tabel 8 waren vrij gelijkaardige gemiddelde afzonderingsduren op zondag voor de verschillende motieven te onderscheiden. De duurtijd werd hier uitgedrukt in aantal zondagen per afzondering. Enkel zedenfeiten (M=2.19, SD=2.41) en ontsnappingen (M=1.82, SD=1.52) leverden een merkbaar langere afzonderingsduur op dan de overige strafmotieven. Jongeren spendeerden gemiddeld één zondag in afzondering voor overtredingen met betrekking tot vandalisme. Op basis van deze descriptieve gegevens werd verwacht dat enkel zedenfeiten significant een langere opsluitingsduur kenden dan de overige strafmotieven. Het oorspronkelijke betrouwbaarheidsniveau voor een eenzijdig positieve hypothese ($\alpha=.025$) werd bijgevolg met de Bonferroni-methode gecorrigeerd om een Type 1-error te voorkomen.⁴⁸⁰ In totaal werden zeven T-toetsen uitgevoerd, waardoor het significantieniveau op $\alpha=.004$ ⁴⁸¹ kwam te liggen. Uit de T-steekproeftoetsen vloeide voort dat zedenfeiten significant meer zondagen in afzondering opleverden dan alle overige strafmotieven, met uitzondering van diefstal, $t(55.42)=-2.01, p=.03$ en ontvluchtingen, $t(76.81)=-.92, p=.18$. Dit betekende met andere woorden dat zedenfeiten met betrekking tot afzonderingen op zondag significant zwaarder bestraft werden dan de motieven wangedrag, opstandig gedrag, werkgerelateerde feiten, geweld en vandalisme. Leerlingen kwamen dus gemiddeld meer zondagen in de afzonderingscel terecht omwille van één zedenovertreding dan één voorval onder de bovengenoemde categorieën.

3.3.2.5 Afzondering tot Nader Order

In 36 gevallen tussen 1906 en 1907 werd naast de jongere de term ‘N.O.’ geplaatst. Dit betekende dat de jongere tot nader order van de directeur in afzondering werd geplaatst. In 1906 spendeerden 23 jongeren gemiddeld 15.60 dagen in afzondering tot nader order. In 1907 was dit nog gemiddeld 14.38 dagen voor 13 leerlingen. Dit deed vermoeden dat deze straf vaker in gebruik was voor 1906, dit kon echter niet met data onderschreven worden. Na 1908 werd deze praktijk niet meer ingeschreven in het strafregister. Een leerling werd in 1906 42 dagen lang afgezonderd voor het uitdagen van een surveillant; een andere jongere bracht 27 dagen in isolatie door na een ‘complot tot rebellie’. De meeste afzonderingen tot nader order hadden echter betrekking tot de afzondering op zondag. Leerlingen moesten een niet-vastgelegd aantal

⁴⁷⁹ De Vocht, *Basishandboek SPSS 24*, 165; Vanhoomissen, *Inductieve Statistiek Voor de Gedragwetenschappen: Toegepaste Hypothesetoetsing Met SPSS*, 91.

⁴⁸⁰ Richard A. Armstrong, “When to Use the Bonferroni Correction,” *Ophthalmic & Physiological Optics* 34 (2014): 502–8, <https://doi.org/10.1111/opo.12131>.

⁴⁸¹ De exacte waarde van $\alpha=.003571$.

zondagen in afzondering doorbrengen ter bestraffing van hun slechte gedrag. De motieven voor deze afzondering varieerden van wangedrag en ongehoorzaamheid tot het weigeren van werk en pogingen tot ontvluchten. Een leerling werd ook voor 46 dagen 's nachts afgezonderd na een diefstal. Voor acht leerlingen werd zelfs geen einddatum ingeschreven, maar een kruisje. Wat de betekenis van het kruisteken was, kon uit de archiefbronnen niet afgeleid worden. In ieder geval was de 'afzondering tot nader order' een opmerkelijke vorm van isolatie, daar leerlingen gemiddeld langer in afzondering verbleven dan via het reglement toegestaan was. Bovendien was deze afzondering moeilijk te rechtvaardigen in een tijdperk waarin meerdere onderzoeken al de negatieve effecten van een langdurige afzondering hadden aangetoond.

3.3.2.6 Voorlopige Conclusies Feitelijke Praktijk

In de praktijk waren vier verschillende vormen van cellulaire afzondering te onderscheiden. Een eerste vorm, de **afzondering gedurende dag en nacht**, werd voor verschillende categorieën overtredingen gebruikt. Proportioneel gezien bleken wangedrag, ontvluchtingen en diefstal de meest voorkomende overtredingen die aanleiding gaven tot eenzame opsluiting. Proportioneel kwam enkel de categorie wangedrag statistisch significant vaker voor dan de overige strafmotieven. De lineaire samenhang tussen het aantal afzonderingen en de categorieën gewelddadige feiten en wangedrag was het sterkst. Dit betekende dat een toename in het aantal afzonderingen het sterkst beïnvloed werd door deze twee categorieën. Toch bleek uit de duur dat met name de categorieën ontvluchtingen en onzedige feiten strenger bestraft werden. De gemiddelde opsluitingsduur voor deze vergrijpen lag immers significant hoger dan de andere categorieën. Hieruit bleek dat ontvluchtingen en zedenmisbruiken in die tijd als zware overtredingen werden beschouwd en systematisch langere afzondering opleverden. De strenge bestraffing van onzedige handelingen kon verklaard worden door het grote belang van de religieuze vorming bij het hervormen van de jongeren.⁴⁸² Een inbreuk op de religieuze orde werd met betrekking tot reguliere afzonderingen streng bestraft, wat erop kon wijzen dat de cellulaire afzondering nog steeds als moraliserend middel ingezet werd na een zedelijke overtreding. Het einddoel van de instelling was immers om de jongere moreel (en in tweede instantie beroepsmatig) te vormen. De maatstaf voor deze morele vorming was immers het levensbeschouwelijke 'peil'. Eenzelfde redenering sloot aan bij de visie op ontvluchtingen, daar ontvluchting de jongere weghaalde uit zijn hervormende omgeving en zodoende niet enkel een gevaar voor de samenleving maar ook voor het

⁴⁸² RAB, M25, 588, 'Rapport betreffende het systeem van (her)opvoeding. 1912', 26 juni 1912, 1.

opvoedende project van de Staatsweldadigheidsscholen kon vormen.⁴⁸³ De concrete uiting van deze gedachte zat weerspiegeld in de vernieuwde wet van 1891, die vooral de landloperij en bedelarij wilde tegengaan.⁴⁸⁴

Een tweede vorm van afzondering die de surveillantten toepasten in deze periode, was de **afzondering tijdens maaltijden en nachten**. Ook hier vormde de categorie wangedrag proportioneel gezien de grootste categorie (gemiddelde proportie .43), hoewel deze statistisch niet-significant vaker voorkwam dan de overige strafmotieven. Een mogelijk verklarende factor was het lage aantal cases (jaren) binnen elke steekproef. Leerlingen werden opgesloten omwille van allerlei kleine vergrijpen, zoals het laten van winden, wangedrag in de klas of op de speelplaats, roken... Afzondering omwille van ontvluchtingen, zedenfeiten en transfers duurden significant langer dan de overige categorieën. Hieruit bleek opnieuw dat met name de ontsnappingen en zedenfeiten als ernstige inbreuken werden beschouwd. De hogere opsluitingsduur voor de categorie transfer was waarschijnlijk in grote mate afhankelijk van de mogelijkheid tot het transporteren (en begeleiden) van de jongere naar de jeugdgevangenis. Hoewel de duur en aantal van deze vorm van afzondering op het eerste gezicht negatief gecorreleerd leken, bleek uit de Pearson correlatietoets dat er slechts een middelmatig negatief (niet-statistisch significant) verband was. Er kan dus niet geconcludeerd worden dat er meer afzonderingen voor deze categorie werden uitgesproken omdat de afzonderingsduur gemiddeld korter werd.

Net als bij de afzonderingen gedurende maaltijden en nachten toonde de data-analyse aan dat wangedrag een significant groter aandeel had dan de overige categorieën in de uitgesproken **afzonderingen op zondag**. Het betrof doorgaans kleinere overtredingen, zoals wangedrag in de klas of de speelplaats. Het sterkste verband werd opnieuw vastgesteld tussen het aantal afzonderingen en wangedrag. Uit de Pearson correlatietoets bleek bovendien dat er een sterk negatief verband bestond tussen het aantal afzonderingen op zondag en de duur van de afzonderingen. Dit betekende dat naarmate het aantal afzonderingen toenam, het aantal zondagen (de duur) per afzondering afnam. Wat de gemiddelde duurtijd betreft, schommelden deze voor alle categorieën tussen 1 zondag en 2 zondagen. De hogere gemiddelden voor zeden en ontsnappingen waren eerder toe te schrijven aan de opgetekende data tussen 1906 tot 1908;

⁴⁸³ Trépanier and Rousseaux, *Youth Justice West. States, 1815-1950 From Punishm. to Welf.*, 21; Van Ruyskensvelde and Nys, "Folded Files, Unfolding Narratives: Psycho- Pedagogical Observation in the Belgian Juvenile Reformatories, 1912-1945," 404.

⁴⁸⁴ Christiaens, "De Geboorte van de Jeugddelinquent: België, 1830-1930," 180-81.

na 1908 kregen jongeren amper nog meerdere zondagen als straf opgelegd. Het overwicht van de categorieën opstandig gedrag en wangedrag maakte duidelijk dat de afzondering op zondag vooral ingezet werd als een ordemaatregel of disciplinaire maatregel voor kleinere overtredingen.

Ten slotte bleek uit de persoonsdossiers dat de cellulaire afzondering ook als voorwaardelijke straf werd opgelegd. Dit betekende dat de leerling tot de straf zou worden veroordeeld indien hij zich slecht bleef gedragen. In die zin werd de afzondering dus ook als een middel ter **intimidatie** gebruikt.

3.3.3 *Izeren Discipline, Frequente Afzondering: Conclusies Cellulaire Afzondering (1880-1918)*

Ondanks de opkomst van het doctrine van het Sociaal Verweer, die voorschreef dat de verbeterbare jongeren van een zachter regime moesten genieten⁴⁸⁵, bleek dat het aantal cellulaire afzonderingen tijdens de periode 1880-1918 sterk toenam. Het regime in de Staatsweldadigheidsschool van Ruiselede was in de periode 1906-1916, afgaande op het aantal afzonderingen dat werd uitgedeeld, eigenlijk repressiever. Er waren tevens indicaties dat dit voor de periode voor 1906 ook het geval was, daar verschillende omzendbrieven aanmaanden tot een matiging in het gebruik van de strafcel.⁴⁸⁶ Een mogelijke verklaring voor de sterke stijging in het gebruik van de afzondering was de veranderende populatie van de instelling. Na 1890 kwamen naast bedelaars en landlopers ook kleine criminelen terecht in de Staatsweldadigheidsschool die eerder in de jeugdgevangnissen zaten.⁴⁸⁷ Het is mogelijk dat het personeel, voornamelijk ex-militairen, onvoldoende opgeleid was om deze nieuwe jongeren te begeleiden en bijgevolg naar repressievere maatregelen greep om de discipline in stand te houden zoals het jaarverslag van 1962 zou benadrukken.⁴⁸⁸

Waar in de vorige periode enkel sprake was van de reguliere afzonderingen van beperkte duur, kwamen tussen 1880 en 1918 ook de afzonderingen tijdens maaltijden en

⁴⁸⁵ Comité du congrès, *Congrès International Pour l'étude Des Questions Relatives Au Patronage Des Condamnés, Des Enfants Moralement Abandonnés, Des Vagabonds et Des Aliénés*. (Antwerpen: Imprimerie & lithographie J. Brouwers & fils, 1894), 21

⁴⁸⁶ RAB, M25, 37, 'Ingekomen brieven van het Ministerie van Justitie', 1879-1899; *Receuil des Circulaires, Instructions et autres Actes Emanés du Ministère de la Justice*, volume 1887, 'Peines disciplinaires', 53; *Receuil des Circulaires, Instructions et autres Actes Emanés du Ministère de la Justice*, volume 1885, 'Jeunes détenus mis au cachot', 100.

⁴⁸⁷ *Receuil des Circulaires, Instructions et autres Actes Emanés du Ministère de la Justice*, volume 1895-1896, 'Elèves récalcitrants', 162.

⁴⁸⁸ RAB, M25, 156, 'Jaarverslagen (en bijhorende stukken)', 1962, 12.

nachten, op zondagen en de afzondering tot nader order aan bod. Er kwamen dus verschillende variaties van de cellulaire afzondering in Ruiselede om tegemoet te komen aan de noden van de instelling. De reguliere afzondering gedurende dag en nacht kon vooral beschouwd worden als een sanctie- en correctiemaatregel. De data ondersteunden dit door de gemiddeld langere duur van de afzonderingen en de hogere proportie van zware overtredingen als onzedige handelingen en ontvluchtingen. De taak van deze vorm was dus de jongeren straffen en corrigeren, zodat ze in de toekomst geen dergelijke overtreding meer zouden begaan. In die zin had de cellulaire afzondering gedurende dag en nacht een sterk disciplinerende insteek. Eerder bleek dat er een heel sterke positieve correlatie bestond tussen afzonderingen tijdens maaltijden en nachten en afzonderingen op zondag. In beide categorieën bleek wangedrag veruit het grootste motief tot opsluiting te zijn en bleek het aandeel van de zware overtredingen als ontsnappingen en zeden kleiner dan bij de reguliere afzondering gedurende dag en nacht. Hieruit kon worden geconcludeerd dat deze twee vormen van cellulaire afzondering voornamelijk werden ingezet als disciplinerende maatregel en om de orde in de instelling te bewaren. De vele kleinere overtredingen van het reglement werden bestraft met de afzondering gedurende de nacht en maaltijden en afzonderingen op zondag. Door de jongeren meteen na de overtreding af te zonderen, konden opvoeders verdere escalatie en vooral *copy-cat*-gedrag vermijden. Ten slotte bevatten de persoonsdossiers ook voorwaardelijke straffen van twee dagen cellulaire afzondering omwille van het urineren achter de gebouwen en twee dagen voorwaardelijk omwille van slecht gedrag tijdens de catechese. Daaruit valt af te leiden dat de afzondering niet louter werd gebruikt als strafmiddel of om de orde te bewaren, maar dus ook een preventieve rol kende als intimidatiemiddel. Daarnaast mocht ook de intimiderende impact van de duur voor zwaardere overtredingen niet over het hoofd gezien worden: voor ontsnappingen en onzedige handelingen kregen jongeren veel langere termijnen in afzondering opgelegd. Vermoedelijk werd dit niet louter gedaan om de jongeren te bestraffen, maar ook om eventuele toekomstige plannen te ontmoedigen.

De conclusie dat het regime repressiever werd, kende niet enkel navolging in de absolute cijfers of het feit dat er meer variaties van de cellulaire afzondering in voege waren. Bijna de helft van deze afzonderingen waren het gevolg van wangedrag van de leerlingen. Nochtans werden leerlingen op grond van wangedrag consequent minder lang gestraft dan voor zware vergrijpen als onzedige handelingen of ontsnappingen. Zowel de grote hoeveelheid straffen die uitgesproken werden op basis van deze categorie, alsook de aard van bepaalde straffen (het laten van winden, slapen in de kast, zich niet gedragen op de speelplaats...)

toonden aan dat de cellulaire afzondering niet enkel ingezet werd voor de ‘zwaarste overtredingen’ of als ultiem strafmiddel. Dit was in het discours over de afzondering nochtans nadrukkelijk voorgeschreven.⁴⁸⁹ Het aandeel van het wangedrag (.23) bij de zwaarst mogelijke afzondering, de afzondering gedurende dag en nacht, kleiner dan afzonderingen gedurende maaltijden en nachten (.49) en op zondagen (.51). Dit betekende echter dat zelfs bij de zwaarst mogelijke afzondering nog steeds bijna een kwart van de leerlingen om kleinere incidenten afgezonderd werd. Een omzendbrief van 3 maart 1887 waarschuwde reeds dat het gebruik van de afzonderingscel niet als eerste middel mocht ingezet worden, wat een indicatie kan zijn dat men ook van overheidswege wist dat het in de praktijk wel gebeurde.⁴⁹⁰ De analyse toont aan dat dit inderdaad ook het geval was. Een verklaring hiervoor is mogelijk te zoeken in het verbod binnen de Staatsweldadigheidsschool van Ruiselede om leerlingen aan de deur te zetten, met oog op ontsnappingsgevaar.⁴⁹¹ Het was daardoor aannemelijk dat jongeren in de isoleercel werden geplaatst voor kleinere misdrijven om hen beter in het oog te kunnen houden. Mogelijks had de overbevolking in de instelling ook een invloed op het sneller afzonderen van jongeren voor kleine vergrijpen, daar de instelling geregeld met een personeelstekort kampte.⁴⁹² Dit kon echter niet gestaafd worden met cijfermateriaal.

Met betrekking tot deze periode konden we op basis van de data besluiten dat het regime in de instelling, gebaseerd op het aantal afzonderingen en de aard van de overtredingen, sterk repressief was geworden rond 1918. Er was bijgevolg sprake van een spagaat tussen het discours over het ‘zachte en open regime in de Staatsweldadigheidsscholen’, het ongeloof in de verbeteringsmogelijkheden van de afzondering en de eigenlijke praktijk van de cellulaire afzondering. In die zin merkten kon een gelijkaardige tendens als tijdens de vorige onderzoeksperiode geconstateerd worden, namelijk dat hoe zeer het geloof in de heilzame werking van de afzonderingscel ook daalde, hoe meer het toch onderdeel van de dagelijkse heropvoedingspraktijk bleef. Van een morele verbetering via afzondering, in het geval van verbeterbare jongeren, was in deze tijd helemaal geen sprake meer in het discours. De moralisering had dus eerder plaats geruimd voor het disciplineren, zoals Prins en Lejeune zelf vaststelden. De cellulaire afzondering in de Staatsweldadigheidsschool werd nog steeds opgevat als een middel ter correctie en vooral ter bewaring van de orde en discipline. Het doel

⁴⁸⁹ RAB, M25, 588, ‘Rapport betreffende het systeem van (her)opvoeding. 1912’, 26 juni 1912, 6.

⁴⁹⁰ *Receuil des Circulaires, Instructions et autres Actes Emanés du Ministère de la Justice*, volume 1887, ‘Peines disciplinaires’, 53.

⁴⁹¹ RAB, M25, 588, ‘Rapport betreffende het systeem van (her)opvoeding. 1912’, 26 juni 1912, 9.

⁴⁹² RAB, M25, 579, ‘Notulen van de vergaderingen van het onderwijzend personeel.’, 5 september 1921; Vandaele, “De Geschiedenis van de Hervormingsschool Te Ruiselede van 1866 Tot 1911,” 79.

van de afzondering verschoof dus van een tot inkeer brengen van de jongere naar het sociaal maken. De straf van de afzondering stelde zich tot doel de jongere goed gedrag bij te brengen en de reglementen te laten naleven, zowel via bestraffing als via intimidatie, om zodoende het heropvoedingsproject van religieuze vorming en opvoeding via arbeid te laten slagen.⁴⁹³ De cellulaire afzondering werd met andere woorden als een *enabling factor* in de heropvoeding van de jongere bekeken.

3.4 Cellulaire Afzondering tussen 1919 en 1944

3.4.1 *Discours: Naar een Pedagogie van Vertrouwen en Openheid: 'Afzondering als Uitzondering' (1919-1944)*

Op 15 mei 1912 werd de Wet op de Kinderbescherming goedgekeurd in de Kamer van Volksvertegenwoordigers. Het was pas na het einde van de Eerste Wereldoorlog dat de nieuwe wetgeving werkelijk in voege kon treden.⁴⁹⁴ In navolging van de eerste jeugdrechtbank in Chicago (VSA)⁴⁹⁵ voorzag de Wet op de Kinderbescherming in de oprichting van een Belgische kinderrechtbank. De kinderrechtbank waren bevoegd voor jonge criminelen, landlopers en bedelaars wier gedrag en moraliteit te wensen over liet.⁴⁹⁶ Voor de plaatsing van de jongere werd de kinderrechtbank bijgestaan door het nieuw opgerichte Centraal Waarnemingsinstituut in Mol onder leiding van Rouvroy.⁴⁹⁷ Daar werd de jongere geobserveerd alvorens in een jeugdinstituut geplaatst te worden die passend was bij de moraliteit en de noden van het kind.⁴⁹⁸ In het bijzonder creëerde de nieuwe wet de mogelijkheid om maatregelen te nemen ten gunste van de jongere in het geval van een 'perverterend' leefmilieu: de kinderrechtbank handelden met andere woorden ter bescherming van het kind.⁴⁹⁹ Derhalve werd niet langer gesproken over strafmaatregelen, dan wel over

⁴⁹³ Vanlandschoot, *Sluit Ze Op ...: Jongeren in de Criminaliteit 1400 Tot Nu*, 193–94; Van Ruyskensvelde and Nys, "Folded Files, Unfolding Narratives: Psycho- Pedagogical Observation in the Belgian Juvenile Reformatories, 1912-1945," 404.

⁴⁹⁴ Mortier, *Gedenkboek Bij Het Honderdjarig Bestaan van Het Rijksopvoedingsgesticht Te Ruiselede*, 14.

⁴⁹⁵ Christiaens, "Youth Delinquency Redefined: The Practice of Scientific Observation and Diagnosis Within the Framework of Belgian Child Protection, 1913–1960," 260.

⁴⁹⁶ *Receuil des Circulaires, Instructions et autres Actes Emanés du Ministère de la Justice*, volume 1912, 'Loi sur la protection de l'enfance', 252.

⁴⁹⁷ Sarah Van Ruyskensvelde and Laura Nys, "Journal of the History of Education Society Folded Files , Unfolding Narratives : Psycho- Pedagogical Observation in the Belgian Juvenile," *History of Education* 49, no. 3 (2020): 398, <https://doi.org/10.1080/0046760X.2020.1739757>; *Receuil des Circulaires, Instructions et autres Actes Emanés du Ministère de la Justice*, volume 1913, 'MM. les procureurs généraux', 134.

⁴⁹⁸ Christiaens, "Youth Delinquency Redefined: The Practice of Scientific Observation and Diagnosis Within the Framework of Belgian Child Protection, 1913–1960," 253; *Receuil des Circulaires, Instructions et autres Actes Emanés du Ministère de la Justice*, volume 1912, 'Loi sur la protection de l'enfance', 263-70.

⁴⁹⁹ *Receuil des Circulaires, Instructions et autres Actes Emanés du Ministère de la Justice*, volume 1912, 'Loi sur la protection de l'enfance', 259.

voorzorgsmaatregelen.⁵⁰⁰ De wet kon dus vooral beschouwd worden als het vastleggen van de doctrine van het Sociaal Verweer en het formele antwoord op de vraagstukken van de jeugdcriminaliteit.⁵⁰¹ Het Rijksopvoedingsgesticht van Ruselede⁵⁰² bleef de bestemming voor jonge landlopers en bedelaars jonger dan vijftien jaar en veroordeelde jeugdcriminelen onder de leeftijd van elf jaar.⁵⁰³ Volgens de wet bleef de nadruk in de instellingen op de morele en professionele vorming liggen:

*“Après une forte éducation morale, une sérieuse formation professionnelle est le meilleur moyen de préparer aux enfants une vie laborieuse et honnête, de les mettre à l’abri des sollicitations de la misère et de les armer contre les dangers de leur milieu.”*⁵⁰⁴

De nieuwe Wet op de Kinderbescherming ging gepaard met een reorganisatie op verschillende vlakken: de introductie van het paviljoenstelsel, een nieuw personeelsbeleid en een nieuw sanctiereglement. Ten eerste werd elke jongere gedurende de eerste zes maanden in de proefsectie ingedeeld. Na goed gedrag kon hij promoveren naar de beloningssectie, waar hij eveneens zes maanden moest verblijven alvorens naar de ersectie te kunnen opklimmen. Een kwartaal later kon de leerling in vrijheid geplaatst worden.⁵⁰⁵ De verschillende secties leefden als familie-eenheden in aparte gebouwen met eigen slaapvertrekken en eetzaal⁵⁰⁶, wat in het Rijksopvoedingsgesticht met het paviljoenstelsel werd aangeduid.⁵⁰⁷ De progressie inzake morele heropvoeding was bijgevolg afleidbaar uit de sectie waarin de jongeren werden ingedeeld. Ook het personeel kende een reorganisatie: de surveillanten werden voortaan

⁵⁰⁰ Recueil des Circulaires, Instructions et autres Actes Emanés du Ministère de la Justice, volume 1912, ‘Loi sur la protection de l’enfance’, 259.

⁵⁰¹ Christiaens, “Youth Delinquency Redefined: The Practice of Scientific Observation and Diagnosis Within the Framework of Belgian Child Protection, 1913–1960,” 255–56; Van Ruyskensvelde and Nys, “Folded Files, Unfolding Narratives: Psycho- Pedagogical Observation in the Belgian Juvenile Reformatories, 1912–1945,” 399.

⁵⁰² De hervormingsschool van Ruselede werd als gevolg van het Koninklijk Besluit van 31 maart 1921 omgedoopt tot het Rijksopvoedingsgesticht Ruselede. Recueil des Circulaires, Instructions et autres Actes Emanés du Ministère de la Justice, volume 1919–1921, ‘Protection de l’enfance. Institutions publiques de l’état. Création (2)’, 681–682.

⁵⁰³ Recueil des Circulaires, Instructions et autres Actes Emanés du Ministère de la Justice, volume 1913, ‘MM. les procureurs généraux’, 134; Recueil des Circulaires, Instructions et autres Actes Emanés du Ministère de la Justice, volume 1891, ‘Classification des individus mis à la disposition du gouvernement’, 402.

⁵⁰⁴ Recueil des Circulaires, Instructions et autres Actes Emanés du Ministère de la Justice, volume 1912, ‘Loi sur la protection de l’enfance’, 257–58.

⁵⁰⁵ RAB, M34, 20, ‘Jaarverslag 1924’, 13.

⁵⁰⁶ RAB, M34, 23, ‘Jaarverslag 1927’, 25 februari 1928, 3.

⁵⁰⁷ Nys, “Het Hart van Gabriel B.: Jongeren En Hun Gevoelens in Belgische Heropvoedingsinstellingen Voor Jeugd-delinquenten, 1890–1965,” 2010–2212; Vanlandschoot, *Sluit Ze Op ... Jongeren in de Criminaliteit 1400 Tot Nu*, 220.

opvoeders genoemd en de strikte uniformering in het Rijksopvoedingsgesticht verdween.⁵⁰⁸ Daarnaast werden pedagogische vergaderingen en vormingen ingelast om de opvoeders te bekwamen in hun nieuwe pedagogische opdracht. Tijdens deze pedagogische vergaderingen was het gebruikelijk dat een personeelslid een wetenschappelijk werk voorbereidde en presenteerde. Hierna werd de publicatie gezamenlijk besproken en toegepast op specifieke casussen in het ROG.⁵⁰⁹

Op 26 mei 1920 werd een nieuw reglement aangenomen voor de hervormingsscholen.⁵¹⁰ Een eerste verandering ten opzichte van het reglement van 1906 bleek het weglaten van de geforceerde mars. Dit kaderde in het sterke geloof dat lichamelijke straffen geen plaats hadden in de Rijksopvoedingsgestichten.⁵¹¹ Toch bewees een onderrichting van de Dienst Kinderbescherming op het feit dat er nog steeds wanpraktijken plaatsvonden in de jeugdinstellingen.⁵¹² Over het gebruik van de lichamelijke straffen werd tijdens de pedagogische vergaderingen veelvuldig gedebatteerd. De opvoedkundige onderbestuurder, dhr. Spée, uitte zich als volgt:

*“Mijnheer V. heeft bij den keus van zijn onderwerp een zeer kiesch hoofdstuk genomen van Gunning’s paedagogische opstellen, namelijk Hoofdstuk III over lichamelijke straffen. Zoo we Gunning volkomen gelijk geven over zijne argumenten voor wat betreft de geijkte lichamelijke straffen aan weerspannige schoolkinderen te geven, kunnen wij nochtans dit niet goedkeuren voor grote leerlingen gelijk we ze vinden in onze opvoedingsgestichten. De lichamelijke straffen moeten hier verboden zijn en wel omdat de verpleegden hier niet één meester hebben, maar verscheidene per dag.”*⁵¹³

⁵⁰⁸ Mortier, *Gedenkboek Bij Het Honderdjarig Bestaan van Het Rijksopvoedingsgesticht Te Ruiselede*, 16.

⁵⁰⁹ RAB, M34, 33, ‘Jaarverslag 1937’, 15 maart 1938, 10; RAB, M34, 34, ‘Jaarverslag 1938’, 21 maart 1939, 1.

⁵¹⁰ RAB, M25, 606, ‘Ecoles de bienfaisance – Code disciplinaire’, 25 mei 1920; *Receuil des Circulaires, Instructions et autres Actes Emanés du Ministère de la Justice*, volume 1919-1921, ‘Ecoles de bienfaisance – Code disciplinaire’, 26 mei 1920, 346.

⁵¹¹ RAB, M25, 606, ‘Ecoles de bienfaisance – Code disciplinaire’, 25 mei 1920; RAB, M25, 579, ‘Notulen van de vergaderingen van het onderwijzend personeel.’, 11 oktober 1926; *Receuil des Circulaires, Instructions et autres Actes Emanés du Ministère de la Justice*, volume 1919-1921, ‘Ecoles de bienfaisance – Code disciplinaire’, 26 mei 1920, 346.

⁵¹² RAB, M25, 73, ‘Onderrichtingen van de Dienst Kinderbescherming van het Ministerie van Justitie’, 1934, 13 oktober 1934.

⁵¹³ RAB, M25, 579, ‘Notulen van de vergaderingen van het onderwijzend personeel.’, 2 juni 1924.

Het nieuwe reglement stelde daarnaast dat er zowel isolatiecellen als veiligheidscellen aanwezig moesten zijn in de Rijksopvoedingsgestichten.⁵¹⁴ Het suggereerde een onderscheid tussen de twee, waarbij de isolatiecel als locatie voor een strafmaatregel fungeerde en de veiligheidscel als ruimte om jongeren ‘te beschermen’. Het onderscheid tussen deze ruimtes binnen de opvoedingspraktijk werd in het reglement zelf echter niet gespecificeerd. Daarenboven gaf de directeur van het Rijksopvoedingsgesticht van Ruiselede te kennen dat cellen van de laatstgenoemde soort niet voorhanden waren.⁵¹⁵ Jongeren konden voor een periode van maximaal vijftien dagen in afzondering geplaatst worden, met of zonder plaatsing op water en droog brood. Dit laatste strafmiddel werd echter in 1943 afgeschaft ten gevolge van de rantsoenering.⁵¹⁶ Daarnaast bleef het verplicht dat elke jongere dagelijks bezoek ontving van de geneesheer, aalmoezenier, directeur en sectiechef.⁵¹⁷

Tussen 1919 en 1944 kwam ook een grotere nadruk te liggen op het pedagogische aspect van de heropvoeding van de jongeren. De Rijksopvoedingsgestichten trachtten weg te evolueren van het sterk disciplinaire regime uit de voorgaande periodes en een regime van openheid en vertrouwen in de plaats te stellen, zoals bijvoorbeeld bleek uit het jaarverslag van 1924:

*“Diep ingrijpend werkt het opvoedend regiem van vertrouwen en onverpoosde belangstelling op de wederopleiding onzer knapen. Het sectiestelsel heeft onder dit opzicht zijne proeven doorstaan en de bewijzen liggen klaar voor de hand om te toonen dat het de beste manier is om te gelukken in de heropvoeding der misdadige jeugd. -Leerrijke, praktische en belangrijke werkzaamheden, nuttig voor de toekomst, afwisselend met gepaste rust- en ontspanningsoefeningen, volledigen het opvoedend regiem.”*⁵¹⁸

Door de hernieuwde nadruk op vertrouwen, in combinatie met de introductie van het nieuwe paviljoenenstelsel, geraakten opvoeders steeds meer overtuigd van het belang van een goede, familiale atmosfeer in de instelling. Het jaarverslag uit 1927, bijvoorbeeld, stelde:

⁵¹⁴ RAB, M25, 606, ‘Ecoles de bienfaisance – Code disciplinaire’, 26 mei 1920; Recueil des Circulaires, Instructions et autres Actes Emanés du Ministère de la Justice, volume 1919-1921, ‘Ecoles de bienfaisance – Code disciplinaire’, 26 mei 1920, 346.

⁵¹⁵ RAB, M25, 65, ‘Antwoord op schrijven van 30.04.1926’, 6 mei 1926.

⁵¹⁶ RAB, M25, 606, ‘Tuchtregeling’, 19 juni 1943.

⁵¹⁷ RAB, M25, 65, ‘Antwoord op schrijven van 30.04.1926’, 6 mei 1926; RAB, M25, 606, ‘Ecoles de bienfaisance – Code disciplinaire’, 26 mei 1920; Recueil des Circulaires, Instructions et autres Actes Emanés du Ministère de la Justice, volume 1919-1921, ‘Ecoles de bienfaisance – Code disciplinaire’, 26 mei 1920, 346.

⁵¹⁸ RAB, M34, 20, ‘Jaarverslag 1924’, zonder datum, 13.

“Men mag getuigen dat tusschen personeel en opvoedelingen een echte familiegeest is geschapen, een familiegeest van wederzijdsche offervaardigheid en gezond vertrouwen, die alle hieruit andere gestichten aangelande bedienden verwonderd en gunstig beïnvloed, en tevens ons opvoedingsstelsel van “halve vrijheid” hier bestendig mogelijk maakt, zoodat onze leerlingen niet gedrild en gemekaniseerd van tusschen vier gevangenis muren de wereld ingezonden werden bij hun ontslag uit de school.”⁵¹⁹

De nadruk kwam bijgevolg minder op de fouten van de leerlingen te liggen maar op hun positieve kenmerken.⁵²⁰ De opvoeding moest voortaan vanuit deze positieve ‘ingesteldheid’ gestuurd worden. Toch moet het ‘zachtere’ karakter van het pedagogische regime van vertrouwen enigszins genuanceerd worden. Ten eerste vonden de opvoeders dat het regime van Ruiselede niet zomaar geschikt was voor alle jongeren: tijdens een pedagogische vergadering op 26 november 1923 deed de opvoedkundige onderbestuurder Spé zijn beklag over de geringe macht van het instituut om leerlingen die volgens de instelling niet geschikt waren voor dit regime te verwijderen.⁵²¹ Er bestond ook een verschil in behandeling tussen de leerlingen in de verschillende secties.⁵²² Zo bepleitte het jaarverslag van 1943 jongens met de ontvluchtigingsmanie sneller over te plaatsen naar een instelling met strikter regime, zoals Mol, om meer aandacht te kunnen besteden aan de ‘werkzame elementen’.⁵²³ Daarnaast bleef, ondanks de vergrootte klemtoon op vertrouwen, het idee bestaan dat de jongeren steeds onder toezicht moest blijven. Volgens de instelling moesten de *colons* nauwlettend in de gaten worden gehouden zodat leerlingen niet zouden profiteren van de open en vertrouwelijke sfeer.⁵²⁴ Ten slotte waren de personeelsleden van de instelling ervan overtuigd dat een hogere bevolkingsgraad ook een strenger disciplinair regime behoefde.⁵²⁵ Het nieuwe regime bleef met andere woorden ingebed in een systeem van continue controle en normalisering. Enkel trachtten de opvoeders deze normalisering nu te bekomen door het vertrouwen te winnen van de jongere in plaats van een eenzijdig opleggen van een ijzeren disciplinair regime.⁵²⁶ Opmerkelijk is nochtans dat verschillende leerlingen zelf een overplaatsing naar Mol

⁵¹⁹ RAB, M34, 23, ‘Jaarverslag 1927’, 31 maart 1928, 4.

⁵²⁰ RAB, M34, 21, ‘Jaarverslag 1925’.

⁵²¹ Mortier, *Gedenkboek Bij Het Honderdjarig Bestaan van Het Rijksopvoedingsgesticht Te Ruiselede*, 16; RAB, M25, 579, ‘Notulen van de vergaderingen van het onderwijzend personeel’, 26 november 1923.

⁵²² RAB, M34, 33, ‘Jaarverslag 1937’, 15 maart 1938, 10; RAB, M25, 579, ‘Notulen van de vergaderingen van het onderwijzend personeel.’, 26 november 1923.

⁵²³ RAB, M25, 137, ‘Jaarverslag 1943’, 30 maart 1943, 7.

⁵²⁴ RAB, M25, 579, ‘Notulen van de vergaderingen van het onderwijzend personeel.’, 15 januari 1923.

⁵²⁵ RAB, M34, 34, ‘Jaarverslag 1938’, 21 maart 1939, 11-13.

⁵²⁶ RAB, M25, 579, ‘Notulen van de vergaderingen van het onderwijzend personeel.’, 15 januari 1923.

aanvroegen, vooral omdat de opsluitingsduur daar korter was. Met andere woorden verkozen zij vaak zelf een korter, strikter regime boven het vrijere pedagogisch bewind in Ruiselede.⁵²⁷

De nieuwe tendensen in het domein van de pedagogiek en de Wet op de Kinderbeschermingen mochten geenszins als een onmiddellijke breuklijn beschouwd worden. De positie van het Rijksopvoedingsgesticht inzake cellulaire afzondering in het begin van deze periode stond in schril contrast met de standpunten die de instelling later zou innemen. Uit het onderstaande citaat uit een brief aan de Dienst Kinderbescherming in 1919 bleek dat de directeur van Ruiselede wel nog geloofde in de moraliserende werking van de cellulaire afzondering.⁵²⁸ Bovendien stond het omschreven materiële plaatje in schril contrast met de daadwerkelijke staat van de cellen in Ruiselede. Ten slotte toont het onderstaande citaat ook dat vooral de toepassing, en belangrijker de manier waarop de jongere met de straf omging, bepalend was voor de disciplinerende waarde en in welke mate de afzondering effectief kon leiden tot een gedragswijziging:

“Maar in onze liefdadigheidsscholen? Want ik begrijp het regime van de cel als volgt: een voldoende grote, goed verlichte plaats, voorzien van een deur waarvan het bovenpaneel volledig van glas is, vóór dit glas een gordijn, dat aan de buitenkant is opgesteld, doorzichtig is naar de binnenkant van de cel en de toezichthouder - een speciaal gekozen toezichthouder - in staat stelt de geïsoleerde leerling voortdurend in het oog te houden. Ik kan bevestigen dat straf, toegepast in zulke omstandigheden, meestal een uitstekend middel is om een kleine, of zelfs een grote, schurk weer tot inkeer te brengen: het is de enige manier om hem te isoleren van de omgeving waarin de fout is ontstaan en om tijdelijk de ontbindende en negatieve factoren weg te nemen die inkeer verhinderen en de energie van goede, hatelijke gezindheden vernietigen. Het is de wijze waarop de celstraf wordt toegepast en de wijze waarop zij wordt ondergaan, die bepalend is voor de wijziging.”⁵²⁹

Anderzijds deed de directeur afbreuk aan het afschrikwekkende effect van de cellulaire afzondering en stelde dat een angst voor de door hen beschreven cel niet bestond. Bovendien kon de afzonderingscel op andere manieren ingevuld worden zodat het ook een pedagogische straf werd in plaats van een louter disciplinerende. Een strenger regime, met plaatsing in een

⁵²⁷ RAB, M34, 20, ‘Jaarverslag 1924’, zonder datum, 11.

⁵²⁸ RAB, M25, 606, ‘Rapport détaillé sur les moins de punitions’, 18 juli 1919, 3-6.

⁵²⁹ RAB, M25, 606, ‘Rapport détaillé sur les moins de punitions’, 18 juli 1919, 3.

donkere cel op water en brood, vond de bestuurder passend voor kinderen ‘wier opperste geluk bestaat in het liggen in de zon of in het zich verliezen in een hoekje verloren in hun nirwana’.⁵³⁰

Door een nieuwe opvoedkundige insteek kwam echter ook de positie van de afzonderingscel binnen de instelling ter discussie te staan. Binnen de pedagogische opvatting van het Rijksopvoedingsgesticht kende de afzonderingscel in de periode 1919-1944 verschillende invullingen. Ten eerste werden jongeren die terugkeerden uit proefverlof onderworpen aan een medische controle in de afzonderingscel vooraleer ze teruggeplaatst werden in de sectie. Een tweede gebruik die het jaarverslag van 1938 vermeldde, omvatte het afzonderen van jongeren die zich in een ‘crisis van opgewondenheid’ bevonden en gekalmeerd dienden te worden. In die hoedanigheid kon de afzondering als beschermingsmaatregel voor zichzelf of anderen onderscheiden worden. Ten derde werden jongeren, van wie slechte intenties verondersteld werden, opgesloten om te voorkomen dat ze hun ‘snode plannen’ ten uitvoer zouden kunnen brengen. De afzonderingskamers werden als dusdanig gebruikt als voorzorgsmaatregel in de periode na de Eerste Wereldoorlog. Zo werd beargumenteerd dat de afzondering in de afzonderingskamertjes, niet langer afzonderingscellen, noodzakelijk was gezien de open infrastructuur van de instelling. Bovendien maakte het afzonderen van kwaadwillige elementen de focus op de welwillende jongeren mogelijk. Een laatste functie was de afzondering als tuchtmaatregel na herhaaldelijke en grove vergrijpen tegenover het interne reglement. Een neveneffect dat het jaarverslag benoemde, was het voorkomen van een verdere verspreiding van kwaadwillige ideeën door het afzonderen van de jongeren.⁵³¹ De idee van de criminele contaminatie bleef dus ook tijdens het interbellum aanwezig. De isolatie mocht enkel als uiterste sanctie ingezet worden als alle andere tuchtmaatregelen geen oplossing opleverden.⁵³² Wat betreft de duur van de opsluiting werd gesteld dat de duur van de afzondering niet op voorhand werd vastgelegd, maar de tijd varieerde naargelang de ‘inkeer’ van de leerling.⁵³³ In een specifiek geval kon een moeder zelfs bekomen dat haar zoon slechts voor één dag afgezonderd werd omdat hij zich uit vrijwillige beweging opnieuw had gemeld.⁵³⁴ Hieruit blijkt dat de leerling zelf in het afzonderingsverhaal ook centraler kwam te staan, net zoals dat in de heropvoedingspraktijk het geval was. De dagelijkse bezoeken van de directeur en aalmoezenier moesten dan ook vooral vanuit dit doel bekeken worden. Als de leerling zijn

⁵³⁰ RAB, M25, 606, ‘Rapport détaillé sur les moins de punitions’, 18 juli 1919, 4.

⁵³¹ RAB, M34, 34, ‘Jaarverslag 1938’, 21 maart 1939, 11-13.

⁵³² RAB, M25, 64, ‘Antwoord op schrijven van 21 april 1925, nr. 842’, 14 mei 1925; RAB, M34, 34, ‘Jaarverslag 1938’, 21 maart 1939, 12.

⁵³³ RAB, M34, 34, ‘Jaarverslag 1938’, 21 maart 1939, 12.

⁵³⁴ RAB, M25, 1717, ‘Straf: ontvluchtingen’, 1 oktober 1943.

verkeerde handelswijze inzag, werd de straf meteen opgeheven.⁵³⁵ Dit was volgens de directeur noodzakelijk omdat vaste strafmaten leerlingen in staat stelde de voor- en nadelen van hun gedrag op voorhand te berekenen. In veel gevallen paste hij ook de voorwaardelijke straf toe, naar eigen zeggen met grote effectiviteit.⁵³⁶

Dienstorder 30 schonk bovendien inzicht in de procedures waarbij de jongere in de afzonderingskamer werd geplaatst. Ten eerste moest steeds het bestuur en de sectieoverste geïnformeerd worden nadat een jongere in afzondering werd geplaatst. Vervolgens moest de opvoeder, verantwoordelijk voor de opsluiting, de jongere wijzen op de staat van de kamer en het meubilair. Na het afgeven van zijn eventuele bezittingen werd de jongere uiteindelijk afgezonderd. Bij elk bezoek werd de kamer ook gecontroleerd op eventuele mankementen of voorwerpen. Eventuele schade moest zoveel als mogelijk door de leerling zelf hersteld worden. De kamertjes werden minstens tweemaal per week gereinigd voor de nodige hygiëne. In de afzonderingskamers werd een strikt stiltebeleid gevoerd.⁵³⁷

Hoewel de afzonderingscellen dus in gebruik bleven in het Rijksopvoedingsgesticht en verschillende functies hadden, liet de directie zich kritisch uit over het bestaansrecht van de afzonderingskamers binnen de instelling, zowel in het jaarverslag van 1924 als in 1938. Er werd ook actief nagedacht over alternatieven voor de opsluiting:

*“...in Ruyselede en Wingene in geen enkel geval de opsluiting in strafcel en zelfs in afzonderingskamers hebben toegepast. Dit kan uitzonderlijk schijnen maar het is een feit. Ik kom meer en meer tot de overtuiging dat doorgaans, voor knapengestichten, de strafcel overbodig is.”*⁵³⁸

*“Een schone verbetering wat dit betreft, zou bestaan in de eenvoudige afschaffing dezer drie “cellen” – die best konden omvormd worden tot logeerkamers voor oud-leerlingen – en het inrichten eener sectie met “chambrettes” en met een gesloten speelplaats, gelijk er bestaan in de Observatieschool te Mol. Deze sectie zou bestemd zijn om de leerlingen wier houding niet toelaat hen bij de anderen te laten, tijdelijk op te nemen tot wanneer ze van betere inzichten blijk geven. Bijzonder ’s Zondags, wanneer de bewaking al te gering is door het feit der samenvoeging van verschillende secties, is zulk een spéciale sectie volstrekt noodzakelijk.”*⁵³⁹

⁵³⁵ RAB, M34, 34, ‘Jaarverslag 1938’, 21 maart 1939, 12.

⁵³⁶ RAB, M25, 606, ‘Rapport détaillé sur les moins de punitions’, 18 juli 1919, 5-6

⁵³⁷ RAB, M25, 123, ‘Dienstorder 30’, 2 september 1936.

⁵³⁸ RAB, M34, 20, ‘Jaarverslag 1924’, zonder datum, 13.

⁵³⁹ RAB, M34, 34, ‘Jaarverslag 1938’, 21 maart 1939, 13.

Niet alleen vonden opvoeders en directie binnen het Rijksopvoedingsgesticht dat de afzonderingscel geen plaats meer had binnen de moderne pedagogie van vertrouwen en positieve stimulansen, ook de effectiviteit van het afzonderen werd nu veel verregaander dan in de vorige periode het geval was, in twijfel getrokken. Het jaarverslag van 1943 vermeldde, bijvoorbeeld:

*“De straf die wegens ontvluchting kan toegepast worden, namelijk de afzondering voor enkele dagen maakt onvoldoende effect op de jongens om ze te weerhouden van dit vergrijp tegen de tucht. Deze straf is trouwens niet toepasselijk gedurende de winterdagen omdat de afzonderingskamers niet verwarmd zijn.”*⁵⁴⁰

De slechte materiële conditie van deze afzonderingsruimtes werd ook aangestipt in een brief naar aanleiding van een ontvluchting van een leerling. De directie onthulde dat er slechts drie kamertjes beschikbaar waren om jongeren af te zonderen en dat deze niet verwarmd waren, wat ertoe leidde dat ze niet inzetbaar waren tijdens de wintermaanden. Bovendien waren de kamers niet verlicht, lagen ze buiten het bereik van de secties en konden leerlingen in de afzonderingskamers bijgevolg vrij met elkaar in contact blijven.⁵⁴¹ De enige straf die nog enige impact had op moeilijke jongeren, kon daarom niet toegepast worden.

“In verband met uw ambtelijk schrijven van 21.9.43, 2de Sectie, Iste Bureel, N° 536 R heb ik de eer Ued. te melden dat het zeer moeilijk is een zware straf toe te passen aan degenen die zich aan ontvluchting plichtig maken omdat we daartoe over de noodige middelen niet beschikken. Inderdaad, op deze leerlingen hebben straffen als het ontzeggen van bezoek, van briefwisseling, van gunsten enz. weinig vat. Enkel de afzonderingskamer blijkt doorgaans nog eenig effect op hen uit te oefenen. Doch we beschikken slechts over drie kamertjes die gedurende de winterperiode om zeggens niet bruikbaar zijn gezien er geen verwarming is.”

Een belangrijke contextfactor die in veel brieven en verslagen terugkeerde, was de moeilijke financiële situatie van de Rijksopvoedingsgestichten.⁵⁴² Deze situatie was vooral het gevolg van het lage aantal verpleegden.⁵⁴³ Dit had ten eerste een impact op de hoeveelheid personeel binnen het ROG van Ruiselede, waarbij werd gevraagd om extra personeel ter ondersteuning van nieuw opgerichte secties en dit door budgettaire beperkingen niet volbracht

⁵⁴⁰ RAB, M25, 137, 'Jaarverslag 1943', 30 maart 1943, 7.

⁵⁴¹ RAB, M34, 34, 'Jaarverslag 1938', 21 maart 1939, 12.

⁵⁴² RAB, M34, 22, 'Jaarverslag 1926', zonder datum, 6.

⁵⁴³ RAB, M25, 172, 'Briefwisseling over eventuele sluiting', 31 december 1933, 7.

kon worden.⁵⁴⁴ Ten tweede was er sprake over de sluiting van het ROG te Ruiselede vanaf het midden van de jaren 1920. Dit zorgde ervoor dat er erg zelflegitimerende betogen werden geformuleerd over de noodzaak van het voortbestaan van het ROG in Ruiselede.⁵⁴⁵ Het open en familiaal regime vormde daarin de grootste troefkaart in dit legitimeren. Daarnaast was het ROG, ondanks de moeilijke financiële situatie, gekant tegen een langere opsluitingsduur van de jongeren.⁵⁴⁶ De situatie verbeterde pas vanaf 1936 nadat de toestroom van 148 extra leerlingen de financiële situatie ontlastte.⁵⁴⁷

Met betrekking tot het discours in de periode 1919 tot 1944 verschilden de primaire functies van de cellulaire afzondering weinig ten opzichte van de eerdere periodes. De afzondering werd nog steeds benut als straf, disciplinerend of middel tot het bewaren van de interne orde. Wel maakte het ROG op papier een onderscheid tussen de isolatiecel en de veiligheidscel, waaraan men voor het eerst een ‘beschermende rol’ toekende. In de praktijk bleken die veiligheidscellen in het ROG echter niet aanwezig te zijn. Het is met andere woorden nog maar de vraag in welke mate die opdeling in de praktijk gemaakt werd. Een laatste rol die de afzondering in deze periode kreeg, was voor het medisch onderzoeken van aangekomen jongeren. Ondanks de verschuivende pedagogische opvattingen, bleven de functies die de afzonderingscel betrof relatief gelijk.

In het nieuwe pedagogische klimaat van vertrouwen stond het ROG nochtans veel explicieter weigerachtig ten opzichte van het gebruik van de afzonderingscel. Meermaals drukte de directeur van de instelling zijn ongelooft uit over de werking ervan en stelde hij alternatieven voor die, gezien de beperkte personeelsbezetting, beter werkbaar zouden zijn dan het afgelegen afzonderingskwartier. Ook dit fenomeen was echter niet nieuw, daar de eerste directeur van de instelling (Guillaume Poll) eigenlijk ook al gekant was tegen het gebruik van de afzonderingscellen. Dat maakt het des te opmerkelijker dat de cellulaire afzondering toch vanaf het midden van de negentiende eeuw tot het midden van de twintigste eeuw in gebruik bleef. Deze negatieve visie op de afzondering was bovendien allerm minst eenduidig, daar in het jaarverslag van 1938 verwezen werd naar de noodzakelijkheid van de afzondering als maatregel in de anders ‘open instelling’ om ontvluchtingen aan banden te leggen. Hieruit bleek nogmaals de tweespalt in het gebruik van de afzondering die ook in eerdere periodes al op te

⁵⁴⁴ RAB, M25, 137, ‘Jaarverslag 1943’, 30 maart 1943, 2-3; RAB, M34, 32, ‘Jaarverslag 1936’, 1 maart 1937, 2.

⁵⁴⁵ RAB, M34, 23, ‘Verslag voor het jaar 1927’, 31 maart 1928, 4; RAB, M34, 24, ‘Jaarverslag 1928’, 31 december 1928, 8; RAB, M34, 29, ‘Jaarverslag 1933’, 31 december 1933, 7.

⁵⁴⁶ RAB, M34, 24, ‘Jaarverslag 1928’, 31 december 1928, 6.

⁵⁴⁷ RAB, M34, 32, ‘Jaarverslag 1936’, 1 maart 1937, 2.

merken viel: voor de jongens die geachte werden een ‘open pedagogisch regime’ aan te kunnen, was de afzonderingscel een te vermijden middel. Maar de instelling zag geen graten in het gebruik van de eenzame afzondering voor de moeilijke, onverbeterlijke jongens. Voor deze groep jongeren bleef de isolatie een perfect legitiem middel ter bestrijding van de criminele contaminatie en sanctionering.

Om de daadwerkelijke impact van de Wet op de Kinderbescherming van 1912 en pedagogische evoluties te begrijpen, bleef een onderzoek van het feitelijke gebruik van de afzonderingscel belangrijk.

3.4.2 *Introductie van een Zachtere Afzonderingspraktijk (1919-1944)*

Om het feitelijke gebruik van de cellulaire afzondering tussen 1919 en 1944 te analyseren, werden het strafregister van 1926-1945 en de persoonsdossiers van de jongeren uit deze periode geraadpleegd.⁵⁴⁸ In dit strafregister werden, zoals bepaald in het reglement van 26 mei 1920⁵⁴⁹, de aard en duur van sancties bijgehouden, evenals het nummer van het personeelsdossier, de sectie, naam en voornaam, de motieven tot straffen en het begin en einde van de straf. Daarnaast werd in desbetreffende gevallen vermeld of de leerling in kwestie op de straftafel werd geplaatst of van sectie moest veranderen. De kwantitatieve gegevens werden aangevuld met gegevens van kwalitatieve aard uit de persoonsdossiers van de leerlingen. In tegenstelling tot de persoonsdossiers uit de periode 1880-1918 werden niet langer strafnota's in de dossiers gestoken, maar schreven de opvoeders de sancties en bijhorende context op een daarvoor bestemd formulier. Hierdoor was er vaak, ook voor de lichtere vergrijpen zoals eerder gedefinieerd, nu meer contextuele informatie voorhanden dan voor de studie van vroegere historische periodes. Voor zwaardere overtredingen, zoals ontvluchtingen, werd zelfs een verslag gemaakt dat opgestuurd werd naar het Ministerie.

3.4.2.1 *Functies van de Afzondering: Corrigeren, Disciplineren én Beschermen (?)*

In het discours over de cellulaire afzondering tussen 1919 en 1944 kwamen vier verschillende functies van de afzondering aan bod: het medisch onderzoeken van terugkerende jongeren, het beschermen van jongeren tegen zichzelf in een fase van opgewondenheid, een verzorgingsmaatregel voor jongeren met snode plannen en als tuchtmaatregel in het geval van

⁵⁴⁸ RAB, M25, 607, 'Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen', 1910- 1911, 1925-1945.

⁵⁴⁹ RAB, M25, 606, 'Ecoles de bienfaisance – Code disciplinaire', 25 mei 1920; Recueil des Circulaires, Instructions et autres Actes Emanés du Ministère de la Justice, volume 1919-1921, 'Ecoles de bienfaisance – Code disciplinaire', 346.

grove vergrijpen tegenover het reglement.⁵⁵⁰ Van de eerste functie, het afzonderen van jongeren met het oog op een medisch onderzoek alvorens ze in de instelling te kunnen re-integreren, werd slechts acht keer melding gemaakt. Deze functie was dus slechts goed voor minder dan één procent van het totale aantal afzonderingen. Het feit dat het discours vermeldde dat de afzonderingskamer als een mechanisme diende om jongeren tegen zichzelf te beschermen, moest op basis van het cijfermateriaal genuanceerd te worden: er was slechts één voorval te vinden waarbij een jongere om deze reden werd afgezonderd. Op 16 september 1931 werd een leerling afgezonderd voor twee dagen naar aanleiding van een zedenvergrijp om hem te beschermen tegen zichzelf en de andere leerlingen.⁵⁵¹ De derde functie van de afzonderingscel, namelijk de isolatie als voorzorgsmaatregel, kwam als volgt voor: er waren 80 voorvallen van pogingen tot ontvluchten; één voorlopige afzondering tot het onderzoek naar de feiten kon worden afgerond; één voorval waarbij een jongere als ordemaatregel werd opgesloten en één opname in de afzonderingskamer alvorens de jongere werd overgeplaatst naar het ROG van Mol. In 83 gevallen op de 977, wat overeenkwam met 8.50 procent, werd de afzonderingscel als voorzorgsmaatregel toegepast. In alle andere gevallen, 90.58 procent van alle afzonderingen tussen 1926 en 1944, werd de afzonderingscel als strafmaatregel toegepast omwille van diverse redenen: diefstallen, vandalisme, ontvluchtingen, zedenovertredingen...

Ten slotte was er ook een kwalitatieve indicatie in de persoonsdossiers die licht wierp op de perceptie van de afzonderingscel bij de jongeren in het Rijksopvoedingsgesticht. Het proces-verbaal over de leerling C.L. na re-integratie in de instelling onthulde het feit dat *deze colon* regelmatig naar het cachot (niet afzonderingskamer) werd gestuurd voor feiten die hij naar eigen zeggen niet pleegde. Het onderstaande citaat toont aan dat jongeren hun straffen niet steeds aanvaardden of geloofden in de correctheid ervan, zoals in het discours van de instelling beweerd werd. Bovendien kon het gebruik van de term cachot erop wijzen dat de jongeren de afzondering vooral associeerden met het punitieve aspect ervan. Dit lijkt te stroken met de vaststelling dat ruim 90 procent van de afzonderingen gelinkt was aan het bestraffen van de jongeren:

⁵⁵⁰ RAB, M34, 34, 'Jaarverslag 1938', 21 maart 1939, 11-13.

⁵⁵¹ RAB, M25, 607, 'Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen', 1910- 1911, 1925-1945, 16 september 1931.

*“Ik ben op 2-9-1935, rond 14 uur ontvlucht uit het gesticht te Ruysselede, omdat ik het ginder niet meer kon uithouden, daar ik dikwijls voor anderen in het cachot moest en ook omdat de andere jongens mij niet gerust lieten.”*⁵⁵²

3.4.2.2 Verschillende Soorten Afzonderingen: *Back to Basics*

De afzonderingen gedurende deze periode bestonden voornamelijk uit de ‘reguliere’ isolatie gedurende dag en nacht. Toch waren er ook nog – al blijven dit erg schaarse-voorbeelden te vinden van leerlingen die op zondagen of ’s nachts in de afzonderingskamers terechtwamen: zo moest leerling O. in 1926 6 dagen in afzondering doorbrengen wegens het ontvluchten van de instelling en ook L.H. werd tot 2 zondagen in afzondering veroordeeld nadat hij voor zedenfeiten was betrapt.⁵⁵³ Daarvan spendeerde hij vier reguliere dagen in afzondering, de overige twee dagen moest hij op zondagen in isolatie. Leerling K.J. bracht na een gelijkaardige regeling elf zondagen door in afzondering.⁵⁵⁴ Leerling D. (eveneens 1927) moest in op zijn beurt ’s nachts in afzondering nadat hij terug in de instelling kwam na een ontvluchtingspoging.⁵⁵⁵ We merkten dus een fenomeen op waarbij het aantal dagen in afzondering gespreid werd over verschillende zondagen in het geval van enkele zware overtredingen zoals ontvluchtelingen. De periodes waarbij een leerling elk weekend gedurende de vrije tijd naar de strafcel werd gestuurd, kon oplopen tot drie maanden, zoals het geval was bij leerlingen D.M. en E.J.⁵⁵⁶ Ook kwam de isolatie op water en droog brood veeleer sporadisch voor: in totaal brachten veertien leerlingen tijd in cellulaire afzondering door enkel op water en droog brood. Dat was het geval voor leerling V.L in 1927 toen die voor een zedenfeit acht dagen werd afgezonderd op water en droog brood.⁵⁵⁷

Hoewel het uitdrukkelijk verboden was om leerlingen zonder vastgelegde straftijd op te sluiten in de afzonderingskamers⁵⁵⁸, gebeurde het in de praktijk wel. M.G. spendeerde een

⁵⁵² RAB, M25, 924, N° 7775, dossier C.L., ‘Proces-verbaal van inlichtingen nopens wederopsluiting’, 5 september 1935.

⁵⁵³ RAB, M25, 607, ‘Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen’, 1910- 1911, 1925-1945, 8 juni 1926.

⁵⁵⁴ RAB, M25, 607, ‘Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen’, 1910- 1911, 1925-1945, 18 november 1926.

⁵⁵⁵ RAB, M25, 607, ‘Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen’, 1910- 1911, 1925-1945, 16 maart 1927.

⁵⁵⁶ RAB, M25, 607, ‘Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen’, 1910- 1911, 1925-1945, 28 november 1928.

⁵⁵⁷ RAB, M25, 607, ‘Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen’, 1910- 1911, 1925-1945, 8 juni 1926.

⁵⁵⁸ RAB, M25, 606, ‘Ecoles de bienfaisance – Code disciplinaire’, 25 mei 1920; Recueil des Circulaires, Instructions et autres Actes Emanés du Ministère de la Justice, volume 1919-1921, ‘Ecoles de bienfaisance – Code disciplinaire’, 346.

niet-vastgelegde tijd in afzondering in afwachting van zijn overplaatsing naar Mol.⁵⁵⁹ In totaal werden 33 afzonderingen tot nader order uitgesproken. In 85 procent van de gevallen werd dit gedaan bij ontvluchtingen. Normaliter diende elke afzondering met toelating van het bestuur te gebeuren.⁵⁶⁰ Toch toont het strafregister aan dat dit niet steeds het geval was. Dit kan erop wijzen dat de afzonderingen niet steeds voor zware overtredingen op grond van het tuchtreglement werden uitgedeeld, dan wel ingezet werden als een ordemaatregel (waarvoor de uitdrukkelijke toelating van de directie niet was vereist):

*“Eenige leerlingen zijn, zonder naar het rapport van den Heer Bestuurder gezonden geweest te zijn, voor eenige uren per dag naar de afzonderingskamer gebracht geweest. Order is gegeven geen leerlingen meer naar de afzonderingskamer te doen zonder toelating van het Bestuur.”*⁵⁶¹

Voor de periode 1926 tot 1945 werden in totaal 977 afzonderingen uitgesproken. Uit het jaarverslag van 1924 bleek dat er geen leerlingen werden geïsoleerd in 1924.⁵⁶² De meeste afzonderingen werden uitgesproken in de periode 1935-1938, met een piek in 1936 en 1937 van 94 isolaties. Het laagste aantal afzonderingen (vijf) kwam in 1942 voor (figuur 12). De uitgesproken afzonderingen konden evenwel niet steeds uitgevoerd worden. In 1929 kon leerling M.R. bijvoorbeeld niet in isolatie geplaatst worden, daar alle kamers al bezet waren. De straf van twee dagen in afzondering ten gevolge van zedenfeiten werd bijgevolg kwijtgescholden.⁵⁶³ Ook B.P. zag zijn straf van 10 dagen afzondering gereduceerd worden tot twee dagen door een belofte van goed gedrag en een tekort aan cellen.⁵⁶⁴ In vergelijking met het aantal reguliere afzonderingen tussen 1906 en 1916, toen er 2592 reguliere isolaties uitgedeeld werden, bleek er dus een sterke afname te zijn. Om te onderzoeken of dit verschil significant was, werd de onafhankelijke T-steekproeftoets gebruikt om de normaal-verdeelde datasets te vergelijken.⁵⁶⁵ Hieruit bleek dat er een afname was in het aantal afzonderingen per

⁵⁵⁹ RAB, M25, 607, ‘Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen’, 1910- 1911, 1925-1945, 27 januari 1930.

⁵⁶⁰ RAB, M25, 606, ‘Ecoles de bienfaisance – Code disciplinaire’, 25 mei 1920; Recueil des Circulaires, Instructions et autres Actes Emanés du Ministère de la Justice, volume 1919-1921, ‘Ecoles de bienfaisance – Code disciplinaire’, 346.

⁵⁶¹ RAB, M25, 607, ‘Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen’, 1910- 1911, 1925-1945, 29 juni 1928.

⁵⁶² RAB, M34, 20, ‘Jaarverslag 1924’, zonder datum, 13.

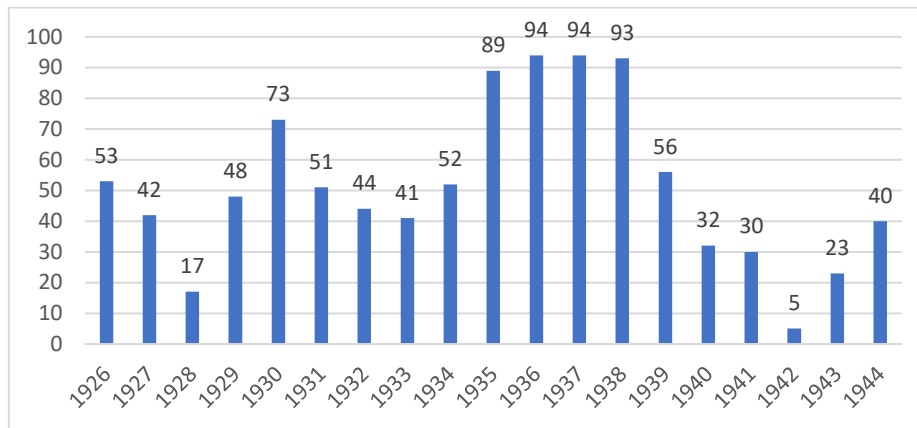
⁵⁶³ RAB, M25, 607, ‘Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen’, 1910- 1911, 1925-1945, 7 februari 1929.

⁵⁶⁴ RAB, M25, 607, ‘Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen’, 1910- 1911, 1925-1945, 12 december 1929.

⁵⁶⁵ De Vocht, *Basishandboek SPSS 24*, 165; Vanhooymissen, *Inductieve Statistiek Voor de Gedragwetenschappen: Toegepaste Hypothesetoetsing Met SPSS*, 91.

jaar: $t(28)=11.23$, $p<.001$. De effectgrootte, $r=.90$, toonde een sterk effect. Dit betekende dus dat er voor de periode 1926-1944 per jaar significant minder leerlingen in de afzonderingscel terecht kwamen als tijdens het vorige tijdperk van 1906-1916.

Figuur 12. Aantal cellulaire afzonderingen per jaar van 1926 tot en met 1944.

Tijdens de discoursanalyse kwam aan bod dat een ruimere bevolking in het ROG van Ruiselede een strenger disciplinair regime rechtvaardigde.⁵⁶⁶ Dit zou betekenen dat er een verband bestond tussen de bevolkingsaantallen en het aantal afzonderingen dat in die periode werd uitgesproken, daar de afzondering de zwaarste straf was die de opvoeders konden inzetten. De bevolkingscijfers tussen 1926 en 1945 werden teruggevonden in de jaarverslagen van de instelling, met uitzondering van het jaar 1939. Tot 1925 waren er geen afzonderingscijfers beschikbaar. Hierdoor werden deze jaartallen (1920, 1921, 1922, 1923, 1925 en 1939) weggelaten tijdens het berekenen van de Pearson-correlatietoets.

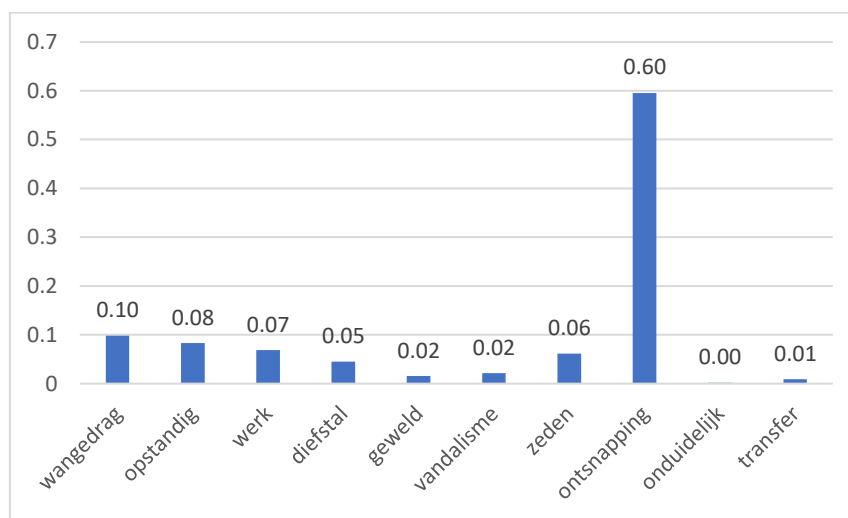
Tussen de bevolking in het ROG en het aantal afzonderingen bestond een klein negatief verband, maar dit toonde zich statistisch niet significant op het 95%-betrouwbaarheidsniveau: $r(16)= -.24$, $p=.34$. Dit betekende dat in de afzonderingscijfers geen indicaties waren dat een stijging in de bevolking gedurende deze periode een positief lineair verband vertoonde met een stijging in het aantal afzonderingen. Indien de oorlogsjaren 1940-1944 achterwege werden gelaten, was er wel een positief significant verband te vinden tussen het aantal afzonderingen en het bevolkingscijfer van het rijkopvoedingsgesticht: $r(11)=.68$, $p=.01$.

Van alle afzonderingen werd 59.63 procent uitgedeeld omwille van een ontvluchting, poging tot ontvluchting of een heropname na een ontsnapping uit het Rijksopvoedingsgesticht van Ruiselede (figuur 13). De tweede en derde grootste reden waarom jongeren in de

⁵⁶⁶ RAB, M34, 34, 'Jaarverslag 1938', 21 maart 1939, 11-13.

afzonderingscel werden geplaatst waren wangedrag (9.84 %) en opstandig gedrag (8.30 %). De kleinste categorieën waren transfer (.92 %), geweldpleging (1.54 %) en vandalisme (2.15 %). Met transfers werd in deze periode de afzondering bedoeld voorafgaand aan een overplaatsing naar het ROG in Mol, en specifiek zo werd ingeschreven in de registers.⁵⁶⁷ Leerlingen konden echter ook overgeplaatst worden na een overtreding van het reglement. In dat geval werd de transfer bij het oorspronkelijke motief geschreven. In 27 gevallen werd het voorstel tot overplaatsing of de effectieve overplaatsing bewerkstelligd op het einde van de uitgesproken straf.

Figuur 13. Proportie cellulaire afzonderingen per strafmotief van 1926 tot en met 1944.

Op basis van de bovenstaande beschrijvende gegevens kon verwacht worden dat enkel de categorie ontvluchtingen significant vaker voorkwam per jaar dan de overige strafmotieven. Aangezien alle strafmotieven niet-normaal verdeeld waren, werd de Mann Whitney U-toets toegepast om de verschillen tussen de groepen vast te stellen.⁵⁶⁸ Door het meten van een specifieke hypothese, werd het oorspronkelijke significantieniveau via de Bonferroni-methode gecorrigeerd. In totaal werden acht testen uitgevoerd, waardoor het positief eenzijdige significantieniveau $\alpha=.003$ was⁵⁶⁹. De Mann Whitney U-toets wees uit dat ontvluchtingen per jaar significant vaker als motief ter afzondering van jongeren werd toegepast dan de overige categorieën. De sterkste verschillen bleken tussen ontvluchtingen en vandalisme ($r=.88$) en

⁵⁶⁷ RAB, M25, 606, 'Ecoles de bienfaisance – Code disciplinaire', 25 mei 1920; Recueil des Circulaires, Instructions et autres Actes Emanés du ministère de la justice, volume 1919-1921, 'Ecoles de bienfaisance – Code disciplinaire', 346.

⁵⁶⁸ Vanhoomissen, *Inductieve Statistiek Voor de Gedragwetenschappen: Toegepaste Hypothesetoetsing Met SPSS*, 104.

⁵⁶⁹ De exacte waarde van $\alpha=.003125$.

geweld en vechten ($r=.89$) te liggen. De sterkste (positieve) lineaire verbanden op basis van de Pearson correlatietoets tussen strafmotieven en het aantal afzonderingen, werden gevonden voor werkgerelateerde feiten en aantal afzonderingen, $r(36)=.82$, $p<.001$; opstandig gedrag en aantal afzonderingen, $r(36)=.79$, $p<.001$ en tenslotte werd een positief lineair verband gevonden tussen ontvluchtelingen en het aantal afzonderingen per jaar, $r(36)=.78$, $p<.001$.

Naast de gegevens over de verschillende strafmotieven die leidden tot een opsluiting in de afzonderingskamers, bood het strafregister ook een inkijk in de duur van de opsluiting. Om de gemiddelde duur (in dagen) van de afzonderingen per strafmotief (tabel 9) te berekenen, werden eerst de afzonderingen waarvan de duurtijd onbepaald was uit de dataset gehaald. Hierdoor bleven in totaal 892 van de oorspronkelijke 977 over voor vergelijkende analyses. Hieruit bleek dat ontvluchtelingen nog steeds het zwaarst bestraft werden ($M=4.74$, $SD=3.49$). In tegenstelling tot de vorige periode, waar zedenfeiten de op een na langste duurtijd invulde, leverde vandalisme ($M=4.19$, $SD=5.13$) tussen 1926 en 1944 gemiddeld genomen de op een na langste opsluitingstijd op. Leerlingen kwamen gemiddeld het minst aantal dagen in de afzondering terecht omwille van wangedrag ($M=2.72$, $SD=2.43$). Dat betekende dat zedenovertredingen en ontvluchtelingen niet langer beide significant zwaarder bestraft werden dan de overige categorieën.

Tabel 9. Descriptieve gegevens afzonderingstijd van 1926 tot en met 1944.

	M	SD	n
wangedrag	2.72	2.43	93
opstandig	3.44	5.67	80
werk	2.47	1.54	66
diefstal	3.53	2.30	40
geweld	3.33	3.58	15
vandalisme	4.19	5.13	21
zeden	4.02	2.88	54
ontvluchting	4.74	3.49	515
transfer	3.38	1.92	8

Om te onderzoeken of dit wel nog opging voor ontvluchtelingen, werd voor de motieven waarvan de steekproefgrootte groter was dan dertig de onafhankelijke T-steekproeftoets gebruikt, daar deze toets robuust was tegen niet-normaal verdeelde data indien de steekproefgrootte groter bleek dan dertig.⁵⁷⁰ Voor de motieven waarbij dit niet het geval was,

⁵⁷⁰ De Vocht, *Basishandboek SPSS 24*, 165; Vanhooymissen, *Inductieve Statistiek Voor de Gedragwetenschappen: Toegepaste Hypothesetoetsing Met SPSS*, 91.

werd de Mann Whitney U-test afgenomen. Beide toetsen werden afgenomen op een betrouwbaarheidsinterval van 95%. Om een vals positief resultaat te vermijden, werd dit betrouwbaarheidsniveau gecorrigeerd via de Bonferroni-methode.⁵⁷¹ Hierdoor was het eenzijdig positieve significantieniveau na zeven uitgevoerde toetsen $\alpha=.004$.⁵⁷² Uit deze toetsen bleek dat leerlingen omwille van een ontvluchting of ontsnappingspoging gemiddeld langer in afzondering zaten dan de motieven wangedrag, opstandig gedrag en werkgerelateerde overtredingen. Het sterkste verschil werd daarbij opgemeten tussen opstandig gedrag en ontvluchtingen met een relatief sterke effectgrootte van $r=.59$. Tussen het strafmotief ontvluchtingen en de overige motieven werd geen significant verschil gevonden op het bovenstaande betrouwbaarheidsniveau. Dit betekende dat in deze periode zowel zedenfeiten als ontvluchtingen niet langer consequent zwaarder bestraft werden dan alle andere strafmotieven.

De cellulaire afzondering werd echter niet altijd als enige straf voor een incident uitgesproken, maar ging in 338 gevallen van de 976 afzonderingen gepaard met een tweede straf. Deze secundaire straf kon een periode van drie maanden op de straftafel zijn (274 van de 976 afzonderingen); terugkeren naar een lagere rang in het zedelijk klasement (zodat de verblijfsduur van de jongere effectief verlengd werd) in 34 gevallen; een verdere restrictie op de vrije tijd van de jongere door de leerling in het weekend af te zonderen of in de ergste gevallen ging het om een overplaatsing naar Mol (33 cases). In één geval werd een leerling geheroriënteerd naar een andere stiel wegens moeilijkheden met de leermeester.

3.4.2.3 Motieven tot Afzonderen: Verschuiving naar Zware Vergrijpen

57.74 procent van de afzonderingen waren het gevolg van een **ontvluchting** of poging tot ontvluchten van de jongeren uit de instelling. Het hoge aantal ontvluchtingen was volgens de instelling te wijten aan het open karakter van het ROG in Ruiselede.⁵⁷³ Zo kwam leerling P.L. veertien dagen in de afzonderingscel voor een ontvluchting in 1926.⁵⁷⁴ Vijftien dagen was de maximale opsluitingsduur in die tijd.⁵⁷⁵ Ook waren er indicaties dat leerlingen soms langer in de strafcel vertoefden dan wat reglementair toegelaten werd. Leerlingen D.J. en R.W.,

⁵⁷¹ Armstrong, "When to Use the Bonferroni Correction.," 502–8.

⁵⁷² De exacte waarde van $\alpha=.003571$.

⁵⁷³ RAB, M34, 32, 'Jaarverslag 1936', 1 maart 1937, 2.

⁵⁷⁴ RAB, M25, 607, 'Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen', 1910- 1911, 1925-1945, 17 mei 1926.

⁵⁷⁵ RAB, M25, 606, 'Ecoles de bienfaisance – Code disciplinaire', 26 mei 1920; Recueil des Circulaires, Instructions et autres Actes Emanés du ministère de la justice, volume 1919-1921, 'Ecoles de bienfaisance – Code disciplinaire', 346.

bijvoorbeeld, brachten respectievelijk 21 en achttien dagen in de cel door omwille van een ontvluchtingspoging.⁵⁷⁶ Ook J.G. spendeerde 21 dagen in de afzonderingscel in 1926.⁵⁷⁷ Toch is het geenszins zo dat een ontvluchting per definitie leidde tot een opname in de afzonderingskamers: in het halfjaarverslag (juni 1933) van leerling B.G. stond vermeld dat deze leerling enkel op de straftafel werd geplaatst na een ontvluchting.⁵⁷⁸

Om het aantal afzonderingen tussen 1880 en 1918 en de periode 1919-1944 te vergelijken werd de onafhankelijke T-steekproeftoets toegepast, aangezien beide datasets normaal verdeeld waren. De elf datapunten met betrekking tot de reguliere cellulaire afzondering als gevolg van ontvluchtungen tussen 1906 en 1916 ($M=40.91$, $SD=24.08$) en de vijftientig datapunten tussen 1926 en 1944 ($M=30.63$, $SD=15.65$) toonden aan dat er geen significante afname was in het aantal ontvluchtungen, ontvluchtingspogingen en re-integraties tussen 1919 en 1944 ten opzichte van de periode 1880-1918: $t(28)= 1.38$, $p=.22$ op het 95%-betrouwbaarheidsniveau. Dit betekende dat het aandeel toenam van 18.20 procent in de voorgaande periode tot 57.74 procent, ondanks het feit dat het aantal ontvluchtungen (niet significant) afnam. Uit de onafhankelijke T-steekproeftoets die de gemiddelde afzonderingsduur vergeleek, bleek dat de leerlingen gemiddeld genomen wel langere tijd spendeerden in de afzonderingscel na een ontvluchting tussen 1880-1918 ($M=15.59$, $SD=13.54$) dan in de periode 1919-1944 ($M=4.74$, $SD=3.49$): $t(486.37)=16.11$, $p<.001$ op het 95%-betrouwbaarheidsniveau. Het verschil tussen beide periodes bleek relatief sterk te zijn ($r=.59$). Uit deze analyses volgde dat er geen significante afname was in het aantal afzonderingen per jaar in vergelijking met de voorgaande periode. Wel bleek dat de gemiddelde opsluitingsduur na een ontvluchting of ontvluchtingspoging relatief sterk afnam.

Het motief **wangedrag** vormde 10.43 procent van het totale aantal afzonderingen tussen 1919 en 1944. Uit de analyse van de periode 1880-1918 bleek dat het vooral om alledaagse overtredingen ging, zoals de orde verstoren in de klas of in het werkhuis, roken in de slaapvertrekken of andere 'kwajongensstreken'. Leerling K.J. bracht bijvoorbeeld zes dagen in afzondering door wegens slecht gedrag in de klas en voor het veroorzaken van oproer. Na zijn afzondering werd hij overgeplaatst naar Mol.⁵⁷⁹ Leerlingen werden soms ook veroordeeld

⁵⁷⁶ RAB, M25, 607, 'Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen', 1910- 1911, 1925-1945, 6 januari 1931.

⁵⁷⁷ RAB, M25, 607, 'Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen', 1910- 1911, 1925-1945, 17 mei 1926.

⁵⁷⁸ RAB, M25, 916, N° 7532, dossier B.G., 'Halfjaarverslag juni 1933', 1 juni 1933.

⁵⁷⁹ RAB, M25, 607, 'Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen', 1910- 1911, 1925-1945, 5 november 1928.

tot een halve dag in afzondering, zoals V.R. in 1929 wegens onbeleefdheid.⁵⁸⁰ Het aandeel van het motief wangedrag was in de periode 1880-1918 23.67 procent. Dit zakte naar een aandeel van 9.84 procent tussen 1919 en 1944. Om te onderzoeken of er significant minder afzonderingen voor wangedrag werden uitgesproken, werd de Mann Whitney U-test toegepast ($\alpha=.05$). De dataset voor 1926-1944 was immers niet-normaal verdeeld. De Mann-Whitney U-test wees uit dat de verschillen in aantal afzonderingen op basis van wangedrag tussen 1880 en 1918 en op basis van wangedrag tussen 1919 en 1944 statistisch significant waren: $U(N_{1906-1916}=11, N_{1926-1944}=19)=0$, $z=-.4.51$, $p<.001$. De afname was sterk te noemen, daar de effectgrootte (-.82) was. Dit betekende dus dat er tussen 1919 en 1944 jaarlijks aanmerkelijk minder afzonderingen werden gebruikt naar aanleiding van wangedrag dan tijdens de voorgaande periode het geval was. Ook de duurtijd van de afzondering tussen 1919 en 1944 ($M=2.72$, $SD=2.44$) daalde significant ten aanzien van het vorige tijdperk ($M=5.66$, $SD=8.01$): $t(457.48)=7.02$, $p<.001$. De effectgrootte was in dit geval eerder klein ($r=.31$). Dit betekende dat leerlingen in de periode van 1919 tot 1944 significant minder dagen doorbrachten in de afzonderingscel omwille van wangedrag ten opzichte van de voorgaande periode. Wat wangedrag van leerlingen betrof, daalden dus zowel het aantal afzonderingen als de duurtijd ervan significant.

In het geval van **opstandig gedrag** betrof het doorgaans tegenspreken, ongehoorzaamheid, onwilligheid... Zo werd leerling R. tot één dag afzondering veroordeeld omdat hij ongehoorzaam was ten overstaan van zijn opvoeders.⁵⁸¹ G.E. moest in 1929 twee dagen in afzondering wegens weerspanningheid.⁵⁸² In totaal bleek 8.97 procent van het aantal afzonderingen in de periode 1919-1944 het gevolg van opstandig gedrag van leerlingen. Tussen 1880 en 1918 maakte dit nog ongeveer twaalf procent van de afzonderingen uit. De Mann Whitney U-test wees echter uit dat er significant meer afzonderingen werden uitgesproken wegens opstandig gedrag in de voorgaande periode: $U(N_{1906-1916}=11, N_{1926-1944}=19)= 8.5$, $z=-.4.14$, $p<.001$. De effectgrootte bleek sterk te zijn ($r=-.76$). Dit betekende dat opstandig gedrag vaker tot de afzonderingscel leidde in de periode 1880-1918 dan tussen 1919 en 1944 maar dat de categorie proportioneel relatief stabiel bleef. Het gemiddeld aantal dagen gespenseerd in de afzonderingscel omwille van opstandig gedrag daalde van 4.55 dagen tussen 1880-1918 tot

⁵⁸⁰ RAB, M25, 607, 'Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen', 1910- 1911, 1925-1945, 15 september 1929.

⁵⁸¹ RAB, M25, 607, 'Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen', 1910- 1911, 1925-1945, 17 juli 1926.

⁵⁸² RAB, M25, 607, 'Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen', 1910- 1911, 1925-1945, 22 maart 1929.

3.44 dagen in de periode tussen 1919 en 1944. Deze afname was echter niet statistisch significant, zoals bleek uit de onafhankelijke T-steekproeftoets: $t(110.39)=1.61$, $p=.11$. Met betrekking tot opstandig gedrag werden dus enkel minder afzonderingen uitgesproken. De lengte van de afzonderingstijd veranderde niet significant ten opzichte van de periode 1880-1918.

Een ander motief waarvoor leerlingen tot de afzonderingskamer veroordeeld werden, waren **werkgerelateerde incidenten**. Hieronder vielen onder meer het weigeren van werk, ondermaats presteren in het atelier of werk leveren waarbij medeleerlingen in gevaar werden gebracht (bijvoorbeeld door een te speelse houding). Op twee april 1926 weigerde R.A. bijvoorbeeld te werken in het werkhuis, waarna hij tot acht dagen in afzondering werd veroordeeld. Daarenboven werd hij gedegradeerd naar de beloningstafel.⁵⁸³ Een andere leerling, S.J., spendeerde één dag in afzondering omwille van onwilligheid op het werk. Daarop veranderde hij van vakrichting.⁵⁸⁴ G.C. kreeg drie dagen afzondering voorgeschreven omdat hij het werk in de ateliers weigerde in november 1920.⁵⁸⁵ Tussen 1880 en 1918 namen werkgerelateerde feiten slechts 5.30 procent van alle afzonderingen voor hun rekening. In de periode 1919-1944 was dit aandeel gestegen naar 7.40 procent. Toch bleek uit de Mann Whitney U-test dat er significant minder werkgerelateerde afzonderingen per jaar tot een afzondering leidden= $U(N_{1906-1916}=11, N_{1926-1944}=19)=34.50$, $z=-.3.03$, $p=.002$, $r=-.55$. Hoewel het aandeel dus relatief gelijk bleef, nam het aantal afzonderingen op basis van werkgerelateerde feiten significant af. De onafhankelijke T-steekproeftoets wees bovendien uit dat de duur van de afzonderingen tussen 1880 en 1918 ($M=5.92$, $SD=10.93$) significant hoger was dan tussen 1919-1944 ($M=2.47$, $SD=1.54$): $t(141.51)=3.58$, $p<.001$. De effectgrootte bleek hier echter vrij laag te zijn ($r=.29$). Zowel het aantal afzonderingen uitgesproken voor werkgerelateerde overtredingen als het aantal dagen die de leerlingen daarvoor in afzonderingen doorbrachten, daalden significant.

Onder **zedeneiten** werd ook in deze bestudeerde periode nog steeds masturberen of te intieme aanrakingen met medeleerlingen gecatalogeerd. Leerling R.L bracht bijvoorbeeld twee dagen door in afzondering voor 'onzedige feiten met een medeleerling'. Daarbovenop werd hij

⁵⁸³ RAB, M25, 607, 'Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen', 1910- 1911, 1925-1945, 2 april 1926.

⁵⁸⁴ RAB, M25, 607, 'Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen', 1910- 1911, 1925-1945, 9 mei 1926.

⁵⁸⁵ RAB, M25, 770, N°5407, 'Persoonsdossiers van de minderjarige jongens uit het Rijksopvoedingsgesticht te Ruiselede-Wingene', dossier G.C.

op de straftafel geplaatst.⁵⁸⁶ Hoewel zedenfeiten doorheen de volledige onderzoeksperiode zwaarder bestraft werden dan andere vergrijpen (met uitzondering van ontvluchtingen), waren er ook voorvallen waarbij leerlingen niet in afzondering moesten na een zedelijke overtreding. Leerling K.J. werd voor drie maanden op de straftafel geplaatst voor onzedelijkheid 's nachts.⁵⁸⁷ De Mann Whitney U-test wees uit dat het aantal zedenfeiten per jaar dat leidde tot een cellulaire afzondering significant afnam ten opzichte van de periode 1880-1918, $U(N_{1906-1916}=11, N_{1926-1944}=19)=6.50, z=-.4.24, p<.001, r=-.77$. Het aandeel van zedenfeiten ten opzichte van het totale aantal afzonderingen was tussen 1880 en 1918 ongeveer tien procent en zakte naar 6.05 procent in de periode 1919-1944. Een significante daling in het aantal zedenfeiten per jaar dat tot een afzondering leidde, resulteerde met andere woorden ook in een proportionele daling. Daarnaast wees een onafhankelijke T-steekproeftoets uit dat het gemiddeld aantal dagen in afzondering omwille van zedenovertredingen tussen 1880-1918 ($M=10.89, SD=7.37$) significant hoger lag dan tijdens 1919-1944 ($M=4.02, SD=2.79$): $t(217.54)=11.42, p<.001$. De effectgrootte was sterk ($r=.61$). In de periode 1926 tot 1946 werden met andere woorden per jaar minder leerlingen veroordeeld tot de afzonderingscel op grond van een zedenovertreding en spendeerden ze bovendien gemiddeld genomen minder dagen in de isolatiekamer.

Ook **diefstal** of pogingen tot stelen werden nog steeds bestraft met de afzonderingskamer. Leerling V.A. bracht in 1931 acht dagen in afzondering door omwille van een diefstal in het werkhuis.⁵⁸⁸ D.E. werd dan weer een halve dag in afzondering geplaatst voor medeplichtigheid aan diefstal.⁵⁸⁹ Er waren echter ook voorvallen van diefstallen bekend waarbij leerlingen niet veroordeeld werden tot de afzonderingskamer; zoals leerling V.T. die wegens diefstal van een brieven tas enkel op de straftafel terecht kwam.⁵⁹⁰ Ruim vijftien procent (15.41) van de reguliere afzonderingen tussen 1880 en 1918 was het gevolg van een diefstal of een poging tot stelen. Dit aandeel daalde naar 4.48 procent voor de in dit onderdeel bestudeerde periode. Ook in absolute aantallen werden er statistisch gezien minder afzonderingen

⁵⁸⁶ RAB, M25, 607, 'Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen', 1910- 1911, 1925-1945, 8 september 1927.

⁵⁸⁷ RAB, M25, 607, 'Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen', 1910- 1911, 1925-1945, 10 juli 1928.

⁵⁸⁸ RAB, M25, 607, 'Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen', 1910- 1911, 1925-1945, 16 februari 1931

⁵⁸⁹ RAB, M25, 607, 'Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen', 1910- 1911, 1925-1945, 3 oktober 1936.

⁵⁹⁰ RAB, M25, 607, 'Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen', 1910- 1911, 1925-1945, 29 juli 1926.

uitgesproken ten gevolge van diefstal in vergelijking met de periode 1880-1918: $U(N_{1906-1916}=11, N_{1926-1944}=19)= 11.00, z=-.4.05, p<.001, r=-.74$. Net als bij zedenfeiten verminderde zowel het relatieve aandeel als het aantal afzonderingen op basis van diefstallen per jaar. Het gemiddeld aantal dagen afzondering op basis van diefstallen tussen 1880-1918 ($M=6.61, SD=7.48$) halveerde bijna tussen 1919 en 1944 ($M=3.53, SD=2.30$). De onafhankelijke T-steekproeftoets wees uit dat leerlingen inderdaad significant minder dagen in afzondering zaten als gevolg van diefstal dan voor de Eerste Wereldoorlog: $t(155.04)=5.83, p<.001$ (met een matig effect ($r=.42$)). Dit betekende dat zowel het aantal afzonderingen als het gemiddeld aantal dagen per afzondering omwille van diefstal een middelmatige daling kenden.

Leerlingen die in de afzonderingscel terechtwamen naar aanleiding van **geweld of door vechten** met medeleerlingen en opzichters, maakten 1.68 procent van alle afzonderingen uit. Een voorbeeld van een leerling die opgesloten werd omwille van gewelddadige feiten, vonden we op 21 juli 1929, toen V.A. één dag in isolatie doorbracht omwille van vechten met medeleerlingen uit de sectie.⁵⁹¹ Ook in het gebeurtenissenregister werden voorvallen bijgehouden: zo beschreef het gebeurtenissenregister van de instelling op 2 februari 1932 een vechtpartij tussen twee leerlingen, waarbij één leerling naar de ziekenzaal moest worden overgebracht en de andere naar de afzonderingskamers werden gestuurd.⁵⁹² De categorie geweld maakte tussen 1880 tot 1918 nog 6.31 procent van alle reguliere afzonderingen uit. Dit aandeel daalde in de periode 1919-1944 tot 1.68 procent. Niet alleen daalde het aantal afzonderingen na geweldplegingen proportioneel gezien, ook in aantallen per jaar was er een significante daling te merken ten opzichte van de vooroorlogse periode: $U(N_{1906-1916}=11, N_{1926-1944}=19)= 0, z=-.4.59, p<.001, r=-.84$. Het gemiddeld aantal dagen dat de jongeren in de afzonderingskamer doorbrachten voor geweldplegingen en gevechten was tussen 1906 en 1916 5.14 dagen, terwijl dit tussen 1919 en 1944 nog maar 3.33 dagen bedroeg. Toch kon de Mann Whitney U-test geen significant verschil toewijzen tussen de twee datasets: $U(N_{1906-1916}=155, N_{1926-1944}=15)= 1045.50, z=-.66, p=.51$. Dit betekent dat er geen significant verschil was tussen de medianen wat betreft de duur van de afzondering tussen 1880-1918 en 1919-1944, maar dat de afname in het aantal afzonderingen per jaar wel significant was.

⁵⁹¹ RAB, M25, 607, 'Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen', 1910- 1911, 1925-1945, 21 juli 1929.

⁵⁹² RAB, M25, 612, 'Registers gehouden voor de inschrijving van de gebeurtenissen in de instelling te Ruiselede', 1908-1936, 2 februari 1932.

2.35 procent van de afzonderingen waren het gevolg van **vandalisme** door leerlingen van het Rijksopvoedingsgesticht. Een voorbeeld van vandalisme dat bestraft werd, was de afzondering gedurende één dag van D.J. voor het vernielen van een paar schoenen.⁵⁹³ D.A. moest acht dagen lang in de cel verblijven door het beschadigen van de isolatiecel tijdens een eerdere verblijf voor ontvluchting.⁵⁹⁴ Ook H.R. schreef op de muur van de afzonderingskamer en moest daardoor twee dagen langer in afzondering verblijven.⁵⁹⁵ Ten opzichte van de negen procent in de periode 1880-1918 daalde de proportie tot iets meer dan 2 procent tijdens de periode 1919-1944. Vandalisme daalde niet enkel proportioneel, maar ook in het aantal afzonderingen: er werden significant minder afzonderingen uitgesproken omwille van vandalisme dan tijdens de periode 1880-1919: $U(N_{1906-1916}=11, N_{1926-1944}=19)=10.00$, $z=-.4.14$, $p<.001$, $r=-.76$. Waar leerlingen tussen 1880 en 1918 gemiddeld genomen 7.19 dagen in isolatie doorbrachten na vandalisme, daalde dit tot gemiddeld 4.19 dagen per afzondering. De Mann Whitney U-test kon echter niet weerleggen dat dit verschil op basis van toeval kon berusten: $U(N_{1906-1916}=230, N_{1926-1944}=21)=1852.00$, $z=-1.78$, $p=.08$. Voor het strafmotief vandalisme konden we dus concluderen dat er een significante afname was in het aantal afzonderingen per jaar op grond van vandalisme, maar dat de daling in de gemiddelde duur van de afzonderingen ook op toeval kon berusten.

Leerlingen werden uit voorzorgsmaatregel ook opgesloten alvorens overgebracht te worden naar Mol of bij **re-integratie** in het Rijksopvoedingsgesticht van Ruiselede na een verlofperiode of invrijheidstelling. Zo moest G.K. hiervoor twee dagen in afzondering. Het strafregister vermeldde daarbij dat het ging om een ‘voorzichtigheidshalve maatregel’ om ontvluchting te voorkomen nadat een briefje werd ontdekt.⁵⁹⁶ Het merendeel van de jongeren werd echter na een ontvluchttingspoging vastgezet en doorgestuurd naar Mol. Dit verklaart waarom er weinig jongeren specifiek voor deze reden in het strafregister werden opgenomen. Het moet dan ook niet verbazen dat het aandeel leerlingen dat specifiek werden afgezonderd om overgeplaatst te worden naar het ROG van Mol afnam: waar tussen 1880 en 1918 nog 3.40 procent van de afzonderingen een overplaatsing voorafging, verminderde dat aandeel in de

⁵⁹³ RAB, M25, 607, ‘Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen’, 1910- 1911, 1925-1945, 24 mei 1930.

⁵⁹⁴ RAB, M25, 607, ‘Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen’, 1910- 1911, 1925-1945, 27 oktober 1944.

⁵⁹⁵ RAB, M25, 607, ‘Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen’, 1910- 1911, 1925-1945, 29 januari 1938.

⁵⁹⁶ RAB, M25, 607, ‘Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen’, 1910- 1911, 1925-1945, 7 oktober 1929.

periode van 1919 en 1944 tot .90 procent. Ook in aantal slonk het aantal afzonderingen per jaar met het oog op een overplaatsing: $U(N_{1906-1916}=11, N_{1926-1944}=19)=27.50, z=-.3.55, p<.001, r=-.65$. Omwille van het geringe aantal afzonderingen omwille van transfers tussen 1926 tot 1944 was het weinig zinvol om te meten of de gemiddelde duurtijd verschilde.

3.4.3 *Afzonderingspraktijk benadert Discours, maar toch ook niet: Conclusies cellulaire afzondering tussen 1919 en 1944*

Uit de jaarverslagen van 1924 en 1938 bleek dat het geloof in de werking van de afzonderingskamers afnam. Er werd zelfs in beide gevallen gepleit om de afzonderingskamers in een open instelling als het Rijksopvoedingsgesticht van Ruiselede af te schaffen en een ander systeem van toezicht en bestraffing te introduceren. Het gebruik van de afzonderingskamers daalde dan ook een significante ten opzichte van de periode voor de Eerste Wereldoorlog. Alle strafmotieven, met uitzondering van de categorie ontvluchtelingen, daalden significant in aantal afzonderingen per jaar. Niet alleen het aantal afzonderingen nam significant af, ook de duur van de isolaties veranderde drastisch. Jongeren werden tussen 1919 en 1944 voor alle strafmotieven minder lang opgesloten dan tijdens de periode ervoor. Enkel voor de motieven vandalisme en geweld bleek deze kortere opsluitingsduur niet significant. Dit kon echter het gevolg zijn van de beperkte steekproefgrootte van beide strafmotieven in deze periode, aangezien slechts weinig leerlingen omwille van deze overtredingen in afzondering werden gebracht.

Er zijn verschillende redenen die deze afnames helpen verklaren. Ten eerste kan de invloed van de pedagogische vernieuwingsbeweging, gestoeld op vertrouwen en positieve sancties, aangestipt worden als een mogelijke verklaring.⁵⁹⁷ De nadruk kwam immers niet langer op de tekortkomingen en fouten te liggen, maar de opvoeding moest vertrekken vanuit een appreciatie van de jongere.⁵⁹⁸ De invloed van reformpedagogen zoals Ovide Decroly werd in deze periode dan ook meer zichtbaar: de systematische observatie van de jongere en de ontwikkeling van het individu kwamen ook in het discours nadrukkelijk naar voren.⁵⁹⁹ De term surveillant maakte plaats voor ‘de opvoeder’, wat eveneens op de veranderende opvattingen wijst. Ten tweede stonden de opvoeders en directie binnen het ROG zelf twijfelachtig

⁵⁹⁷ De Brabandere, Delange, and Gryspeerd, *Wreck Geen Quaedt, Maer Dwing Tot Goed: Het Sint-Pietersveld, Kruispunt van Historische En Maatschappelijke Ontwikkelingen in Vlaanderen*, 95.

⁵⁹⁸ Nys, “Het Hart van Gabriel B.: Jongeren En Hun Gevoelens in Belgische Heropvoedingsinstellingen Voor Jeugd-delinquenten, 1890-1965,” 212.

⁵⁹⁹ Koerrenz, Blichmann, and Engelmann, *Alternative Schooling and New Education : European Concepts and Theories*, 52.

tegenover de effectiviteit van de afzonderingscel. In het jaarverslag van 1943 werd een beperkt geloof in de afzondering als middel tot hervorming duidelijk. De directie had overigens al in eerdere jaarverslagen te kennen gegeven voorstander te zijn van de afschaffing van de afzonderingskamer, en had alternatieve modellen van toezicht en discipline voorgesteld. Dit lag in lijn met de ontwikkelingen in die tijd: tijdens het internationaal penitentiair congres in Praag, bijvoorbeeld, werd besloten dat de cellulaire afzondering enkel voor korte duur aangewend kon worden en steeds in combinatie moest gebeuren met medische hulp om de negatieve gezondheidseffecten van de afzondering te ondervangen.⁶⁰⁰ Een slinkende overtuiging van de heilzame werking van de afzondering onder opvoeders kon uiteraard een grote invloed hebben op hun terughoudendheid om de isolatiecel te gebruiken. Daarnaast lagen wellicht ook een aantal praktische beperkingen aan de basis van de scherpe terugval in het aantal afzonderingen: ten eerste waren er slechts drie afzonderingskamertjes voor de gehele instelling omdat heel wat afzonderingscellen tijdens de oorlog vernield waren. Dit leidde tot toestanden waarbij de afzondering in de feiten niet kon worden uitgevoerd omdat de afzonderingskamers allemaal reeds in gebruik waren. Daarbovenop stelde de slechte materiële toestand van de kamertjes de opvoeders niet in staat deze te gebruiken tijdens de koude wintermaanden omdat er geen verwarming was.

Daarnaast mag ook de context van de instelling niet over het hoofd gezien worden. Steeds meer profileerde het Rijksopvoedingsgesticht zich als een open instelling met een vertrouwensregime. Daarbij zette de directie zich meermaals af tegen het strenge regime in het ROG van Mol, zeker toen een potentiële sluiting van één van deze vestigingen besproken werd. In 1924 rapporteerde het jaarverslag bijvoorbeeld over het feit dat er geen enkele jongere in de afzonderingskamer terecht was gekomen en ook in volgende jaren werd benadrukt hoe weinig ontvluchtelingen de instelling kende ondanks haar ‘open karakter’. In die context was het laag houden van de afzonderingscijfers mogelijk een bewuste, politieke strategie om het voortbestaan van de instelling in Ruiselede te beargumenteren. Tijdens de periode 1850-1879 bleek immers hoe het beleid vanuit Brussel zich vooral baseerde op het cijfermateriaal vanuit de instelling.

Toch bleef de afzonderingskamer een essentieel onderdeel van de werking in het ROG. Hoewel het aantal afzonderingen tussen 1920 en 1944 significant afnam ten opzichte van de vorige onderzoeksperiode, was het totale aantal van 977 afzonderingen ook niet gering. De

⁶⁰⁰ Smith, “Solitary Confinement — Effects and Practices from the Nineteenth Century until Today,” 37.

primaire functie die de afzonderingskamer in de periode 1920 tot 1944 bleef vervullen, was die van strafmaatregel. 90,58 procent van de afzonderingen was het gevolg van een ernstige overtreding van het reglement. Wel was er een duidelijke verschuiving in de oorzaken van opsluiting. Waar in de periode voor de Wereldoorlog wangedrag de hoofdoorzaak was, vormden ontvluchtingen nu de grootste categorie. Ongeveer 60 procent van de jongeren kwam als gevolg van ontvluchtingen in afzondering terecht. Bijgevolg sloot het praktische gebruik van de afzonderingskamer als strafmaatregel beter aan bij het discours dan in het vorige tijdperk, daar het discours nog steeds stelde dat de afzondering slechts bij de meest grove overtredingen kon worden ingezet. Een tweede gebruik van de afzonderingskamer lag in het isoleren van jongeren die ‘snode plannen’ beraamden. Deze voorzorgsmaatregel werd echter slechts in 8,50 procent van de gevallen toegepast. De afzonderingen met het oog op de bescherming van het individu of bij re-integratie na het verlov waren zelfs verwaarloosbaar. Sterker nog, in het Rijksopvoedingsgesticht ontbraken de veiligheidscellen ter bescherming van het individu. Deze verschillende rollen konden teruggebracht worden op het concept van de normaliserende sanctie: het voornaamste doel van de afzonderingskamers was slecht gedrag corrigeren (strafmaatregel) en toekomstige overtredingen beperken (preventieve maatregel).⁶⁰¹

Een derde voorkomend argument voor het gebruik van de cellulaire afzondering als maatregel was de overbevolking in de instelling.⁶⁰² Een interessante vaststelling in de kwantitatieve analyse was het feit dat het aantal afzonderingen over de periode 1919 tot 1944 geen significante samenhang vertoonde met de bevolkingsgrootte in het Rijksopvoedingsgesticht van Ruiselede. Toch vertoonde de data wel een relatief sterke, positieve samenhang met het bevolkingsaantal indien de oorlogsjaren achterwege werden gelaten in de berekening. De leerlingen verbleven, in tegenstelling tot de periode voor de Eerste Wereldoorlog, wel alle oorlogsjaren in de instelling. Wat de specifieke impact was van de oorlogssituatie op het pedagogisch beleid van de instelling was, viel echter buiten het opzet van deze meesterproef.

Met betrekking tot het gebruik van de cellulaire afzondering tussen 1919 en 1944 bleef het Rijksopvoedingsgesticht zich op twee sporen bewegen. Enerzijds raakten zowel opvoeders als directie meer en meer overtuigd dat een afzonderingskamer geen plaats had in een open instelling met een optimistisch pedagogisch regime zoals in Ruiselede. In dat opzicht hadden

⁶⁰¹ Foucault, *Discipline, Toezicht En Straf: De Geboorte van de Gevangenis*, 250–51.

⁶⁰² De Brabandere, Delange, and Gryspeerdt, *Wreck Geen Quaedt, Maer Dwing Tot Goed: Het Sint-Pietersveld, Kruispunt van Historische En Maatschappelijke Ontwikkelingen in Vlaanderen*, 93.

de nieuwe Wet op de Kinderbescherming en de nieuwe pedagogische ideeën een duidelijke invloed op het gebruik van de afzonderingscel. Anderzijds bleef het een legitieme praktijk om de moeilijke elementen te bestraffen via de afzondering. De angst voor criminele contaminatie binnen de instelling bleef bestaan en er werd meermaals gefoeterd op de machteloosheid van de instelling ten aanzien van de ‘lastige elementen’. In die zin was de isolatie van jongeren een laatste stok achter de deur.

3.5 Cellulaire Afzondering tussen 1945 en 1965

3.5.1 *Discours: Groeiend Geloof in het ‘Nieuwe Pedagogische Regime’: Afzonderen als Beschermingsmaatregel? (1945-1965)*

Het pedagogisch regime in het Rijksopvoedingsgesticht van Ruiselede tussen 1919 en 1944 kenmerkte zich, aldus het zelfdiscours van de instelling, door het vertrouwen dat de opvoeders in de leerlingen stelden en de vrijheid die de leerlingen er genoten. Dit werd enigszins weerspiegeld in de afname van het aantal afzonderingen ten opzichte van de periode voor de Wet op de Kinderbescherming. Toch gold dit open regime niet voor alle leerlingen: de *karacteriëlen* (moeilijke leerlingen) konden beter een strenger regime, idealiter dat van Mol, ondergaan. Deze tendens werd ook na de Tweede Wereldoorlog verdergezet. Het regime in de instelling werd wel steeds opener. Het pedagogisch regime moest doordrenkt zijn van optimisme, gemoedelijkheid, vertrouwen en loyaliteit, zo werd beargumenteerd⁶⁰³: jongeren konden bijvoorbeeld vaker op verlof voor enkele dagen bij hun gezin, er kwamen bioscoopvoorstellingen en toneelavonden, geldelijke premies voor goed werk verhoogden gevoelig...⁶⁰⁴ Dergelijke gunsten zorgden ervoor dat de persoonlijke vertrouwensband tussen de opvoeder en de jongeren gesterkt kon worden.⁶⁰⁵ De opvoeders trachtten de jongeren op deze manier in een zo optimistisch mogelijke stemming te brengen om hun medewerking te verkrijgen. Dit lag in lijn met de visie op het disciplinaire regime tijdens het interbellum waarbij het bestuur van de instelling de wil en onwil van jongeren van het disciplinaire regime loskoppelde, maar vooral een relatie zagen tussen de sfeer in de instelling en het gedrag van jongeren, evenals de wederzijdse invloed die het bestuur en de leerlingen op elkaar uitoefenden.⁶⁰⁶ In die zin brak men zelfs vrij letterlijk met het disciplinaire regime van voor 1914:

⁶⁰³ RAB, M25, 403, ‘Stukken betreffende de pedagogische conferenties georganiseerd voor het onderwijzend personeel’, 1919-1953, 1 mei 1948.

⁶⁰⁴ RAB, M34, 73, ‘Pedagogische conferentie. Opvoeding en opvoedingsfouten’, 18 januari 1955.

⁶⁰⁵ RAB, M25, 148, ‘Jaarverslag 1954’, 20 april 1955, 11-13; RAB, M25, 147, ‘Jaarverslag 1953’, 10 april 1954, 9.

⁶⁰⁶ RAB, M25, 403, ‘De crisis der ontvluchtingen’, 10 november 1928.

*“Ruisselede heeft overigens nooit in zijn geschiedenis het uitzicht, noch de innerlijke organisatie gekend van een gevangenis, met tralies voor ie vensterramen of iets dergelijks. Wel waren vóór 1914 de agenten in ambtskledij en was de tucht meer op militaire leest geschoeid-, doch over het algemeen heerste er immer een optimistische geest.”*⁶⁰⁷

Naast de meer individuele beïnvloeding die al was ingezet in de vooroorlogse periode, bijvoorbeeld door het toekennen van gunsten, werd ook werk gemaakt van een meer sociale beïnvloeding. Door hechte groepen te smeden, die elk een scoutsachtige naam kregen, moesten de jongeren ook leren rekening houden met de noden en belangen van hun medeleerlingen.⁶⁰⁸ Tegen een ander daglicht gehouden, kon dit evenwel neerkomen op een extra sociale controle die eventueel slecht gedrag aan banden kon leggen zoals ook het geval was geweest met de aanstelling van *onderchefs* in de periode 1850-1879.⁶⁰⁹ Ook op andere vlakken kwam een socialere opvoeding meer op de voorgrond. Het kunstmatige karakter van de instelling moest door open misvieringen, toegankelijk voor omwonden, doorbroken worden.⁶¹⁰ In tegenstelling tot wat de gedachte van de Wet op de Kinderbescherming inhield, namelijk het onttrekken van de jongere uit zijn zondige leefmilieu, waarschuwde de instelling nu op de nefaste gevolgen die een volledige familiale verwijdering kon hebben:

*“Het is overigens volstrekt niet raadzaam, zelfs al laat hun huiselijk milieu erg te wensen op zedelijk gebied, van ze totaal te willen vervreemden van hun familie. Later moeten ze er toch terug naar toe en men moet het gevaar vermijden dat ze zich hun huiskring zouden gaan idéaliseren.”*⁶¹¹

Ondanks een overwegend positieve invalshoek mochten kinderen tegelijkertijd niet al te veel vrijheid genieten en werd het principe van de ‘bewaakte vrijheid’ gehanteerd.⁶¹² Een te vrij kind zocht immers in zijn directe omgeving leiderschap: opvoeders mochten niet het risico nemen dat toevallige invloeden van moeilijke jongeren het opvoedingswerk zou verstoren.⁶¹³ Ook tijdens de pedagogische conferenties kwam deze eeuwige spannen tussen *führen* en

⁶⁰⁷ RAB, M25, 403, ‘Titel onleesbaar’, 1 mei 1948, 8.

⁶⁰⁸ RAB, M25, 147, ‘Jaarverslag 1953’, 10 april 1954, 8-10.

⁶⁰⁹ Mortier, *Gedenkboek Bij Het Honderdjarig Bestaan van Het Rijksopvoedingsgesticht Te Ruisselede*, 38.

⁶¹⁰ RAB, M25, 403, ‘Titel onleesbaar’, 1 mei 1948, 8.

⁶¹¹ RAB, M25, 147, ‘Jaarverslag 1953’, 10 april 1954, 9.

⁶¹² Mortier, *Gedenkboek Bij Het Honderdjarig Bestaan van Het Rijksopvoedingsgesticht Te Ruisselede*, 16; Van Ruyskensvelde and Verstraete, “Tough Love? Self-Government, Voluntary Obedience and Emotional Management of the Body in Belgian Residential Youth Care: 1910s–1930s,” 252.

⁶¹³ RAB, M34, 73, ‘Pedagogische conferentie. Opvoeding en opvoedingsfouten’, 18 januari 1955.

wachsen lassen⁶¹⁴ aan bod.⁶¹⁵ De plaats van de straf, en dus ook de afzonderingscel, bleef binnen het ROG een relatieve vanzelfsprekendheid.⁶¹⁶ Uit het jaarverslag van 1959 bleek zelfs dat de opvoeders in Ruiselede moeite hadden met de balans tussen de discipline bewaren enerzijds en een positief en vertrouwelijk regime hanteren anderzijds:

“Regelmatig wordt geklaagd over het feit dat het in de school niet meer zo goed gaat als vroeger. Hiervoor kan verwezen worden naar de algemene teloorgang van de tucht in zowat alle geledingen van het maatschappelijk leven, naar de nozemmentaliteit van zoveel van onze jongens, naar het verhoogd aantal ontvluchtingen, naar de houding van bepaalde leerlingen die inderdaad soms uitdagend en bewust oppositioneel is. En er is wellicht nog meer stof tot nadenken wanneer we in aanmerking nemen dat de behandeling der leerlingen verzacht werd in de loop der laatste jaren, dat er grote inspanningen werden gedaan om de aanpak der leerlingen beter te verzorgen. Meer en meer werd beroep gedaan op de bemoedigingspedagogiek.”⁶¹⁷

Om de tucht in de instelling te bewaren, hadden de opvoeders en het bestuur beschikking over verschillende maatregelen: de toekenning van een minder goede zedelijke nota, de individuele of publieke berisping, het onttrekken van gunsten, het ontzeggen van geldelijke premies, afnemen van vrije tijd, bezoek en correspondentie met familie ontzeggen, overplaatsing naar het ROG van Mol en ook de tijdelijke afzondering werd gebruikt. Het verbod om leerlingen op water en droog brood te plaatsen werd in 1946 bestendig en ook het verbod op lichamelijke straffen werd op dat moment benadrukt.⁶¹⁸ In het jaarverslag van 1962 gaf de directie toe dat er nog steeds te snel naar disciplinaire maatregelen werd gegrepen.⁶¹⁹ De opvoeders beschouwden de cellulaire afzondering binnen de onderwijsinstelling de facto als de zwaarste maatregel. Ten eerste uitte de instelling haar ongenoegen over de kwaadwillige elementen die, ondanks het feit dat het open en vertrouwelijk regime niet aan hen was besteed⁶²⁰, toch in Ruiselede terecht kwamen. De instroom van deze ‘nozems’ (zo werden deze jongeren in verschillende jaarverslagen omschreven) was als dusdanig, dat er een bijzondere

⁶¹⁴ Van Ruyskensvelde and Verstraete, “Tough Love? Self-Government, Voluntary Obedience and Emotional Management of the Body in Belgian Residential Youth Care: 1910s–1930s,” 252.

⁶¹⁵ RAB, M34, 73, ‘Pedagogische conferentie. Opvoeding en opvoedingsfouten’, 18 januari 1955.

⁶¹⁶ RAB, M25, 131, ‘Dienstorders voor de opvoeders van de Hoevesectie en de Eresectie’, 26 oktober 1954.

⁶¹⁷ RAB, M25, 153, ‘Jaarverslag 1959’, 4 april 1960, 17.

⁶¹⁸ RAB, M25, 606, ‘Schrijven over de lijst der sancties aan de bestuurder van het ROG Ruiselede.’, 1 juli 1946.

⁶¹⁹ RAB, M25, 156, ‘Jaarverslag 1962’, 31 maart 1963, 12.

⁶²⁰ RAB, M25, 154, ‘Jaarverslag 1960’, 14 april 1961, 7.

sectie met aangepast regime werd opgericht om de overige groepen te ontlasten.⁶²¹ Bovendien waren deze leerlingen gemiddeld genomen ouder en bijgevolg moeilijker te beïnvloeden.⁶²² In Ruiselede vergeleken de opvoeders en directie de instroom van deze jongeren met de hopeloze situatie van voor 1912, toen jongeren van diverse pluimage in de instelling terechtkwamen.⁶²³ Deze jongens hadden geen mentaliteit om te werken, zo voerde men aan, en zagen zichzelf liever overgeplaatst naar Mol, waardoor de opvoeders elke transfer als een falen beschouwden.⁶²⁴ Dit maakte de afzondering *de facto* de zwaarste straf binnen het ROG van Ruiselede. Een rapport over de pedagogische situatie in Ruiselede uit 1948 voorzag in een korte toelichting over het gebruik van de afzonderingscellen in geval van opgewondenheid of excitatie:

*“Voor de gevallen van driftige opgewondenheid of ziekelijke exitatie staan er zes afzonderingskamertjes ter beschikking, die echter slechts in uiterste omstandigheden en voor beperkte tijd gebezigd worden.”*⁶²⁵

Nogmaals werd via het jaarverslag, zoals ook al het geval was in de voorgaande periode, aangestuurd op alternatieve strafmiddelen dan de afzondering om de geharde jongens die de instelling ontving te hervormen. In tegenstelling tot de vorige periodes, kwam er echter geen directe kritiek op het bestaan afzonderingskamers in het instituut. Wel werd opnieuw de idee benadrukt dat voor deze jongeren een regime zonder vrijheid (met andere woorden een meer cellulair regime), geschikter was:

*“En anderzijds beschikken we nog immer niet over de middelen om passend op te treden tegen b.v. de hardnekkige ontvluchters en tegen de ongedisciplineerden. De meeste van deze jongens zijn nochtans wel te behandelen, indien ze maar in zulke situatie geplaatst worden dat ze niet meer kunnen réageren met ontvluchting, dat ze ervaren dat hun verzet niets oplevert.”*⁶²⁶

Uit de bovenstaande bespreking kon een eerste rol van de afzonderingscel afgeleid worden die ook na de Tweede Wereldoorlog voorkwam, namelijk de voorzorgsmaatregel om ontvluchtingen tegen te gaan. Ook de pedagogische conferentie van 20 oktober 1960 vermeldde de afzondering als een preventieve maatregel.⁶²⁷ Een tweede functie, die van strafmaatregel,

⁶²¹ RAB, M25, 154, 'Jaarverslag 1960', 14 april 1961, 7.

⁶²² RAB, M25, 147, 'Jaarverslag 1953', 10 april 1954, 8-10.

⁶²³ RAB, M25, 156, 'Jaarverslag 1962', 31 maart 1963, 16-18.

⁶²⁴ RAB, M25, 153, 'Jaarverslag 1959', 4 april 1960, 17-18.

⁶²⁵ RAB, M25, 403, 'titel onleesbaar', 1 mei 1948.

⁶²⁶ RAB, M25, 156, 'Jaarverslag 1962', 31 maart 1963, 19.

⁶²⁷ RAB, M25, 461, 'Pedagogische Conferentie 20.10.1960', 20 oktober 1960.

kwam naast de hierboven pedagogische conferentie⁶²⁸ ook naar voren in een onderrichting van de Dienst voor Kinderbescherming. In de cel was het vooral de bedoeling dat de jongere tot bezinning en rust kon komen.⁶²⁹

*“De celstraf is de zwaarste straf, en moet dit ook blijven. Het is de laatste straf in onze handen om iemand tot bezinning te brengen. Ze mag dus alleen maar toegepast worden bij zware vergrijpen. Daarom wordt iedereen verzocht er slechts in uiterste nood gebruik van te maken en na grondig onderzoek van het geval.”*⁶³⁰

Het discours over de afzonderingskamers verschoof echter na 1961, toen een nieuw reglement werd uitgegeven voor de opname van jongeren in de afzonderingscellen. Het ontwerp van een intern reglement was een initiatief vanuit de Dienst voor Kinderbescherming, wat erop kon duiden dat er in voorgaande periodes soms willekeurig gehandeld werd en er geen algemeen geldende richtlijnen waren voor opnames in de afzonderingskamers.⁶³¹ In het nieuwe reglement werd benadrukt dat de afzonderingscel een tijdelijke beschermingsmaatregel was die gebruikt diende te worden in het geval de jongere een gevaar voor zichzelf of de ander betekende.⁶³² Over het gebruik van de afzonderingskamer als strafmaatregel was in het reglement geen sprake meer, hoewel dit wel nog aan bod kwam tijdens de pedagogische conferentie in 1960. Waar de afzonderingscel in de voorgaande periode nog vijf verschillende rollen diende (medisch toezicht na re-integratie, ordemaatregel, disciplinerend strafmiddel, beschermingsmaatregel en verzorgingsmaatregel), kwamen in het discours tussen 1945 en 1965 enkel de laatste drie functies aan bod.

De duur van de afzondering kon variëren: indien de jongere zijn spijt betuigde en gekalmeerd was voor het einde van zijn straf, werd de afzondering onmiddellijk opgegeven. Langere afzonderingen waren volgens de directeur Aloïs Mortier het gevolg van het ‘koppig’ volhouden van de jongere, of op vraag van de jongere zelf.⁶³³ Hierin kwam met name het beschermingsaspect van de afzonderingskamer ten opzichte van de leerling aan bod. Vanaf

⁶²⁸ RAB, M25, 461, ‘Pedagogische Conferentie 20.10.1960’, 20 oktober 1960.

⁶²⁹ RAB, M25, 461, ‘Pedagogische Conferentie 20.10.1960’, 20 oktober 1960.

⁶³⁰ RAB, M34, 12, ‘Onderrichtingen van het hoger bestuur’, 9 juli 1948, 13.

⁶³¹ RAB, M25, 461, ‘Schrijven van de Inspecteur-Generaal aan de bestuurder van het ROG Ruiselede inzake het ontwerpen van een afzonderingsreglement’, 30 augustus 1960.

⁶³² RAB, M25, 461, ‘Reglement betreffende het gebruik der afzonderingskamers’, 31 juli 1961; RAB, M25, 461, ‘Pedagogische Conferentie 20.10.1960’, 20 oktober 1960.

⁶³³ RAB, M25, 606, ‘Schrijven aan de Minister van Justitie inzake het aantal afzonderingen gedurende het tweede semester van 1955’, 28 februari 1956.

1961 mocht de afzondering in principe niet langer duren dan vijf dagen.⁶³⁴ Het was nog steeds gebruikelijk dat enkel de directie kon beslissen tot een opname in de afzonderingskamers. Toch kon een opvoeder een jongere ook tijdelijk afzonderen in noodgevallen indien hij zijn superieuren meteen op de hoogte bracht. Tijdens het overbrengen naar de afzonderingskamers moest zoveel als mogelijk het gebruik van (fysiek) geweld vermeden worden.⁶³⁵ Dit bleef echter een aandachtspunt in de Rijksopvoedingsgestichten, zoals eerdere brieven vanuit het Ministerie aangaven. De jongere werd voor het betreden van de afzonderingskamer grondig onderzocht en gevaarlijke voorwerpen werden hem ontnomen. Vervolgens werd de jongere ingeschreven in een speciaal register, waarin normaliter telkens de reden van de afzondering vermeld moest worden. De verpleegde moest elke dag een bezoek krijgen van de directeur, geneesheer, sectiechef, de aalmoezenier⁶³⁶ en het personeelslid dat overging tot de opsluiting. Ook 's nachts werd de jongere minstens één keer bezocht door de nachtwaker. Na het doorbrengen van de nacht in afzondering diende de opvoeder van de sectie de jongere de mogelijkheid geven zich te wassen en te ontbijten, waarna hij samen met de jongere eventuele sporen van een verblijf diende uit te wissen. Om de tijd te doden in de afzonderingscel kreeg een jongere schoolboeken, lectuur of zelfs ongevaarlijk handwerk, al naargelang het niveau van de leerling.⁶³⁷

Daarnaast was er in deze periode heel wat briefwisseling tussen de Minister van Justitie en de instelling betreffende de materiële staat van de afzonderingskamers. In tegenstelling tot de periode 1919-1944 waren nu zes afzonderingskamers in plaats van drie in de instelling aanwezig om aan de capaciteitsproblemen van voor de Tweede Wereldoorlog het hoofd te bieden.⁶³⁸ Over de staat van de afzonderingscellen wist de inspectiedienst van de instelling het volgende mee te delen:

“Hierbij dient evenwel opgemerkt dat, spijtig genoeg, de afzonderingskamers te Ruiselede volstrekt niet beantwoorden aan het voorschrift van deze omzendbrief, dat luidt als volgt: “Elk gesticht moet beschikken over daartoe bestemde kamers, die op het stuk van veiligheid en hygieen alle waarborgen bieden, zonder evenwel een penitentiair aspect te vertonen”. ”⁶³⁹

⁶³⁴ RAB, M25, 461, 'Reglement betreffende het gebruik der afzonderingskamers', 31 juli 1961.

⁶³⁵ RAB, M25, 461, 'Reglement betreffende het gebruik der afzonderingskamers', 31 juli 1961.

⁶³⁶ RAB, M25, 93, 'Onderrichtingen van de Dienst Kinderbescherming', 12 november 1954.

⁶³⁷ RAB, M25, 461, 'Reglement betreffende het gebruik der afzonderingskamers', 31 juli 1961.

⁶³⁸ RAB, M25, 403, 'Stukken betreffende de pedagogische conferenties georganiseerd voor het onderwijzend personeel', 1919-1953, 1 mei 1948.

⁶³⁹ RAB, M25, 461, 'Schrijven aan de Minister van Justitie betreffende het penitentiare aspect van de afzonderingskamers', 5 augustus 1960.

De hygiënische staat van de afzonderingscellen liet aldus te wensen over: de opvoeders moesten bijvoorbeeld specifiek letten op het ontluchten van de matrassen in de afzonderingskamers en het reinigen van de nachtemmers op de speelplaats.⁶⁴⁰ Daarbovenop bleek uit een inspectie in april 1947 dat de jongeren niet over een stoel of bed beschikten en slechts één op de drie leerlingen een houten bed had om op te slapen. Dit wees er enerzijds op dat de afzonderingskamers allesbehalve comfortabel en reglementair ingericht waren. Bovendien kon het ontbreken van een tafel erop wijzen dat de jongere vaak ook geen bezigheid had in de afzonderingskamer, zoals gestipuleerd. Ook bleef het uitzicht van deze afzonderingskamers tot augustus 1960 erg penitentiair aanvoelen, daar de muren zwart geschilderd waren.⁶⁴¹ De Minister ging vervolgens in op de vraag van de directie om de muren en deuren een mildere kleur te geven. Ten slotte bleef het probleem van de verwarming voortduren, waardoor de afzonderingskamers bij vriestemperaturen niet gebezigd konden worden.⁶⁴²

In de naoorlogse periode kwamen de Rijksopvoedingsgestichten verschillende keren negatief in het nieuws. Ten eerste maakte het jaarverslag van 1954 gewag van een gerechtelijk proces dat verschillende opvoeders uit de instelling van Sint-Hubert veroordeelde voor lichamelijke mishandeling. Deze zaak zorgde er ook voor dat het tuchtregime in Ruiselede in het middelpunt van de belangstelling kwamen te staan. Deze hele zaak, in combinatie met de veranderende bevolking van de instelling, had voor gevolg dat de opvoeders naar verluidt aarzelend optraden in het opleggen van tuchtmaatregelen, waardoor naar eigen zeggen een zekere tuchteloosheid in de instelling heerste.⁶⁴³ Ook een lopend proces tegen een voormalige ‘leerling’ van de instelling veroorzaakte deining. In het kader van dat proces kwamen – bij monde van deze voormalige leerling – allerlei zaken aan het licht die vraagtekens plaatsen bij het ‘open regime’ van de instelling. Zo verklaarde hij dat er voor de oorlog prikkeldraad op de muren was aangebracht, dat geen enkele leerling er echt graag verbleef, en dat er een scheve balans was tussen een veel te grote groep jongeren en een beperkte groep van opvoeders die overigens te weinig geschoold was om hun opvoedende taak aan te kunnen.⁶⁴⁴ Deze ervaringen

⁶⁴⁰ RAB, M34, 12, ‘Onderrichtingen van het hoger bestuur’, 9 juli 1948, 27;44.

⁶⁴¹ RAB, M25, 461, ‘Schrijven aan de Minister van Justitie betreffende het penitentiaire aspect van de afzonderingskamers’, 5 augustus 1960.

⁶⁴² RAB, M25, 461, ‘Schrijven aan de Minister van Justitie betreffende de inrichting van de nieuwe afzonderingskamers’, 2 augustus 1961.

⁶⁴³ RAB, M25, 148, ‘Jaarverslag 1954’, 20 april 1955, 11-13.

⁶⁴⁴ RAB, M25, 625, ‘Krantenknipsels omtrent de assisenzaak van een ex-leerling die terecht stond voor moord’, 1962.

van een voormalige leerling stonden echter in schril contrast met het zelfdiscours van de instelling. Zo stipte het jaarverslag van 1962 nog aan hoe de scholingsgraad van de personeelsleden opmerkelijk was gestegen ten opzichte van vroeger.⁶⁴⁵ Uiteindelijk zouden deze factoren bijdragen tot de hervorming die er met de Wet op de Jeugdbescherming in 1965 zou komen.⁶⁴⁶

Met betrekking tot het discours over de cellulaire afzondering bleek dat naar het einde van de onderzoeksperiode toe, de hoofdfunctie van de afzonderingskamers verschoof naar de bescherming van de jongere of de leefgroep. Het laatste reglement van 1961 vermeldde de afzonderingskamer zelfs niet langer als een punitief middel. Binnen de instelling waren ook gedurende deze periode de nodige bezwaren gerezen over het gebruik van de afzonderingscel. Ten eerste kon een leerling slechts in isolatie gebracht worden als laatste redmiddel, zo werd gesteld. De afzonderingskamers bevonden zich overigens in een slechte materiële staat (zo was er geen verwarming), waardoor ze minder konden gebruikt worden. En ook in het geval dat de afzondering nog werd toegepast, werd stevig gesnoeid in de duurtijd. Daar waar de maximale opsluitingsduur in het reglement van 1920 nog vijftien dagen bedroeg, werd dit in 1961 gereduceerd naar maximaal vijf dagen. Er werd ook sterk gehamerd op de aanwezigheid van het nodige meubilair en activiteit. Dit was noodzakelijk om ook voldoende activiteiten te kunnen geven aan de jongeren die in isolatie geplaatst werden. Indien een jongere blijk gaf van spijt, moest die meteen uit de afzonderingskamer worden ontslagen. Het institutionele discours gaf met andere woorden blijk van een grote terughoudendheid in het gebruik van de afzonderingskamers en stelde nog meer vertrouwen in het optimistisch pedagogisch regime dat in het Rijksopvoedingsgesticht geïnstalleerd was.

3.5.2 *Opnieuw een Frequentere Toepassing van de Afzondering? (1945-1965)*

De verschillende isolatiedagboeken tussen 1947 en 1965 werden geraadpleegd om het feitelijk gebruik van de cellulaire afzondering te onderzoeken.⁶⁴⁷ De dagboeken van 1959 tot 1961 werden omwille van een voor mij onduidelijk notatiesysteem en tijdsgebrek niet opgenomen.⁶⁴⁸ De isolatiedagboeken vermeldden nog steeds de naam, duur en reden tot

⁶⁴⁵ RAB, M25, 156, 'Jaarverslag 1962', 31 maart 1963, 12.

⁶⁴⁶ Vanlandschoot, *Sluit Ze Op ...: Jongeren in de Criminaliteit 1400 Tot Nu*, 228,291.

⁶⁴⁷ RAB, M34, 123, 'Rol van de afzonderingscel', 1965 jan.1-dec. 31; RAB, M34, 122, 'Rol van de afzonderingscel', 1964 jan.1-dec. 31; RAB, M34, 121, 'Rol van de afzonderingscel', 1963 jan.1-dec. 31; RAB, M34, 120, 'Rol van de afzonderingscel', 1962 jan.1-dec. 31; RAB, M34, 118, 'Rol van de afzonderingscel', 1958 jan.1-dec. 31; RAB, M34, 117, 'Rol van de afzonderingscel', 1947 jan.1-1957 juni 1.

⁶⁴⁸ RAB, M34, 128, 'Rol van de afzonderingscel', 1959 dec. 29-1963 sept.1; RAB, M34, 119, 'Rol van de afzonderingscel', 1959 jan. 1-dec. 31.

afzondering. Maar tijdens deze periode werd het notitiesysteem niet eenduidig toegepast en het veranderde ook dikwijls. Van 1947 tot 1952 werd per opname in de afzonderingscel de naam van de leerling, het aantal dagen dat hij daar verbleef, de datum van opname, het motief van de opsluiting en de sectie vermeld. Maar vanaf 1952 werden enkel nog de namen ingeschreven van de jongeren die die dag in afzondering doorbrachten. Vanaf 23 september 1952 veranderde dit systeem echter opnieuw naar een beknoptere variant en werd enkel de naam, datum van inschrijving en de duur van de afzondering nog genoteerd. In 1954 werd opnieuw het motief van de afzondering opgetekend. Vanaf 25 mei 1955 besloot men om niet langer het aantal dagen in afzondering te noteren, maar enkel een datum van uitgang.⁶⁴⁹ Dit systeem werd aangehouden tot 1958. In het isolatiedagboek van 1958 veranderde het systeem opnieuw: toen werden de namen van de leerlingen per dag in isolatie ingeschreven. Naast de naam van de leerling werd heel beknopt de reden toegelicht voor de opname in de afzonderingskamer. Onderaan kwamen de namen te staan van personen die de leerlingen kwamen bezoeken in isolatie.⁶⁵⁰ Dit systeem werd aangehouden tot 1965. In 1962 begon men ook het begin en einde van de opname in uren aan te geven.⁶⁵¹ Dit kon erop wijzen dat de isolatie acuut werd ingezet in plaats van een laatste redmiddel. In vergelijking met de informatie uit het strafregister van 1926-1944 bleek de notatie dus minder contextuele informatie te bevatten in de naoorlogse periode, daar voor negentien procent van alle afzonderingen geen motief voor opsluiting werd neergeschreven. Bovendien maakten de persoonsdossiers van de leerlingen ook minder gewag van het gebruik van de afzonderingscel na een overtreding van het reglement. Het formulier 'zedelijkheid en karakter' beschreef vooral de evolutie van het karakter op basis van specifieke voorvallen en observaties. Daarbij kwam de nadruk niet langer te liggen op de bestraffing, zoals nog het geval was geweest in de individuele rapporten uit de periode 1880-1918 of het daartoe bestemde formulier dat in de periode 1919-1944 werd gebruikt, maar op de karakteriële evolutie van de jongere in kwestie. Voor ontvluchtingen werd echter wel nog steeds een verslag opgemaakt en opgestuurd naar de Dienst Kinderbescherming.

3.5.2.1 Functies van de Afzondering: Normaliseren, Disciplineren én Beschermen

Het discours over de cellulaire afzondering tussen 1945 en 1965 maakte melding van drie verschillende functies van de afzonderingskamers: het was een middel om ziekelijke

⁶⁴⁹ RAB, M34, 117, 'Rol van de afzonderingscel', 1947 jan.1-1957 juni 1.

⁶⁵⁰ RAB, M34, 118, 'Rol van de afzonderingscel', 1958 jan.1-dec. 31

⁶⁵¹ RAB, M34, 123, 'Rol van de afzonderingscel', 1965 jan.1-dec. 31; RAB, M34, 122, 'Rol van de afzonderingscel', 1964 jan.1-dec. 31; RAB, M34, 121, 'Rol van de afzonderingscel', 1963 jan.1-dec. 31; RAB, M34, 120, 'Rol van de afzonderingscel', 1962 jan.1-dec. 31.

opgewondenheid en ontvluchtingen tegen te gaan (voorzorgsmaatregel)⁶⁵², een strafmaatregel bij overtredingen van het interne reglement⁶⁵³ en een beschermingsmaatregel (die in het isolatiereglement van 1961 bestendig werd).⁶⁵⁴ In het kader van het gebruik van de isolatie als beschermingsmaatregel werd nu een onderscheid gemaakt tussen een bescherming van de leerling zelf en de groep medeleerlingen. In vergelijking met de voorgaande periode verdween de functie van het medisch toezicht in afzondering bij re-integratie van een leerling.

In totaal werden 237 afzonderingen uitgesproken als voorzorgsmaatregel, bijvoorbeeld in het geval van ontvluchtingen, vechtpartijen, overplaatsingen naar het ROG te Mol, leerlingen die na een controle in de afzondering terechtkwamen of in afwachting van verder onderzoek... 7.23 procent (op een totaal van 3277) van de afzonderingen dienden dus een preventieve rol. Er werden slechts drie gevallen opgetekend waarbij een isolatie een duidelijk doel had om de leerling zelf te beschermen: één leerling werd in 1962 in afzondering geplaatst ‘omdat het niet meer ging’ en een andere leerling kwam eveneens in 1962 in de isolatiekamer na zelfmutilatie.⁶⁵⁵ Een leerling werd ook om ‘bijzondere redenen’ in afzondering geplaatst. De meeste leerlingen kwamen met andere woorden in de afzonderingscel terecht omwille van overtredingen van het reglement of slecht gedrag: 92.68 procent van de afzonderingen waren hiervan het resultaat.

3.5.2.2 Naar een Uniforme Afzondering

Wat het type afzonderingen tussen 1945-1965 betrof, werd de tendens van na de Eerste Wereldoorlog verdergezet. Er werden voornamelijk reguliere cellulaire afzonderingen uitgesproken, die met andere woorden gedurende dag en nacht in gebruik waren. Toch sprak het isolatiedagboek van 1962 over dertien specifiek nachtelijke afzonderingen omwille van wangedrag. De opsluitingsduur in dat geval varieerde van één tot vijf dagen.⁶⁵⁶ De combinatie afzondering-op water en droog brood bleef na 1946 verboden en kwam bijgevolg niet meer voor. Ook specifieke afzonderingen op zondagen werden niet meer als dusdanig ingeschreven in de afzonderingsdagboeken.

⁶⁵² RAB, M25, 461, ‘Pedagogische Conferentie 20.10.1960’, 20 oktober 1960.

⁶⁵³ RAB, M25, 461, ‘Pedagogische Conferentie 20.10.1960’, 20 oktober 1960.

⁶⁵⁴ RAB, M25, 461, ‘Reglement betreffende het gebruik der afzonderingskamers’, 31 juli 1961; RAB, M25, 461, ‘Pedagogische Conferentie 20.10.1960’, 20 oktober 1960.

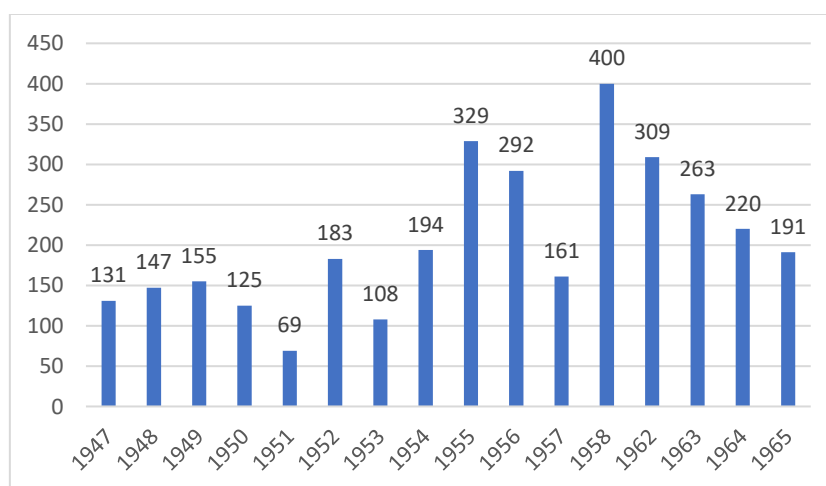
⁶⁵⁵ RAB, M34, 120, ‘Rol van de afzonderingscel’, 1962 jan.1-dec. 31

⁶⁵⁶ RAB, M34, 120, ‘Rol van de afzonderingscel’, 1962 jan.1-dec. 31.

3.5.2.3 De Afzonderingspraktijk in Cijfers

Op basis van de onderzochte isolatiedagboeken werden in de periode 1945-1965 3277 afzonderingen uitgedeeld. Het hoogste aantal afzonderingen kwam voor in 1958 (400), terwijl er in 1951 amper 69 afzonderingen werden uitgesproken. Na 1954 stegen de afzonderingen na een periode van relatieve stabiliteit. Ten slotte viel na 1962 een consequent dalende trend op in het aantal isolaties per jaar (figuur 14). Om te onderzoeken of het aantal afzonderingen significant toe- of afnam werd een onafhankelijke T-steekproeftoets toegepast. Daarbij werd enerzijds het aantal afzonderingen per jaar tussen 1920 en 1944 ($M=48.68$, $SD=26.18$) vergeleken met het aantal afzonderingen van 1945-1965 ($M=204.81$, $SD=90.83$). Uit de Shapiro Wilik-toets bleek dat de data normaal verdeeld was.⁶⁵⁷ De verschillende varianties werden via de Welsch T-test gecorrigeerd.⁶⁵⁸ Uit de test bleek dat er in de periode 1945-1965 significant meer afzonderingen per jaar werden uitgesproken dan in de vorige onderzochte periode: $t(17.10)=-6.65$, $p<.001$. De effectgrootte bleek sterk te zijn, $r=.85$. Hieruit konden we dus opmaken dat, hoewel de jeugdinstelling weigerachtig bleef tegenover het gebruik van de afzondering en in het interne reglement enkel gewag gemaakt werd van het gebruik van isolatie als beschermingsmaatregel, de hoeveelheid afzonderingen per jaar toch sterk toenam ten opzichte van de vooroorlogse periode.

Figuur 14. Aantal cellulaire afzonderingen van 1945 tot en met 1965.

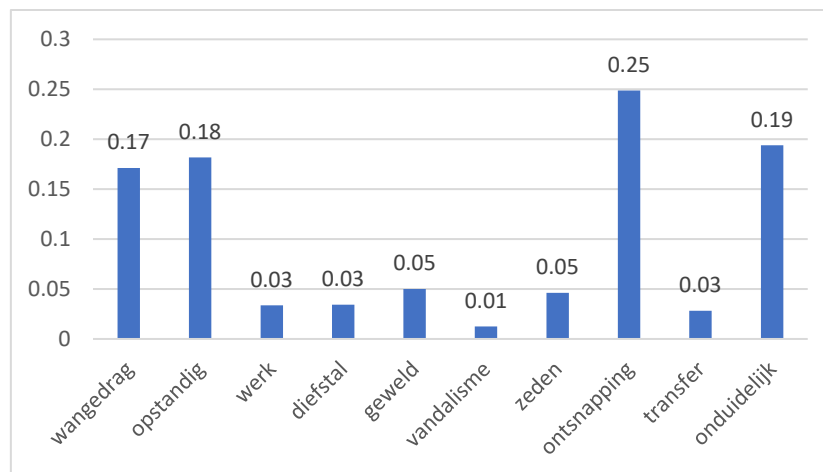
Om net zoals tijdens de andere periodes de samenhang tussen de bevolkingscijfers en het aantal afzonderingen te onderzoeken, werd de Pearson correlatietoets toegepast. De

⁶⁵⁷ Vanhoomissen, *Inductieve Statistiek Voor de Gedragwetenschappen: Toegepaste Hypothesetoetsing Met SPSS*, 281–83.

⁶⁵⁸ Vanhoomissen, 95–96.

bevolkingscijfers werden opgetekend in de jaarverslagen van de instelling; het aantal afzonderingen werd afgeleid uit de isolatiedagboeken. Uit de toets bleek dat er een matig tot sterk negatief lineair verband was tussen het aantal leerlingen in het Rijksopvoedingsgesticht van Ruiselede en het aantal afzonderingen: $r(13)=-.63$, $p=.01$. Dit betekende dat indien één variabele (het aantal leerlingen) afnam, de andere variabele (het aantal afzonderingen) toenam.

Figuur 15. Proportie cellulaire afzonderingen per strafmotief van 1945 tot en met 1965.

Met betrekking tot de proportie was ongeveer één op de vier afzonderingen het gevolg van het motief ontsnappingen (24.87 procent) en vormde ook nog steeds het grootste motief ter afzondering van de jongeren. Opvallend was ook dat de categorie ‘onduidelijk’ sterk toenam (19.38 procent). Dit was vooral te wijten aan het steeds veranderende notitiesysteem, waardoor voor sommige jaren zelfs helemaal geen reden voor het gebruik van de afzonderingen werd opgetekend. Van de feitelijke motieven leverden enkel wangedrag (17.12 procent) en opstandig gedrag (18.18 procent) een groot deel van het aantal isolaties af. Het minste aantal afzonderingen in deze periode waren het gevolg van het vernielen van materiaal (1.25 procent). Om te onderzoeken welk strafmotief de sterkste samenhang vertoonde met het aantal afzonderingen in de periode 1945-1965 werd de Pearson correlatietoets toegepast ($\alpha=.05$) tussen de verschillende motieven en het aantal afzonderingen per jaar. Hieruit bleek dat wangedrag de sterkste lineair positieve correlatie met het aantal afzonderingen per jaar vertoonde: $r(16)=.87$. Ook opstandig gedrag van leerlingen, $r(16)=.75$, en werkgerelateerde feiten, $r(16)=.76$ vertoonden een sterk positieve samenhang met het aantal afzonderingen per jaar. Hieruit konden we afleiden dat het aantal afzonderingen in deze periode het meest samenhang met het wangedrag en opstandig gedrag van leerlingen en het weigeren te werken.

Om de data met betrekking tot de duurtijd van de afzonderingen te kunnen vergelijken, werden eerst de onduidelijke gegevens (vier in totaal) verwijderd. Hierdoor bleven nog 3273 datapunten over. De afzonderingstijd werd zoals steeds uitgedrukt in aantal dagen (per 24 uur) afzondering. Uit tabel 10 volgt dat leerlingen gemiddeld genomen het grootste aantal dagen in de afzonderingskamer opgenomen werden omwille van ontvluchtingen of ontvluchtingspogingen (M=4.14, SD=2.25). Ook zedenfeiten (M=3.89, SD=2.44) en diefstallen (M=3.38, SD=1.86) leverden als enige overige categorie gemiddeld meer dan drie dagen in afzondering op. Leerlingen spendeerden het laagste aantal dagen in de afzonderingskamer omwille van wangedrag (M=2.31, SD=1.51) en opstandig gedrag (M=2.12, SD=1.61).

Tabel 10. Descriptieve gegevens afzonderingstijd van 1945 tot en met 1965.

	M	SD	n
wangedrag	2.31	1.51	560
opstandig	2.12	1.61	596
werk	2.37	1.43	110
diefstal	3.38	1.86	112
geweld	2.58	7.97	164
vandalisme	2.61	1.34	41
zeden	3.89	2.44	151
ontvluchting	4.14	2.25	814
transfer	2.60	1.59	92
onduidelijk	2.73	1.83	633

Om te onderzoeken of zedenfeiten en ontvluchtingen, zoals in het beschouwend luik gesteld, in deze periode significant zwaarder bestraft werden, vergeleken we de verschillende strafmotieven aan de hand van de onafhankelijke T-steekproeftoets. Deze toets was bruikbaar, aangezien alle strafmotieven een grotere steekproefgrootte kenden dan 30, waardoor de T-toets een robuuste optie was.⁶⁵⁹ Het oorspronkelijke betrouwbaarheidsniveau ($\alpha=.05$) werd gecorrigeerd volgens de Bonferroni-methode op basis van dertien testen. Hierdoor kwam het (eenzijdig positieve) significantieniveau op $\alpha=.002$.⁶⁶⁰ Hieruit bleek dat ontvluchtingen gemiddeld significant meer dagen per opsluiting opleverden dan de overige strafmotieven, met uitzondering van zedenfeiten. De sterkste effectgroottes werden gevonden voor wangedrag en ontvluchtingen, $t(1371.383)=18.048$, $p<.001$, $r=.44$ en opstandig gedrag, $t(1407.53)=19.34$,

⁶⁵⁹ De Vocht, *Basishandboek SPSS 24*; McCabe and Moore, *Statistiek in de Praktijk: Theorieboek*, 340; Vanhooymissen, *Inductieve Statistiek Voor de Gedragwetenschappen: Toegepaste Hypothesetoetsing Met SPSS*, 91.

⁶⁶⁰ Het feitelijke eenzijdig positieve significantieniveau was $\alpha= .001923$.

$p < .001$, $r = .46$. In beide gevallen konden we spreken van een matige toename. Zedenfeiten daarentegen werden niet strenger bestraft dan alle categorieën. Er werd namelijk geen significant verschil gevonden tussen het gemiddeld aantal dagen per zedenfeit en het gemiddeld aantal dagen per diefstal, $t(261) = 1.835$, $p = .03$ of per geweldpleging, $t(313) = 1.93$, $p = .03$. Voor de overige categorieën bleken de zedenfeiten gemiddeld wel meer dagen in afzondering op te leveren.

3.5.2.4 Motieven ter Afzondering van Leerlingen: Terug naar een Sterk Disciplinair Regime?

Om zicht te krijgen op de evolutie in het gebruik van de afzondering tussen de periode 1920-1944 en 1945-1965 werden zowel het aantal afzondering per strafmotief als de duurtijd ervan vergeleken. Bij normaal verdeelde data gebeurde dit aan de hand van de onafhankelijke T-steekproeftoets, in het geval van niet-normaal verdeelde data werd de Mann Whitney U-toets toegepast. Beide toetsen werden uitgevoerd op het 95%-betrouwbaarheidsniveau.

De categorie ontvluchtingen vormde het grootste strafmotief tot afzondering in de periode 1945-1965: één op de vier afzonderingen was het gevolg van deze overtreding. In de hier onderzochte periode werden drie soorten **ontvluchtingen** onderscheiden. Ten eerste waren er de feitelijke ontvluchtingen. Zo ontvluchtte leerling D.R. in de jaren '60 twee opeenvolgende keren de instelling en werd hij daarbij betrapt op verschillende diefstallen en inbraken waardoor hij overigens ook een gevangenisstraf in Frankrijk opliep. Na de tweede ontvluchttingspoging werd hij op 19 oktober 1963 in de afzonderingscel geplaatst om zijn 'verderfelijke invloed' op andere jongeren tegen te gaan. Op 24 oktober verliet hij de cel om naar het ROG van Mol overgeplaatst te worden.⁶⁶¹ Uit andere persoonsdossiers, zoals dat van D.J., bleek overigens hoe jongeren de instelling van Ruiselede ontvluchtten om naar het 'bevrijdingscentrum' van Mol te worden overgeplaatst:

*"Hij zoekt hier steeds opnieuw te ontvluchten om de 'gunst' te verkrijgen naar het ROG Mol overgebracht te worden. We lieten hem enkele tijd geleden weten dat hij zijn zin niet zou krijgen, maar hij rekent erop dat hij, met steeds maar opnieuw te ontvluchten, toch zal overgeplaatst worden."*⁶⁶²

Ten tweede werden de complotten om te ontvluchten of vluchtpogingen onderscheiden. D. werd in 1965, bijvoorbeeld, 140 uur in isolatie geplaatst nadat zijn ontvluchttingspoging

⁶⁶¹ RAB, M25, 1412, AS444158, 'Persoonsdossiers van de minderjarige jongens uit het Rijksopvoedingsgesticht te Ruiselede-Wingene', dossier D.R.

⁶⁶² RAB, M25, 1412, AS348083, 'Persoonsdossiers van de minderjarige jongens uit het Rijksopvoedingsgesticht te Ruiselede-Wingene. Aanvullend verslag 13 april 1963', dossier D.J.

mislukte.⁶⁶³ Een laatste overtreding die binnen deze categorie werd opgenomen, was het medeplichtig zijn aan een ontvluchtingspoging zonder evenwel zelf te proberen ontsnappen. Leerling S. bracht op 5 maart 1963 36 uur in isolatie door nadat hij medeplichtig werd bevonden aan een ontvluchting van enkele medeleerlingen.⁶⁶⁴

Waar in de periode 1920-1944 nog 515 isolaties uitgesproken werden voor de brede categorie van de ontvluchtelingen, steeg dit aantal voor de periode tussen 1945 en 1965 tot 814. Een onafhankelijke T-steekproeftoets wees uit dat er tussen 1945 en 1965 gemiddeld genomen dus meer afzonderingen werden uitgesproken per jaar voor ‘ontvluchtelingen’ dan in de periode ervoor: $t(22.21)=2.52$, $r=.47$, $p=.02$. Afzondering als gevolg van ontvluchting had in de beide onderzochte periodes het grootste aandeel, maar het aandeel daalde van 57.74 procent tussen 1920 en 1944 naar 24.87 procent voor 1945-1965. Hoewel er dus een significante stijging met een middelmatig effect was in het aantal afzonderingen ten opzichte van de voorgaande tijdsperiode, daalde het relatieve aandeel van de categorie ontvluchtelingen ten opzichte van het totale aantal afzonderingen met 35 procent. Wat de duurtijd van de isolatie betrof, bleek het aantal dagen afzonderingen na een ontvluchting, ontvluchtingspoging of medeplichtigheid aan een complot tussen 1920 en 1945 ($M=4.74$, $SD=3.49$) significant hoger te liggen dan tijdens 1946-1965 ($M=4.14$, $SD=2.25$): $t(783.89)=3.45$, $r=.12$, $p<.001$, $\alpha=.05$. Dit betekende dus dat leerlingen in de naoorlogse tijd, omwille van ontvluchtelingen, significant minder dagen in afzondering spendeerden dan in de periode 1920-1945, maar dat de effectgrootte klein was.

Het op een na grootste strafmotief, **opstandig gedrag**, maakte 18.21 procent van het totale aantal afzonderingen uit. Op 8 juli 1958 kwam M. in de afzonderingskamer terecht wegens onwilligheid.⁶⁶⁵ Er was ook een voorval van een leerling die een opstand probeerde te organiseren in de instelling. Dit leverde K.W. op 17 mei 1950 zeven dagen afzondering op.⁶⁶⁶ Tussen 1919 en 1944 leidden tachtig gevallen van opstandig gedrag tot een opname in de afzonderingskamers. Voor het tijdperk 1945-1965 steeg dit tot 596. Bijgevolg steeg het aandeel van dit motief ten opzichte van het totale aantal afzonderingen van 8.97 naar 18 procent. Om te onderzoeken of er jaarlijks meer afzonderingen werden uitgesproken omwille van opstandig gedrag, werd de Mann Whitney U-toets uitgevoerd. Hieruit bleek de mediaan voor 1945-1965 significant hoger te liggen dan tijdens 1920-1944: $U(N_{1920-1944}=19, N_{1945-1965}=16)=33.00$, $z=-$

⁶⁶³ RAB, M34, 123, ‘Rol van de afzonderingscel’, 1965 jan.1-dec. 31

⁶⁶⁴ RAB, M34, 121, ‘Rol van de afzonderingscel’, 1963 jan.1-dec. 31

⁶⁶⁵ RAB, M34, 118, ‘Rol van de afzonderingscel’, 1958 jan.1-dec. 31.

⁶⁶⁶ RAB, M34, 117, ‘Rol van de afzonderingscel’, 1947 jan.1-1957 juni 1.

3.95, $p < .001$. Dit betekende dat de stijging in het aantal afzonderingen tussen 1945-1965 significant te noemen was, met een relatief sterke effectgrootte ($r = -.67$). Daarnaast wees de onafhankelijke T-steekproeftoets ($\alpha = .05$) uit dat het gemiddeld aantal dagen afzondering ten gevolge van opstandig gedrag tussen 1945 en 1965 ($M = 2.15$, $SD = 1.61$) niet significant lager lag dan het gemiddeld aantal dagen afzondering op basis van dit strafmotief tussen 1920 en 1944 ($M = 2.20$, $SD = 1.29$): $t(674) = -.26$, $p = .79$. Met betrekking tot opstandig gedrag van leerlingen konden we dus opmaken dat het aantal afzonderingen significant toenam ten opzichte van de voorgaande periode, maar dat de totale afzonderingstijd wel gelijk bleef.

Met 17.11 procent van het totale aantal afzonderingen vormde **wangedrag** het op twee na grootste strafmotief. Wangedrag was ook in deze periode een verzamelterm voor verschillende vormen van slecht gedrag van leerlingen. Zo werd een leerling R. op 4 mei 1958 in de afzonderingscel opgenomen na een gemene opmerking en zou daar vier dagen verblijven.⁶⁶⁷ V.G. kwam na slecht gedrag 3 dagen in de cel op 3 maart 1951.⁶⁶⁸ Ook te laat terugkeren uit verlof werd met afzondering bestraft in deze periode, zoals het geval was voor L.J. op 18 januari 1951.⁶⁶⁹ Het wangedrag van leerlingen vormde tussen 1920 en 1944 10.43 % van de afzonderingen uit. Dit steeg tot 17.11 procent tussen 1945 en 1965. Dit ging gepaard met een stijging in het aantal afzonderingen, van 93 afzonderingen (1920-1944) naar 560 afzonderingen in de periode na de Tweede Wereldoorlog. Om te onderzoeken of er significant meer afzonderingen per jaar werden uitgedeeld na de oorlog, werden beide datasets vergeleken via de Mann Whitney U-toets. Hieruit bleek de mediaan voor 1945-1965 significant hoger te liggen dan tijdens 1920-1944: $U(N_{1920-1944}=19, N_{1945-1965}=16) = 40.00$, $z = -3.72$, $p < .001$. De effectgrootte was relatief sterk ($r = -.63$). Dit betekende dat er meer afzonderingen per jaar werden uitgesproken ten gevolge van wangedrag tussen 1945 en 1965 dan ten opzichte van 1920-1944. Gemiddeld gezien verbleven leerlingen voor wangedrag niet significant langer in de afzonderingscel gedurende de periode 1945-1965 ($M = 2.31$, $SD = 1.51$) dan tijdens 1920-1944 ($M = 2.14$, $SD = 1.52$): $t(651) = -1.00$, $p = .32$, $\alpha = .05$. Hoewel het aantal afzonderingen dus significant toenam, bleef de opsluitingsduur dus relatief gelijk.

Vijf procent van de afzonderingen was het gevolg van een fysiek conflict of bedreiging (categorie **geweld**). Leerling D.J. bracht omwille van het slaan van een leerling in 1962 60 uur in de afzonderingskamers door, al werd daar in het persoonsdossier van de geen verslag van

⁶⁶⁷ RAB, M34, 118, 'Rol van de afzonderingscel', 1958 jan.1-dec. 31.

⁶⁶⁸ RAB, M34, 117, 'Rol van de afzonderingscel', 1947 jan.1-1957 juni 1.

⁶⁶⁹ RAB, M34, 117, 'Rol van de afzonderingscel', 1947 jan.1-1957 juni 1.

gemaakt.⁶⁷⁰ Voor een opstand met slagen ten opzichte van een opvoeder kreeg V.D.D. zeven dagen afzondering in 1950.⁶⁷¹ In de periode 1920-1945 waren 15 voorvallen van geweldpleging oorzaak tot opname in de afzonderingskamers, wat overeenkwam met 1.68 procent. Zowel in proportie als in aantal steeg het aantal afzonderingen ten gevolge van geweld: 164 afzonderingen (5.01 procent). De Mann Whitney U-toets toonde aan dat er significant meer afzonderingen uitgesproken werden per jaar in de naoorlogse periode dan tussen 1920 en 1944: $U(N_{1920-1944}=19, N_{1945-1965}=16)= 54.00, z=-3.33, p<.001$. De effectgrootte was ook hier relatief sterk ($r=-.56$). Net zoals voor opstandig gedrag en wangedrag, bleek uit de Mann Whitney U-test ($\alpha=.05$) dat de medianen betreffende de duur van de afzondering na geweldplegingen van beide periodes niet significant verschilden: $U(N_{1920-1944}=15, N_{1945-1965}=164)= 1160.50, z=-.37, p=.71$. Dit betekende dus dat er een relatief sterke toename was in het aantal afzonderingen omwille van fysiek geweld in de instelling. Ook proportioneel nam het aandeel van geweldplegingen toe. Het verschil qua afzonderingstijd kon echter aan toeval toegeschreven worden.

Onder **zedeneiten** bleven masturbatie, onzedige handelingen bij een medeleerling en het beschikken van pornografisch materiaal behoren. In 1958 werden bijvoorbeeld drie leerlingen die pornografisch materiaal bij zich hadden naar de afzonderingskamers verwezen.⁶⁷² 4.61 procent van alle afzonderingen tussen 1945 en 1965 waren het gevolg van zedeneiten, waar dit voor de periode 1920-1944 nog 6.05 procent vormde. Nochtans nam het aantal genoteerde zedeneiten na de Tweede Wereldoorlog toe: 151 afzonderingen tussen 1945-1965 ten opzichte van 54 tussen 1920-1944. De Mann Whitney U-test toonde aan dat er tussen 1945 en 1965 jaarlijks meer afzonderingen werden uitgesproken op basis van zedeneiten dan tijdens het voorgaande tijdperk: $U(N_{1920-1944}=19, N_{1945-1965}=16)= 79.50, z=-2.43, p=.02$, met een matige effectgrootte ($r=-.41$). Leerlingen spendeerden gemiddeld iets minder dan vier dagen in afzondering voor zowel de periode 1920-1944 ($M=3.94, SD=2.91$) en 1945-1965 ($M=3.89, SD=2.44$). Op basis van de onafhankelijke T-steekproeftoets ($\alpha=.05$) werd het verschil tussen deze periodes niet significant beschouwd: $t(81.16)=.11, p=.91$. Opnieuw kon dezelfde tendens als bij wangedrag, opstandig gedrag en geweldplegingen opgemerkt worden:

⁶⁷⁰ RAB, M25, 1412, AS348083, 'Persoonsdossiers van de minderjarige jongens uit het Rijksopvoedingsgesticht te Ruiselede-Wingene', dossier D.J.

⁶⁷¹ RAB, M34, 117, 'Rol van de afzonderingscel', 1947 jan.1-1957 juni 1.

⁶⁷² RAB, M34, 118, 'Rol van de afzonderingscel', 1958 jan.1-dec. 31

het aantal afzonderingen steeg significant, terwijl de duurtijd van de afzonderingen gelijkaardig bleef.

Ook waren in de afzonderingsboeken voorvallen te vinden waarbij jongeren in de afzonderingscel terecht kwamen omwille van **diefstallen** of pogingen tot diefstal. J.C. bijvoorbeeld stal een hoeveelheid boter en kwam hierdoor op 14 april 1950 voor drie dagen in afzonderingskamer terecht. In datzelfde jaar stal G.O. sigaretten in de instelling en moest het bekopen met een volledige week in isolatie vanaf 25 april 1950.⁶⁷³ Het aantal afzonderingen ten gevolge van diefstal steeg van 40 isolaties tussen 1920 en 1944 tot 112 voor de periode 1945-1965. Dit ging echter gepaard met een proportionele daling van 4.48 procent tot 3.42 procent van alle afzonderingen. Tussen 1945 en 1965 werden jaarlijks significant meer afzonderingen uitgesproken dan tijdens het tijdperk 1920-1944, zoals bleek uit de Mann Whitney U-test: $U(N_{1920-1944}=19, N_{1945-1965}=16)=70.00, z=-2.74, p=.01$, met een matige effectgrootte ($r=-.46$). Net zoals bij de categorieën 'zedes' en 'geweld' bleken de verschillen in gemiddelde duurtijd van de afzondering tussen 1920-1944 ($M=3.30, SD=2.36$) en 1945-1965 ($M=3.38, SD=1.86$) niet statistisch significant: $t(150)=-.21, p=.83$. Hoewel leerlingen in de periode na de Tweede Wereldoorlog dus gemiddeld meer dagen in afzondering spendeerden voor diefstallen in vergelijking met de voorgaande tijdsperiode, kon dit resultaat aan toeval worden toegeschreven. Diefstallen die resulteerden in afzondering namen na de Tweede Wereldoorlog significant toe, hoewel hun aandeel ten opzichte van het totale aantal afzonderingen daalde. De duur van de afzonderingen ten gevolge van diefstal bleef stabiel.

In de periode 1945-1965 werden leerlingen 110 keer in afzondering geplaatst omwille van **werkgerelateerde feiten**, wat overeenkwam met 3.36 procent. Op 3 mei 1962 bijvoorbeeld werd leerling B. om 7u 's ochtends opgesloten in de afzonderingskamers omdat hij niet meer wilde werken⁶⁷⁴; voor eenzelfde weigering kreeg S.B. op 14 februari 1947 vier dagen isolatie toegediend.⁶⁷⁵ Ten opzichte van de periode 1920-1944 steeg het aantal afzonderingen omwille van werkgerelateerde feiten (66). De Mann Whitney U-test wees uit dat de stijging in het aantal afzonderingen per jaar niet significant was: $U(N_{1920-1944}=19, N_{1945-1965}=16)=113.00, z=-1.30, p=.19$. Het gemiddeld aantal dagen dat de leerlingen in afzondering spendeerden na het weigeren van werk of het leveren van slecht werk, kende een toename tussen 1945-1965 ($M=2.37, SD=1.43$) in vergelijking met de periode 1920-1944 ($M=1.99, SD=1.37$). Deze

⁶⁷³ RAB, M34, 117, 'Rol van de afzonderingscel', 1947 jan.1-1957 juni 1.

⁶⁷⁴ RAB, M34, 120, 'Rol van de afzonderingscel', 1962 jan.1-dec. 31.

⁶⁷⁵ RAB, M34, 117, 'Rol van de afzonderingscel', 1947 jan.1-1957 juni 1.

toename bleek op basis van een onafhankelijke T-steekproefstoets niet significant op het 95%-betrouwbaarheidsniveau: $t(174)=-1.71$, $p=.09$. De factor toeval kon voor deze toename in de gemiddelde duur van de afzondering dus niet uitgesloten worden. Dit betekende dat zowel de toename in het aantal afzonderingen als de toename in de opnametijd aan toeval konden toegeschreven worden.

Als voorzorgsmaatregel werden 92 afzonderingen (2.81 procent) opgetekend met oog op een **overplaatsing (transfer)** naar het ROG van Mol. Leerling C. werd bijvoorbeeld op 2 maart 1964 opgenomen in de afzonderingskamers om teruggestuurd te worden naar het Mol.⁶⁷⁶ Leerling V.P. gedroeg zich opstandig tegenover de Rijkswacht en werd vervolgens op 9 maart 1947 overgeplaatst.⁶⁷⁷ In de periode 1920-1944 werden acht leerlingen (.90 procent) afgezonderd met dit specifieke motief. De toename in het aantal afzonderingen per jaar met de bedoeling de leerling over te brengen naar Mol was statistisch significant, zoals bleek uit de Mann Whitney U-test: $U(N_{1920-1944}=19, N_{1945-1965}=16)=88.00$, $z=-2.35$, $p=.02$, met een matige effectgrootte ($r=-.40$). Deze categorie kende geen significant kortere opsluitingsduur in de periode 1945-1965 dan tijdens de vooroorlogse tijd: $U(N_{1920-1944}=8, N_{1945-1965}=92)=263.50$, $z=-1.34$, $p<.18$. Ten eerste kon hieruit geconcludeerd worden dat er per jaar meer afzonderingen uitgesproken werden om jongeren over te plaatsen naar het Rijksopvoedingsgesticht van Mol. Dit was echter een vertekend beeld, aangezien in de periode 1920-1944 de meeste transfer bijgeschreven werden bij het oorspronkelijke vergrijp en deze isolaties dus niet apart werden opgetekend. Ten tweede bleef de duur van de afzonderingen, net als bij de overige strafmotieven, gelijkaardig.

Het kleinste aandeel van het totale aantal afzonderingen werd uitgedeeld naar aanleiding van **vandalisme** (1.25 procent). Doorgaans ging het om het vernielen van schoolmateriaal, werkmateriaal, gebouwen of de bezittingen van opvoeders. Leerling D.J. probeerde het rijwiel (fiets) van een opvoeder te beschadigen op 9 oktober 1950 en kreeg hierdoor drie dagen isolatie. Drie leerlingen werden tot 2 dagen afzondering veroordeeld nadat ze op 3 december 1947 groenten in de tuin vernielden. Ook beschadigen van lesmateriaal of boeken kwam voor, waarvoor D.L. vijf dagen afzondering kreeg in 1950.⁶⁷⁸ Het aantal afzonderingen ten gevolge van het vernielen van materiaal lag in deze periode op 41, terwijl er in de periode 1919-1944 slechts 21 voorvallen (2.35 procent) van vandalisme werden

⁶⁷⁶ RAB, M34, 122, 'Rol van de afzonderingscel', 1964 jan.1-dec. 31

⁶⁷⁷ RAB, M34, 117, 'Rol van de afzonderingscel', 1947 jan.1-1957 juni 1.

⁶⁷⁸ RAB, M34, 117, 'Rol van de afzonderingscel', 1947 jan.1-1957 juni 1.

opgetekend die leidden tot opname in de afzonderingscel. De Mann Whitney U-test toonde aan dat het aantal afzonderingen per jaar tussen 1945 en 1965 niet significant toenam ten opzichte van 1920-1944: $U(N_{1920-1944}=19, N_{1945-1965}=16)=98.00, z=-1.85, p=.06$. Op basis van de Mann Whitney U-toets ($\alpha=.05$) werd vervolgens berekend of de medianen van de verschillende periodes significant verschilden. De test toonde aan dat dit niet het geval was: $U(N_{1920-1944}=21, N_{1945-1965}=41)=411.50, z=-.29, p<.77$. Dit betekende dat er geen veranderingen waren qua duur en aantal afzonderingen voor vandalisme die niet aan toeval konden worden toegeschreven.

3.5.3 *De Blijvende Spagaat tussen Discours en Praktijk: Conclusies Cellulaire Afzondering tussen 1945-1965*

Het regime in de instelling zette de trend van voor de Tweede Wereldoorlog verder en evolueerde naar een pedagogie van wederzijds vertrouwen en openheid. Er werden meer en sneller gunsten verleend om jongeren in een optimistische toestand te houden en hen zo meer vatbaar te maken voor de beïnvloeding van de opvoeders. Ook werd in de naoorlogse periode meer aandacht besteed aan het sociale aspect van de opvoeding: het instituut opende bijvoorbeeld zijn deuren voor misvieringen; de groepen kregen scoutsnamen; er werden kampen en voetbalwedstrijden georganiseerd... Het regime richtte zich na de Tweede Wereldoorlog dus meer op re-integratie en resocialisatie.⁶⁷⁹

Ondanks het feit dat het discours over het pedagogische regime wegstuurde van het sterk disciplinaire regime dat in de periodes tussen 1850 en 1918 dominant was, bleef de cellulaire afzondering ook na de Tweede Wereldoorlog een wezenlijk deel uitmaken van het disciplinaire regime van de jeugdinstelling in Ruislede. In veel opzichten was het gebruik van de cellulaire afzondering een laatste redmiddel. Zo werden er vraagtekens geplaatst bij de isolatie omdat het de jongeren eigenlijk wegtrok uit de sociale beïnvloedingsfeer. Bovendien stuurden sommige jongeren zelf op de afzondering aan om overgeplaatst te kunnen worden naar Mol, hoewel die instelling in tegenstelling tot het 'zachtere regime' van Ruislede als een instelling met harde aanpak bekend stond. Het personeel wilde dus ook om die reden niet te kwistig zijn met het plaatsen van jongeren in afzondering, omdat ze een dergelijke overplaatsing als een falen van de werking van de instelling beschouwden. Ook het proces waarin enkele opvoeders van Saint-Hubert werden veroordeeld wierp een donkere schaduw op het disciplinaire regime in de andere ROG's: verschillende opvoeders deinsden terug voor

⁶⁷⁹ De Koster, Heirbaut, and Rousseaux, *Tweehonderd Jaar Justitie. Hist. Encycl. van Belgische Justitie / Deux Siècles Justice. Encycl. Hist. La Justice Belge*.

‘harde’ opvoedingsmethoden, uit vrees voor slechte publiciteit. In overeenstemming met wetenschappelijk onderzoek uit die tijd kreeg de jongere in de afzonderingscel dagelijks medisch bezoek alsook een gesprek met de directeur, de aalmoezenier en opvoeders om de eenzaamheid van de afzondering tot een minimum te beperken. Ook moest de jongere steeds een actieve bezigheid hebben: zo moest er leesvoer zijn, of moest er de mogelijkheid geboden worden eenvoudig handwerk te doen. Bovendien werd de maximale opnametijd in 1961 herleid van vijftien naar vijf dagen. Wetenschappelijk onderzoek in de jaren vijftig toonde immers aan dat zelfs zeer korte opnames in afzondering konden leiden tot hallucinaties, angstaanvallen, verstoringen van tijdsbesef...⁶⁸⁰ Er was ook een strenge controle op gevaarlijke voorwerpen om eventuele zelfmutilaties in de cel te voorkomen.

In het discours werden overigens verschillende functies van de cellulaire afzondering onderscheidden in de naoorlogse periode (tot 1965). Zo werden de afzonderingskamers vooral gebruikt ter preventie van overtredingen, ter bescherming van de jongere of groep tegen ‘ziekelijke opgewondenheid’, of ter bestraffing van eigenlijke overtredingen van het reglement of slecht gedrag. In vergelijking met de periode 1919-1944 viel dus het gebruik van de isolatie voor medisch toezicht na heropname in de instelling weg. Opvallend is ook dat met de komst van een nieuw reglement in 1961 de cellulaire afzondering enkel nog in termen van een beschermingsmaatregel werd omschreven. Hierbij kon het zowel gaan om de bescherming van de individuele jongere of de leefgroep.

Toch kon uit de data opgemaakt worden dat jongeren voornamelijk omwille van ontvluchtelingen, slecht gedrag of koppigheid in de afzonderingskamers terecht kwamen. Het viel in de bronnen ook op dat vooral onder jongeren de afzonderingskamers nog altijd als ‘het cachot’ werd beschreven, wat een indicatie kan zijn dat jongeren zelf de afzondering toch nog vooral als punitief middel ervoeren. Een tweede belangrijke functie was de preventie: leerlingen werden in de afzonderingskamer opgesloten indien de opvoeders hun ontvluchtingsplannen ontdekten, of ze betrokken waren geraakt in fysieke schermutselingen. De vergelijkende analyse tussen de periode voor en na de Tweede Wereldoorlog (i.e. 1919-1944 en 1945-1965) kon het vermeende zachter wordende regime van vertrouwen ook niet bevestigen. De analyse van het institutionele discours beschreef bovendien hoe de jeugdzorginstelling weigerachtig stond tegenover het gebruik van de cellulaire afzondering en dat er ernstige vraagtekens geplaatst werden bij de effectiviteit van deze straf. Toch bleek uit

⁶⁸⁰ Smith, “Solitary Confinement — Effects and Practices from the Nineteenth Century until Today,” 38; Smith, “The Effects of Solitary Confinement on Prison Inmates: A Brief History and Review of the Literature,” 471.

de statistische analyse, onder meer op basis van de isolatiedagboeken, dat het aantal afzonderingen per jaar wel sterk toenam tussen 1945 en 1965 (effectgrootte van .85), zeker ten opzichte van de periode 1919-1944. Op vandalisme en werkgerelateerde feiten na stegen de aantallen afzonderingen per aangehaald strafmotief significant. Wel kon opgemerkt worden dat de duurtijd globaal genomen niet significant veranderde ten aanzien van de periode 1919-1944. Hoewel de afzondering dus vaker werd toegepast, werden de overtredingen niet noodzakelijk strenger bestraft. Het aandeel van de zware vergrijpen, i.e. de ontvluchtingen en zedenfeiten, daalde ten aanzien van de voorafgaande periode tussen 1919 en 1944. Dit betekent dat met name het aandeel afzonderingen voor wangedrag en opstandig gedrag sterk toenam. Hoewel de cellulaire afzondering niet langer als ordemaatregel werd benoemd, is de vastgestelde sterke stijging in de bestraffing van wangedrag en overtredingen door afzondering wel een indicatie dat de cellulaire afzondering wel als dusdanig in de praktijk werd gebruikt. Daarnaast wees het gewijzigde notatiesysteem (na 1962) erop dat de afzondering vaak acuut werd ingezet als maatregel om de orde en rust in de instelling te bewaren. Bovendien werd meermaals gewag gemaakt de lastige elementen af te zonderen om tijd te kunnen besteden aan de meer werkbare jongeren. Zowel kwantitatieve als kwalitatieve aspecten ondersteunen met andere woorden de idee dat de isolatie niet louter als ‘een laatste redmiddel’ werd ingezet, maar dat eerder een tegenovergestelde praktijk heerste in het Rijksopvoedingsgesticht.

Op basis van onze analyse kunnen we overigens ook uitsluiting dat de sterke stijging in het aantal afzonderingen in deze periode door overbevolking te verklaren valt, aangezien we zelfs een negatieve correlatie vaststelden tussen het aantal jongeren in het Rijksopvoedingsgesticht en het aantal afzonderingen. In deze periode had de instelling naar eigen zeggen wel te lijden onder een groep jongeren die weigerde te werken of zich te hervormen. Het ging meestal om jongeren die de leeftijd van zestien jaar of ouder hadden bereikt en zich liever overgeplaatst zagen naar het Rijksopvoedingsgesticht van Mol, waar ze naar verluidt sneller een invrijheidsstelling konden verkrijgen. Zowel in persoonsdossiers als in de jaarverslagen werd hier melding van gemaakt. Daaruit blijkt ook nogmaals dat – net als tijdens de periode 1919-1944 – dat het jaarverslag dus aangewend werd om moeilijkheden binnen de instelling aan de kaak te stellen en praktijken te verantwoorden.

Het is dan ook correcter om aan te voeren dat eerder dan een stijging van het ‘bevolkingsaantal’ in de instelling, de samenstelling van de groepen jongeren een belangrijkere invloed hadden op het gebruik van de cellulaire afzondering. Er werd dan ook – net als in voorgaande periodes – een opdeling gemaakt tussen de ‘moeilijke’ jongeren die strenger

bejegend en strenger bestraft moesten worden. Deze groep werd zelfs ook ‘fysiek’ afgezonderd in een daartoe speciaal opgerichte ‘strafsectie’, die het behoud van het (al dan niet vermeende) zachtere regime in de instelling moest vrijwaren en de andere secties kon ‘ontlasten’

Voor de behandelbare jongeren was het regime van vertrouwen, openheid en ook steeds meer sociale inbedding een must, zo werd aangevoerd. Op die manier kwam een vrij letterlijke scheiding tussen goede en slechte jongeren in de instelling.⁶⁸¹

Alles in overweging genomen, kon geconcludeerd worden dat de cellulaire afzondering tussen 1945 en 1965 voornamelijk ingezet werd na overtredingen van het reglement en ter preventie daarvan. Dit betekende dat de isolatie voornamelijk als doel had gehoorzame jongeren te vormen en hun slecht gedrag te corrigeren.⁶⁸² In de termen van Foucault bleek de cellulaire afzondering tussen 1945 en 1965 nog steeds de normaliserende sanctie bij uitstek.⁶⁸³ De alomtegenwoordige observatie door opvoeders en leermeesters maakte het mogelijk dergelijk gedrag op te merken en indien nodig te bestraffen. Toch kon uit de kwalitatieve gegevens, zoals de vele verslagen die het archief rijk is en de persoonsdossiers van de leerlingen, waargenomen worden dat de straf een minder prominente rol speelde dan tijdens de periodes 1850-1879, 1880-1918 en zelfs 1919-1944. Zo werd in de persoonsdossiers van leerlingen nadrukkelijker de klemtoon gelegd op de bespreking van de vorming van het karakter en werd er dus minder nadruk gelegd op het inschrijven van diverse straffen die de jongens ontvingen.

⁶⁸¹ Talcott, “The Education of Philosophy: From Canguilhem and The Teaching of Philosophy to Foucault’s Discipline and Punish,” 503–21.

⁶⁸² Foucault, *Discipline, Toezicht En Straf: De Geboorte van de Gevangenis*, 248.

⁶⁸³ Foucault, 191.

Hoofdstuk 4 Conclusies en Discussie:

Cellulaire Afzondering als Laatste Redmiddel of Dagelijkse Praktijk?

Deze meesterproef had tot doel een antwoord te formuleren op de volgende onderzoeksvraag: “*Hoe evolueerden de rol en het gebruik van cellulaire afzondering in de residentiële jeugdzorginstelling van Ruiselede tussen 1849 en 1965?*” Deze overkoepelende conclusie beperkt zich tot het formuleren van enkele globale tendensen over de verschillende onderzochte periodes heen. Voor een meer diepgaande conclusies per tijdvak, verwijst ik de lezer door naar de tussentijdse conclusies.

4.1 Functies en Gebruik van de Cellulaire Afzondering: een Overzicht

Op basis van de literatuurstudie kon verwacht worden dat de cellulaire afzondering in eerste instantie zou fungeren als **strafmaatregel** bij ernstige overtredingen van het reglement.⁶⁸⁴ Tot 1961 had de cellulaire afzondering in de jeugdzorginstelling van Ruiselede inderdaad voornamelijk die functie. Dit betekende dat de surveillanten of opvoeders de isolatie gebruikten om jongeren te bestraffen die afweken van de verwachte gedragsnorm, of het interne reglement niet respecteerden.⁶⁸⁵ De strafmaatregel fungeerde in Foucaultiaanse zin dus in hoofdzaak als een normaliserend en disciplinerend middel. Het discours van de instelling luidde dat de cellulaire afzondering als strafmaatregel enkel ingezet kon worden als ultieme maatregel voor de zwaarste vergrijpen. Toch bleek dat enkel in de periode 1919-1944 het aandeel van zware overtredingen (met name zedenfeiten en ontvluchtingen) groter was dan het aandeel van de lichtere overtredingen. Over alle onderzochte periodes heen kwamen jongeren het vaakst in de afzonderingscel wegens wangedrag. Ook de kwalitatieve historische analyse, zoals de oproep van het Ministerie van Justitie om de afzonderingsreglementen te volgen en het gebruik ervan te beperken, wezen op de waarschijnlijkheid van een frequenter gebruik van de isolatie in de praktijk dan de situatie die ik op basis van het pedagogisch discours zou verwachten. De conclusie dat jongeren dus het vaakst voor lichte vergrijpen – zoals wangedrag – in isolatie werden geplaatst, werpt een nieuw licht op de afzonderingspraktijken in de residentiële jeugdinstituten, aangezien bestaande literatuur – wellicht louter afgaande op het

⁶⁸⁴ Bultman, “Constructing a Female Delinquent Self: Assessing Pupils in the Dutch State Reform School for Girls, 1905-1975,” 118; Dimmendaal, *Heropvoeding En Behandeling: Meisjes in Huize de Ranitz, Groningen 1941-1967*, 148-49; Smith, “Solitary Confinement — Effects and Practices from the Nineteenth Century until Today”; Toth, *Mettray: A History of France’s Most Venerated Carceral Institution*, 62-63; Vehkalahti, *Constructing Reformatory Identity: Girls’ Reform School Education in Finland, 1893-1923*, 114.

⁶⁸⁵ Leib, “Spaces of the Self: Foucault and Goffman on the Micro-Physics of Discipline,” 190.

pedagogische discours – het gebruik van de afzonderingscel als ultiem strafmiddel heeft beschreven.⁶⁸⁶

Deze masterproef kwam bovendien tot de conclusie dat het gebruik van de afzonderingscel ook kaderde in een ‘categorisatiebeleid’ om de ‘moeilijke’ van de ‘kneedbare’ jongeren te scheiden. Het afzonderen van jongeren moet bijgevolg niet louter vanuit een pedagogisch oogpunt beschouwd worden, zoals in het pedagogische discours veelal aangestipt werd, maar ook als **ordemaatregel** die de discipline en de leefbaarheid van de verschillende secties op peil moest houden.⁶⁸⁷ De cellulaire afzondering kon met andere woorden niet losgekoppeld worden van de institutionele logica. Het bewaren van de orde gebeurde ook vaak ‘preventief’: een preventieve isolatie van jongeren moest voorkomen dat ze de jeugdzorginstelling ontvluchtten (een zwaar vergrijp) en zich opnieuw blootstelden aan de ‘verderfelijke invloed’ van de industriële samenleving.⁶⁸⁸ Zoals oudere gevangenen initieel gescheiden werden van jongeren, moesten ook ontvluchttingszieke en zedeloze jongeren preventief van elkaar gescheiden worden. Hieruit bleek een duidelijke angst voor de criminele contaminatie binnen de instelling.⁶⁸⁹

De derde functie die de cellulaire afzondering doorheen de onderzoeksperiode bekleedde, was de **bescherming** van de **leerling** of de **sectie** waarin hij verbleef. Vooral na de Wet op de Kinderbescherming (1912) werd de beschermende maatregel benoemd in termen van het voorkomen van zelfmutilatie, het tot bedaren brengen van de jongere of voorkomen dat de jongere een negatieve invloed kon hebben op zijn sectie. Toch bleek dit uit de data-analyse een te verwaarlozen categorie. Bovendien waren er geen veiligheidscellen in Ruiselede en werden leerlingen die ter bescherming werden afgezonderd, in dezelfde ruimtes afgezonderd als leerlingen die daar een straf moesten uitzitten.

Initieel was er een sterk geloof in de **moraliserende** kracht van de afzonderingscel, al ebde dit geloof al snel weg. Daarnaast waren er ook nog twee andere kleinere functies voor de afzonderingscel weggelegd. Ten eerste fungeerde de afzonderingscel ook als **afschrikmiddel** om jongeren te waarschuwen dat slecht gedrag niet onbestraft zou blijven en was bijgevolg

⁶⁸⁶ Bultman, “Constructing a Female Delinquent Self: Assessing Pupils in the Dutch State Reform School for Girls, 1905-1975,” 118; Dimmendaal, *Heropvoeding En Behandeling: Meisjes in Huize de Ranitz, Groningen 1941-1967*, 148–49; Vehkalahti, *Constructing Reformatory Identity: Girls’ Reform School Education in Finland, 1893-1923*, 114.

⁶⁸⁷ Smith, “Solitary Confinement — Effects and Practices from the Nineteenth Century until Today,” 28.

⁶⁸⁸ Mortier, *Gedenkboek Bij Het Honderdjarig Bestaan van Het Rijksopvoedingsgesticht Te Ruiselede*, 30.

⁶⁸⁹ Vanlandschoot, *Sluit Ze Op ...: Jongeren in de Criminaliteit 1400 Tot Nu*, 118.

sterk disciplinerend van aard. Ten slotte kwamen jongeren ook in de afzonderingscellen terecht in het geval van een **heropname** in de jeugdzorginstelling. Deze jongeren werden eerst medisch onderzocht alvorens ze opnieuw opgenomen werden in de secties. Deze conclusie ligt in lijn met de resultaten van verschillende historische studies naar de opnameprocedure van jongeren in jeugdzorginstellingen.⁶⁹⁰

De verschillende functies die de afzondering binnen de instelling moest dienen, bleven doorheen de onderzoeksperiode met andere woorden dus relatief stabiel. Dat is een opmerkelijke conclusie, want niet enkel de pedagogische opvattingen (over de afzondering), het type jongeren dat in de instelling werd opgenomen, alsook de reglementeringen veranderden grondig doorheen de tijd. Zo beschreef deze masterproef hoe eigenlijk al zeer vroeg kritische kanttekeningen werden geplaatst bij de (vermeende) voordelen of weldaden van de afzondering. Het ongeloof in de heilzame werking van de cellulaire afzondering zorgde echter niet voor een afname in het gebruik van de cellulaire afzondering die ik verwachtte. Zo nam het aantal afzonderingen bijvoorbeeld na 1860 toe, ondanks de kritische stemmen van het inspectiecomité, de inspecteur-generaal Ducpétiaux en de directeur van de instelling, Guillaume Poll. Ook in de periode 1880-1918 was een sterke toename in het aantal afzonderingen op te merken, ondanks de publicatie van verschillende onderzoeken naar de kwalijke neveneffecten van de cellulaire afzondering en oproepen het gebruik te beperken. Na een significante daling in de onderzochte periode van 1919 en 1944, nam het gebruik van de isolatie opnieuw toe na de Tweede Wereldoorlog ondanks een discours van vertrouwen en openheid.

De enige verschuiving bleek op het gebied van een moraliserend naar voornamelijk bestraffend en disciplinerend karakter, wat in lijn lag met eerder onderzoek naar de ontwikkeling van de afzonderingscel binnen penitentiaire instellingen.⁶⁹¹ Dit betekende eveneens dat de afzonderingscellen in de jeugdzorginstelling van Ruiselede voornamelijk gebruikt werden vanuit een normalisering- en disciplineringsstreven.⁶⁹² De stabiel gebleven functies van de cellulaire afzondering bevestigden de claim van Rubin en Reiter die stelden dat de cellulaire afzondering in gebruik bleef omdat dit de institutionele doelen (orde en discipline

⁶⁹⁰ Bultman, "Constructing a Female Delinquent Self: Assessing Pupils in the Dutch State Reform School for Girls, 1905-1975," 59; Dimmendaal, *Heropvoeding En Behandeling: Meisjes in Huize de Ranitz, Groningen 1941-1967*, 148-49.

⁶⁹¹ Smith, "The Effects of Solitary Confinement on Prison Inmates: A Brief History and Review of the Literature," 444.

⁶⁹² Spierenburg, "Punishment, Power, and History: Foucault and Elias," 607-36.

bewaren) diende. De cellulaire afzondering werd bijgevolg doorheen de tijd heruitgevonden en in een ander jasje gestopt om tegemoet te komen aan een veranderende pedagogische opvatting, nieuwe wetenschappelijke inzichten en sociaal-maatschappelijke verwachtingen.⁶⁹³ Dat verklaart waarom de afzonderingscel verschillende namen kreeg doorheen deze onderzoeksperiode: afzonderingscel, isolatiecel, veiligheidscel of afzonderingskamer, terwijl de eigenlijke praktijken doorheen de onderzoeksperiode toch gelijkaardig bleven.

Een belangrijke vaststelling van dit onderzoek was dat de jeugdzorginstelling van Ruiselede institutionele documenten, zoals rapporten en verslagen, ter legitimatie van de bestaande (afzonderings)praktijken gebruikte. In de jaarverslagen tussen 1850 en 1879, bijvoorbeeld, werd het ‘strengere’ pedagogische regime van de jeugdgevangenis van Sint-Hubert tegenover het ‘open regime’ van de hervormingsschool in Ruiselede geplaatst. Net zoals het beleid in de gezondheidssector gelegitimeerd werd via de sociale enquête⁶⁹⁴, moest de wetenschappelijke uitstraling van de statistiek ook het opvoedingsbeleid – en de grote investeringen – in de hervormingsschool rechtvaardigen. Na de eerste Wereldoorlog gebruikte de directie van het Rijksopvoedingsgesticht van Ruiselede de jaarverslagen dan ook om de moeilijke situatie van het ROG aan te kaarten. Hoewel het vigerende pedagogische discours van de instelling gekant was tegen het gebruik van de afzondering, beargumenteerde de directeur in de jaarverslagen het gebruik ervan toch als noodzakelijk, gezien de ‘moeilijke jongens’ die er instroomden. Een tweede techniek die de directie in de jaarverslagen toepaste, was het benoemen van de betere opvoedingspraktijken ten aanzien van het verleden. Op die manier gaf de directeur ook legitimiteit aan bestaande praktijken en het gebruik van de afzondering onder zijn bewind.⁶⁹⁵

Een stelselmatige afname in het gebruik van de isolatie kwam er dan ook niet, zo wees de kwantitatieve analyse van het gebruik van de afzondering uit. Nochtans was die wel te verwachten: enerzijds op basis van de literatuurstudie die beklemtoont hoe het disciplinaire regime van de instelling vanaf het interbellum plaats moest ruimen voor een pedagogischer en

⁶⁹³ Rubin and Reiter, “Continuity in the Face of Penal Innovation: Revisiting the History of American Solitary Confinement,” 1605–6.

⁶⁹⁴ Velle, “Statistiek En Sociale Politiek: De Medische Statistiek En Het Gezondheidsbeleid in België in de 19de Eeuw,” 220.

⁶⁹⁵ Rubin and Reiter, “Continuity in the Face of Penal Innovation: Revisiting the History of American Solitary Confinement,” 1606.

opener regime⁶⁹⁶, ⁶⁹⁷, en anderzijds, op basis van de wetenschappelijke studies die in de loop van de negentiende en twintigste eeuw gepubliceerd werden en toen al wezen op de negatieve effecten van de cellulaire afzondering op jongeren.⁶⁹⁸ Desondanks bleek uit de data-analyse dat er geen systematische reductie was in het gebruik van de afzonderingscel en dat er sterke verschillen waren in frequentie en duur van de afzonderingen tussen de verschillende periodes.

De kwalitatieve analyse gaf bovendien een inkijk in de verschillende procedures doorheen de onderzoeksperiode en hoe er ook hier verschillen optraden tussen discours en praktijk. Waar initieel weinig voorzorgsmaatregelen werden genomen om de veiligheid en activiteit van jongeren in de afzonderingscel te garanderen, werden na verloop van tijd opsluitingsprocedures en regels omtrent het bezoeken van geïsoleerde leerlingen opgesteld. Daarnaast kwam de verplichting dat jongeren een activiteit in de afzonderingscel moesten uitvoeren, wat gezien kon worden als een indicatie dat instelling minder geloof hechtte aan de moraliserende rol van de eenzame opsluiting. De maximumduur voor de afzondering werd ook stelselmatig verminderd tot maximaal vijf dagen in de naoorlogse periode. Ondanks de vaststelling van een maximumduur, werden toch meerdere incidenten vastgesteld van leerlingen die langer in afzondering verbleven. Ook kwam het voor dat jongeren geen activiteit uit te voeren hadden in de afzonderingscel, of dat de jongeren onvoldoende bezocht werden.

Doorheen de onderzoeksperiode veranderde ook het notatiesysteem voor de afzondering veelvuldig en gaven deze systemen een verdiepend inzicht in het gebruik van de afzonderingscel. Het vermelden van het specifieke uur van opname 1961 toonde aan dat leerlingen acuut in de afzonderingscellen werden geplaatst en dus helemaal niet als ultieme strafmaatregel. De isolatiedagboeken en persoonsdossiers van de jongeren gaven eveneens een inkijk in de manier waarop de afzonderingscel een impact had op de jongeren zelf. Ten eerste beschouwden de jongeren de afzonderingscel vooral als een punitief element in de jeugdzorginstelling. Ten tweede bleef tot 1945 het gebruik in voege dat een afzondering gepaard kon gaan met een terugval in de zedelijke klassering, waardoor het verblijf in de instelling verlengd werd. Ook was er in de persoonsdossiers een evolutie op te merken in het bijhouden van de afzonderingen: waar tot 1918 steeds briefjes werden bijgehouden waarop het aantal dagen afzondering genoteerd stond, werd dit later geïntegreerd in de bespreking van de

⁶⁹⁶ De Brabandere, Delange, and Gryspeerd, *Wreck Geen Quaedt, Maer Dwing Tot Goed: Het Sint-Pietersveld, Kruispunt van Historische En Maatschappelijke Ontwikkelingen in Vlaanderen*, 214,219.

⁶⁹⁷ De Brabandere, Delange, and Gryspeerd, 214,219.

⁶⁹⁸ Charles Dickens, *American Notes for General Circulation: Vol 1*, 239; Smith, "The Effects of Solitary Confinement on Prison Inmates: A Brief History and Review of the Literature," 498.

morele ontwikkeling van de leerling. Op die manier droeg het documenteren van de afzondering bij tot het netwerk van informatie en onderlinge vergelijkbaarheid van de jongeren en werd ze zelfs een bepalende factor in deze opdeling.⁶⁹⁹

4.2 Wezenlijke Verschillen tussen *Pedagogical Imagineries* en *Pedagogical Realities*

De eerste hulpvraag peilde naar het verschil tussen het discours en het feitelijk gebruik van de cellulaire afzondering. Een constante vaststelling was het feit dat zowel directie, personeel als overheid zich veelvuldig kantten tegen de cellulaire afzondering en de negatieve effecten. Ook leefde de overtuiging dat de jongeren in de jeugdzorginstelling van Ruiselede een open regime verdienden. Toch bleef de isolatie in gebruik en nam de frequentie van afzonderingen in twee periodes zelfs toe. Ook ontcrachtte de verhouding tussen de lichtere vergrijpen en zware vergrijpen de idee dat de cellulaire afzondering enkel voor de zwaarste overtredingen werd ingezet. De bestaande historische literatuur benadrukt nochtans dat de jeugdinstellingen de afzondering voornamelijk inzetten na zware overtredingen of in de meest ernstige omstandigheden.⁷⁰⁰ Dit betekende dat het discours en de afzonderingspraktijk sterke verschillen vertoonden en dat de interne noden, zoals de nood aan discipline en orde, een meer bepalende factor was voor het in stand houden van de cellulaire afzondering dan de pedagogische opvattingen en regelgeving.⁷⁰¹

Toch verdiepte deze meesterproef het inzicht in mogelijke motieven tot het gebruik van de afzondering. Eerder onderzoek naar de legitimatie van de afzondering stelde dat de isolatie in penitentiaire instellingen aangewend kon worden omdat ze binnen de instelling als productief werd beschouwd.⁷⁰² Toch wezen meerdere getuigenissen doorheen de onderzoeksperiode op de onproductiviteit van de afzondering bij de jongeren. Hoewel de isolatie van jongeren en de effectiviteit daarvan doorheen de onderzoeksperiode fundamenteel in vraag werden gesteld door de wetenschap, de directie, de opvoeders en de overheid, was er nooit een formeel initiatief het afzonderingsregime te vervangen of af te schaffen. Bijgevolg kon met betrekking tot de eerste hulpvraag geconcludeerd worden dat er een wezenlijk verschil

⁶⁹⁹ Bultman, "Constructing a Female Delinquent Self: Assessing Pupils in the Dutch State Reform School for Girls, 1905-1975," 13; Foucault, *Discipline, Toezicht En Straf: De Geboorte van de Gevangenis*, 281; Leib, "Spaces of the Self: Foucault and Goffman on the Micro-Physics of Discipline," 196.

⁷⁰⁰ Bultman, "Constructing a Female Delinquent Self: Assessing Pupils in the Dutch State Reform School for Girls, 1905-1975," 118; Dimmendaal, *Heropvoeding En Behandeling: Meisjes in Huize de Ranitz, Groningen 1941-1967*, 148-49; Vehkalahti, *Constructing Reformatory Identity: Girls' Reform School Education in Finland, 1893-1923*, 114.

⁷⁰¹ Rubin and Reiter, "Continuity in the Face of Penal Innovation: Revisiting the History of American Solitary Confinement," 1605-6.

⁷⁰² Rubin and Reiter, 1610.

was tussen de *pedagogical imagineries* en de *pedagogical realities*. Eerdere onderzoeken, zoals dat van Veerle Massin naar de implementatie van de Wet op de Kinderbescherming uit 1912, kwamen overigens tot hetzelfde besluit.⁷⁰³

4.3 Interne en Externe Factoren ter Verklaring van de Afzonderingspraktijk

De tweede en derde bijvraag hadden tot doel de contextuele en maatschappelijke factoren te identificeren die mogelijk een invloed hadden op het verschil tussen het discours en het feitelijk gebruik en de rol van de afzondering binnen de jeugdzorginstelling van Ruiselede. Uit de analyses konden de verklarende elementen herleid worden tot drie grote categorieën: ten eerste met betrekking tot de jongeren zelf; interne contextfactoren zoals de bekwaamheid van het personeel, het open karakter en reglementen en ten slotte de ruimere maatschappelijke context en wetgeving.

In de bestaande historische literatuur werd vaak het argument van de overbevolking ingeroepen voor het disciplinaire regime in het instituut van Ruiselede.⁷⁰⁴ Toch werd er over de gehele onderzoeksperiode geen verband gevonden tussen de bevolkingscijfers van de instelling en het aantal afzonderingen. Bovendien bleek uit de kwalitatieve analyse dat vooral het karakter van de jongeren die naar de instelling werden toegestuurd een impact had op het aantal afzonderingen. Dit leidde tot een duidelijke tweespalt in de behandeling van diverse jongeren in de instelling. In tijden waarin karakterieel moeilijke leerlingen in de Staatweldadigheidsschool of het Rijksopvoedingsgesticht terechtkwamen (zoals in de periode voor de Wet op de Kinderbescherming van 1912, of in de jaren 1950), was er telkens een stijging in het aantal afzonderingen waar te nemen. Dit werd als dusdanig ook besproken in de jaarverslagen van de instelling. Bovendien was de directie ervan overtuigd dat een verschillende behandeling tussen zij die een optimistisch regime verdienden en zij die een strikter regime nodig hadden, gerechtvaardigd was. Deze overtuiging bleef doorheen de tijd relatief stabiel. Overigens diende dit open regime enigszins genuanceerd te worden, daar leerlingen onder actief toezicht bleven staan. De permanente observatie van de jongeren en de

⁷⁰³ Massin, "Filles et Justice: L'ambivalence de La Prise En Charge Institutionnelle Des « cas-Problèmes » (Belgique, 1922-1965)," 28–30.

⁷⁰⁴ De Brabandere, Delange, and Gryspeerd, *Wreck Geen Quaedt, Maer Dwing Tot Goed: Het Sint-Pietersveld, Kruispunt van Historische En Maatschappelijke Ontwikkelingen in Vlaanderen*, 93; Mortier, *Gedenkboek Bij Het Honderdjarig Bestaan van Het Rijksopvoedingsgesticht Te Ruiselede*, 66.

permanente registratie van het toezicht bleven een pijler die de heropvoeding van de jongeren mogelijk moest maken.⁷⁰⁵

Een tweede interne factor die kon bijdragen aan het afzonderingsbeleid binnen de jeugdzorginstelling van Ruiselede was het open karakter van de instelling zelf. Sinds de oprichting van het instituut werd de openheid van de instelling benadrukt: er waren geen tralies, de poorten stonden steeds open en de jongeren werden er in een familiale sfeer heropgevoed (aldus de instelling). Dit leidde echter tot situaties waarbij jongeren niet uit de klas of uit het atelier gezet konden worden in gevallen van slecht gedrag: het devies luidde immers dat jongeren steeds geobserveerd moesten worden. Bijgevolg kwamen jongeren sneller in de afzondering terecht aangezien daar wel toezicht op hen gehouden kon worden. Permanente observatie was een wezenlijk onderdeel van het disciplinaire regime.⁷⁰⁶ Het open karakter van de instelling kon bijgevolg als een element beschouwd worden dat het gebruik van de afzonderingscel paradoxaal genoeg faciliteerde.

In de evolutie van de pedagogische opvattingen binnen de instelling was een tweede verklaring te vinden voor de rol en het gebruik van de afzondering. De pedagogische ontwikkelingen moesten steeds vanuit een ruimer wetgevend kader bekeken worden. Hoewel bleek dat de isolatiemaatregel in eerste instantie de interne doelen – het disciplineren en de bewaring van de orde - van de jeugdzorginstelling diende, kon bijvoorbeeld de impact van de Wet op de Kinderbescherming van 1912 en een ontwikkelende pedagogische visie inzake heropvoeding niet volledig uitgesloten worden. De wet werd na de Eerste Wereldoorlog pas echt volledig geïmplementeerd en voorzag onder meer in de creatie van het Centraal Waarnemingsgesticht in Mol. Deze medisch-psychologische classificering in combinatie met een nieuw pedagogisch regime gestoeld op vertrouwen resulteerde in een sterke afname in het gebruik van de afzondering. Er werd immers meer aandacht besteed aan het welzijn van de jongere. Het nieuwe afzonderingsreglement na de Eerste Wereldoorlog reflecteerde dit streven. Toch steeg de hoeveelheid afzonderingen opnieuw toen de instelling gedwongen werd jongeren op te nemen die volgens de observatieprocedures in het CWG van Mol ‘karaktermoeilijk’ waren, als gevolg van het feit dat de instelling tijdens de jaren 1920 en 1930 een relatief laag bevolkingsaantal kende. Dit toonde aan dat er wel degelijk intenties waren om het gebruik van de afzonderingscel af te bouwen, maar dat de opvoeders naar dit middel teruggrepen wanneer

⁷⁰⁵ de Valk et al., “Repression in Residential Youth Care: A Scoping Review,” 195–216; Foucault, *Discipline, Toezicht En Straf: De Geboorte van de Gevangenis*, 190–91.

⁷⁰⁶ Foucault, *Discipline, Toezicht En Straf: De Geboorte van de Gevangenis*, 190–91.

ze met jongeren geconfronteerd werden die zich niet eenvoudig lieten heropvoeden. Hieruit bleek dat de pedagogische bekwaamheid van de opvoeders - en hun rol in het belang van de interne orde te bewaren - een belangrijke rol speelde in de instandhouding van de cellulaire afzondering. Tot 1907 kregen voormalige onderofficieren en voormalige leerlingen de voorkeur in de aanstelling tot surveillant. Deze surveillanten hadden met andere woorden weinig pedagogische vorming genoten en dit resulteerde in een sterk disciplinair regime. Het hoeft dan ook niet te verwonderen dat na de Wet op de Kinderbescherming van 1912 verschillende initiatieven op touw werden gezet om de pedagogische bekwaamheid van de opvoeders te verbeteren. Maar dit streven verhinderde niet dat er tijdens het assisenproces in de jaren 1960 tegen een voormalige leerling van de instelling kritiek werd gegeven op de beperkte scholingsgraad van de opvoeders, en de gespannen verhouding tussen het aantal opvoeders en leerlingen. De soms precaire financiële situatie en de eerder gedocumenteerde personeelstekorten hadden wellicht een belangrijke invloed op het gebruik van de afzondering als ordemaatregel.

Ten slotte kon ook de ruimere context van de jeugdzorginstelling niet uit het oog verloren worden. In de jaren 1950 kwam het ROG in de publieke opinie meermaals negatief in de pers. Zo werden openlijk vraagtekens geplaatst bij de opvoedingspraktijken in de instellingen, vooral naar aanleiding van wanpraktijken in Sint-Hubert. Dit leidde onder de opvoeders tot grotere terughoudendheid in het gebruik van disciplinaire strafmaatregelen uit vrees in het oog van een publieke storm terecht te komen.

4.4 Beperkingen van het Onderzoek

Hoewel deze meesterproef enkele belangrijke inzichten heeft opgeleverd, zijn er toch enkele belangrijke beperkingen op te tekenen. Ten eerste leidde de relatief korte duur van de dataverzameling ertoe dat heel wat kwantitatieve data niet opgenomen kon worden in de analyse. In de isolatiedagboeken werden bijvoorbeeld de sectienummers opgenomen die een vergelijking van het aantal afzonderingen tussen de verschillende secties van de instelling mogelijk kon maken. Dit zou een beter zicht kunnen geven op eventuele verschillen tussen karakterieel moeilijke leerlingen in de proefsectie en leerlingen die in de betere secties ingedeeld waren.

Ondanks het feit dat er verschillende maatregelen werden genomen om de kwantitatieve dataverzameling zo rigoureuus mogelijk te laten verlopen, kon het niet uitgesloten worden (door de grote hoeveelheid dat, het wisselend taalgebruik en notatiesystemen doorheen de tijd) dat er

toevallige fouten of foute interpretaties werden gegeven aan de beschrijvingen in de isolatiedagboeken. Dit kon het geval zijn omwille van de onervarenheid van de onderzoeker in het verzamelen en verwerken van primair bronnenmateriaal.

Ten slotte kon de beperkte steekproefgrootte voor de periode 1880-1918 als een beperkende factor beschouwd worden. Op basis van beschikbare data tussen 1906 en 1916 werd een uitspraak gedaan over de gehele periode. Door het feit dat er geen zicht was op de situatie voor 1906 kon niet geverifieerd worden of deze inzichten effectief voor de gehele periode golden.

4.5 Suggesties voor Toekomstig Onderzoek

Deze studie heeft zich, bijvoorbeeld met het oog op het beperkte tijdsbestek, gericht op het onderzoeken van één casus, die van het ROG van Ruiselede. In de inleiding van deze meesterproef werd uitdrukkelijk beargumenteerd waarom bijvoorbeeld de meisjesinstelling van Beernem niet mee werd opgenomen in de analyse. Een vervolgstudie zou het genderspecter echter wel kunnen meenemen, door het gebruik van de afzonderingspraktijken in meisjes- en jongensinstellingen met elkaar te vergelijken. Een vergelijkende studie van de instellingen in Beernem en Ruiselede zou erg relevant zijn, daar de instellingen onder hetzelfde bestuur vielen doorheen de onderzoeksperiode. Dat zorgt ervoor dat gebeurlijke verschillende praktijken van afzondering tussen meisjes en jongens toegeschreven kunnen worden aan het verschil in geslacht.

Een opmerkelijke vaststelling tijdens de analyse van het tijdvak 1919-1944 was dat er geen significant verband bestond tussen de bevolkingscijfers van de instelling en het aantal afzonderingen, maar dat er wel een positief verband was indien de oorlogsjaren (1940-1944) weggelaten werden. In mei 1940 werden de jongeren van de instelling huiswaarts gestuurd om plaats te ruimen voor politieke gevangenen uit de kolonie van Merksplas en later verbleven ook soldaten van de Duitse *Wehrmacht* in Ruiselede. De normale werking van de instelling werd dusdanig verstoord, al bleef het Rijksopvoedingsgesticht gedurende de oorlog steeds operationeel.⁷⁰⁷ Dit doet meteen de vraag rijzen naar wat de impact was van de oorlogsjaren op het disciplinaire regime van de jeugdzorginstelling. Een interessante route zou een onderzoek naar de impact van de aanwezigheid van Duitse soldaten op de jongeren en in welke mate het pedagogische beleid van de instelling als gevolg van de Duitse overheersing veranderde.

⁷⁰⁷ Mortier, *Gedenboek Bij Het Honderdjarig Bestaan van Het Rijksopvoedingsgesticht Te Ruiselede*, 88–90.

Geraadpleegde Archiefbronnen

Onuitgegeven Bronnen

Algemeen Rijksarchief Brussel (ARA)

T022 Ministerie van Justitie. Besturen van de Weldadigheid en van de Gevangenen (Overdracht 1938)

ARA, T022, 'Deuxième Rapport Sur La Situation Des Écoles Agricoles de Réforme Pendant l'année 1850', 17 februari 1850.

ARA, T022, 156, 'Troisième Rapport Sur La Situation Des Écoles Agricoles de Réforme Pendant l'année 1851-1852', 31 maart 1852.

ARA, T022, 'Sixième Rapport Sur La Situation Des Écoles Agricoles de Réforme Pendant l'année 1854', 31 mei 1855.

ARA, T022, 156, 'Septième Rapport Sur La Situation Des Écoles Agricoles de Réforme Pendant l'année 1855', 2 april 1856.

ARA, T022, 156, 'Douzième Rapport Sur leur Situation', 9 mei 1882.

Rijksarchief Brugge (RAB)

M25 Inventaris van het archief van de Rijksopvoedingsgestichten te Ruiselede (1849-1970) en te Beernem (1852-1926) en rechtsvoorgangers / P. Drossens Publ. 3645 (Rijksarchief Beveren. Inventaris 66).

RAB, M25, 37, 'Ingekomen brieven van het Ministerie van Justitie', 1879-1899.

RAB, M25, 64, 'Onderrichtingen van de Dienst Kinderbescherming van het Ministerie van Justitie', 1925.

RAB, M25, 65, 'Onderrichtingen van de Dienst Kinderbescherming van het Ministerie van Justitie', 1926.

RAB, M25, 73, 'Onderrichtingen van de Dienst Kinderbescherming van het Ministerie van Justitie', 1934.

RAB, M25, 93, 'Onderrichtingen van de Dienst Kinderbescherming van het Ministerie van Justitie', 1954.

RAB, M25, 123, 'Dienstorders (algemeen)', Eerste reeks 1931-1937.

RAB, M25, 131, 'Dienstorders voor de opvoeders van de Hoevesectie en de Eresectie', 1945-1947.

RAB, M25, 137, 'Jaarverslagen (en bijhorende stukken)', 1943.

RAB, M25, 147, 'Jaarverslagen (en bijhorende stukken)' 1953.

RAB, M25, 148, 'Jaarverslagen (en bijhorende stukken)', 1954.

RAB, M25, 153, 'Jaarverslagen (en bijhorende stukken)', 1959.

RAB, M25, 154, 'Jaarverslagen (en bijhorende stukken)', 1960.

RAB, M25, 156, 'Jaarverslagen (en bijhorende stukken)', 1962.

RAB, M25, 172, 'Dossier betreffende de mogelijke sluiting van het Rijksopvoedingsgesticht te Ruiselede', 1934.

RAB, M25, 403, 'Stukken betreffende de pedagogische conferenties georganiseerd voor het onderwijzend personeel', 1919-1953.

RAB, M25, 461, 'Stukken betreffende werken aan de afzonderingskamers', 1960- 1989.

RAB, M25, 579, 'Notulen van de vergaderingen van het onderwijzend personeel', 1918 febr.-1927 juni.

RAB, M25, 588, 'Rapport betreffende het systeem van (her)opvoeding', 1912.

RAB, M25, 604, 'Stukken betreffende de plaatsing van minderjarigen', 1935-1965.

RAB, M25, 606, 'Stukken betreffende het tuchtregime', 1914-1959.

RAB, M25, 607, 'Register gehouden voor de inschrijving van tuchtstraffen', 1910- 1911, 1925-1945.

RAB, M25, 612, 'Registers gehouden voor de inschrijving van de gebeurtenissen in de instelling te Ruiselede', 1908-1936.

RAB, M25, 625, 'Krantenknipsels omtrent de assisenzaak van een ex-leerling die terecht stond voor moord', 1962.

RAB, M25, 757, N°5826, 'Persoonsdossiers van de minderjarige jongens uit het Rijksopvoedingsgesticht te Ruiselede-Wingene', dossier C.A.

RAB, M25, 770, N°5407, 'Persoonsdossiers van de minderjarige jongens uit het Rijksopvoedingsgesticht te Ruiselede-Wingene', dossier G.C.

RAB, M25, 770, N° 5413, 'Persoonsdossiers van de minderjarige jongens uit het Rijksopvoedingsgesticht te Ruiselede-Wingene', dossier F.J.A.

RAB, M25, 770, N°5424, 'Persoonsdossiers van de minderjarige jongens uit het Rijksopvoedingsgesticht te Ruiselede-Wingene', dossier E.L.

RAB, M25, 771, N° 5479, 'Persoonsdossiers van de minderjarige jongens uit het Rijksopvoedingsgesticht te Ruiselede-Wingene', dossier J.R.G.

RAB, M25, 771, N° 5950, 'Persoonsdossiers van de minderjarige jongens uit het Rijksopvoedingsgesticht te Ruiselede-Wingene', dossier J.C.

RAB, M25, 772, N° 5135, 'Persoonsdossiers van de minderjarige jongens uit het Rijksopvoedingsgesticht te Ruiselede-Wingene', dossier L.G.”

RAB, M25, 770, N° 5754, 'Persoonsdossiers van de minderjarige jongens uit het Rijksopvoedingsgesticht te Ruiselede-Wingene', dossier F.J.

RAB, M25, 772, N° 5212, 'Persoonsdossiers van de minderjarige jongens uit het Rijksopvoedingsgesticht te Ruiselede-Wingene', dossier L.L.

RAB, M25, 772, N°5791, 'Persoonsdossiers van de minderjarige jongens uit het Rijksopvoedingsgesticht te Ruiselede-Wingene', dossier L.T.

RAB, M25, 775, N° 5093, 'Persoonsdossiers van de minderjarige jongens uit het Rijksopvoedingsgesticht te Ruiselede-Wingene', dossier B.J.F.

RAB, M25, 916, N° 7532, 'Persoonsdossiers van de minderjarige jongens uit het Rijksopvoedingsgesticht te Ruiselede-Wingene', dossier B.G.

RAB, M25, 924, N° 7775, 'Persoonsdossiers van de minderjarige jongens uit het Rijksopvoedingsgesticht te Ruiselede-Wingene', dossier C.L.

RAB, M25, 1412, AS348083, 'Persoonsdossiers van de minderjarige jongens uit het Rijksopvoedingsgesticht te Ruiselede-Wingene', dossier D.J.”

RAB, M25, 1412, AS444158, 'Persoonsdossiers van de minderjarige jongens uit het Rijksopvoedingsgesticht te Ruiselede-Wingene', dossier D.R.

RAB, M25, 1717, 'Stukken betreffende ontvluchtingen van minderjarigen', 1921-1955.

M34 Inventaris van het archief van het Rijksopvoedingsgesticht te Ruiselede (1849-1970) / J. Buyck Publ. 3008

RAB, M34, 12, Omzendbrieven en onderrichtingen voor het personeel van groep II sectie 3', 1956-1963.

RAB, M34, 20, 'Jaarverslag 1924'.

RAB, M34, 21, 'Jaarverslag 1925'.

RAB, M34, 22, 'Jaarverslag 1926'.

RAB, M34, 23, 'Jaarverslag 1927'.

RAB, M34, 24, 'Jaarverslag 1928'.

RAB, M34, 29, 'Jaarverslag 1933'.

RAB, M34, 32, 'Jaarverslag 1936'.

RAB, M34, 33, 'Jaarverslag 1937'.

RAB, M34, 34, 'Jaarverslag 1938'.

RAB, M34, 44, 'Dossier betreffende de organisatie en de werking van de instelling', 1894-1963.

RAB, M34, 73, 'Documentatie van Gaston Stevens (technicus-kleermaker)', 1947-1963 (2).

RAB, M34, 117, 'Rol van de afzonderingscel', 1947 jan.1-1957 juni 1.

RAB, M34, 118, 'Rol van de afzonderingscel', 1958 jan.1-dec. 31.

RAB, M34, 120, 'Rol van de afzonderingscel', 1962 jan.1-dec. 31.

RAB, M34, 121, 'Rol van de afzonderingscel', 1963 jan.1-dec. 31.

RAB, M34, 122, 'Rol van de afzonderingscel', 1964 jan.1-dec. 31.

RAB, M34, 123, 'Rol van de afzonderingscel', 1965 jan.1-dec. 31.

RAB, M34, 126, 'Rol van de afzonderingscel', 1906-1921.

Gepubliceerde Bronnen

Kamer van Volksvertegenwoordigers, 'Réforme Des Dépôts de Mendicité - Exposé Des Motifs', 17 november 1846, 4.

Kamer van Volksvertegenwoordigers, 'Réforme Des Dépôts de Mendicité; Rapport Fait Au Nom de La Section Centrale, Par M. Kervyn', 6 mei 1847, 3.

Moniteur belge: journal officiel 1850 7/12, 'Colonie agricole de Ruysselede', 2674-2675.

Moniteur belge: journal officiel 1851 7/12, 'Colonie agricole de Ruysselede', 1630-1632.

Recueil des Circulaires, Instructions et autres Actes Emanés du ministère de la justice,
volume 1847-1849, 'Le moniteur de ce jour publie un arrêté royal...', 22.

Recueil des Circulaires, Instructions et autres Actes Emanés du ministère de la justice,
volume 1852-1854, 'École agricole de réforme des garçons à Ruysselede. Règlement',
41-65.

Recueil des Circulaires, Instructions et autres Actes Emanés du ministère de la justice,
volume 1885, 'Jeunes détenus mis au cachot', 100.

Recueil des Circulaires, Instructions et autres Actes Emanés du ministère de la justice,
volume 1887, 'Peines disciplinaires', 53.

Recueil des Circulaires, Instructions et autres Actes Emanés du ministère de la justice,
volume 1890, 'Organisation', 685-87.

Recueil des Circulaires, Instructions et autres Actes Emanés du ministère de la justice,
volume 1891, 'Classification des individus mis à la disposition du gouvernement', 402.

Recueil des Circulaires, Instructions et autres Actes Emanés du ministère de la justice,
volume 1894, 'Envoi des sujets incorrigibles et des immoraux', 518.

Receuil des Circulaires, Instructions et autres Actes Emanés du ministère de la justice,
volume 1895-1896, 'Elèves récalcitrants', 162.

Receuil des Circulaires, Instructions et autres Actes Emanés du ministère de la justice,
volume 1905-1906, 'Règlement général', 282.

Receuil des Circulaires, Instructions et autres Actes Emanés du ministère de la justice,
volume 1912, 'Loi sur la protection de l'enfance', 252-70.

Receuil des Circulaires, Instructions et autres Actes Emanés du ministère de la justice,
volume 1913, 'MM. les procureurs généraux', 134.

Receuil des Circulaires, Instructions et autres Actes Emanés du ministère de la justice,
volume 1919-1921, 'Ecoles de bienfaisance – Code disciplinaire', 346.

Receuil des Circulaires, Instructions et autres Actes Emanés du ministère de la justice,
volume 1919-1921, 'Protection de l'enfance. Institutions publiques de l'état. Création
(2)', 681-682.

Receuil des Circulaires, Instructions et autres Actes Emanés du ministère de la justice,
volume 1924-1925, 'Opzending ter vernieling', 425.

Geraadpleegde Secundaire Literatuur

- Albrecht, Hans-Jörg. "Youth Justice in Germany." *Crime and Justice* 31 (2004): 442–93.
- Amnesty International. "SOLITARY CONFINEMENT IN THE USA." Londen, 2013.
https://www.amnesty.be/IMG/pdf/201311_sc_usa.pdf.
- Armstrong, Richard A. "When to Use the Bonferroni Correction." *Ophthalmic & Physiological Optics* 34 (2014): 502–8. <https://doi.org/10.1111/opo.12131>.
- Avrotros. "Kinderen in Jeugdzorg Nog Te Vaak in Isoleercel," 2019.
<https://radar.avrotros.nl/nieuws/item/kinderen-in-jeugdzorg-nog-te-vaak-in-isoleercel/>.
- Bergmans, Eline. "Ik Weet Nog Hoe Mijn Onderbuik Brandde Toen Ik Eruit Mocht." *De Standaard*, 2019. https://www.standaard.be/cnt/dmf20191014_04663473.
- Bijzondere Jeugdbijstand. "Verantwoordingen Praktijk van Afzondering En Isolatie in de Gemeenschapsinstellingen Voor Bijzondere Jeugdbijstand," 2009.
<https://docplayer.nl/3244709-Verantwoording-en-praktijk-van-afzondering-en-isolatie-in-de-gemeenschapsinstellingen-voor-bijzondere-jeugdbijstand.html>.
- Bowers, Fredalene B., and Thom Gehring. "Johann Heinrich Pestalozzi: 18th Century Swiss Educator and Correctional Reformer." *Journal of Correctional Education* 55, no. 4 (2004): 306–19. <http://www.jstor.org/stable/10.2307/23292096>.
- Brabandere, Rudi De, Michael Delange, and Ignace Gryspeerdt. *Wreack Geen Quaedt, Maer Dwing Tot Goed: Het Sint-Pietersveld, Kruispunt van Historische En Maatschappelijke Ontwikkelingen in Vlaanderen*. Edited by Paul Vandepitte. Tielt: De Roede van Tielt, 1999.
- Bultman, Saskia. "Constructing a Female Delinquent Self: Assessing Pupils in the Dutch State Reform School for Girls, 1905-1975." Radboud Universiteit, 2016.
- Canales, Antonio Fco. "The Cultural History of Education: Between the Siren Song of Philosophy and the Discrete Charm of the Philosophy of the Social Sciences." In *Folds of Past, Present and Future: Reconfiguring Contemporary Histories of Education*, edited by Sarah Van Ruyskensvelde, Geert Thyssen, Frederik Herman, Angelo Van Gorp, and Pieter Verstraete, 39–58. Berlin, Boston: De Gruyter Oldenbourg, 2021.

- Carpenter, Mary. "PENAL REFORMATORY SCHOOLS." In *Reformatory Schools: For the Children of the Perishing and Dangerous Classes, and for Juvenile Offenders*, 311–53, 1851. <https://doi.org/10.1017/CBO9781139854672.008>.
- Charleroy, Margaret, and Hilary Marland. "Prisoners of Solitude: Bringing History to Bear on Prison Health Policy." *Endeavour* 40, no. 3 (2016): 141–47. <https://doi.org/10.1016/j.endeavour.2016.07.001>.
- Charles Dickens. *American Notes for General Circulation: Vol 1*. London: Chapman and Hall, 1842.
- Christiaens, Jenneke. "De Geboorte van de Jeugd delinquent: België, 1830-1930." VUB, 1999.
- . "Youth Delinquency Redefined: The Practice of Scientific Observation and Diagnosis Within the Framework of Belgian Child Protection, 1913–1960." In *Youth and Justice in Western States, 1815-1950: From Punishment to Welfare*, edited by Jean Trépanier and Xavier Rousseaux, 260–83. Charm: Springer International Publishing AG, 2018.
- Christiaensen, S. "Adolphe Prins." In *Gestalten Uit Het Verleden: 32 Voorgangers in de Strafrechtswetenschap, de Strafrechtspleging En de Criminologie*, edited by Cyrille Fijnaut, 112. Deurne: Kluwer, 1993.
- Christiaensen, Stef. *Tussen Klassieke En Moderne Criminele Politiek: Leven En Beleid van Jules Lejeune*. Leuven: Universitaire Pers, 2004.
- Claes, Ann. "Cellulaire Afzondering: Studie van de Isoleringpraxis in Belgische Gevangenissen." Katholieke Universiteit Leuven, 1986.
- Comité du congrès. *Congrès International Pour l'étude Des Questions Relatives Au Patronage Des Condamnés, Des Enfants Moralement Abandonnés, Des Vagabonds et Des Aliénés*. Antwerpen: Imprimerie & lithographie J. Brouwers & fils, 1894.
- Coppens, Wilfried. "Geschiedenis van de Hervormingsschool Te Ruiselede van 1848 Tot 1866." KU Leuven, 1980.
- Creswell, John W. *Qualitative Inquiry & Research Design: Choosing among Five Approaches*. 2nd. Thousand Oaks: Sage Publications, 2007.

- Crombrugge, Hans Van. “Jean-Jacques Rousseau (1712-1778). Het Onmogelijke Huwelijk van Gezin En Opvoeding.” In *Paradoxen Van Pedagogisering. Handboek Pedagogische Historiografie*, edited by Marc Depaepe, Frank Simon, and Angelo Van Gorp, 213–38. Leuven: Acco, 2005.
- Dekker, Jeroen J. H. *Straffen, Redden En Opvoeden: Het Ontstaan En de Ontwikkeling van de Residentiële Heropvoeding in West-Europa, 1814-1914, Met Bijzondere Aandacht Voor Nederlandsch Mettray*. Assen: Van Gorcum, 1985.
- Depaepe, Marc. “De Markt van Het Kind: Over de Medicalisering van Opvoeding En Onderwijs.” In *De Zieke Natie: Over de Medicalisering van de Samenleving 1860-1914*, edited by Liesbet Nys, 260–78. Groningen: Historische Uitgeverij, 2002.
- . *De School Als Grondslag van de Moderne Maatschappij*. Ieper: Stedelijke Musea, 1999.
- . “Dealing with Paradoxes of Educationalization: Beyond the Limits of ‘New’ Cultural History of Education?” In *Between Educationalization and Appropriation: Selected Writings on the: History of Modern Educational Systems*, 139–66. Leuven: Leuven Univ. Press, 2012.
- . “Geen Ambacht Zonder Werktuigen: Reflecties over De Conceptuele Omgang Met Het Pedagogische Verleden.” In *Paradoxen Van Pedagogisering. Handboek Pedagogische Historiografie*, edited by Marc Depaepe, Frank Simon, and Angelo Van Gorp, 511. Leuven: Acco, 2005.
- Desmet, Bert. *Jeugdbeschermingsrecht in Kort Bestek*. Antwerpen: Intersentia, 2005.
- Desmet, Liselot. “Oordeel Niet, Maar Schenk Vertrouwen: Onderzoek Naar de Implementatie van de Wet Op de Kinderbescherming van 15 Mei 1912 in Het ROG Te Ruiselede, 1920 - 1950.” KU Leuven, 2004.
- Dimmendaal, Geertje. *Heropvoeding En Behandeling: Meisjes in Huize de Ranitz, Groningen 1941-1967*. Assen: Koninklijke van Gorcum B.V., 1998.
- Ducpetiaux, Édouard. *Mémoire Sur l'organisation Des Écoles de Réforme Soumis à M. Le Ministre de La Justice*. Brussel: Iprimerie de Th. Lesigne, 1848.

- Ducpétiaux, Edouard. *Des Conditions d'application Du Système de l'emprisonnement Séparé Ou Cellulaire*. Brussel: M. Hayez, 1857.
- Ducpétiaux, Édouard. *Colonies Agricoles, Écoles Rurales et Écoles de Réforme*. Brussel: Imprimerie de Th. Lesigne, 1851.
- . *Exposé de La Situation Des Écoles de Réforme de Ruysselede, de Wynghene et de Beernem; 1849-1858*. Brussel: M. Hayez, 1861.
- . *La Question de La Peine de Mort Envisagée Dans Son Actualité*. Brussel: Comptoir Universel d'imprimerie et de Libraire, Victor Devaux et Companie, 1865.
- Dupont-Bouchat, Marie-Sylvie. “De La Prison à l'école de Bienfaisance, Origines et Transformations Des Institutions Pénitentiaires Pour Enfants En Belgique Au XIXe Siècle (1840-1914).” *Criminologie* 28, no. 2 (2005): 85–108. <https://doi.org/10.7202/017374ar>.
- Dupont-Bouchat, Marie-Sylvie, Jenneke Christiaens, and Charlotte Vanneste. “Jeugd En Justitie (I). Modellen, Praktijken En Hervormingen van Het Jeugdrechtsysteem (1830-2014).” In *Tweehonderd Jaar Justitie. Historische Encyclopedie van de Belgische Justitie / Deux Siècles de Justice. Encyclopédie Historique de La Justice Belge*, edited by Margot De Koster, Dirk Heirbaut, and Xavier Rousseaux. Brugge: Die Keure, 2015.
- Fendler, Lynn. “New Cultural Histories.” In *Handbook of Historical Studies in Education*, edited by Tanya Fitzgerald, 85–101. Singapore: Springer, 2020. https://doi.org/https://doi.org/10.1007/978-981-10-2362-0_5.
- Foucault, Michel. *Discipline, Toezicht En Straf: De Geboorte van de Gevangenis*. 7de dr. Groningen: Historische Uitgeverij, 2018.
- Freeman, Melissa. *Modes of Thinking for Qualitative Data Analysis*. San Francisco, CA: Left Coast Press, 2016.
- Fuchs, Eckhardt. “From Punishment to Education: The International Debate on Juvenile Penal Reform before World War I.” *Prospects* 45, no. 1 (2015): 113–26. <https://doi.org/10.1007/s11125-015-9342-5>.
- Garland, David. “The Birth of the Welfare Sanction.” *British Journal of Law and Society* 8, no. 1 (1981): 29–45. <https://doi.org/10.2307/1409833>.

- Gee, James Paul. "Discourse Analysis: What Makes It Critical?" In *Critical Discourse Analysis in Education*, edited by Rebecca Rogers, 23–45. New York, London: Routledge, 2011.
- Gezondheidszorg, De Inspectie. "Factsheet Terugdringen Vrijheidsbeperkende Maatregelen," n.d.
- Goffman, Erving. *Asylums: Essays on the Social Situation of Mental Patients and Other Inmates*. Repr. Londen: Penguin books, 1987.
- Haney, Craig. *Reforming Punishment: Psychological Limits to the Pains of Imprisonment. The Law and Public Policy*. American Psychological Association, 2006. <https://doi.org/10.1037/11382-000>.
- Henry Barnard L.L.D. *Reformatory Education. Papers on Preventive, Correctional and Reformatory Institutions and Agencies in Different Countries*. Hartford: F.C. Brownell, 1857.
- Higdon, Michael J. "Parens Patriae and the Disinherited Child." *Washington Law Review* 95, no. 2 (2020): 619–75. <https://doi.org/10.2139/ssrn.3413747>.
- Iacovetta, Franca, and Wendy Mitchinson. "Introduction: Social History and Case Files Research." In *On the Case: Explorations in Social History*, 3–21. Toronto: University of Toronto Press, 1998.
- Kamer van Volksvertegenwoordigers. "Réforme Des Dépôts de Mendicité; Rapport Fait Au Nom de La Section Centrale, Par M. Kervyn," 1847.
- . "Réforme Des Dépôts de Mendicité - Exposé Des Motifs," n.d.
- Klifman, Marc. "Wij Spraken Met de Zus van Ringo De Witte, de Schrik van de Brugse Cipers: 'De Isoleercel Heeft Hem Kapotgemaakt.'" *Nieuwsblad*, 2019. https://www.nieuwsblad.be/cnt/dmf20190804_04543998.
- Koerrenz, Ralf, Annika Blichmann, and Sebastian Engelmann. *Alternative Schooling and New Education: European Concepts and Theories*. Edited by Helen Lees and Michael Reiss. *Palgrave Studies in Alternative Education*. Cham, Switzerland: Palgrave Macmillan, 2018.

- Koster, Margot De. “Jongeren En Criminaliteit: Een Lange Geschiedenis van de Middeleeuwen Tot Heden.” *Tijdschrift Voor Criminologie* 52, no. 3 (2010): 308–17.
- Koster, Margot De, Dirk Heirbaut, and Xavier Rousseaux. *Tweehonderd Jaar Justitie. Historische Encyclopedie van de Belgische Justitie / Deux Siècles de Justice. Encyclopédie Historique de La Justice Belge*. Alphen aan Den Rijn: Wolters Kluwer, 2001.
- Koster, Margot De, and David Niget. “Scientific Expertise in Child Protection Policies and Juvenile Justice Practices in Twentieth-Century Belgium.” In *Scientists’ Expertise as Performance: Between State and Society, 1860–1960*, edited by Joris Vandendriessche, Evert Peeters, and Kaat Wils, 1e ed., 161–72. London: Routledge, 2015. <https://doi.org/10.4324/9781315653822>.
- Leib, Robert S. “Spaces of the Self: Foucault and Goffman on the Micro-Physics of Discipline.” *Philosophy Today (Celina)* 61, no. 1 (2017): 189–210. <https://doi.org/10.5840/philtoday2017321153>.
- Leonards, Christianus Godefridus Theodorus Maria. “De Ontdekking van Het Onschuldige Criminele Kind: Bestrafing En Opvoeding van Criminele Kinderen in Jeugdgevangenis En Opvoedingsgesticht, 1833-1986.” Erasmusuniversiteit Rotterdam, 1995.
- Maatschappij van Weldadigheid. *Jaarboekje Der Maatschappij van Weldadigheid Voor 1873*. Amsterdam: D.B. Centen, 1872.
- Martinez-millana, Elena, and Andrés Cánovas Alcaraz. “The Panopticon Prison as a ‘Social Condenser’: The Study of the Project for De Koepel Prison by Rem Koolhaas/OMA (1979–1988).” *Frontiers of Architectural Research* 11, no. 1 (2022): 31–52. <https://doi.org/10.1016/j.foar.2021.08.004>.
- Mason, Jennifer. *Qualitative Researching*. 2nd ed. London: Sage, 2002.
- Massin, Veerle. “Filles et Justice: L’ambivalence de La Prise En Charge Institutionnelle Des « cas-Problèmes » (Belgique, 1922-1965).” *Bulletin Canadien d’histoire de La Medecine* 32, no. 1 (2015): 13–33. <https://doi.org/10.3138/cbmh.32.1.13>.
- . “‘Measuring Delinquency’: The Observation, Scientific Assessment and Testing of

- Delinquent Girls in 20th-Century Belgium.” *Revue Belge d’histoire Contemporaine. Belgisch Tijdschrift Voor Nieuwste Geschiedenis* 46, no. 1 (2016): 104–32.
- McCabe, George P., and David S. Moore. *Statistiek in de Praktijk: Theorieboek*. 5th ed. Amsterdam: Boom, 2016.
- Mckee, Heidi A, and James E Porter. “The Ethics of Archival Research.” *College Composition and Communication* 64, no. 1 (2012): 59–81.
- Mendez, Juan E. “Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment,” 2011. <https://digitallibrary.un.org/record/710177>.
- Moore, Niamh. “The Politics and Ethics of Naming: Questioning Anonymisation in (Archival) Research.” *International Journal of Social Research Methodology* 15, no. 4 (2012): 331–40. <https://doi.org/10.1080/13645579.2012.688330>.
- Mortelmans, Dimitri. *Handboek Kwalitatieve Onderzoeksmethoden*. 4de Ed. Leuven: Acco, 2013.
- Mortier, Alois. *Gedenkboek Bij Het Honderdjarig Bestaan van Het Rijksopvoedingsgesticht Te Ruiselede*. Brussel: Drukkerij ICKK, 1949.
- Nothomb, Alphonse. “Sixième Rapport Sur La Situation Des Écoles Agricoles de Réforme Pendant l’année 1854.” Brussel, 1855.
- Nys, Laura. “Het Hart van Gabriel B.: Jongeren En Hun Gevoelens in Belgische Heropvoedingsinstellingen Voor Jeugddelinquenten, 1890-1965.” Universiteit Gent, 2019. <https://biblio.ugent.be/publication/8643200>.
- . “Historici, Privacy En Ethiek : Het Anonimiseren van Privacygevoelige Informatie in Historisch Onderzoek.” *TIJD-SCHRIFT: HEEMKUNDE EN LOKAAL-ERFGOEDPRAKTIJK IN VLAANDEREN* 8, no. 3 (2018): 98–114.
- Oosterom, Rianne. “Patiënten: Instellingen Moeten Harder Hun Best Doen Om de Isoleercel Te Sluiten.” Trouw.nl, 2019. <https://www.trouw.nl/zorg/patienten-instellingen-moeten-harder-hun-best-doen-om-de-isoleercel-te-sluiten~b522363ab/?referrer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F>.

- Owen, Mikah, and Jeffrey Goldhagen. "Children and Solitary Confinement : A Call to Action." *Pediatrics* 137, no. 5 (2016): 1–3. <https://doi.org/10.1542/peds.2015-4180>.
- Patton, Michael Quinn. "Enhancing the Quality and Credibility of Qualitative Analysis." *Health Services Research* 34, no. 5 (1999): 1189–1208.
- Peeters, Tine, Els Vanlinthout, Kathleen De Cuyper, Tim Opgenhaffen, Jasper Vanhoof, Inez Buyck, Sara Nijs, Johan Put, and Chantal Van Audenhove. "De Ontwikkeling van Een Multidisciplinaire Richtlijn Voor de Preventie En Toepassing van Afzondering En Fixatie in de Residentiële Geestelijke Gezondheidszorg," 2020.
- Petticrew, Mark, and Helen Roberts. *Systematic Reviews in the Social Sciences: A Practical Guide*. Repr. Malden: Blackwell, 2007.
- Popkewitz, Thomas, Barry M. Franklin, and Miguel Pereyra. *Cultural History and Education: Critical Essays on Knowledge and Schooling*. 1st ed. Londen: Routledge, 2001.
- Popkewitz, Thomas S. "Curriculum History, Schooling and the History of the Present." *History of Education* 40, no. 1 (2011): 1–19. <https://doi.org/10.1080/0046760X.2010.507222>.
- Prins, Adolphe. *Criminalité et Répression. Essai de Science Pénale, Par Adolphe Prins,...* Brussel: C. Muquardt, 1886.
- . *Criminalité et Répression. Essai de Science Pénale*. Edited by Merzrach and Falk. Brussel: Libraire Européenne C. Muquardt, 1886.
- . *Essai Sur La Criminalité d'après La Science Moderne*. Edited by Merzbach and Falk. Brussel: Libraire Européenne C. Muquardt, 1880.
- Raphael, Lutz. "Die Verwissenschaftlichung Des Sozialen Als Methodische Und Konzeptionelle Herausforderung Für Eine Sozialgeschichte Des 20. Jahrhunderts." *Geschichte Und Gesellschaft* 22 (1996): 165–93.
- Richards, Lyn, and Janice M. Morse. *Readme First for a User's Guide to Qualitative Methods*. Londen: Sage, 2007.
- Rijlaarsdam, Barbara. "Bij Een Psychose in de Isoleercel, of Toch Maar Een Prikje?" NRC, 2008. <https://www.nrc.nl/nieuws/2008/09/24/bij-een-psychose-in-de-isoleercel-of-toch->

maar-een-11612378-a1026313.

- Rubin, Ashley T., and Keramet Reiter. “Continuity in the Face of Penal Innovation: Revisiting the History of American Solitary Confinement.” *Law and Social Inquiry* 43, no. 4 (2018): 1604–32. <https://doi.org/10.1111/lsi.12330>.
- Ruyskensvelde, Sarah Van, and Laura Nys. “Folded Files, Unfolding Narratives: Psycho-Pedagogical Observation in the Belgian Juvenile Reformatories, 1912-1945.” *History of Education* 49, no. 3 (2020): 398–420. <https://doi.org/10.1080/0046760X.2020.1739757>.
- Ruyskensvelde, Sarah Van, and Pieter Verstraete. “Tough Love? Self-Government, Voluntary Obedience and Emotional Management of the Body in Belgian Residential Youth Care: 1910s–1930s.” In *Education and the Body in Europe (1900-1950)*, edited by Simonetta Polenghi, András Németh, and Tomáš Kasper, 237–55. Berlin: Peter Lang, 2021.
- Ryen, Anne. “Research Ethics and Qualitative Research.” In *Doing Qualitative Research A Practical Handbook Fourth Edition*, edited by David Silverman, 4e ed., 31–46. Londen: Sage, 2013.
- Schutyser, Lutgarde. “Cellulaire Afzondering En Isoleercel in Het Huis van Bewaring Te Maastricht.” KU Leuven, 1983.
- Shalev, Sharon. “A Sourcebook on Solitary Confinement.” Londen, 2008. <https://www.solitaryconfinement.org/sourcebook>.
- Silber, Käte. *Pestalozzi: The Man and His Work*. London: Routledge and Kegan Paul, 1960.
- Smaele, Henk de, Liesbet Nys, Johan Tollebeek, and Kaat Wils. *De Zieke Natie: Over de Medicalisering van de Samenleving 1860-1914*. Groningen: Historische Uitgeverij, 2002.
- Smith, Peter Scharff. “Solitary Confinement — Effects and Practices from the Nineteenth Century until Today.” In *Solitary Confinement*. Oxford University Press, 2019. <https://doi.org/10.1093/oso/9780190947927.003.0002>.
- . “The Effects of Solitary Confinement on Prison Inmates: A Brief History and Review of the Literature.” *Crime and Justice* 34, no. 1 (2006): 441–528. <https://doi.org/10.1086/500626>.

- Spierenburg, Petrus Cornelis. "Punishment, Power, and History: Foucault and Elias." *Social Science History* 28, no. 4 (2004): 607–36.
- Stoler, Laura Ann. "Colonial Archives and the Arts of Governance." *Archival Science* 2, no. 1 (2002): 87–109. <https://doi.org/10.1007/BF02435632>.
- Talcott, Samuel. "The Education of Philosophy: From Canguilhem and The Teaching of Philosophy to Foucault's Discipline and Punish." *Philosophy Today (Celina)* 61, no. 3 (2017): 503–21. <https://doi.org/10.5840/philtoday2017918168>.
- The University of Chicago. "Chicago-Style Citation Quick Guide." Accessed July 7, 2022. https://www-chicagomanualofstyle-org.kuleuven.e-bronnen.be/tools_citationguide.html.
- Tosh, John, and Séan Lang. *The Pursuit of History: Aims, Methods and New Directions in the Study of Modern History*. 4th ed. Harlow: Pearson, 2006.
- Toth, Stephen A. *Mettray: A History of France's Most Venerated Carceral Institution*. Ithaca, NY: Cornell University Press, 2019.
- Tracy, Sarah J. "Qualitative Quality: Eight 'Big-Tent' Criteria for Excellent Qualitative Research." *Qualitative Inquiry* 16, no. 10 (2010): 837–51. <https://doi.org/10.1177/1077800410383121>.
- Trépanier, Jean, and Xavier Rousseaux. *Youth and Justice in Western States, 1815-1950: From Punishment to Welfare*. Charm: Springer International Publishing AG, 2018.
- UN Special Rapporteur on Torture. "The Istanbul Statement on the Use and Effects of Solitary Confinement." Istanbul, 2007. <https://www.solitaryconfinement.org/istanbul>.
- United Nations Office on Drugs and Crime. "The United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners." Vienna, 2015.
- Valk, Sophie de, C. Kuiper, G. H. Peer van der Helm, Alexander J.J.A. Maas, and Geert Jan J.M. Stams. "Repression in Residential Youth Care: A Scoping Review." *Adolescent Research Review* 1, no. 3 (2016): 195–216. <https://doi.org/10.1007/s40894-016-0029-9>.
- Vandaele, Paul. "De Geschiedenis van de Hervormingsschool Te Ruiselede van 1866 Tot 1911." KU Leuven, 1983.

- Vanhoomissen, Tim. *Inductieve Statistiek Voor de Gedragwetenschappen: Toegepaste Hypothesetoetsing Met SPSS*. Edited by Guido Valkeneers. 3rd ed. Leuven: Acco, 2014.
- Vanlandschoot, Romain. *Sluit Ze Op ...: Jongeren in de Criminaliteit 1400 Tot Nu*. Leuven: Davidsfonds, 2008.
- Vehkalahti, Kaisa. *Constructing Reformatory Identity: Girls' Reform School Education in Finland, 1893-1923*. Oxford: Lang, 2009.
- Velle, Karel. "Statistiek En Sociale Politiek: De Medische Statistiek En Het Gezondheidsbeleid in België in de 19de Eeuw." *Revue Belge d'histoire Contemporaine. Belgisch Tijdschrift Voor Nieuwste Geschiedenis* 16, no. 1 (1985): 213–42.
- Verhofstadt, Dirk. "De Negen Strafrechtelijke Principes van Cesare Beccaria." *Nullum Crimen* 9, no. 6 (2014): 474–80.
- Vlaams Departement Welzijn, Volksgezondheid, Gezin. Recht op een menswaardige behandeling (n.d.).
- Vocht, Alphons De. *Basishandboek SPSS 24*. Utrecht: Bijleveld Press, 2016.
- Vooruit. "We Starten Een Nieuw Avontuur." Accessed February 21, 2022. <https://www.s-p-a.be/artikel/spa-wil-soleercel-voor-jongeren-bannen/>.